

Съвет за криминологични изследвания
към Министерство на правосъдието

Тенденции и превенция на
престъпленията по чл. 279 – 281 от НК

*Незаконното преминаване и превеждане през
границата, както и незаконното подпомагане на
чужденци да пребивават и преминават в страната в
нарушение на закона*

Ключови индикатори

За престъпленията

14 539

Престъпления

3 860

Престъпления
в Област
Хасково

20,09

Коефициент на
престъпност

За осъдените лица

19 230

Осъдени лица

17 438

Мъже

7 850

Между 18 и 24
години

5 239

С основно
образование

18 835

Наказани с
лишаване от
свобода

2 659

Граждани на
Афганистан

Съдържание

Съдържание	1
Увод	5
Тема на изследването	5
Актуалност на темата	5
Изследователски екип	8
Период на изследването	9
Цел на изследването	9
Задачи на изследването	10
Източници на информация	11
Методика на изследването	12
Наказателноправна характеристика на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК....	15
Анализ на материалноправната наказателна уредба на престъпленията по чл. 279–281 от НК.....	15
Обект на изследване.....	15
Времеви обхват на изследването.....	16
Проследяване измененията в уредбата на чл. 279 от НК	16
Проследяване измененията в уредбата на чл. 280 от НК	19
Проследяване измененията в уредбата на чл. 281 от НК	24
Обект на престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	27
Анализ на съставите на престъплението по чл. 279 от НК.....	32
Основен състав по ал. 1 на чл. 279 от НК	32
Квалифициран състав по ал. 2.....	47
Приготовление	48
Изключване на наказуемостта	49
Съпоставка с други престъпления.....	52
Анализ на съставите на престъплението по чл. 280 от НК.....	55
Основен състав по ал. 1 на чл. 280 от НК	57

Наказуемост	61
Квалифицирани състави	62
Наказуемост на квалифицираните състави	75
Анализ на съставите на престъплението по чл. 281 от НК.....	76
Основен състав по ал. 1 на чл. 281 от НК.....	77
Квалифицирани състави	84
Наказуемост	86
Особен режим на превозното средство по чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 от НК.....	87
Анализ на съдебната практика по чл. 279 – 281 от НК.....	89
Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 279 от НК	90
Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 280 от НК	96
Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 281 от НК	114
Сравнителноправен анализ на престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	116
Законодателство в Република Италия.....	116
Незаконно влизане и оставане на територията на страната	117
Незаконна миграция (контрабанда на мигранти).....	119
Смърт или нараняване в резултат на незаконни имиграционни престъпления.....	123
Законодателство в Република Гърция.....	124
Незаконно влизане и излизане от страната.....	125
(Неизпълнение на) Задължения на превозвачите.	127
(Неизпълнение на) Задължения на физически лица и служители.....	131
Криминологична характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	136
Количествена характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК за периода 2012-2021 г.	136
Състояние на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	136
Състояние на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	137

Регистрирани престъпления по чл. 279 от НК.....	140
Регистрирани престъпления по чл. 280-281 от НК.....	142
Състояние на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	144
Коефициент на престъпност и коефициент на криминална активност	148
Структура на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК и разпределение по региони (география на престъпленията)	152
Структура на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	152
Структура на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК	153
Структура на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК по региони (география на престъпленията)	156
Динамика на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	161
Динамика на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК	161
Динамика на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	164
Качествена характеристика на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК	167
Причини и условия за престъпленията по чл. 279 – 281 от НК.....	172
Причини за престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	172
Условия за престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	176
Характеристика на личността на извършителя на престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	187
Социално-демографска характеристика на личността на извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК.....	187
Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК.....	187
Социално-психологическа характеристика на личността на извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК	207
Превенция на престъпленията по чл. 279-281 от НК.....	212
Криминологична прогноза на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК	224
Криминологична прогноза на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	225
6.2. Криминологична прогноза на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК.....	227

Тенденция и прогноза на наказаните престъпления по чл. 279 и чл. 280 от НК.....	227
Тенденция и прогноза на наказаните престъпления по чл. 281 от НК..	229
Заклучение	232
Основни изводи и препоръки от наказателноправния и сравнителноправния анализ. Предложения de lege ferenda.....	232
Изводи и препоръки от непосредственото прилагане на чл. 279-281 от НК и свързаните с тях нормативни разпоредби, формирани от изследването	241
Оперативна обстановка и криминогенни фактори	245
Предложения за превантивни мерки.....	256
Общи превантивни мерки.....	256
Специализирани превантивни мерки.....	260
Библиография.....	264

Увод

Тема на изследването

Тенденции и превенция на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК (незаконното преминаване и превеждане през границата, както и незаконното подпомагане на чужденци да пребивават и преминават в страната в нарушение на закона)¹

Актуалност на темата

Проблемите на престъпността в Република България са изключително сериозни. Нейното негативно състояние и тенденции са безспорно доказани в проведените изследвания, но по-важното е трайното усещане в обществото за високи нива на престъпност, безнаказаност и несигурност. Усещане, провокиращо траен процес, който от експертна гледна точка е неправилен, но се приема много добре от обществото – криминализиране на все повече деяния и завишаване на наказателната репресия за вече криминализираните². Така репресивният подход се надценява, а резултатите от водената наказателна политика са незадоволителни.

Посочените обстоятелства провокират завишения практически интерес обществото да бъде информирано и ангажирано по-активно в противодействието на престъпността. Това ще се отрази благоприятно в следните няколко насоки:

- получаване на непосредствен поглед върху реалното състояние и динамика на престъпността – извън отразяваните в медиите случаи, които най-често се преекспонират и създават усещане за масова криминална активност в обществото;
- получаване на непосредствен поглед върху реалните действия на държавата за противодействие на това негативно социално-правно явление;
- активното включване на гражданското общество най-вече в превенцията, но и в някои дейности, реализирани в рамките на наказателното правоотношение между държавата и отделните правонарушители.

Ефективността на такъв подход е емпирично доказана както в редица чужди държави, така и у нас. В последните години обаче се заражда тенденция към ограничаване на неговото използване. Казаното се отнася едновременно за

¹ Приета с Решение на Съвета за криминологични изследвания на заседание, проведено се на 28.11.2022 г.

² Предвиждане на по-тежки по вид наказания и увеличаване на техните размери.

водената наказателна политика, за другите уредени в законодателството мерки, както и изградените добри практики между специализираните органи, граждански организации, религиозни общности, медии, отделни физически и юридически лица. Това буди сериозни възражения в експертните среди, но на този етап остава без отговор от органите на законодателната и изпълнителната власт.

Реализирането на подобен проект, освен да отговори на завишения обществен интерес към изследвания вид престъпност, трябва да изследва теоретично и емпирично полезността на налаганите наказания и прилаганите превантивни мерки за противодействие на тези специфични престъпления. Получените резултати от него следва да дадат ясна представа за ефективността на водената борба срещу тях. Проблемът се усложнява допълнително от наличието на множество геополитически фактори, върху които нашата държава няма почти никакви лостове за влияние, както и от немалкото международни актове, чието съдържание сме длъжни да спазваме.

Нашата страна е поставена под съществен натиск, който има разностранно проявление. На първо място е мигрантският поток, чието пресичане е огромно предизвикателство пред националната ни сигурност. Той се съчетава с постоянните опити на престъпни групи да организират, поддържат и развиват различни канали за тяхното преминаване през страната ни, от което да извличат съществени облаги. На второ място стоят очакванията на обществото да бъде защитено от опасностите, които създава за него тази престъпна дейност. На трето място са претенциите на държавите от Западна и Централна Европа, които са желаната от мигрантите крайна дестинация, тъй като обществото и там реагира негативно на значителното нарастване на техния брой.

Друг важен фактор за утежняване на проблема е изключително високата цена за противодействие на този вид престъпност, а това за държава като България е особено тежко бреме. Към материалния аспект следва да се прибавят и политическите процеси в Европейския съюз (ЕС), чието усложняване се дължи в известна степен именно на невъзможността да се овладее неконтролируемото нарастване на мигрантите в по-развитите европейски държави. В резултат на това се стига до допълнителни негативни последици за нашата страна, произтичащи от отправените срещу нас претенции за неефективно опазване на външната граница на ЕС.

През 2015 г. държавите-членки на ЕС се изправиха пред първата много сериозна мигрантска криза. Тя възниква поради многократното увеличение на потока от бежанци и икономически мигранти в Европа, устремили се към богатите страни от Шенгенската зона, идващи главно от страните в Близкия изток, Африка и Южна Азия, както и от неготовността на ЕС да ги приеме и разпредели. Към тези

проблеми се добавиха и настроенията, които това преселение започна да предизвиква сред европейските държави, политическите партии и влиянието му върху националните и европейските власти. Първоначално бежанските потоци са движени от социалните вълнения в арабските страни, но най-вече от гражданската война в Сирия. Освен сирийските бежанци в Европа пристигат и много други мигранти – от Афганистан (13%), Пакистан (3%), Еритрея (8%), Сомалия (3%), Нигерия (4%), Ирак (3%), Судан (2%), и в по-малка степен от Косово, Албания, Бангладеш, Нигер, Чад, Мали, Гамбия и Гана. Те се насочват предимно към Западна и Северна Европа, и по-специално Германия и Швеция.

Всичко това логично доведе до провеждането на изследване на посочената група престъпления на национално равнище, което се осъществява от възстановения Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието. С неговото осъществяване ще се очертаят характерните особености на национално равнище на престъпленията по чл. 279-281 от НК, ще се изготви нужният функционален анализ, ще се установи ефективността на прилаганите до момента методи и средства за противодействието им, както и ще могат да се предложат и внедрят нови целесъобразни мерки за борба с това негативно явление.

Изследователски екип

През 2023 г. се реализира началният етап на изследването. Той се осъществи от екип в състав:

- **Ръководител** – доц. д-р **Ралица Илкова** – доцент по наказателно право в Юридическия факултет на Софийски университет „Климент Охридски“;
- **Членове:** доц. д-р **Светлин Антонов** – доцент по криминология в Юридическия факултет на Русенски университет „Ангел Кънчев“, началник сектор „Арести“ в районна служба „Изпълнение на наказанията“ – Русе; **Георги Георгиев** – окръжен прокурор на гр. Русе; **Анатолий Загоров** – началник сектор „Реадмисия“ в ГД „Гранична полиция“ – София; **Георги Киричков** – криминолог, адвокат в адвокатска колегия – Русе.
- **Доброволци:** д-р **Ана Филибева** – доктор по криминология, адвокат в адвокатска колегия – София; **Христиана Керанова** – прокурор в районна прокуратура – София.

През 2024 г. се реализираха основният и заключителният етап на изследването. За тях изследователският екип претърпя някои промени и те се осъществиха от екип в състав:

- **Ръководител** – доц. д-р **Светлин Антонов**;
- **Членове:** доц. д-р **Красимир Манов** – доцент по наказателно право в Юридическия факултет на Софийски университет „Климент Охридски“; **Георги Георгиев, Анатолий Загоров и Георги Киричков**;
- **Доброволец** – **Богомила Бинева** – докторант по наказателно право в Юридическия факултет на Софийски университет „Климент Охридски“.

Период на изследването

Периодът на изследване е десетгодишен и обхваща времето от началото на 2012 г. до края на 2021 г. Основанието за определяне на такъв период намери опора в обстоятелството, че към началото на самото изследване последните налични данни бяха за 2021 г., което предопредели последната му година. Първата пък се определи благодарение на избраната предварително продължителност на изследвания период – 10 години. Този период е достатъчно продължителен и дава отлична възможност за проследяване развитието на тази престъпна дейност, като се избягва рискът резултатите от изследването да са плод на моменти колебания в нейното проявление. Нещо повече – посоченият период обхваща както началото на интензивния мигрантски поток към Европа и неговото последващо развитие, така и времето на пандемията от Ковид-19. По този начин може да се установи непосредствено влиянието на различни локални и/или глобални кризи върху миграцията на населението в световен мащаб, и по-конкретно – върху нелегалната миграция.

Цел на изследването

Основната цел на изследването е да се изготви наказателноправен и криминологичен анализ на престъпленията по чл. 279-281 от НК. Нейното осъществяване ще позволи да се направи цялостна характеристика на изследваните престъпления, която да послужи за усъвършенстване на законодателната уредба и дейността на правоохранителните и правосъдните органи. По този начин неминуемо ще повиши значително ефективността на противодействие на престъпленията по чл. 279-281 от НК.

Задачи на изследването

Изследването на престъпленията по чл. 279-281 от НК има следните водещи задачи:

- Анализ и оценка на ефективността на националното законодателство – нормите на чл. 279-281 от НК и свързаните с тях разпоредби, както и тяхното непосредствено прилагане;
- Анализ и оценка на съдебната и прокурорската практика по наказателни производства за престъпления по чл. 279-281 от НК;
- Сравнителноправен анализ на законодателството на Република Италия и Република Гърция, относимо към престъпленията по чл. 279-281 от НК;
- Изготвяне на количествена характеристика – състояние, структура и динамика на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК;
- Изготвяне на качествена характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК;
- Изследване на налаганите наказания за престъпленията по чл. 279-281 от НК;
- Извеждане и анализиране на причините и условията, пораждащи изследваните престъпления, както и на въздействието на прилаганите наказателни и превантивни мерки върху тях;
- Изследване на типичните особености на извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК;
- Анализ и оценка на дейността на институциите, натоварени с противодействие на престъпленията по чл. 279-281 от НК;
- Проучване и анализиране на мнението на специалисти, работещи в областта на противодействието на изследваните престъпления, проучване и анализиране на мнението на неправителствени организации и други заинтересовани институции;
- Проучване и анализиране на стратегически и други относими документи, както и на литературните източници по темата на изследването;
- Анализ и оценка на превенцията по отношение на престъпленията по чл. 279-281 от НК;
- Изготвяне на криминологична прогноза за престъпленията по чл. 279-281 от НК;
- Обобщаване на съответни изводи, предложения за подобряване на нормативната база и дейността на институциите, както и предложения за прилагане на превантивни мерки;
- Изготвяне и представяне на окончателен доклад с резултатите от проведеното криминологично изследване.

Източници на информация

От ГД „Гранична полиция“ и ГД „Национална полиция“ при МВР е получена информация за регистрираните престъпления по следните основни критерии:

- За престъпленията по отделните текстове на чл. 279-281 от НК;
- За квалифицираните състави по чл. 279, ал. 2, чл. 280, ал. 2 и 3 и чл. 281, ал. 2 от НК;
- От НСИ е получена информация за наказаните престъпления на база влезли в сила съдебни актове по следните основни критерии:
- За престъпленията по отделните текстове на чл. 279-281 от НК;
- За квалифицираните състави по чл. 279, ал. 2, чл. 280, ал. 2 и 3 и чл. 281, ал. 2 от НК;
- За осъдените лица по посочените по-горе текстове по видове престъпления;
- За осъдените лица по пол, възраст, образование, гражданство и семейно положение;
- За наложените наказания – по вид и размер, условни и ефективни и др.

От Единната информационна система за противодействие на престъпността за престъпленията по чл. 279-281 от НК и техните извършители по посочените по-горе критерии.

От ГД „Изпълнение на наказанията“ е получена информация за изпълнение на наказанията лишаване от свобода и пробация, както и за мерките за пробационен надзор при условно осъждане на осъдени лица за изследваните престъпления. Изисканата информация обхващаше данни за конкретните наказания и тяхното непосредствено изпълнение, както и за личностните характеристики на осъдените лица.³

От анкетиране на служители на Гранична полиция, разследващи полицаи, прокурори, съдии, служители в местата за лишаване от свобода и пробационните служби.

От проведено групово интервю с представители на Държавната агенция за бежанците и Български хелзинкски комитет.⁴

---

³ Поради организационно-технически причини част от изготвената информация от местата за лишаване от свобода не достигна до екипа, провеждащ изследването.

⁴ Поради изцяло организационни причини в проведеното интервю не успя да се включи представител на БЧК, а от Върховният комисариат за бежанците към ООН отказа участие в последния момент.

Методика на изследването

При изясняване на наказателноправната характеристика на съставите на престъпленията по чл. 279-281 от НК и сравнителноправния анализ с релевантното законодателство на Гърция и Италия са използвани характерните за правната доктрина методи на изследване – преди всичко анализ чрез детайлно идентифициране и обяснение на всеки признак от съответните състави.

Използвани са методи на историческото и сравнителното изследване. Установяването и развитието на съответните законови разпоредби са проследени във времето не само от приемането на действащия НК, но и като приемственост от предходния Наказателен закон (1951 г.), променен в Наказателен кодекс (1956 г.), а освен това и съответните изменения са проследени като внесени в НС законопроекти и проведените въз основа на тях обсъждания в съответните парламентарни комисии и в пленарна зала при гласуванията.

Прилагани са правилата на формалната и правната логика в съчетание с всички допустими методи на тълкуване – езиково, логическо, систематично, историческо.

Освен разпоредбите – обект на изследване, за изясняване на пълното им съдържание и смисъл са изследвани и други законови разпоредби от други нормативни актове, осигуряващи изпълването със съдържание на бланкетните наказателноправни разпоредби, а също така и съпоставка с други разпоредби от НК. Изследвани са и съдебни решения по прилагането на изследваните норми, тълкувателни решения на Върховния съд, Върховния касационен съд, Конституционния съд на Република България.

За проверка на практическата приложимост е използван методът на издигане на хипотези и предположения, оценка на хипотезите за проверка на приложимостта им, обобщение, въз основа на което са формулирани изводи.

Използвани са предимно качествени методи на изследване, като количествени методи са прилагани с оглед изясняване на санкциите, предвидени за съответните престъпления, както и за изясняване приложимостта на отделните състави и съотношенията между тях (главно основен – квалифицирани състави) предвид случаите, които попадат в приложното им поле.

За количествената криминологична характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК са използвани статистическо-математически методи при обработване на информацията, получена от: МВР за регистрираните престъпления; НСИ за наказаните престъпления и техните извършители по влезли в сила съдебни актове; ЕИСПП за престъпленията и техните извършители; ГДИН за изпълнение на наказанията лишаване от свобода и пробация и мерките за

пробационен надзор, за личностните характеристики на осъдените лица и тяхното поправяне и превъзпитание; Анкетираните служители на МВР, ГДИН, разследващите полицаи, прокурорите и съдиите.

За изготвяне на качествената криминологична характеристика и допълване на количествената, както и за извеждане на детерминираността на престъпленията по чл. 279-281 от НК са използвани следните криминологични методи за събиране и обработка на информация:

- Анкетиране на служители на МВР, ГДИН, разследващи полицаи, прокурори и съдии⁵;
- Интервюиране на представители на Държавната агенция за бежанците и Български хелзинкски комитет⁶;
- Документално проучване;
- Проучване на националното и международното законодателство, както и това на Република Гърция и Република Италия;
- Проучване на съдебната практика;
- Проучване на други източници – национални стратегии и програми, доклади за наблюдение на границите, достъпна литература по предмета на изследване;
- Експертни оценки.
- За криминологичното прогнозиране на престъпленията по чл. 279-281 от НК са приложени следните основни методи:
- Екстраполация на наличните статистически данни от периода на изследване, получени от гореописаните източниците;
- Линейна регресия;
- Експертни оценки;
- Съдържателен анализ.

---

⁵ Изследователският екип анкетира пет групи лица: съдии от районен съд, прокурори от районна и окръжна прокуратура, гранични полицаи и разследващи полицаи от ГД "Гранична полиция", служители в ГД "Изпълнение на наказанията". Анкетирането е проведено по метода на отзовалите се. По своят обхват е извадково и не е представително.

Съдиите и прокурорите са анкетирани чрез Висшия съдебен съвет, към когото е изпратена анкетната карта, с молба тя да бъде изпратена до съдии и прокурори в райони, които екипът, на база наличните статистически данни, е идентифицирали като съдържащи преобладаващата част от наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК.

Служителите на ГД "Гранична полиция" и разследващите полицаи са анкетирани чрез Министерство на вътрешните работи, към което е изпратена молба анкетните карти (отделни за гранични полицаи и разследващи полицаи) да бъдат разпратени към служители, които отговарят за охраната на държавната граница, съответно са работили по разследване на престъпления по чл. 279-281 от НК.

Служителите на ГД "Изпълнение на наказанията" са подбрани на база тяхната длъжност – инспектор социална дейност и възпитателна работа и психолог за затворите и затворническите обществения, пробационен инспектор за пробационните служби, тъй като те са натоварени с диагностичната, корекционната и развиваща дейност с лишението от свобода и осъдените на пробация. Анкетираните са разпределени на териториален принцип съобразно наличието на наложени наказания за изследваните престъпления.

⁶ Интервюирането също се провежда по метода на отзовалите се, като се осъществи в групов формат.

В заключителната част от изследването са използвани предимно методите на анализ, синтез и обобщаване на наличната информация в предходните му части.

Наказателноправна характеристика на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК

Анализ на материалноправната наказателна уредба на престъпленията по чл. 279–281 от НК

Обект на изследване

Обектът на изследване са съставите на престъпления по чл. 279, 280 и 281 от НК – престъпления, свързани с незаконно преминаване на границата на Република България.

Понастоящем българският Наказателен кодекс урежда три вида престъпления: незаконното преминаване на границата (чл. 279), превеждането на други лица през границата (чл. 280) и подпомагането на незаконно преминали границата лица да пребивават или преминават през територията на страната (чл. 281).

Уточняването на точното съдържание и приложно поле на включените в посочените законови текстове състави на престъпления изисква, както взаимното им съпоставяне, така и съпоставка с други сходни състави на престъпления. Сред тях са тези по чл. 101, чл. 108а, ал. 6 и 7, чл. 159б, чл. 321, ал. 3, чл. 386 от НК и др.

Предвид бланкетния характер на съставите с оглед някои от признаците им, анализът изисква съобразяването и на разпоредби от други нормативни актове, като Конституция на Република България, Закон за министерството на вътрешните работи (ЗМВР), Правилник за устройството и дейността на Министерството на вътрешните работи (ПУДМВР), Закон за чужденците в Република България (ЗЧРБ), Закон за българските лични документи (ЗБЛД), Закон за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ЗМПВМППРБ), Закон за убежището и бежанците (ЗУБ), Наредба за граничните контролно-пропускателни пунктове (НГКПП) и др. От значение са и съответни актове от правото на ЕС, доколкото България е член на Съюза.

От значение за изясняване на правната уредба е и формираната съдебна

практика по прилагането на съответните норми на НК. В настоящия анализ е включено позоваване на отделни съдебни решения, а цялостния анализ на основната съдебна практика е изложен в самостоятелен раздел на доклада.

В отделен раздел е включен и сравнително-правен анализ, чийто обект на изследване са съответните норми от законодателството на Република Гърция и Италия предвид сходната характеристика на тези две държави с България, като страна член на ЕС с външни граници за Съюза и на предна линия по отношение на мигрантските потоци, които доминират актуалната нужда от граничен контрол.

Времеви обхват на изследването

Анализът е фокусиран върху законодателството, действало в периода от 2012 г. до 2024 г., като проследява съответните изменения на НК.

Проследяване измененията в уредбата на чл. 279 от НК

От уредените понастоящем видове престъпления, свързани с незаконно преминаване на хора през границата (незаконна миграция) при приемането на действащия НК е уредено само престъплението по чл. 279 (незаконно преминаване на границата), както и приготвянето към това престъпление – сегашните ал. 1 и 4 (предишна ал. 3 до изм. през 1982 г.) на чл. 279 от НК. Съставите по същество са непроменени и до момента, а в такъв вид те са уредени и в Наказателния закон от 1951 г (НК от 1956 г.) в чл. 275, с единствената разлика, че тогава в ал. 2 освен „приготвяването“, изрично са посочено и формите на съучастие и укривателство - „опитването“ да се извърши това престъпление и „улесняването“ и „укриването“ на извършителя.

През целия период на действие на НК от 1968 г. действа и предвидената в настоящата ал. 5 на чл. 279 от НК хипотеза на ненаказуемост на деянието в случай на търсене на убежище, гарантирано от Конституцията. Такава разпоредба съществува и в ал. 3 на НЗ от 1951 г. (НК от 1956 г.). Правото на убежище е гарантирано от всички действали конституции на Република България, като НЗ от 1951 г. изрично препраща към чл. 84 от Конституцията (от 1947 г.), а НК от 1968 г. се позовава общо на Конституцията, без посочване на конкретна разпоредба, поради което при отмяна на Конституцията от 1971 г. и влизане в сила на Конституцията от 1991 г., не е предприемано изменение на съответната разпоредба в НК.

През годините са променяни само санкциите за това престъпление, като санкцията е драстично намалена с новия НК от 1968 г. – от лишаване от свобода от 3 до 10 години и с глоба до 20 000 лева, предвидени в НЗ от 1951 г. по основния

състав, предвидената санкция в НК от 1968 г. става лишаване от свобода лишаване от свобода до пет години и с глоба до три хиляди лева, като съдът може да постанови и задължително заселване, а вместо глоба – конфискация на част или цялото имущество на виновния (ал. 2).

Единственото съществено допълнение е през 1982 г. (ЗИДНК ДВ, бр. 28 от 09.04.1982 г.), когато в нова ал. 2 на чл. 279 от НК е уреден нов квалифициран състав за повторност. Предвиденото наказание е лишаване от свобода до шест години и с глоба до пет хиляди лева, като съдът може да постанови и задължително заселване.

През 90-те години на ХХ век (след влизане в сила на новата Конституция от 1991 г.) се наблюдава тенденция към поетапно увеличаване на тежестта на наказанията, което е свързано само с изменение в размера на предвидената глоба предвид динамичните икономически процеси в този период и извършената деноминация на българския лев през 1999 г., а след 2002 г. изменения са предвидени с оглед уреждане на новия вид наказание – пробацията и замяната на съществуващите до тогава поправителен труд, предвиден за приготвянето по ал. 4 и задължителното заселване, предвидено по ал. 1 и 2 на чл. 279 от НК. През 2004 г. пробацията е премахната като предвидено наказание по основния и квалифицирания състави (ал. 1 и 2) и остава като алтернативно предвидено наказание за приготвянето по ал. 4.

Така към началото на изследвания период – 2012 г. редакцията на чл. 279 от НК има следния вид:

Редакция към ДВ, бр. 103 от 23.11.2004 г.:

Чл. 279. (1) (Изм. - ДВ, бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., в сила от 1.01.2005 г. по отношение на наказанието пробация - изм., бр. 26 от 2004 г., в сила от 1.01.2004 г., изм., бр. 103 от 2004 г.) Който влезе или излезе през границата на страната без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, се наказва с лишаване от свобода до пет години и с глоба от сто до триста лева.

(2) (Нова - ДВ, бр. 28 от 1982 г., изм., бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., в сила от 1.01.2005 г. по отношение на наказанието пробация - изм., бр. 26 от 2004 г., в сила от 1.01.2004 г., изм., бр. 103 от 2004 г.) Ако деянието по ал. 1 е извършено повторно, наказанието е лишаване от свобода от една до шест години и глоба от сто до триста лева.

(3) (Предишна ал. 2, изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г.) В случаите по предходните алинеи съдът вместо глоба може да наложи конфискация на част или на цялото имущество на виновния.

(4) (Предишна ал. 3, изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 103 от 2004 г.) Приготвяне към престъпление по ал. 1 и 2 се наказва с лишаване от свобода до две години или с пробация.

(5) (Предишна ал. 4 - ДВ, бр. 28 от 1982 г.) Не се наказва онзи, който влезе в страната, за да се ползува от правото на убежище съгласно с Конституцията.

Единственото изменение на чл. 279 от НК след това е направено през 2023 г.

със ЗИДНК, обн. ДВ, бр. 67 от 2023 г., с който към квалифицирания състав по ал. 2 е добавена и хипотезата на опасен рецидив. Останали промени засягат само санкциите на всички предвидени състави, като са увеличени предвидените размери на наказанията лишаване от свобода и глоба. За основния състав (ал. 1) предвидената санкция е променена на лишаване от свобода от три до шест години и с глоба от хиляда до пет хиляди лева; за квалифицирания по ал. 2 (повторност) - лишаване от свобода от три до осем години и глоба от пет хиляди до десет хиляди лева; за приготвяне по ал. 4 - лишаване от свобода до три години или с пробация.

Така актуалният текст на чл. 279 от НК в редакцията след ДВ, бр. 67 от 2023 г. има следния вид:

Чл. 279. (Изм. - ДВ, бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., в сила от 1.01.2005 г. по отношение на наказанието пробация - изм., бр. 26 от 2004 г., в сила от 1.01.2004 г., изм., бр. 103 от 2004 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., в сила от 1.01.2005 г. по отношение на наказанието пробация - изм., бр. 26 от 2004 г., в сила от 1.01.2004 г., бр. 103 от 2004 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Който влезе или излезе през границата на страната без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, се наказва с лишаване от свобода от три до шест години и с глоба от хиляда до пет хиляди лева.

(2) (Нова - ДВ, бр. 28 от 1982 г., изм., бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., в сила от 1.01.2005 г. по отношение на наказанието пробация - изм., бр. 26 от 2004 г., в сила от 1.01.2004 г., изм., бр. 103 от 2004 г., в сила от 01.01.2005 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Ако деянието по ал. 1 е извършено повторно или представлява опасен рецидив, наказанието е лишаване от свобода от три до осем години и глоба от пет хиляди до десет хиляди лева.

(3) (Предишна ал. 2, изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г.) В случаите по предходните алинеи съдът вместо глоба може да наложи конфискация на част или на цялото имущество на виновния.

(4) (Предишна ал. 3, изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Приготвяне към престъпление по ал. 1 и 2 се наказва с лишаване от свобода до три години или с пробация.

(5) (Предишна ал. 4 - ДВ, бр. 28 от 1982 г.) Не се наказва онзи, който влезе в страната, за да се ползува от правото на убежище съгласно с Конституцията.

Освен посоченото престъпно преминаване (влизане или излизане) през границата, при приемането на действащия НК от 1968 г. в чл. 280 и чл. 281 са уредени, както и в чл. 276 от НЗ от 1951 г., и два състава на т. нар. невъзвращенство – отказ на законно излязъл от страната български гражданин (самостоятелно или като част от група) да се завърне. Тези деяния са декриминализирани с отмяната на чл. 280 и 281 от НК (ДВ, бр. 37 от 16.05.1989 г.), още преди влизане в сила на новата Конституция от 1991 г.

Уредените понастоящем престъпления по чл. 280 и 281 от НК са относително нови.

Проследяване изменението в уредбата на чл. 280 от НК

Новият текст на чл. 280 от НК е приет през 1997 г. (ДВ, бр. 62 от 1997 г.).

При приемането му посоченият текст се състои от 3 алинеи, уреждащи основен (ал. 1) и квалифицирани (ал. 2) състави, както и режим за отнемане на превозното средство на престъплението по съответния квалифициран състав (ал. 3). До началото на изследвания период тези текстове са претърпели само едно изменение на санкционната им част, свързано с размера на глобата при деноминацията на българския лев през 1999 г. и допълване на квалифицираните състави с нов такъв пред 2009 г. (ДВ, бр. 27 от 10.04.2009 г.) – по ал. 2, т. 6 (нова) – ако превеждането на лицата през границата е станало по опасен за живота им начин. Последното допълнение е извършено едновременно с приемането на новия текст на чл. 281 от НК и е във връзка с членството на Република България в Европейския съюз, в изпълнение на задължения на страната по правото на ЕС.

Така към началото на изследвания период – 2012 г. редакцията на чл. 280 от НК има следния вид:

Редакция към ДВ, бр. 27 от 10.04.2009 г.:

Чл. 280. (Изм. и доп. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 37 от 1989 г., нов, бр. 62 от 1997 г.) (1) Който преведе през границата на страната отделни лица или групи от хора без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и глоба от петстотин до хиляда лева.

(2) Наказанието е лишаване от свобода от една до десет години, глоба от хиляда до три хиляди лева и конфискация на част или на цялото имущество на дееца, ако:

- 1. през границата е преведено лице, ненавършило 16-годишна възраст;*
- 2. превеждането е станало без знанието на лицето;*
- 3. преведеният през границата не е български гражданин;*
- 4. е използвано моторно, въздухоплавателно или друго транспортно средство;*
- 5. превеждането е организирано от група или организация или е извършено с участието на длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение.*

6. (нова - ДВ, бр. 27 от 2009 г.) превеждането е извършено по начин, опасен за живота на преведените лица.

(3) В случаите на ал. 2, точка 4 превозното средство се отнема в полза на държавата, ако то е принадлежало на дееца.

През 2015 г., без нарочен законопроект, при обсъждане на предложения между двете гласувания на други законопроекти за изменение и допълнение на НК в Комисия по правни въпроси са внесени предложения за изменение и на чл. 280 от НК. Предложенията са изготвени от специалисти от МВР и са предадени на народни представители, за да бъдат внесени за обсъждане⁷. Предложенията са

⁷ Вж. Стенограма от заседание на Комисия по правни въпроси от 09.09.2015 г., <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/2331/steno/3875>.

подкрепени от Комисията и са внесени в пленарна зала за второ гласуване, където са гласувани и приети без особени разисквания по същество. Измененията касаят увеличаване на размера на предвидената глоба по ал. 1, отделянето на квалифицирания състав с оглед особеност на субекта – длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение в по-тежко наказуем състав в нова ал. 3 и изменение на режима за отнемане в полза на държавата на средството на престъпление, когато това е МПС, непринадлежащо на дееца, но му е предоставено доброволно.

През 2015 г., без нарочен законопроект, при обсъждане на предложения между двете гласувания на други законопроекти за изменение и допълнение на НК в Комисия по правни въпроси са внесени предложения за изменение и на чл. 280 от НК. Предложенията са изготвени от специалисти от МВР и са предадени на народни представители, за да бъдат внесени за обсъждане. Предложенията са подкрепени от Комисията и са внесени в пленарна зала за второ гласуване, където са гласувани и приети без особени разисквания по същество. Измененията касаят увеличаване на размера на предвидената глоба по ал. 1, отделянето на квалифицирания състав с оглед особеност на субекта – длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение в по-тежко наказуем състав в нова ал. 3 и изменение на режима за отнемане в полза на държавата на средството на престъпление, когато това е МПС, непринадлежащо на дееца, но му е предоставено доброволно.

Редакция към ДВ, бр. 74 от 26.09.2015 г.:

Чл. 280. (Изм. и доп. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 37 от 1989 г., нов, бр. 62 от 1997 г.; изм. и доп., бр. 74 от 2015 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) Който преведе през границата на страната отделни лица или групи от хора без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) Наказанието е лишаване от свобода от една до десет години, глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева и конфискация на част или на цялото имущество на дееца, ако:

- 1. през границата е преведено лице, ненавършило 16-годишна възраст;*
- 2. превеждането е станало без знанието на лицето;*
- 3. преведеният през границата не е български гражданин;*
- 4. е използвано моторно, въздухоплавателно или друго транспортно средство;*

5. (изм. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) превеждането е организирано от група или организация;

6. (нова - ДВ, бр. 27 от 2009 г.) превеждането е извършено по начин, опасен за живота на преведените лица.

(3) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) Наказанието е лишаване от свобода от три до дванадесет години, глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева и конфискация на част или на цялото имущество на дееца, когато деянието е извършено с участието на длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение.

(4) (Предидшна ал. 3, доп. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) В случаите на ал. 2,

точка 4 превозното средство се отнема в полза на държавата, ако то е принадлежало на дееца или му е предоставено доброволно.

Приетото допълнение в ал. 4 (предишна ал. 3) на чл. 280 от НК относно отнемане на чуждо за дееца МПС, послужило като средство на престъплението по ал. 2, т. 4, когато е било предоставено доброволно на дееца е оспорено пред Конституционния съд на Република България и с **Решение № 12 от 30.09.2021 г. на КС на РБ по к. д. № 10/2021 г. (ДВ, бр. 84 от 2021 г.)**, ал. 4 в частта „или му е предоставено доброволно“ е обявена за противоконституционна.

През м. ноември 2022 г. в 48-то НС са внесени 3 законопроекта, в които са предвидени изменения на чл. 280 НК – Законопроект № 48-254-01-58 от 08.11.2022 г. от Корнелия Нинова и група народни представители, Законопроект № 48-254-01-69 от 24.11.2022 г. от Костадин Костадинов и група народни представители и Законопроект № 48-254-01-73 от 25.11.2022 г. от Десислава Атанасова. Същите са приети на първо гласуване, но не и на второ поради прекратяване дейността на 48-мото НС.

На следващата година в 49-тото НС са внесени отново законопроекта със същото съдържание – Законопроект № 49-354-01-4 от 19.04.2023 г. от Корнелия Нинова и група народни представители, Законопроект № 49-354-01-21 от 03.05.2023 г. от Костадин Костадинов и група народни представители и Законопроект № 49-354-01-61 от 02.06.2023 г. от Радомир Чолаков, последният оттеглен от вносителя. Заедно с други законопроекта за изменение и допълнение на НК всички те са обединени в общ законопроект № 49-353-03-6 от 26.05.2023 г. с доклад на Комисията по правни въпроси в 49-тото НС.

Предложенията се отнасят и до промени в чл. 279 и чл. 281 от НК и са мотивирани с необходимост от завишаване на санкциите, относно чл. 281 от НК – с необходимост от борбата с трафика на хора, а специфично за предложените изменения в чл. 280 от НК в никой от законопроектите няма изложени конкретни мотиви.

Промените са приети от НС и установяват:

1. ново увеличаване на размера на наказанието лишаване от свобода по ал. 1;
2. промени в квалифицирания състав по ал. 2, т. 1 – ако преведеното през границата лице е малолетно или непълнолетно, т.е. ненавършило 18 г. вместо до 16 г.;
3. приемане на нови квалифицирани състави по ал. 2 – по т. 2 (добавена е хипотезата и, когато престъплението е извършено в изпълнение на решение или по поръчение на организирана престъпна група) и новите т. 7 и 8 (при съпротива или неподчинение на орган на властта или при разрушаване,

подкопаване или повреждане на съоръжение за охрана на границата) както и по нова ал. 4 – по-тежко наказуем състав при специален или опасен рецидив и

4. промяна в режима на средството на престъплението, когато то е чуждо за дееца МПС в нова ал. 5, на мястото на обявената за противоконституционна част от разпоредбата на ал. 4, като е предвидено налагане на глоба в размер на пазарната стойност на това МПС.

Редакция към ДВ, бр. 67 от 04.08.2023 г.:

Чл. 280. (Изм. и доп. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 37 от 1989 г., нов, бр. 62 от 1997 г.; изм. и доп., бр. 74 от 2015 г.; изм., бр. 84 от 2021 г. с Решение № 12 от 30.09.2021 г. на КС на РБ по к. д. № 10 / 2021 г.; изм. и доп., бр. 67 от 2023 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Който преведе през границата на страната отделни лица или групи от хора без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, се наказва с лишаване от свобода от три до осем години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Наказанието е лишаване от свобода от три до десет години, глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева и конфискация на част или на цялото имущество на дееца, ако:

1. (изм. - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) през границата на страната е преведено малолетно или непълнолетно лице;
2. превеждането е станало без знанието на лицето;
3. преведеният през границата не е български гражданин;
4. е използвано моторно, въздухоплавателно или друго транспортно средство;

5. (изм. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; доп., бр. 67 от 2023 г.) превеждането е организирано от група или организация или е извършено по поръчение и/или в изпълнение на решение на организирана престъпна група;

6. (нова - ДВ, бр. 27 от 2009 г.) превеждането е извършено по начин, опасен за живота на преведените лица.

7. (нова - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) деянието е съпроводено със съпротива и/или неподчинение спрямо орган на властта;

8. (нова - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) деянието е извършено чрез разрушаване, подкопаване или повреждане на съоръжение за охрана на границата.

(3) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) Наказанието е лишаване от свобода от три до дванадесет години, глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева и конфискация на част или на цялото имущество на дееца, когато деянието е извършено с участието на длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение.

(4) (Предишна ал. 3, доп. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; обявена за противоконституционна в частта „или му е предоставено доброволно“, бр. 84 от 2021 г. с Решение № 12 от 30.09.2021 г. на КС на РБ по к. д. № 10 / 2021 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Ако деянието по ал. 1 и 2 е извършено повторно или представлява опасен рецидив, наказанието е лишаване от свобода от три до дванадесет години, глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева и конфискация на част или цялото имущество на дееца.

(5) (Нова - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) В случаите по ал. 2, т. 5 превозното средство се отнема в полза на държавата, ако е собственост на дееца или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост.

В този вид е текстът на чл. 280 от НК и до момента, но относно промяната в

режима на МПС, което послужило за извършване на престъплението, когато не принадлежи на дееца – предвидената в ал. 5 глоба в размер на пазарната му стойност в лева, тази част от разпоредбата ОШК на ВКС е отправило искане до КС за обявяването ѝ за противоконституционна. Искането е допуснато за разглеждане от КС по образуваното к.д. № 15 от 2024 г. До момента няма произнасяне на КС.

Проследяване измененията в уредбата на чл. 281 от НК

Новият текст на чл. 281 от НК е приет през 2009 г. (ДВ, бр. 27 от 10.04.2009 г.). Предложението е направено със законопроекта на Министерския съвет (законопроект № 902-01-5 от 09.01.2009 г.) до 40-тото НС. Относно конкретното предложение за приемането на новия текст в мотивите към законопроекта се съдържа само едно изречение: *„Предлага се и създаването на нов чл. 281, свързан, макар и косвено, с трафика на хора“, което е непосредствено свързано с мотива, че се предвижда „увеличаване на наказанията за престъпленията, включени в глава втора, раздел „Трафик на хора“, основно размера на наказанието глоба“.*

При приемането му текстът има следната редакция:

Редакция към ДВ, бр. 27 от 10.04.2009 г.:

Чл. 281. (Изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 37 от 1989 г.; нов, бр. 27 от 2009 г.) Който с цел да набави за себе си или за друго имотна облага противозаконно подпомага чужденец да пребивава в страната в нарушение на закона, се наказва с глоба от хиляда до осем хиляди лева.

През 2015 г. с посочените по-горе предложения (вж. относно промените в чл. 280 от НК през 2015 г.) са приети промени в чл. 281 от НК, като са завишени наказанията за съществуващия до тогава състав. Текстът на чл. 281 от НК става ал. 1, а са приети нови квалифицирани състави в нова ал. 2 и е предвидено отнемане в полза на държавата на средството на престъплението ако е МПС (нова ал. 3 с идентично съдържание като тогавашната ал. 4 на чл. 280 от НК).

Редакция към ДВ, бр. 74 от 26.09.2015 г.:

Чл. 281. (Изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 37 от 1989 г.; нов, бр. 27 от 2009 г.; изм. и доп., бр. 74 от 2015 г.) (1) (Предишен текст на чл. 281, изм. и доп. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) Който с цел да набави за себе си или за друго имотна облага противозаконно подпомага чужденец да пребивава или преминава в страната в нарушение на закона, се наказва с лишаване от свобода до пет години и с глоба от три хиляди до десет хиляди лева.

(2) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) Наказанието е лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева, когато деянието е:

- 1. извършено чрез използване на моторно, въздухоплатателно или друго транспортно средство;*
- 2. организирано от група или организация;*
- 3. извършено по начин, опасен за живота на лицето;*
- 4. извършено по отношение на лице, ненавършило 16-годишна възраст;*
- 5. извършено по отношение на повече от едно лице.*

(3) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.) В случаите по ал. 2, т. 1 превозното средство се отнема в полза на държавата, ако то е принадлежало на дееца или му е предоставено доброволно.

Ал. 4 относно отнемане на МПС, послужило като средство на престъплението по ал. 2, т. 1, когато е чуждо, но е било предоставено доброволно на дееца е оспорено пред Конституционния съд на Република България и с **Решение**

№ 12 от 30.09.2021 г. на КС на РБ по к. д. № 10/2021 г. (ДВ, бр. 84 от 2021 г.), ал. 3 в частта „или му е предоставено доброволно“ е обявена за противоконституционна.

С разгледаните по-горе законопроекта от 2022 г., внесени в 48-мото НС и от 2023 г. до 49-тото НС (вж. по-горе относно измененията на чл. 280 от 2023 г.) през 2023 г. са приети изменения и в чл. 281 от НК.

Предложенията се отнасят и до промени в и чл. 279 и 281 от НК и са мотивирани с необходимост от борбата с трафика на хора.

Промените са приети от НС и установяват:

1. изменение на основния състав по ал. 1, като отпада субективният елемент – користна цел, който е предвиден като квалифициращо обстоятелство в нов състав по ал. 2 и е посочено, че деянието е престъпление ако е извършено „по какъвто и да е начин“;
2. почти аналогични изменения и допълнения в квалифицираните състави, както по чл. 280 от НК - промени в квалифицирания състав по ал. 2, т. 4 – ако преведеното през границата лице е малолетно или непълнолетно, т.е. ненавършило 18 г. вместо до 16 г.;
3. нови квалифицирани състави по ал. 2 – по т. 2 (добавен е и, когато престъплението е извършено в изпълнение на решение или по поръчение на организирана престъпна група, и новите т.т. 6 и 7, при користна цел съпротива или неподчинение на орган на властта, както и по нова ал. 3 – по-тежко наказуем състав при специален или опасен рецидив и
4. промяна в режима на средството на престъплението, когато то е чуждо за дееца МПС в нова ал. 4, на мястото на обявената за противоконституционна част от разпоредбата на ал. 3, като е предвидено налагане на глоба в размер на пазарната стойност на това МПС.

Редакция към ДВ, бр. 67 от 04.08.2023 г.:

Чл. 281. (Изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 37 от 1989 г.; нов, бр. 27 от 2009 г.; изм. и доп., бр. 74 от 2015 г.; изм., бр. 84 от 2021 г. с Решение № 12 от 30.09.2021 г. на КС на РБ по к. д. № 10 / 2021 г.; изм. и доп., бр. 67 от 2023 г.) (1) (Предишен текст на чл. 281, изм. и доп. - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Който по какъвто и да е начин противозаконно подпомага чужденец да пребивава или преминава в страната в нарушение на закона, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и с глоба от три хиляди до десет хиляди лева.

(2) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Наказанието е лишаване от свобода от две до десет години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева, когато деянието е:

1. извършено чрез използване на моторно, въздухоплавателно или друго транспортно средство;
2. (доп. - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) организирано от група или организация

или по поръчение и/или в изпълнение на решение на организирана престъпна група;

3. извършено по начин, опасен за живота на лицето;

4. (изм. - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) извършено по отношение на малолетно или непълнолетно лице;

5. извършено по отношение на повече от едно лице.

6. (нова - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) извършено с цел деецът да набави за себе си или за друго имотна облага;

7. (нова - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) съпроводено със съпротива и/или неподчинение спрямо орган на властта.

(3) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.; обявена за противоконституционна в частта „или му е предоставено доброволно“, бр. 84 от 2021 г. с Решение № 12 от 30.09.2021 г. на КС на РБ по к. д. № 10 / 2021 г.; изм., бр. 67 от 2023 г.) Ако деянието по ал. 1 и 2 е извършено повторно или представлява опасен рецидив, наказанието е лишаване от свобода от три до дванадесет години и глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева.

(4) (Нова - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) В случаите по ал. 2, т. 1 превозното средство се отнема в полза на държавата, ако е собственост на дееца, или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост.

В този вид е текстът на чл. 281 от НК и до момента, но относно промяната в режима на МПС, което е послужило за извършване на престъплението, когато не принадлежи на дееца – предвидената в ал. 4 глоба в размер на пазарната му стойност в лева, ОСНК на ВКС е отправило искане до КС за обявяване на тази част от разпоредбата за противоконституционна. Искането е допуснато за разглеждане от КС по образуваното к.д. № 15 от 2024 г. До момента няма произнасяне на КС.

Предвид обстоятелството, че при всяко следващо изменение на разглежданите текстове са добавяни нови състави или нови признаци в съставите, а където има отпадане на признаци от състави, то е защото са предвиждани нови квалифицирани състави с оглед на съответния признак, следва да се приеме, че актуалната редакция на всеки един от текстовете съдържа всички състави с техните признаци от предходните редакции. С оглед на това обстоятелство в следващото изложение са анализирани съставите, такива каквито са в редакцията на текстовете към ДВ, бр. 67 от 2023 г., като при отнасяне към стари редакции следва да се съобразява евентуалната промяна в отделните признаци. Например користната цел като квалифициращо обстоятелство по чл. 281, ал. 2, т. 6 в актуалната редакция и като признак от основния състав по ал. 1 в предходните редакции.

Обект на престъпленията по чл. 279-281 от НК

Систематическото място на анализираниите престъпни състави е определено от законодателя в глава VIII от Особената част на НК „Престъпления против дейността на държавни органи, обществени организации и лица, изпълняващи публични функции“ (Загл. изм. - ДВ, бр. 43 от 2005 г.), раздел I „Престъпления против реда на управлението“.

В исторически план е любопитно да се отбележи, че в Наказателния закон от 1951 г. (НК от 1956 г.) незаконното преминаване на границата по чл. 275 (сегашен сл. 279 от НК) и уредените тогава състави на невъзвращенство по чл. 276 (чл. 280 и чл. 281 от действащия НК до отмяната им през 1989 г.) са уредени в гл. XI от особената част, „Престъпления против обществения ред“, наред с хулиганството, самоуправството, участието в тълпа или група за извършване на престъпления, явното подбуждане към престъпление и др. престъпления, уредени понастоящем в гл. X от действащия НК „Престъпления против реда и общественото спокойствие“, въпреки, че в НЗ от 1951 г. съществува глава VII „Престъпления против реда на управлението“, където са уредени „престъпления против органи на властта“ (раздел 1.) и „Престъпления против правосъдието“ (раздел 2.). Взаимната обвързаност на престъпления от различни глави в НЗ от 1951 г. и наблюдаваната известна неяснота и затруднения в определяне на обекта им са отбелязани в наказателноправната теория още при действието на този закон⁸. Някои от престъпленията по тогавашната гл. XI, включително и разглежданите по чл. 275 и 276 от НЗ от 1951 г. са отнесени практически към престъпленията против реда на управление.⁹ Очевидно е защо при приемането на НК от 1968 г. тези престъпления са намерили своето систематическо място в гл. VIII от особената част.

Въпросът за родовия обект на престъпленията по глава VIII от Особената част на НК винаги е бил дискуссионен и макар да са малко изследванията, където изводите за същността на обекта на тези престъпления са резултат на конкретен и детайлен анализ, в различни детайли становищата варират. Като че ли обединяващата идея при всички автори се свежда до обсъждане на дейността на държавния апарат и на обществения, като в последния случай след обществените промени след 1989 г. изясняването на това понятие създава сериозни затруднения.

Както и при действието на НЗ от 1951 г., така и при новия НК от 1968 г.

⁸ Вж. Ненов, И. Наказателно право на Народна Република България. Особената част, Т. II, ДИ „Наука и изкуство“, С., 1959 г., с. 5-6.

⁹ Пак там, с. 257. Изрично е направено сравнително тълкуване и с действащия тогава НК на СССР, от който основно е реципирал българският законодател през социалистическия период, включително при създаването на НЗ от 1951 г. (Така и Хинова, Т., Престъпни посегателства против обществения ред, Изд. на БАН, С., 1965 г., с. 9 и сл.) Отбелязано е, че въпросната категория престъпления в съветския закон, в който няма такъв раздел, както в българския „престъпления против обществения ред“, са отнесени към престъпленията против реда на управление.

престъпленията против реда на управлението, а и като цяло престъпленията против дейността на държавните органи и обществени организации (гл. VIII от особената част на НК от 1968 г.¹⁰) са посочвани най-общо като засягащи дейността на държавния и обществения апарат¹¹, т.е. вобщие на управленския апарат, като се разграничават престъпленията против реда на управление, извършвани от граждани, стоящи извън този апарат и престъпленията по служба, извършвани от длъжностни лица от структурите на въпросния управленски апарат.¹² Тук под управленски апарат се обединяват трите категории, посочени в актуалното заглавие на гл. VIII – държавни органи, обществени организации и лица, упражняващи публични функции. Това дава основание да се приеме, че се касае не за държавното управление в тесен смисъл, а за по-широкото разбиране на социално управление.¹³

Според утвърдената като класическа теория в наказателноправната литература, разглежданите две големи групи престъпления, чиито състави са уредени в гл. VIII, имат общ родов обект, който в светлината на общоприетото и понастоящем разбиране се явява една и съща група обществени отношения, най-общо казано – тези, в рамките на които се осигурява нормалното осъществяване на дейността на държавните органи и обществени организации (управленския апарат), както и техният авторитет и особеното доверие, което гражданите трябва да имат в тях. Такива изводи могат да се направят и от тълкувателната практика на ВС в Постановление № 2 от 1980 г. на Пленума на ВС, макар там обектът на тези престъпления да не е изрично посочен.¹⁴ Така се приема и като цяло в съдебната практика, позовавайки се основно на цитираното ППВС. Разликата е в родовия обект, като по-точно тя се определя от разликата в качеството на субекта, дали е длъжностно лице (при престъпленията по служба) или е външно за управленския апарата лице (при престъпленията против реда на управление).

Горната общоприета теза в по-ново време се поставя на критика и то не без основание, поради няколко съображения. От една страна детайлният анализ на категориите обществени отношения, които се засягат от двете групи престъпления, показва, че се касае не за едни и същи обществени отношения, а за две големи групи, взаимно обвързани, но все пак различни отношения¹⁵ –

---

¹⁰ В НЗ от 1951 г. престъпленията по служба са уредени в самостоятелна глава X.

¹¹ Ненов, И. цит. съч., с. 6.

¹² Вж.: Хинова, Т., Някои въпроси на престъпленията по служба по наказателното право на НРБ, Изд. на БАН, С., 1965 г., с. 8; Велчев, Б., Престъпления по служба, Изд. „Захарий Стоянов“, 2024, с. 13; Гиргинов, А., Наказателно право на Република България. Особена част, Софи-Р, 2005, с. 368; Михайлов, Д. Проблеми на наказателното право. Особена част. С.: Сиела, 2008, с. 202-208.

¹³ Вж. по-подробно за понятието социално управление и обекта на престъпленията по гл. VIII от Особената част на НК в Манов, К. За обекта на престъпленията против културното наследство – В: Съвременен право, 2013, № 3, с. 81 и сл.

¹⁴ Така Велчев, Б., цит. съч., с. 13.

¹⁵ Михайлов, Д. цит. съч., 208. Така и Манов, К. За обекта на престъпленията против културното

служебните отношения, които възникват между длъжностните лица и съответното управленско звено, които са обект на престъпленията по служба и административните отношения, които възникват между същите тези управленски звена и гражданите, адресати на актовете и действията на длъжностните лица при осъществяване на управленската дейност.

От друга страна на критика се поставя принципното разбиране, че като обект на престъпленията трябва да се разглеждат обществени отношения. Изразява се становище, че наказателното право следва да защитава предимно правно защитени ценности и блага, а не отношенията сами по себе си.¹⁶ С основание се поставя въпроса дали дейността на държавните органи, обществените организации и отделни лица, осъществяващи публични функции може да се определи като ценност, която сама по себе си да изисква наказателноправна защита.¹⁷

Двете тези не са несъвместими. Приемането на обществените отношения, в рамките на които може да се осъществи чрез методите на правно регулиране реализацията на субективните права и правната защита на определени блага и ценности, не означава, че наказателното право защитава отношенията сами по себе си, а не ценностите и благата. Тази теоретична постановка позволява прилагането на строго научен и логически издържан подход при изясняването на въпросите за обекта и предмета на престъплението.¹⁸

При така разгледаните в най-общ план застъпени в българската наказателноправна теория и съдебната практика виждания, като непосредствен обект на престъпленията по раздел I на глава VIII от особената част на НК, „Престъпления против реда на управление“, традиционно се посочват съответни обществени отношения, свързани с управленската дейност на определени субекти на управлението.¹⁹ Конкретно за престъплението по чл. 279²⁰ НК, се посочва, че непосредствен обект на това престъпление са обществените отношения във връзка с установения от държавата ред за преминаване на границата на страната.²¹ Трудно може да се аргументира тезата, че се касае за престъпни посегателства

наследство – В: Съвременно право, 2013, № 3, 75-87.

¹⁶ Така Велчев, Б., цит. съч., с. 14. Вж. и Гройсман, С., Наказателното право като защита на ценности. – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. Сборник доклади. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 292-312.

¹⁷ Велчев, Б., цит. съч., с. 14.

¹⁸ Вж. по-подробна аргументация на тази теза в Манов, К. Нуждае ли се от преосмисляне тезата за обществените отношения като обект на престъплението. Във: Наказателното правораздаване - традиции и перспективи. Сборник доклади, С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, 369-377.

¹⁹ Вж. Ц. Ценков – В: Наказателно право на НРБ (Особена част). Т. 1. Под ред. на К. Лютов. С.: ВИ на МВР, 1987, с. 253

²⁰ В по-старата литература, по очевидни причини, не са коментирани сегашните престъпления по чл. 280 и 281 от НК.

²¹ Така Ц. Ценков – В: Наказателно право на НРБ (Особена част). Т. 1..., с.283, Ненов, И., цит. съч., с. 298, Гиргинов, А, цит. съч., с. 382.

срещу дейността на определени държавни органи, още по-малко на обществени организации или отделни лица. По-скоро тук е залегнала идеята, която Ненов извежда още от съветската наказателноправна теория за приемане като общественоопасни деяния, които се изразяват в изразяване на явно неуважение към законите, несъобразяване с установения от държавната власт правен ред.²²

С настъпилите промени в обществените отношения, установяването на правов ред, основан на принципите на законността, правовата и демократична държава и особено при членството на Република България в ЕС и обвързването с нов наднационален особен правопорядък, каквото е правото на ЕС, на преосмисляне подлежи и въпросът за обекта на отделните престъпления „против реда на управление“, в частност и анализираният тук престъпление. Много от престъпленията в раздел I на глава VIII от Особената част на НК понастоящем могат да бъдат разглеждани в светлината на защита на конкретни правно защитени ценности, на конституционно закрепени субективни права, лични или обществени права и интереси, във връзка с които се установяват особени обществени нарушения, а не само с формалното неспазване на определени правни норми (ред на управление).

За разлика от социалистическата държава, съществуваща в условията на идеологическо разделение на света на геополитически сфери, където опазването на реда за преминаване на границата означава и контрол върху движението на българските граждани, а не само на допуск на чужденци в страната, понастоящем Конституцията гарантира правото на всеки български гражданин да напуска и да се завръща в страната (чл. 35 от Конституцията на Република България). Тези съображения са станали основание и за отмяна на съставите на т.нар. невъзвращенство по чл. 280 и 281 от НК през 1989 г., още преди началото на обществените промени, довели до приемане на новата Конституция от 1991 г.

В последните десетилетия основен проблем, обуславящ необходимостта от наказателноправна защита на режима за преминаване на границата, се явяват миграционните процеси, чието провокиране, динамика и развитие, като цяло стоят извън българската държава и не са под контрола на държавната власт в страната. Същевременно тези процеси водят и до редица други вътрешни опасности от нарушаване на обществения ред от страна на мигрантите, пребиваващи в страната, опасности за общественото здраве, от извършване на правонарушения, нарушаване на ангажименти на страната по международно-правни актове и по правото на ЕС, които могат да доведат и до санкции за страната и т.н. Непосредствена връзка има и с отношенията, възникващи по повод търсенето и предоставянето на убежище или на международна закрила. Не

---

²² Вж. Ненов, И, цит. съч., с. 256.

случайно възниква необходимостта от криминализирането на нови видове деяния – най-вече по чл. 281 от НК – не само за подпомагане на незаконното преминаване на границата, но и на подпомагането на пребиваването или преминаването през страната от страна на незаконно влезли през границата лица.

Като цяло може да се приеме, че обектът на разглежданите престъпления е комплексен и засяга не само отношенията, свързани със спазване на реда преминаване на границата на страната, но и тези, свързани с контрола и управление на пребиваването на чужденци в страната, предоставянето на убежище или международна закрила, като от значение са също и отношенията, свързани с опазване на обществения ред в най-широк смисъл, както и с изпълнение на ангажиментите на страната по общата политика на ЕС в сферата на миграцията.²³

---

²³ Вж. Национална стратегия за интегрирано гранично управление в Република България (2020-2025), приета с Решение № 792 на Министерския съвет от 30.10.2020 г.

Анализ на съставите на престъплението по чл. 279 от НК

Престъплението по чл. 279 от НК традиционно се назовава в правната литература като „нарушаване на реда за преминаване на границата“²⁴ или по-кратко – незаконно преминаване на границата. С уредбата му се цели установяването на наказателноправна защита на реда за преминаване на държавната граница и свързаните с него форми на контрол относно лицата, които преминават границата. Спазването на реда за пренасяне през границата на стоки, вещества и други предмети под особен режим, както и митническият контрол, са обект на други престъпления, с които разглежданото разкрива общи признаци, но и съществени различия.

Основен състав по ал. 1 на чл. 279 от НК

Основният състав на престъплението предвижда наказание лишаване от свобода и глоба за този, който влезе или излезе през границата на страната без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места. След последните изменения от 2023 г. престъплението вече е тежко по смисъла на чл. 93, т. 7 от НК.

Престъпният резултат е определящ за анализа на този състав на престъпление. Той се изразява в преместване в пространството на извършителя, така че след извършване на престъпното деяние той да се намира на територията на страната, ако преди това е бил извън нея (при влизане през границата) или отвъд границата, ако преди това е бил на територията на страната (при излизане през границата).

Използваните от законодателя глаголни форми за описание на изпълнителното деяние като резултатна дейност – „влезе“ и „излезе“, еднозначно показват, че за да е довършено престъплението се изисква посоченият резултат на преминаване на границата да е настъпил. Това определя престъплението като резултатно, увреждащо.

Като **предмет на престъплението** в теорията и в съдебната практика се посочва границата, в чието преодоляване по незаконен начин се изразява престъплението.

Понятието „граница“ в правото се разглежда в различни аспекти с оглед на особените правни режими, които се установяват във връзка с опазването ѝ, преминаването ѝ, различните режими на контрол и т.н. Преди всичко като

---

²⁴ Вж. Национална стратегия за интегрирано гранично управление в Република България (2020-2025), приета с Решение № 792 на Министерския съвет от 30.10.2020 г.

специфично понятие се използва „митническа граница“, макар понастоящем да не се употребява като легално понятие в законодателството, но в юриспруденцията, включително и в съдебната практика, се използва широко и се отнася към прилагането на митническите режими за пренасяне на стоки през границата.

В анализираният тук състави на престъпления се има предвид общото понятие за „**държавна граница**“. То е легално определено в §1, т. 3 от ПУДМВР като: *„линията, която огражда сухоземната и водната територия на Република България. Вертикалната повърхност, минаваща по тази линия, определя границите на въздушното пространство и земните недра на страната“*. Легалното определение е съответно и на посочваното в теорията.²⁵ Границите се определят с международни договори, като съвременните граници на Република България са определени с Парижкия мирен договор от 1947 г., съгласно който границите на България остават такива, каквито са били към 1 януари 1941 г. Освен сухопътната граница, тук се включва и водната граница с Румъния по р. Дунав, определена съобразно Конвенцията за определяне речната граница между България и Румъния от 1908 г. (чл. 70 от Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България) и морската граница в черно море, ограждаща териториалното море – морска ивица с ширина 12 морски мили, измерена от изходните линии, съгласно чл. 16 ЗМПВМППРБ.

Изпълнителното деяние е посочено в две алтернативни форми – влезе или излезе през границата на страната. Законодателят не конкретизира с какви действия следва да се извърши то в която и да е от формите му. На практика общо е посочено постигането на определен резултат – достигане от извършителя на територията от другата страна на държавната граница на Република България. Следва да се приеме, че всяко деяние, което е от естество и е насочено към преминаване на границата, независимо от посоката, може да съставлява изпълнителното деяние на това престъпление.

Деянието се извършва чрез активни действия (ходене, управление на превозно средство или др.) или комбинация от действия и бездействия (напр. качване в превозно или летателно средство и пребиваване в него докато то се придвижва). Не може да се изрази обаче в чисто бездействие, доколкото по този начин не може да се иницира необходимото движение, за да се постигне необходимото преместване в пространството. За това се изискват активни действия.

Текстът на закона изрично посочва, че може да става дума както за влизане, така и за излизане от страната през границата, т.е. посоката на преминаване на границата не е от значение за съставомерността на деянието. Тя не определя и

---

²⁵ Вж. Владимирова, И., Международно публично право. 2001, с. 116.

различия в характеристиките на изпълнителното деяние. И влизането, и излизането през границата могат да се извършват с едни и същи действия.

В състава на престъплението са посочени две алтернативни хипотези на извършването му, независимо дали при влизане или излизане през границата, а именно – преминаване на границата на място, което не е определено за тази цел или на определено за тази цел място, но без съответното разрешение от властите. Следва да се уточни, че не се касае за две алтернативни форми на изпълнителното деяние, тъй като то и в двете хипотези предполага съответните действия по придвижване в пространството и преминаване на държавната граница. Доколкото престъплението изисква нарушаване на съответните правила за граничен контрол и преодоляването им се явява част от нарушението, съответно се обхваща и от изпълнителното деяние. В тази връзка се наблюдава различие между двете хипотези, което има значение преди всичко за определяне на момента, от който е започнало извършването на изпълнителното деяние, т.е. за разграничителния момент между стадия на приготвянето и опита.

Към това престъпление е възможен опит. Както при всички престъпления, свързани с преминаване на хора или пренасяне на предмети през границата, от гледна точка на разкриването на деянията от българските власти при самото им извършване, най-често се установява довършено престъпление при влизане в страната, тъй като българските власти установяват извършителя, съответно пренасяният предмет, след като фактически е преминал през границата, а при излизане от страната – недовършен опит, тъй като установяването им става преди фактическото преминаване на границата.

Довършен опит е невъзможен, тъй като изпълнителното деяние продължава до преминаване на границата, в който момент автоматично настъпва и престъпният резултат.

Въпросът за опита към това престъпление, в това число за момента, в който той започва и за действията, в които се изразява, е предизвиквал спорове в юриспруденцията. В по-старата теория и съдебна практика, още при действието на аналогичния текст на чл. 275 от НК 1956 г., е посочвано като начален момент на опита „придвижването на дееца към зоната в непосредствена близост с граничната ивица“.²⁶ Така е възприемано това положение и в съдебната практика. В тази връзка от значение са и понятията за „гранична зона“ и „гранична ивица“. Понастоящем те са легално определени в чл. 56 ПУДМВР:

Чл. 56. (1) Гранична зона е територията с дълбочина 30 км, която на сухоземната граница се определя от линията на държавната граница, а на морската и речната граница - от линията на брега, и в която ГДГП осъществява правомощията си по извършване на граничен контрол, в който

---

²⁶ Така Ненов, И., цит. съч., с. 298.

се включва гранично наблюдение и гранични проверки.

(2) Гранична ивица е частта от граничната зона, разположена непосредствено по протежение на линията на сухоземната граница, с дълбочина до 300 м считано от линията на държавната граница.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 58 от 2024 г.) Островите, българската част от водите на граничните реки и естествено образувалите се в тях възвишения се включват в граничната ивица. Тази разпоредба не се прилага за българската част от водите на река Дунав.

(4) Точното очертаване и определяне на дълбочината на граничната ивица се извършва от министъра на вътрешните работи, след като изиска писмени становища от съответните областни управители и кметове.

Доколкото в посочените зони се осъществява граничният контрол, а престъплението се свързва с преодоляване или нарушаване на правилата за неговото осъществяване, има основание да се обсъждат съответните зони като място на извършване на престъплението или поне като непосредствено определящи действията по изпълнителното деяние. С т. 2 от Постановление № 8 от 28.06.1971 г. на Пленума на ВС се приема обаче, че подобно тълкуване на закона се явява стеснително и, съответно – неправилно. Понятията не следва да се тълкуват като юридически критерий за преценка дали е започнало извършването на деянието. Навлизането на едно лице в граничната зона не е от значение дали се опитва да премине незаконно през границата. „За да е налице опит към престъплението по чл. 279 от НК, необходимо е деецът непосредствено да е започнал преодоляването и на надлежния контрол за преминаване на границата или установените от властта специални мерки и препятствия. Ако липсват тези признаци, престъплението е в стадия на приготвяне.“²⁷

Както бе посочено, с оглед двете хипотези, уредени в чл. 279, ал. 1 от НК, се наблюдават известни различия по отношение на действията, с които може да се приеме, че е започнало извършването на изпълнителното деяние.

Тук следва да се посочат няколко свързани понятия, имащи значение за изясняване на съдържанието на състава на разглежданото престъпление, легално определени в §1. от ДР на ЗМВР:

§ 1. (последно изм., бр. 84 от 2023 г., в сила от 06.10.2023 г.; доп., бр. 19 от 2024 г.; изм., бр. 70 от 2024 г., в сила от датата, определена в Решение на Съвета на Европейския съюз за приемането на еврото от Република България, прието в съответствие с чл. 140, параграф 2 от ДФЕС, и Регламент на Съвета на Европейския съюз, приет в съответствие с чл. 140, параграф 3 от ДФЕС) По смисъла на този закон:

*...
2. „Граничен контрол“ е нормативно установена дейност, състояща се от гранични проверки и наблюдение на границата, които се извършват съответно в зоните на ГКПП и в граничната зона, която се осъществява по отношение на лицата, предметите в тяхно владение, транспортните средства и стоките при и по повод преминаване на държавната граница или*

---

²⁷ ППВС № 8 от 1971 г. Вж. по-подробно в Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 279-281 от НК, по-надолу.

присъствието им в граничната зона, с цел гарантиране спазването на граничния режим.

3. „Гранични проверки“ са проверките, извършвани на граничните контролно-пропускателни пунктове с цел гарантиране, че лицата, включително превозните им средства и предметите в тяхно владение, могат да получат разрешение за влизане на територията на Република България или за излизане.

4. „Граничен режим“ е нормативно установеният ред за преминаване на държавната граница от лица, стоки, превозни средства, транспортни, съобщителни и други комуникации и съоръжения, редът за пребиваване и извършване на дейности в установените гранични ивици и зони, в териториалното море, вътрешните морски води и вътрешните водни пътища, запазването и поддържането в изправност на граничните знаци.

9. „Зона на ГКПП“ е територията, на която са разположени сградите, помещенията, работните места, подземните и надземните съоръжения, техническите средства и местата за преходи, изчакване и проверка на лица, превозни средства и стоки, преминаващи през зоните за гранични проверки.

12. „Наблюдение на държавната граница“ е дейност по организиране и прилагане на охранителни мерки между граничните контролно-пропускателни пунктове за предотвратяване незаконното преминаване на държавната граница, спазване на граничния режим и недопускане заобикаляне на граничните проверки.

При преминаване на границата не на определените за това места, т.е. не на официално открит ГКПП, деецът изначално цели избягването на граничния контрол, вкл. граничните проверки, дейностите по наблюдение на държавната граница и т.н. Деянието ще е започнало, когато деецът непосредствено се е насочил към преодоляване на граничната линия, а при наличие на изградени специални съоръжения за препятстване преминаването ѝ – когато е започнал действия по преодоляване на съответните съоръжения.

В тази хипотеза деянието винаги ще е противоправно, независимо дали деецът има разрешение за преминаване на границата. Законосъобразното преминаване на границата изисква това да се извършва на определените за това ГКПП. Доколкото Република България все още не е пълноправен член на т.нар. Шенгенска зона или Шенгенско пространство и граничният контрол по вътрешните сухоземни граници на ЕС за България (с Гърция и Румъния) все още не е премахнат, то преминаването през ГКПП е задължително условие.

В хипотезата, когато преминаването през границата се осъществява на установено за целта място – ГКПП, но без съответното разрешение, действията, определящи започването на извършването на деянието имат друг характер. По правило ГКПП не се установяват на самата гранична линия, а на известно разстояние навътре в територията на страната. Особено относно ГКПП при съответните летища и пристанища, за преминаване на границата по въздух или

вода, близостта до граничната ивица изобщо не е от значение. Изпълнителното деяние в разглежданата хипотеза ще се извършва на специално място – зона на ГКПП по см. На §1, т. 9 ДР на ЗМВР, но и при специфична обстановка – там, където се осъществяват мерките по граничния контрол. Самото навлизане в зоната на ГКПП не е определящо. Определящи са действията, насочени към избягване на мерките на граничния контрол.

Характерът на тези действия ще зависи от естеството на осъществяване на друг обективен признак от състава на престъплението – липсата на съответно разрешение за преминаване на границата, както и от избрания от дееца начин за преодоляване на съответните проверки.

Съгласно чл. 8, ал. 1 от ЗЧРБ „Чужденец може да влезе в Република България, ако притежава редовен паспорт или заместващ го документ за пътуване, както и виза или разрешение за пътуване, когато такива се изискват“. Деецът може въобще да не разполага с нужните документи, които принципно се свързват с разрешение за преминаване на границата – валиден документ за самоличност, паспорт, виза за влизане или излизане от страната или др. При това положение е възможно той да цели въобще да избегне проверките като извършва действия, с които да премине през зоната на ГКПП незабелязан от съответните длъжностни лица, напр. като се укрива в превозно средство или по друг начин. В такъв случай, при излизане от страната, опитът ще е започнал с осъществяване на първото действие, целящо заобикаляне на мерките за проверка и контрол или с установяване на съответното превозно средство, в което се укрива деецът, на мястото за извършване на съответните проверки. При влизане в страната престъплението ще е довършено с факта на преминаване през граничната ивица, а при извършване на съответна проверка само може да се констатира, че деецът не разполага с надлежно разрешение и влизането му в страната е неправомерно.

Възможно е деецът да представя документи, които не представляват надлежно разрешение за преминаване на границата, но целят да създадат такава привидност. Това може да са неистински или преправени документи или документи, издадени за друго лице. Във всички тези случаи конкретният деец не разполага с надлежно разрешение за преминаване на държавната граница, но представянето на съответния документ пред проверяващия, с който се цели въвеждането на последния в заблуждение, ще представлява онова действие, с което деецът пряко се е насочил към преодоляване на граничния контрол и незаконно излизане през границата. При влизане през границата важи казаното по-горе – престъплението е довършено с факта на пресичане на границата, а с посочените действия само ще се констатира неправомерността на деянието.

Липса на разрешение от надлежните органи на властта

Законосъобразното преминаване през границата включва най-малко два елемента (поне от гледна точка на разглеждания състав на престъпление) – преминаване през определено за целта място и с разрешение от надлежните органи на властта. Последното обстоятелство, като признак от обективната страна на престъпния състав, определя в най-голяма степен неговия бланкетен характер.

Предвид динамиката на международните отношения, новите положения в прилаганите политики и принципи на управление на държавата, членството на България в ЕС, прилагането на т.нар. достижения на правото на Шенген – общата политика на ЕС по отношение преминаването на външни граници и целта за премахване на всякакъв контрол на лицата, без оглед на тяхното гражданство, при преминаване на вътрешните граници, както са предвидени в член 77, параграф 1 от ДФЕС и въобще целите на Съюза за създаване на пространство без вътрешни граници, в което е гарантирано свободното движение на лица и т.н., въпросът за режимите за преминаване на границите няма и не може да има еднозначно определяне. Определянето на съответните изисквания към лицата за издаване на съответно разрешение за преминаване на държавната граница може да зависи от множество обстоятелства – гражданство (българско, на ЕС, на трети страни, липса на гражданство и т.н.), цел на преминаването, посока на преминаване на границата (влизане или излизане), вида на границата (сухоземна, морска, въздушна; вътрешна или външна за ЕС), особени обстоятелства, свързани с личността или определено служебно качество на съответното лице, съображения за национална сигурност или др. и т.н.

Конкретните изисквания, вида и формата на необходимите разрешения, процедурите за издаването им и т.н., подлежат на уредба със специални закони и съответни подзаконови нормативни актове. Относно изпълнението на съответните изисквания на българското законодателство, значение могат да имат и съответни разпоредби от чужди законодателства, както и международни договори – двустранни или многостранни.

Текстът на чл. 279, ал. 1 от НК не съдържа конкретни изисквания за вида на разрешението за преминаване на границата. Единственото изискване е да е от надлежните органи на властта. Във всеки конкретен случай подлежи на установяване дали и какво разрешение е необходимо за законосъобразното преминаване на границата, от кой орган на власт следва да е издаден, какви са изискванията за неговата действителност и т.н.

Има се предвид българските органи на власт, които трябва да издадат съответното разрешение за преминаване на българската държавна граница. Кой

ще се яви надлежният орган на власт е въпрос на съобразяване на други нормативни актове извън НК, т.е. и по този признак съставът се явява бланкетен.

В общия случай под разрешение за преминаване през границата се има предвид съответна виза или положен граничен щемпел за гражданите на трети страни с облекчен визов режим. Тя може да бъде както входна, така и изходна, т.е. – разрешение за влизане в страната или съответно, за излизане от нея. Понастоящем издаването на изходни визи като разрешение за напускане на страната не е предвидено в българското законодателство.

Съгласно чл. 35 от Конституцията на Република България всеки има право свободно да се придвижва по територията на страната и да напуска нейните предели (ал. 1), както и да се завръща в страната (ал. 2). Ако правото за напускане на пределите на страната подлежи на законово ограничаване в изключителни случаи, то правото на завръщане в страната не може да бъде ограничавано. Т.е. българските граждани не се нуждаят от виза за излизане от или влизане в страната. Ако излизането от страната е свързано с влизане в друга държава, за която лицето се нуждае от входна виза и не разполага с такава, наличието на нужната виза може и да е обект на проверка при излизането от страната и липсата ѝ да се яви пречка за допускането му, напр. на борда на съответния самолет, но по принцип не може да обоснове съставомерност на деянието по чл. 279, ал. 1 от НК. Наличието на изрична правомерна забрана обаче за напускане на територията на страната може да се явява „липса на разрешение от надлежните органи на властта“.

Издаването на съответна виза е въпрос, относим предимно към лицата без българско гражданство, независимо дали са чужди граждани или без гражданство, т.нар. апатриди. За бипатридите – лица с двойно гражданство, едно от които е българско, важи казаното по-горе за българските граждани.

Както бе посочено, има се предвид българските органи на власт, които трябва да издадат съответното разрешение за преминаване на българската държавна граница. Ако лице, което влиза в България от чужбина е напуснало друга държава незаконно, но разполага със съответното разрешение за влизане в страната, не е налице престъпление. И обратното – ако лицето е имало надлежно разрешение да напусне държавата, от която пристига, но няма разрешение да влезе в страната, ще е налице престъпление.

Тук трябва да се посочи и специфичната хипотеза на издаване на съответно разрешение за влизане в страната при самото пристигане на лицето, без да е имало изискване за предварително издаване на виза. Ако след преминаване на границата и явяване в съответния ГКПП на лицето е отказано влизане, то следва да не се допусне във вътрешността на страната и да изчака в съответната ограничителна зона докато отпътува извън страната. Формално границата е била премината, но

деянието не следва да се третира като престъпление, тъй като за самото фактическо преминаване през границата не се е изисквало разрешение, а отказът за допускане в страната е издаден след това. Деянието ще е съставомерно обаче ако в тази хипотеза деецът е имал намерение да преодолее по някакъв начин граничния контрол или да въведе в заблуждение надлежните органи на властта относно основанията за издаване на разрешение за влизане в страната.

Освен наличието на виза или дори, когато не се изисква нарочна виза за преминаване на границата, граничният контрол обхваща и редица други мерки и проверки или се съпътства от други полицейски проверки или мерки от друг характер, които могат да имат значение за надлежно разрешаване на преминаването на границата. Такива могат да бъдат полицейските проверки за самоличност при преминаване на границата. Изискването напр. за наличие на валидни лични документи също може да обоснове липсата на съответно надлежно разрешение. Прилагането на наложени административни мерки за забрана на напускането на пределите на Република България по чл. 76 и сл. ЗБЛД също може да обуслови липса на надлежно разрешение за преминаване на границата, дори и през вътрешните за ЕС граници с Гърция или Румъния. Съдебната практика приема, че прилагането на такива мерки не е в противоречие с европейското право относно принципите и целите за създаване на свободно пространство за движение на лицата, ако отговаря на изискванията на Кодекса на Съюза за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници).²⁸

---

²⁸ Вж. чл. 21 от Регламент (ЕО) № 562/2006 на Европейския парламент и на Съвета, съответно чл. 23 от заменилият го понастоящем Регламент (ЕС) 2016/399 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно Кодекс на Съюза за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници).

Субект на престъплението

Извършител на престъплението по чл. 279 от НК може да бъде всяко наказателноотговорно лице. Гражданството, както бе отбелязано е без значение. Деецът може да е български гражданин или чужденец, включително и лице без гражданство.

Към настоящия момент все още приложимостта на разглеждания състав е обусловена преди всичко от засилени мигрантски потоци, насочени предимно от страни в Азия и Африка към страните от ЕС. Някои от лицата, преминаващи границата на страната имат основание за придобиване на международна закрила, други се явяват икономически мигранти, търсещи установяване в страни с по-добри икономически условия, трети преминават границата с криминална цел – за извършване на престъпление или за да избегнат наказателно преследване за извършено вече престъпление или поради други причини. Причината за извършване на деянието и целта, преследвана от дееца след преминаването на държавната граница са без значение. От значение за съставомерността на деянието е единствено дали деецът е имал за цел да се ползва от правото на убежище съгласно Конституцията (чл. 279, ал. 5 от НК), когато няма да е налице престъпление. В останалите случаи деянието ще е съставомерно.

Следователно не може да се каже, че субектът е лице, което има качеството бежанец, мигрант, чужденец или каквото и да е друго. Може с известна условност да се определи, че субектът е лице, което няма право на убежище съгласно Конституцията, но и това няма да бъде съвсем прецизно, тъй като конкретно лице може принципно да отговаря на условията за предоставяне на статут на Бежанец, но да няма намерението да иска убежище в България, а само да премине през територията на страната, за да се установи в друга държава, където да поиска убежище. В този случай преминаването на границата на България няма да е с пряката цел да се упражни правото на убежище.

Субективна страна

Единственият признак от субективна страна, който е включен в разглеждания състав е формата на вината. Престъплението е **умишлено**.

До момента въпросът за субективната страна на това престъпление, като че ли не е привличал особено внимание. Вероятно, защото се приема за ясен и не предизвикващ особени проблеми. Освен това анализ на разглеждания състав в наказателноправната теория се среща преди всичко в учебна литература, в относително кратък вариант, концентриран преди всичко към обективната страна. Поради това и в основни линии в частта си за субективната страна, той обикновено се ограничава до посочване на умишлената форма, без да се обсъжда въпросът за възможността за различните видове умисъл.

Ясно е, че обичайно престъплението се извършва с пряк умисъл, като извършителят съзнава, че преминава границата и най-често цели точно това, съзнава и, че няма необходимото разрешение, поради което и извършва действия по избягване на граничния контрол.

Съставът обаче не съдържа признаци, които да изключват възможността за извършване на деянието и с евентуален умисъл. Няма пречка деецът да преследва друга цел и само да допуска възможността да премине границата, като навлезе в територията на страната, ако се намира извън нея или съответно – да излезе извън нея. Такава хипотеза напр. е възможна при нарушаване на морската граница, при която не е налице ясно, непрекъсната и видима маркировка. В една от честите практически хипотези на извършване на това престъпление, извършвано чрез навлизане в териториалното море от риболовни плавателни съдове от съседни държави е възможно при преследване на цел за улов на риба, деецът да не е напълно наясно дали и доколко близо до границата е и, макар да не цели това, все пак да допуска възможността да навлезе в българска територия, като се примирява с тази възможност. Няма да е налице умисъл ако деецът е бил отнесен от морско течение, което не е могъл да избегне или когато е бил убеден, че не е преминал границата. В първия случа ще е налице случайно деяние (чл. 15 от НК), а във втория – фактическа грешка (чл. 14 от НК).

Останалите възможни субективни признаци като цел на дееца, мотиви, подбуди и т.н., както вече бе отбелязано, принципно нямат значение за съставомерността на деянието. Наличието на специфична цел, с която се преминава границата обаче, може да обуслови извършването на друго престъпление. Ако напускането на страната е станало с цел извършителят да се постави в услуга на чужда държава или на чужда организация, за да ѝ служи във вреда на Републиката, ще е налице престъпление по чл. 101 от НК. Ако целта на

дееца, поради която премине границата на страната, е да участва в извършването или в подготовлението към тероризъм или в спомагането на други лица да извършат такова деяние, ще е налице престъпление по чл. 108а, ал. 6 от НК.

В други хипотези конкретната цел на дееца може да обуслови извършването на съвкупност от престъпления – освен незаконното преминаване на границата от самия извършител, може да бъде извършено и друго престъпление, напр. квалифицирана контрабанда по чл. 242 от НК, когато деецът пренася и съответни стоки или други предмети, с което нарушава митническия режим. Или друго престъпление, свързано с предмети, за чието пренасяне през границата се установява специален режим – напр. подправени парични знаци или платежни инструменти (чл. 244 от НК), културни ценности, без съответното разрешение за износ (чл. 278, ал. 4 от НК) или др.

Наказуемост

При действието на НК от 1956 г. престъплението е изключително тежко наказуемо - с лишаване от свобода от 3 до 10 години и с глоба до 20 000 лева (чл. 275, ал. 1 от НК 1956 г.). При възпроизвеждането на състава му, практически без изменения, в действащия НК от 1968 г. санкцията е значително занижена – лишаване от свобода до пет години и с глоба до три хиляди лева, като е предвидена и възможност съдът да постанови и задължително заселване. Санкцията остава непроменена до 1991 г., когато в отражение на динамичните икономически процеси и обезценяване на националната валута и извършената деноминация на лева, неколккратно се променя само размерът на предвидената глоба, както бе изяснено по-горе.

Във връзка с приемането на пробацията като нов вид наказание през 2002 г. предвиденото допълнително наказание задължително заселване е заменено с пробация, като тази възможност е отменена през 2004 г.

Така в изследвания период до 2023 г. предвидената санкция за основния състав на престъплението е непроменена и включва кумулативно налагане на две наказания – лишаване от свобода до пет години и с глоба от сто до триста лева.

През цялото време на действието на НК от 1968 г. в настоящата ал. 3 на чл. 279 е предвидена алтернативна възможност съдът вместо глоба, наред с лишаването от свобода да наложи конфискация на част или на цялото имущество на дееца. Тази разпоредба действа и понастоящем.

С изменението на НК, ДВ, бр. 67 от 2023 г., са завишени по размер и двете предвидени наказания – и лишаването от свобода, и глобата. За лишаването от свобода е предвиден специален минимум – 3 години и е завишен специалният максимум – 6 години. С оглед новия специален минимум – тази санкция се явява по-тежка отколкото санкцията, предвидена за квалифицирания състав по ал. 2 преди въпросното изменение. Това превръща престъплението в тежко по смисъла на чл. 93, т. 7 от НК. На глобата са завишени драстично както минималният, така и максималният размер, като от 100 до 300 лв., вече се предвижда глоба от 1000 до 5000 лв.

За глобата може да се приеме, че за времето от предишното изменение през 2002 г. до 2023 г. предвиденият размер от 100 до 300 лв. е станал неадекватен. Възможно е да се обсъжда и дали изначално той е бил адекватен, тъй като не е определен с оглед спецификите на престъплението, а като общо изменение в НК през 2002 г. за определяне на минималните размери на глобата, предвидена за множество престъпления, за които след деноминацията на лева през 1999 г. предвидената глоба се е оказала в неадекватни размери.

Остава дискуссионен обаче въпросът за предвидената алтернатива между двете имуществени наказания – глоба по ал. 1 и възможността по ал. 3 да бъде заменена с конфискация на част или на цялото имущество на дееца. Същата възможност е предвидена и за квалифицирания състав на повторност или опасен рецидив по ал. 2, което само по себе си е показателно за степента на обществена опасност, която следва да отразява налагането на подобно наказание. Предвиждането на възможност за имуществено наказание от глоба в не особено големи размери до конфискация на цялото имущество на дееца, при това винаги налагано заедно с лишаване от свобода, вече за относително не малък срок, след предвиждане на специален минимум от 3 години, поставя въпроса за съответствието на наказанието на престъплението.

Отделен е въпросът за ефективността на такова наказание с оглед постигането на целите на наказанието по чл. 36 от НК. От една страна извършителите на това престъпление основно са лица, тъй наречените мигранти или бежанци, но не в смисъла на имащи право на убежище бежанци, които не са български граждани, нямат за цел да останат в страната, а като извършители на престъпление подлежат и на експулсиране, обикновено не разполагат със средства, с които да заплатят глобата. За конфискация на налично имущество българският съд практически е в невъзможност да събере доказателства, а изпълнението на такова наказание би било абсолютно невъзможно. По отношение на тези лица наказанието се явява напълно безпредметно и неоправдано, но съдът е длъжен да го наложи. За извършители, които биха могли да извлекат икономическа изгода от незаконното преминаване на границата, преди всичко като пренасят незаконно съответни стоки или предмети, които биха се явили предмет на друго престъпление, извършено в съвкупност с престъплението по чл. 279 от НК, основание за налагане на имуществено наказание по-скоро би се явявало другото престъпление в съвкупността.

Относно предвиденото наказание лишаване от свобода, особено след като престъплението вече е тежко, също се поставя въпрос за принципа на пропорционалност, както и за ефективността на наказанието. По изложените по-горе съображения, за повечето извършители, налагането и изпълнението на такова наказание ще се явява изкуствено създадено основание за пребиваване на територията на страната, при това свързано с ангажирането на финансов, административен, съдебен и всякакъв друг ресурс на държавата за осъждането на извършителите, налагане и изпълнение на наказанията.

За деянията, извършени преди увеличаване на предвидения срок на лишаването от свобода, възможността за условно осъждане по чл. 66 от НК е приложима в почти всички случаи, освен при определяне на наказание при

преобладаващи отегчаващи обстоятелства – към максимума на санкцията. След изменението, тази възможност остава единствено за случаите, в които съдът би определил минималния размер на наказанието лишаване от свобода – 3 години или при определяне на наказанието по реда на чл. 55 или на чл. 58а НК.

Квалифициран състав по ал. 2

До изменението през 2023 г. в ал. 2 на чл. 279 от НК, приета през 1982 г., се урежда по-тежко наказуем състав на престъплението, ако представлява специален рецидив – извършено повторно по смисъла на чл. 28 от НК. Повторното извършване на същия вид престъпление е показателно за трайно установени престъпни наклонности за извършване на съответния вид деяния, което определя повишена степен на обществена опасност.

С изменението от 2023 г. в същия текст е добавена и още една хипотеза – ако деянието представлява опасен рецидив по чл. 29 от НК.

Обичайно законодателят, ако предвижда състави за повторност и за опасен рецидив при даден вид престъпление, отчита обстоятелството, че при специалния рецидив деецът показва склонност да извършва един и същ вид престъпление, като тежестта му не е определяща, докато при опасния определяща е именно тежестта на извършените престъпления, поради което за опасен рецидив се предвижда по-тежка санкция. Поради това и чл. 29, ал. 3 от НК предвижда, че когато за дадено престъпление са предвидени едновременно състави за повторно извършване и за опасен рецидив и деянието осъществява признаците на двата състава, прилага се разпоредбата за опасния рецидив. В случая по чл. 279, ал. 2 от НК обаче двата състава са относими към една и съща санкция.

Предвиденото наказание е лишаване от свобода от три до осем години и глоба от пет хиляди до десет хиляди лева. Преди изменението и допълването на хипотезата на опасен рецидив, за повторност бе предвидено наказание е лишаване от свобода от една до шест години и глоба от сто до триста лева.

До 2004 г. е предвидена възможност съдът да наложи кумулативно и пробация, заменила предвиденото преди 2002 г. задължително заселване.

Към разглежданите хипотези е относима и предвидената в ал. 3 възможност вместо глоба съдът да наложи конфискация на част или на цялото имущество на виновния.

Приготовление

За разлика от чл. 275, ал. 2 от НК от 1956 г., съгласно който с наказанието за основния състав се наказва приготвянето и опита към престъплението, както и улесняването, подпомагането или укриването на извършителя, по ал. 4 на чл. 279 от действащия НК (ал. 3 до изм. на НК – ДВ, бр. 28 от 1982 г.) е предвидено наказание отделно само за приготвянето към престъплението, съгласно чл. 17, ал. 2 от НК.

Като приготвяне към това престъпление може да се квалифицира всяка дейност, насочена към създаването на предпоставки за избягване на граничния контрол или заблуждаване на контролните органи относно наличието на надлежно разрешение за преминаване на границата, както и на самото преминаване на границата, преди да е започнало самото изпълнително деяние. Това могат да са действия по набавяне на карти, набелязване на маршрути, снабдяване с превозно средство за придвижване или други предмети, които могат да послужат за преодоляване на препятстващи преминаването на границата съоръжения, снабдяване с подправени документи, придвижване към граничната зона или зоната на ГКПП, укриване в превозно средство, което се е насочило към ГКПП или чака реда си, снабдяване с билети за самолет, влак, автобус или друго средство за обществен транспорт и т.н.

Наказуемо е приготвянето, както към деяние по основния, така и по квалифицираните състави по ал. 2. Доколкото последните не се отличават по същността си от това по основния състав, а само по наличието на предходно осъждане, следователно това обстоятелство не се отразява и на същността на приготвянето.

Някои от действията по приготвяне могат да осъществяват състав на друго престъпление, в който случай ще има съвкупност между двете престъпления.²⁹ Така например приготвянето за незаконно преминаване през границата може да се изразява в незаконно отнемане на чуждо МПС. В зависимост от това, дали деецът е имал намерение да присвои предмета или само да го ползва като средство за извършване на престъплението, за което се приготвя, ще е налице кражба (чл. 195, ал. 1, т. 12 от НК) или отнемане на МПС с цел ползване (чл. 346 от НК, като вероятно би могло да се квалифицира по ал. 6, предл. III, ако е направен опит МПС да бъде изнесено извън страната).

Предвиденото наказание до 2023 г. е лишаване от свобода до 2 години или пробация, заменила през 2002 г. предвиденото до тогава наказание поправителен труд.

---

²⁹ Стойнов, А. Наказателно право. Обща част. Второ издание, СИЕЛА, 2019, с. 349.

Изключване на наказуемостта

Съгласно чл. 279, ал. 5 от НК не се наказва онзи, който влезе в страната, за да се ползува от правото на убежище съгласно с Конституцията. Тази разпоредба действа не само от приемането на НК от 1968 г, но аналогична разпоредба съществува и в чл. 275, ал. 3 от НК от 1956 г. (НЗ от 1951 г.). Правото на убежище е гарантирано от всички български конституции, вкл. и действащата. Съгласно чл. 27 от Конституцията Република България дава убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи (ал. 2). Условието и редът за даване на убежище се уреждат със закон (ал. 3).

Първият въпрос, който се поставя тук е за правната същност на разглежданата разпоредба. Употребата на израза „не се наказва“ или сходни изрази като „наказуемостта отпада“ (напр. чл. 292, ал. 1 от НК) в особената част на НК винаги повдига такъв въпрос, доколкото се свързва с два различни наказателноправни института. От една страна може да се касае за обстоятелство, при което се изключва наказуемостта като свойство на престъпното деяние, а от друга – за основание за освобождаване от наказателна отговорност. В редица случаи съдилищата постановяват присъди, в които признават подсъдимия за виновен, но на основание чл. 279, ал. 5 не го наказват или не му налагат наказание, което имплицитно включва признание, че е извършено престъпление, следователно остава възможността, като не му налага наказание, съдът по същество го освобождава от наказателна отговорност. Анализът на разпоредбата обаче сочи на друга правна същност. Законодателната идея е свързана с упражняване на конституционно право, т.е. деянието не се третира като противоправно или наказуемо. Изричното указание, че деецът не се наказва всъщност определя основание за отпадане на наказуемостта като свойство на деянието. Деянието не е престъпление, наказателна отговорност не възниква между дееца и държавата и въпросът за вината въобще не следва да е предмет на обсъждане от страна на съда. В такъв случай наказателното производство следва да се прекратява поради липса на извършено престъпление, а ако съдът е сезиран със съответно обвинение, следва да оправдае подсъдимия.

Вторият въпрос, повдиган във връзка с разглежданата разпоредба е свързан с бланкетния ѝ характер. Препращайки към Конституцията, а тя от своя страна към специален закон, който да урежда реда и условията за даване на убежище, а освен това неминуемо и към международно правни актове – правозащитни такива, най-общо и специално за статута на бежанците, съдържанието на разпоредбата в НК следва да съответства на редица нормативни актове и да се тълкува във връзка с

тях.

Специалният закон, предвиден в Конституцията, действащ през целия период на изследване и до момента е Закона за убежището и бежанците (обн. ДВ, бр. 54 от 2002 г., последно изм., бр. 39 от 01.05.2024 г., в сила от 01.05.2024 г.). Съгласно ЗУБ закрилата, която Република България предоставя на чужденци, включва убежище, международна закрила и временна закрила (чл. 1, ал. 2). Международна закрила се предоставя по силата на Конвенцията за статута на бежанците, съставена в Женева на 28 юли 1951 г., и Протокола за статута на бежанците от 1967 г., ратифицирани със закон (обн., ДВ, бр. 36 от 1992 г.; доп., бр. 30 от 1993 г.) (ДВ, бр. 88 от 1993 г.), на международни актове по защита правата на човека и на този закон и включва статут на бежанец и хуманитарен статут (чл. 1а, ал. 2). Президентът на Република България предоставя убежище в съответствие с определените му правомощия в случаите по чл. 27, ал. 2 от Конституцията, както и когато държавните интереси или особени обстоятелства налагат това (чл. 2, ал. 1). Министерският съвет предоставя временна закрила, въведена с решение на Съвета на Европейския съюз. Срокът на временната закрила се определя с решението на Съвета на Европейския съюз (чл. 2, ал. 2). Председателят на Държавната агенция за бежанците предоставя международна закрила (чл. 2, ал. 3).

Законът прави разлика между предоставянето на убежище като конституционно правомощие на Президента и предоставянето на международна и временна закрила, съответно между предоставянето на статут на бежанец и на хуманитарен статут. Чл. 279, ал. 5 от НК обаче недвусмислено посочва само правото на убежище, съгласно конституцията, което поставя въпроса за обхвата на уреденото основание за ненаказуемост на деянието. Дали само имащите право на убежище могат да се възползват от разглежданата благоприятна норма или всяко лице, търсещо защита в Република България?

На пръв поглед принципното положение за забрана на аналогията и разширителното тълкуване в наказателното право би трябвало да води към еднозначен отговор, че след като изрично наказателноправната разпоредба посочва право на убежище, то в приложното ѝ поле не следва да попадат хипотезите на търсене на друг вид защита.

Същевременно въпросният принцип е безспорен по отношение на установяването на наказателна отговорност, но по отношение на норми, обосноваващи изключване на наказателната отговорност, с основание в теорията се поставя въпросът за приложимостта на тази забрана.³⁰ Установената практика в случаите, когато незаконно влязло на територията на страната лице е подало молба за защита и му е предоставен съответен статут, наказателното

---

³⁰ Вж. Велчев, Б., Някои бележки по въпроса за посредственото извършителство по българското наказателно право – В: De Jure, 2013, № 2, 5-9.

производство, ако такова е образувано, да бъде прекратявано, по-скоро съответства на такова разширително тълкуване.

Интерес представлява и уредената в чл. 4, ал. 5 ЗУБ разпоредба, съгласно която *„Чужденец, влязъл не по законоустановения ред в Република България, за да поиска закрила, пристигайки направо от територия, където са били застрашени животът и свободата му, е длъжен да се представи незабавно на компетентните органи и да посочи уважителни причини за незаконното си влизане или пребиваване на територията на страната.“* От една страна та касае всички случаи на търсене на защита, а не специално на убежище. От друга страна обаче установяването на изрично задължение за незабавно представяне пред компетентните органи и посочване на причини за незаконното влизане в страната създава основания да се приеме, че това е условие за третиране на деянието като ненаказуемо, а в противен случай деецът не би се ползвал от по-благоприятно третиране. Освен това поставянето на условие това да се отнася само до случаите, в които лицето пристига директно от територията на страната, където са били застрашени животът и свободата му – основание за търсене на защита, още повече стеснява приложното поле на предвидената привилегирована норма. Разглежданата разпоредба има отношение към прилагане на стратегията за „първа държава на пристигане“ или „първа държава на пристигане“, при която лицето може да бъде върнато в такава „трета сигурна държава“ (§1, т. 9 ДР на ЗЕБ), през която е преминало и, в която лицето не е застрашено и може да му бъде предоставена закрила. Разпоредбата обаче повдига въпроса за липсата на синхрон между разпоредбата на чл. 279, ал. 5 от НК, практически непроменена по съдържание от 1951 г. и уредбата на закрилата на чужденци, предоставяна от Република България съгласно действащия специален закон – Закона за бежанците и убежището.

Препоръчително е разпоредбата на чл. 279, ал. 5 от НК да бъде терминологично синхронизирана с актуалната нормативна уредба на предоставянето на защита на чужденци.

Съпоставка с други престъпления

Разглежданото тук престъпление разкрива общи характеристики с някои състави на престъпления, свързани с преминаване на границата на страната. Такива са престъпленията по чл. 101, чл. 108а, ал. 6, чл. 386 от НК:

Чл. 101. (1) Български гражданин, който напусне страната или откаже да се върне в страната с цел да се постави в услуга на чужда държава или на чужда организация, за да ѝ служи във вреда на републиката, се наказва с лишаване от свобода от три до десет години.

(2) Ако деянието е извършено от военнослужещ, наказанието е лишаване от свобода от пет до петнадесет години.

Чл. 108а (6) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2015 г.;изм., бр. 84 от 2023 г.) Който премине през границата на страната с цел да участва в извършването или подготовлението към престъпление по ал. 1 - 4, по чл. 109, чл. 111, ал. 1, или по какъвто и да е начин да спомогне на друго лице или група лица да извършат такива деяния, включително против друга държава, се наказва с лишаване от свобода до десет години.

Чл. 386. (2) (Предишна ал. 1 - ДВ, бр. 89 от 1986 г.) Който се отклони от военна служба, като без разрешение на надлежните органи напусне пределите на страната или не се завърне в нея в определения срок, ако извършеното не съставлява по-тежко престъпление, се наказва с лишаване от свобода от три до десет години.

В посочените състави изпълнителното деяние се изразява в напускане на страната, т.е. преминаване през границата в посока от страната към чужбина, а по чл. 108а, ал. 7 – без значение от посоката. По това си приличат с престъплението по чл. 279 от НК с указаното различие за тези от съставите, които изискват единствено напускане на страната, но не и влизане в нея.

По чл. 386, ал. 2 напускането на страната, т.е. преминаването през границата, също както и по чл. 279, ал. 1 от НК следва да е без съответното разрешение на надлежните органи. Тук обаче деянието служи за постигане на друга специфична цел, въздигната в престъпен резултат, който следва да е настъпил, за да е довършено престъплението – деецът да се отклони от военна служба. Наличието на този допълнителен признак превръща този състав в специален по отношение на чл. 279, ал. 1 от НК. Втората хипотеза по чл. 386, ал. 2 от НК – невъзвращенство, не е свързана с преминаване на границата, поради което не разкрива общи признаци и необходимост от съпоставяне с анализираното престъпление по чл. 279, ал. 1 от НК.

В другите два съпоставяни състава – по чл. 101 и по чл. 108а, ал. 6 от НК преминаването на границата също е свързано с особена субективна цел. В тях е предвиден признак от субективна страна. Не се изисква преследваната от дееца цел да е постигната, за да е довършено престъплението. Т.е. престъплението, както

и това по чл. 279, ал. 1 е довършено с преминаване на границата. Изискването за особена цел определя тези състави като специални, а този по чл. 279, ал. 1 – като общ. Същевременно обаче разглежданите състави не съдържат изискването преминаването на границата да е извършено незаконно, т.е. без надлежно разрешение или не на предвидените за това места, което означава, че ще е налице съответно престъпление и когато преминаването на границата със съответната особена цел е извършено на предвидените за това места и в съответствие с предвидените изисквания за граничен контрол. С оглед специалното изискване за незаконосъобразно преминаване на границата съставът по чл. 279, ал. 1 от НК се явява специален по отношение на двата съпоставяни състава.

Изводът е, че щом всеки от съставите се явява специален по отношение на другия с оглед на определен признак и общ, с оглед на друг признак, съответните състави не могат да бъдат определени като взаимно изключващи се. Те имат различни обекти – престъплението по чл. 279 от НК засяга режима за граничен контрол и опазване на границата, докато другите два състава, с оглед специфичната цел, с която се извършва всяко едно престъпление, засяга различни аспекти на националната сигурност, следователно може да се приеме, че ако съответното преминаване през границата е извършено със специфичната цел, посочена в чл. 101 или в чл. 108а, ал. 6 и едновременно с това е извършено без съответно разрешение на надлежните органи на власт или, макар с такова разрешение, но не на предвидените за това места, то ще е налице идеална съвкупност между двете престъпления.³¹

В други състави на престъпления, относими към преминаване на границата, било в посока навън, навътре или без значение от посоката, се криминализира не „преминаване“ от лица, а „пренасяне“ през границата на предмети. Такива са престъпленията по чл. 242 (квалифицирана контрабанда), чл. 242а (нарушение на транзитен режим), чл. 244 и чл. 244а (пренасяне през границата на подправени или истински парични знаци), чл. 246, ал. 3 (пренасяне през граница на предмети – средство на престъпление по чл. 243), чл. 251 (недеклариране на парични средства), чл. 278а, ал. 4 (изнасяне на културни ценности без разрешение), чл. 350а (пренасяне през границата на средства за растителна защита без разрешение), чл. 353г (пренасяне през границата на отпадъци), чл. 353е (незаконно пренасяне на вещества, нарушаващи озоновия слой) и др.

Всички те изискват особен предмет, за пренасянето на който през границата е установен особен режим или пълна забрана. Те не изискват непременно деецът да преминава физически границата заедно със съответния предмет. Ако деецът физически пренася предмета през граница, не се изисква самият той да преминава

---

³¹ Така и Ненов, И., цит. съч, с. 300 и посочената там съдебна практика по прилагането на НК от 1956 г.

границата незаконно. При всички тях обаче не е изключена хипотезата, в която деецът, който пренася през границата предмета, сам да преминава границата без съответно разрешение или не на предвидено за това място. В такава хипотеза ще е налице идеална съвкупност между незаконно преминаване на границата по чл. 279 от НК и съответното престъпление, свързано с незаконно пренасяне през границата на дадения предмет.

Анализ на съставите на престъплението по чл. 280 от НК

По същността си уреденото в чл. 280 от НК престъпление представлява помагаческа дейност по отношение на това по чл. 279 от НК. Тази същност се определя от характера на изпълнителното деяние „преведе през границата на страната“. То е уредено за пръв път през 1997 г. – преди приемането на Република България в Европейския съюз и последващите изменения на чл. 280 от НК никога не са били мотивирани формално с необходимост от синхронизиране на българския закон с правото на ЕС, но връзката му с последното е очевидна и тя трябва да се отчита при тълкуването и прилагането на разглежданите състави на престъпления.

През целия изследван период и към момента действат Директива 2002/90/ЕО на Съвета от 28 ноември 2002 година за определяне на подпомагане на незаконното влизане, преминаването и пребиваването³² (Директивата от 2002 г.) и Рамково решение на Съвета от 28 ноември 2002 година за укрепване на наказателноправната рамка за предотвратяване на подпомагането на незаконното влизане, транзит и престой³³ (Рамковото решение) като основни нормативни актове в областта на наказателноправния режим на ЕС, специално относно подпомагането на лица, които не са граждани на ЕС при незаконно влизане, транзитно преминаване или пребиваване на територията на страна-член на Съюза. Този наказателноправен режим включва три основни типа поведение – подпомагането на лица, които не са граждани на ЕС незаконно да влязат или преминат през територията на страна-член, подпомагането на такива лица незаконно да пребивават на територията на страна-член и наемането на работа на незаконно пребиваващи лица.³⁴ Мерките срещу незаконната миграция се обосновават в посочените актове така: „Една от целите на Европейския съюз ... да гарантира на гражданите си високо ниво на защита в едно пространство на свобода, сигурност и правосъдие, като изработи общо действие между държавите-членки в полицейското, съдебното и наказателното сътрудничество“³⁵ и „Една от целите на Европейския съюз е постепенно създаване на зона на свобода, сигурност и правосъдие, което, *inter alia*, означава премахване на незаконната миграция“.³⁶ Директивата е насочена предимно към очертаване на признаците на съставите на престъпления, които страните-членки следва да регламентират във

³² ОВ L 328, 5.12.2002, р. 17–18.

³³ ОВ L 328, 5.12.2002, р. 1–3.

³⁴ Вж. по-подробно Панайотов, П. Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право. СИБИ, 2012, с. 192 и сл.

³⁵ Т. 1 от мотивите на Рамковото решение

³⁶ Т. 1 от мотивите на Директивата от 2002 г.

вътрешното си наказателно законодателство, а Рамковото решение – към санкциите, които следва да бъдат предвидени за тях и субектите на отговорност.³⁷

Доколкото българското наказателно право покрива изискванията на Директивата от 2002 г. още към момента на присъединяване на България към ЕС, формално не е поставян въпросът за приемане на специални актове за транспонирането ѝ. Не без значение е и обстоятелството, че въпросите за противодействието срещу незаконната миграция се преплитат с тези, относно трафика на хора – престъпления, също имащи непосредствено отношение към споменатата цел за изграждане на общото европейско пространство на свобода, сигурност и правосъдие. Вероятно поради това в мотивите към някои законопроекти, предвиждащи промени в чл. 280 и 281 от НК съдържат позоваване на необходимостта от осъвременяване на мерките срещу трафика на хора, но не и аргументи, свързани с посочените актове от правото на ЕС.

На европейско ниво проблемите на противодействието на незаконната миграция са изключително сериозни, особено от гледна точка на ефективността на предприеманите законодателни решения. Търсенето на адекватни мерки е довело до момента на множество промени в действащите актове, без това да е довело до съществено решаване на проблемите. Това е довело до иницирането на нов план за действие за борба с т.нар. „контрабанда на мигранти“³⁸, като сред предвидените мерки е и приемането на нова нормативна рамка, вкл. и предложение за Директива на Европейския парламент и на Съвета за определяне на минимални правила за предотвратяване на подпомагането на незаконното влизане, транзит и престой в Съюза и за борба с него, както и за замяна на Директива 2002/90/ЕО на Съвета и на Рамково решение 2002/946/ПВР на Съвета.³⁹ Процесът по приемането на новата директива все още не е приключил, но в бъдеще ще изисква съобразяване на българския НК с новоприетите стандарти и съобразяване с общата политика на ЕС в тази област.

---

³⁷ Панайотов, П., цит. съч., с. 193.

³⁸ Вж. СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА относно Нов пакт за миграцията и убежището, Брюксел, 23.9.2020, COM(2020) 609 final. eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0609&from=EN,

³⁹ Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL laying down minimum rules to prevent and counter the facilitation of unauthorised entry, transit and stay in the Union, and replacing Council Directive 2002/90/EC and Council Framework Decision 2002/946 JHA, Brussels, 28.11.2023, COM(2023) 755 final, 2023/0439(COD), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0755>.

Основен състав по ал. 1 на чл. 280 от НК

Изпълнителното деяние е описано като „преведе през границата на страната“ друго лице или група лица. Ако при престъплението по чл. 279 от НК субект е лицето, чието прехвърляне през границата се цели, тук субект е лице, което цели не собственото си прехвърляне през границата, а на друго или на група от лица. В съдебната практика, особено след приемането на Тълкувателно решение № 2 от 16.07.2009 г. по тълк. н. д. № 2/2009 г. на ВКС, безпротиворечиво се приема, че изпълнителното деяние на престъплението по чл. 280 от НК не изисква преминаване на субекта през границата заедно с превежданото лице, а е свързано със създаването на условия за превеждането на друго през границата на страната. Последното разкрива същността на това деяние като помагаческа дейност по отношение на незаконното преминаване на границата по чл. 279 от НК.

За да бъде осъществено от обективна страна престъплението по чл. 280, ал. 1 от НК, е необходимо да бъдат предприети действия от дееца за непосредствено преодоляване на надлежния граничен контрол, съпроводено с превеждане през границата на страната отделно лице, или лица, които нямат разрешение за преминаване на границата, т.е. действията на извършителя обективно да улесняват действията на извършител или група от извършители на престъпление по чл. 279 по преминаване на границата. Такива действия може да се явяват организирането на превоз до и през границата, придружаване на лицата до граничната ивица и даване на указания за по-нататъшното им придвижване през граничната линия и т.н. Не са съставомерни по този текст обаче действия по осъществяване на транспорт на лица, които вече са пресекли границата и целящи превозване навътре в територията на страната. Правилно съдебната практика приема, че такива действия може да се квалифицират като престъпление по чл. 281 от НК, но не и по чл. 280 от НК.⁴⁰

Доколкото довършването на престъплението е обусловено от поведението на превежданите през границата лица, то и въпросът за разграничаването на приготвянето и началото на изпълнителската дейност създава определени трудности. Описвайки изпълнителното деяние като „преведе“, законодателят очевидно описва престъплението като резултатно и довършено, когато превежданото лице премине от другата страна на границата, без значение от посоката – на влизане или излизане от страната. Посоченото в това отношение за престъплението по чл. 279 от НК, съответно предопределя отговора и на поставения тук въпрос. За да има започнала изпълнителска дейност тук се изисква да са предприети конкретни действия, насочени непосредствено към

---

⁴⁰ Вж. по-конкретно в анализа на съдебната практика по тези текстове на НК по-надолу.

преодоляване на граничния контрол и преминаване на границата от страна на превежданите лица. Докато превежданото лице не е предприело действия, които могат да се окажат като изпълнителска дейност по чл. 279, ал. 1 от НК и за него е налице все още приготвление към това престъпление, то и за превеждащия го все още не е налице опит по чл. 280, ал. 1 от НК. Действията на субекта, извършени преди превежданото лице пряко и непосредствено да се е насочило към преминаване на границата, но са от естество да създадат благоприятни предпоставки за такова преминаване, по същността си са приготвление към намисленото престъпление. Доколкото приготвлението към престъпление по чл. 280 от НК не е наказуемо, такива действия биха могли да се квалифицират като помагачество към приготвление по чл. 279, ал. 4 от НК.

Както и при престъплението по чл. 279 от НК, и тук законът не ограничава съставомерността на деянието до определена посока на преминаване на границата. Превеждането ще е съставомерно както на незаконно влизащо в страната лице, така и на незаконно излизащо от страната. Това предопределя и характера на престъпната дейност от гледна точка на разкриваемостта непосредствено от националните ни власти. При превеждане на лица в посока отвън към територията на страната извършеното ще съставлява довършено престъпление, а в посока от страната навън – най-често ще представлява опит. Последното не изключва възможността престъплението да бъде довършено и разкрито впоследствие, дори и когато лице или група са изведени незаконно от страната.

Престъпният резултат тук е същият, както при състава на престъплението по чл. 279, ал. 1 от НК – фактическото преминаване на превежданото лице през границата и промяната в местонахождението му от едната до другата страна на граничната бразда. Тук важи казаното за преминаването на границата във връзка с престъплението по чл. 279 от НК.

Следва да се уточни, че въпреки приетите актове от Европейското право с оглед на общата политика на ЕС и във връзка с прокламираните цели за създаване на общо пространство на сигурност, свобода и правосъдие и т.н., конкретната наказателноправна уредба се дава от националното право на всяка страна-член на ЕС и законността на преминаването на границите се определя съобразно това вътрешно право. В този смисъл българският НК третира преминаването на държавната граница, а не на външни граници на ЕС или друг вид граница. Следователно без значение е дали преминаването през държавна граница за Република България, която се явява вътрешна или външна за ЕС.

Такива обстоятелства могат да имат значение при определяне на изискванията и правилата, с оглед на които се определя дали преминаващото

границата лице има разрешение за това – дали е гражданин на ЕС или не, дали преминава вътрешна или външна за ЕС граница и т.н., какви правила следва да се прилагат по отношение на съответните лица във всеки конкретен случай.

Предмет на престъплението тук е преди всичко превежданото лице или групата преведани лица, тъй като върху тях въздейства пряко деецът, тях подпомага и тяхното преминаване през границата се организира от дееца.

Основният състав обхваща две хипотези – на превеждане през границата на отделни лица и на групи от лица. В първата хипотеза с едно деяние се превежда едно лице през границата. Квалифицирането на такова деяние не би следвало да предизвиква особени трудности от практическа гледна точка.

Въпроси може да повдига втората хипотеза – при група лица. Следва да се приеме, че тази хипотеза ще е налице, когато през границата с едно деяние се преведат две или повече лица. Ако един извършител с отделни деяния превежда различни лица през границата, тогава ще са налице различни престъпления. Те могат да представляват едно продължавано престъпление, когато са налице всички предпоставки по чл. 26, ал. 1 от НК, обуславящи наличието на обективната и субективната връзка между отделните деяния.⁴¹ В случая няма да важи ограничението по чл. 26, ал. 6 от НК, дори когато предмет на престъплението са различни лица, тъй като престъплението по чл. 280 от НК не е против личността по глава II от Особената част на НК.⁴²

От обективна страна и тук има значение **липсата на разрешение от страна на надлежните органи на властта**. Тук е валидно изложеното във връзка с аналогичния признак в основния състав по чл. 279, ал. 1 от НК.

Доколкото инкриминираното тук деяние е не на лицето, което следва да премине границата, а на друго лице – което организира това преминаване на границата, без да е необходимо то самото да я премине, може да се разгледа и въпросът към чия дейност е относим признакът „без разрешение от надлежните органи на властта“ – към преминаването на границата от страна на превежданото лице или за дейността, извършвана от субекта на престъплението, която е насочена към подпомагане на превежданото лице да премине през границата. В съдебната практика и в теорията няма противоречие, че този признак е относим към преминаването на границата, т.е. изисква се превежданото лице да няма

---

⁴¹ В този смисъл и т. 1.6. от Тълкувателно решение № 2 от 16.07.2009 г. по тълк. д. № 2 / 2009 г. на Върховен касационен съд, ОСНК, постановено във връзка с трафика на хора, но по конкретния въпрос напълно съответстващо и на разглеждания състав.

⁴² Вж. т. VI от Тълкувателно решение № 3 от 15.II.1971 г. по н. д. № 32/70 г., ОСНК. Тук не е валидно съображението, изложено в цитираното по-горе ТР № 2 от 2009 г. на ОСНК по отношение на трафика на хора, тъй като последното е престъпление против личността по гл. II от особената част на НК и за него е валидно ограничението по чл. 26, ал. 6 от НК, поради което превеждането през границата по чл. 159б НК на различни лица или групи от лица с някоя от целите по чл. 159а, ал. 1 от НК ще се третира като съвкупност от отделни престъпления, а не като едно продължавано престъпление.

съответното разрешение за преминаване на границата. Няма изискване дейността на дееца да е без разрешение. Ако извършителят на престъплението извършва най-често таксиметрова или друга превозна или транспортна услуга, не се изисква тя да се извършва без надлежно разрешение или по друг неправомерен начин.

Относно **субекта на престъплението** тук няма особености. Всяко наказателноотговорно лице може да е извършител на това престъпление.

От **субективна страна** и тук се изисква умисъл. В съдържанието на умисъла следва да се включва и представа относно липсата на надлежно разрешение за преминаване на границата за превежданото лице.

Доколкото престъплението по същността си представлява подпомагане на незаконното преминаване на границата, т.е. заобикаляне на граничния контрол, то може да се приеме, че това е и субективната цел, с която действа дееца, макар това да не е изрично посочено като нарочен субективен признак от състава на престъплението.

Наказуемост

От приемането на новия чл. 280 от НК през 1997 г. престъплението по основния състав е тежко. Предвиденото наказание лишаване от свобода е в границите от една до шест години през целия период на действие на тази разпоредба до изменението от 2023 г. (ДВ, бр. 67), когато са увеличени и минимумът и максимумът на санкцията относно това наказание, като вече пределите са от три до осем години.

През целия период на действие на разпоредбата е предвидено и кумулативно налагане и на наказание глоба, чийто размер е неколккратно увеличаван, като след изменението от 2023 г. е в пределите от пет хиляди до двадесет хиляди лева.

След последните изменения санкцията по основния състав на престъплението по чл. 280, ал. 1 от НК е идентична с тази за квалифицирания състав по чл. 279, ал. 2 от НК.

Аргументите, излагани в мотивите към съответните законопроекти и при обсъжданията в Народното събрание на предложенията за изменение на санкциите по разглежданите текстове от НК се свеждат до отбелязване на необходимостта от увеличаване на тежестта на наказанията, превенцията и увеличаването на броя на престъпленията. Конкретни аргументи и анализи за очаквания ефект и за реалната необходимост от установяване на конкретни по размер и вид наказания никога не са били излагани.

Размерът на наказанието лишаване от свобода изключва приложимост на института на освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание по чл. 78а НК, но не се изключва възможността за сключване на споразумение, провеждане на съкратено съдебно следствие с редукция на наказанието по чл. 58а НК, определяне на наказанието по реда на чл. 55 от НК, при които е възможно определяне на по-леко наказание.

При определяне на наказанието лишаване от свобода в минималния предвиден понастоящем размер – 3 години, все още е възможно и прилагане на института на условното осъждане по чл. 66 от НК.

Квалифицирани състави

Квалифицираните състави, след неколкократно изменения, подробно описани по-горе в проследяване на измененията на разпоредбите по чл. 280 от НК, понастоящем са уредени в три алинеи – ал. 2-4.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 1 от НК

Квалифициран състав с оглед младата възраст на преведеното през границата лице съществува още от приемането на новия чл. 280 от НК през 1997 г. Той е третира превеждането на лице ненавършило 16-годишна възраст и е непроменен в този си вид до цитираното изменение от 2023 г., когато е изменен и понастоящем третира две отделни категории лица – малолетно лице или непълнолетно лице. Тази законодателна техника буди известна критика. Доколкото няма разлика в правните последици в никакъв аспект при превеждане през границата на малолетно лице от това на непълнолетно, то няма никакво основание за наблюдаваното законодателно словесно разхищение. Разпоредбата би звучала доста по-елегантно ако гласеше напр.: „през границата е преведено лице, ненавършило 18-годишна възраст“.

По-сериозното възражение по отношение на този състав обаче е свързан със същността му и основанието за предвиждане на по-тежка санкция. На пръв поглед такъв подход е логичен с оглед засилената защита на малолетните и непълнолетните. Той обаче предполага третирането на превежданото през границата лице като жертва на престъплението – нещо, което е характерно за трафика на хора. Такъв подход е оправдан към момента на приемането на новия чл. 280 от НК през 1997 г., когато той изпълнява в някаква степен и функцията да запълни една законодателна празнота по отношение на борбата с трафика на хора. Последният като вид престъпление е уреден едва през 2002 г. с новия раздел IX от глава II на Особената част на НК. С оглед съществуването на специални състави на трафик на хора, след този момент следва да се прави разлика между превежданите през границата лица, ако са жертва на трафик на хора по чл. 159б НК и тези – предмет на престъплението по чл. 280 от НК, които по същество ще се явяват и извършители на престъпление по чл. 279 от НК.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 2 от НК

Вторият квалифициран състав – ако превеждането през границата е станало без знанието на преведеното лице, също съществува в непроменен вид от приемането на чл. 280 от НК през 1997 г.

Изисква се от обективна страна преведеното лице да не е знаело, че преминава границата. Тук важат посочените по-горе възражения относно основанието за съществуването на такъв състав и третирането на съответното лице като жертва на престъплението и съотношението на този състав със съответните състави на трафик на хора, но тук и по отношение на отвличането.

Ако превежданото лице не знае, че бива преведено през границата, то няма как да е изразило съгласие за такова превеждане. Следователно то е премествано в пространството противно на волята му, което по естеството си е отвличане по чл. 142, ал. 1 от НК, а евентуално и по ал. 2, т. 7, ако лицето е отвлечено с цел да бъде изведено извън границите на страната.

Ако се приеме, че конкретният състав не държи сметка за волята на преведеното лице, т.е. за наличието или липсата на съгласие от негова страна, а само и единствено за наличието или липса на знание за факта на превеждане, то бихме стигнали до абсурдния извод, че престъплението ще е по-тежко квалифицирано и когато лицето е дало съгласие за превеждането му през границата, но не знае примерно, че това се случва точно в дадения момент, точно на конкретното място или по точно определения начин.

Съществуването на този състав в този му вид създава затруднения за определяне съотношението със съответните състави на отвличане и трафик на хора и следва да бъде преосмислено основанието за съществуването му или поне да бъдат прецизирани признаците му, така че да отразява реално осъществима хипотеза, която не попада в обхвата на цитираните състави на други видове престъпления.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК

С предвиденото по-тежко наказание по ал. 2 се наказва извършителят и, когато преведеният през границата не е български гражданин. Квалифициращият признак е от обективна страна – преведаното лице да няма българско гражданство. Без значение е дали има друго гражданство, дали е апатрид или на коя друга държава е гражданин. Няма да е налице разглежданата хипотеза ако лицето има двойно гражданство, ако едно от гражданствата му е българско.

Този състав също съществува от приемането на новия чл. 280 от НК от 1997 г. Следва да се отчете обаче, че след приемането на Република България в ЕС, освен българското гражданство, за държавата има съществено значение и наднационалното право на Съюза, вкл. и европейското гражданство, което е обусловено от гражданство на друга страна-член на ЕС. С оглед на последното и установения режим на пресичане на вътрешните и външните граници на ЕС от европейските граждани - гражданите на страните-членки на ЕС, конкретният състав може да се тълкува като неравнопоставено третиране от българския закон на гражданите на ЕС. Могат да се повдигат въпроси относно съобразяването му с правото на ЕС.

Вярно е, че съставите на престъплението по чл. 280 от НК се отнасят към преминаване на държавната граница на Република България, а не на външните граници на ЕС, но е факт, че тези части от държавната граница, които не се явяват външни за ЕС, всъщност са вътрешни за ЕС и във всички случаи преминаването на границата от български гражданин следва да се подчинява на режим, еднакво приложим за всички граждани на ЕС.

Препоръчително е да се преосмисли съставът по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК, ако въобще съществува такъв квалифициран състав, дали да не третира гражданин на страна-членка на ЕС, а не само български гражданин.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК

Квалифициращото обстоятелство тук е специалното средство, което е използвано за извършване на престъплението, а именно – „транспортно средство“. Конкретно са посочени като алтернативни хипотези два вида – моторно и въздухоплатателно, като изброяването не е изчерпателно. Като трета алтернативна форма е посочено „или друго“ транспортно средство. Наблюдава се известно терминологично разминаване в конкретната разпоредба с използваните в законодателството понятия, но също и в пряко свързани помежду си разпоредби на НК. При пряко преpraщаната към настоящия състав разпоредба на чл. 280, ал. 4 (до изменението от 2023 г., а след него – ал. 5) НК, относно особения режим на отнемане на средството на престъплението, се използва понятието „превозното средство“.

Законодателството не използва понятието „моторно транспортно средство“, а „моторно превозно средство“ (МПС) и „пътно превозно средство“, които са и легално дефинирани в Закона за движението по пътищата, където в §.6 от Допълнителните разпоредби, т. 10 „Пътно превозно средство“ е определено като „съроръжение, придвижвано по пътя на колела и използвано за превозване на хора и/или товари. Към пътните превозни средства се приравняват трамваите, тракторите и самоходните машини, когато се придвижват по пътищата“, а в т. 11 „Моторно превозно средство“ – като „пътно превозно средство, снабдено с двигател за придвижване, с изключение на релсовите превозни средства и индивидуалните електрически превозни средства“.

В Закона за гражданското въздухоплаване, в §.3 от ДР, т. 5, е определено понятието „Въздухоплатателно средство“, като „всяко средство, което може да получи поддръжане в атмосферата за сметка на реакцията на въздуха, освен реакцията на въздуха от земната повърхност“.

Понятието „транспортно средство“ се употребява в отделни закони, предимно свързани с регулирането на определени търговски дейности, като напр. Закона за железопътния транспорт, Закона за административното регулиране на икономическите дейности, свързани с нефт и продукти от нефтен произход, Закона за фуражите и др. В тях не се съдържа легална дефиниция за това понятие, но анализът на разпоредбите, в които се употребява то води до извода, че законодателят го употребява като средство за извършване на транспортна услуга, за превоз на пътници или товари. Дори и законът за пътническите превози не употребява понятието „транспортно“, а „превозно“ средство във връзка с регулираната дейност по пътнически превози.

Във всички споменати закони, употребените понятия имат характер на

технически термини, употребявани в съответния смисъл по смисъла на конкретния нормативен акт и не е задължително и НК да ги възприема в същия смисъл. Наличието обаче и на вътрешно противоречие между разпоредбите на самия НК е предпоставка за възникване на спорове при тълкуването и прилагането на конкретния състав.

Употребата на „транспортно“ средство, създава впечатление за относимост на понятието само към съответна професионална дейност с характер на търговска такава по предоставяне на транспортна услуга. Това може да постави въпроса дали лични превозни средства са обхванати от приложното поле на конкретния състав. Няма други основания да се приеме такава теза. Анализът на състава води по-скоро до извода, че законодателят е имал предвид всяко превозно средство.

Повишената степен на обществена опасност в случаите на употреба на превозно средство може да се обоснове с характера на използваното средство, което позволява по-бързото извършване на престъплението – придвижване до границата, самото преминаване, а след това и по-бързото отдалечаване от зоната на извършване на незаконното преминаване през границата, възможността за укриване на превежданото лице в превозното средство и т.н.

Употребата на превозно средство, по-специално моторно такова, като специално средство за извършване на престъпление в НК се явява квалифициращо обстоятелство и при кражбата по чл. 195, ал. 1, т. 4 от НК. Същността на употребата на МПС за извършването на престъплението е изяснена в теорията и практиката. В Постановление № 6 от 26.IV.1971 г. по н. д. № 3/71 г., на Пленума на ВС, (изм. с Постановление № 7 от 6.VII.1987 г.), в т. 11, е уточнено, че този състав е относим към случаите, „когато моторното превозно средство е послужило за отнемане на вещите, а също и когато деецът ги е отнел, без да си е послужил с превозно средство, но го е използвал за превоз на имуществото и отдалечаване от престъплението, за да установи трайна фактическа власт върху него“. Аналогични изводи могат да се направят и относно разглеждания състав по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК, че той ще е налице когато превозното средство (моторно, въздухоплавателно или друго) е използвано за самото превеждане на лицето през границата, но също така и за придвижване до самата граница или за отдалечаване от нея непосредствено след преминаването ѝ. Употребата на превозното средство ще е елемент от извършването на престъплението ако е послужило за извършване на действия по непосредствено преодоляване на граничния контрол. Няма да е налице такова престъпление, ако след преминаване на границата от преведеното лице се осъществява транспорт във вътрешността на страната.

Препоръчително е да бъде уеднаквен терминологичния апарат, с който борави закона и в чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК да се замени „транспортно“ с „превозно“ средство.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 5 от НК

До изменението на чл. 280 през 2023 г. този състав включваше две хипотези на извършване на престъплението при осъществяване на колективна престъпна дейност – когато превеждането е организирано от група или организация. С посоченото изменение са добавени и още две хипотези – когато престъплението е извършено по поръчение на или в изпълнение на решение на организирана престъпна група (ОПГ). До изменението от 2015 г. в тази разпоредба е включен и съставът по новосъздадената тогава и настояща ал. 3 – когато престъплението е извършено с участието на длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение, който ще бъде разгледан по-надолу.

Първите две хипотези изискват от обективна страна организирането на извършването на престъплението да е осъществено от престъпно сдружение, съответно организация или група. Не се изисква в самото осъществяване на изпълнителното деяние да участват повече от едно лице, т.е. не се касае за необходимо съучастие. По същността си се изисква приготвянето да е извършено от няколко лица, тъй като организирането на извършването на престъплението по същността си е приготвяне. Ако съответните членове на групата или организацията не са участвали в самото извършване на превеждането през границата, но са участвали в организирането му, т.е. в създаването на благоприятни условия за неговото извършване, те ще се явяват помагачи на извършителя.

Понятията за организация и група като видове престъпни сдружения по НК са изяснени в съдебната практика и теорията. В Тълкувателно решение № 23 от 15.XII.1977 г. по н. д. № 21/77 г. на ОСНК се посочва, че „Групата е налице, щом две или повече лица съгласуват волята си за осъществяване на едно или повече престъпления. Организацията е обединяването на две или повече лица за трайна и устойчива престъпна дейност. За разлика от групата, организацията се отличава с по-висока степен на организираност и устойчивост. Тя може да бъде по-многобройна и да има съответни структурни звена или поделения. По признака трайност и устойчивост организацията и групата се отличават от обикновеното съучастие, възникнало инцидентно.“

Общото и при двете хипотези е, че се изисква участие на минимум две лица, без наличието на други формални изисквания към тях за характера, степента на участие, трайност на образуването, наличието на специална цел, различна от самото извършване конкретно престъпление или други обстоятелства. В общия случай на извършване на престъпление, съвместното и задружно участие на

повече лица принципно обуславя по-висока степен на обществена опасност. В случая по чл. 280 от НК обаче следва да се отчете тази особеност, че извършителят (дори когато е сам, няма съизвършители), превежда друго лице, което принципно ще се явява извършител на престъпление по чл. 279 от НК. Това превеждано лице като цяло с дейността си би следвало да се приеме, че участва в подготовката, т.е. в организирането на извършването на престъплението. Дори и да няма други лица, съучастващи в организирането му, престъплението по чл. 280 от НК като цяло ще се явява организирано от поне две лица – най-малко от извършителя и превежданото през границата лице. Само този факт е годен да обоснове наличието на група. Ако в този вариант не би могло да се приеме, че тези две лица биха представлявали организация, то при наличие на друг съучастник, дори и само един, също ще е налице група, а е възможно да се обсъжда и наличието на организация.

Горните съждения водят до извода, че разглежданите квалифициращи обстоятелства изключват наличието на всякаква възможност за съучастие по основния състав, а дори може да се приеме, че го лишават от съдържание въобще, защото съвместните действия на извършителя и на превежданото лице ще обусловят наличието на група по квалифицирания състав.

Отделно от изложеното може да се посочи, че тези хипотези са уредени с приемането на новия текст на чл. 280 от НК през 1997 г., когато не е съществувало понятието организирана престъпна група по НК. След въвеждането му през 2002 г. законодателят е имал всички основания и би било логично и оправдано този квалифициран състав да бъде изменен и вместо група или организация, да се посочва само ОПГ. Защо това не е направено е въпрос на законодателна преценка, приоритети в изпълнение на наказателната политика и т.н. Защо обаче през 2023 г. не е осъществена замяна на предвидените в състава видове престъпни сдружения с ОПГ, а към тях са добавени и случаите на изпълнение на решение и по поръчение на ОПГ, вече е въпрос на съотношение между различните предвидени хипотези и за смисъла на този състав въобще.

ОПГ е легално дефинирано понятие в чл. 93, т. 20 от НК, съгласно който това е „структурирано трайно сдружение на три или повече лица с цел да вършат съгласувано в страната или чужбина престъпления, за които е предвидено наказание лишаване от свобода повече от три години. Сдружението е структурирано и без наличие на формално разпределение на функциите между участниците, продължителност на участието или развита структура.“ До 2009 г. в определението е включен и субективен елемент – цел за набавяне на имотна облага чрез престъпленията, за извършването на които е образувана ОПГ.

Новите хипотези касаят също организиране на извършването на

престъпление от престъпно сдружение, но конкретно от ОПГ. Самият извършител действа в изпълнение на взето от групата решение, т.е. ОПГ, вземайки решение за извършване на престъплението се явява част от организирането му. Самият деец ако е член на ОПГ ще действа в изпълнение на взетото решение, а ако е външно за ОПГ лице – на него ще му е възложено, т.е. той ще действа по поръчение на ОПГ.⁴³

Едновременното съществуване на всички изброени хипотези по т. 5 е ненужно и неправилно. Препоръчително е да остане единствено действието по поръчение или в изпълнение на решение на ОПГ, като отпаднат другите две хипотези – когато превеждането е организирано от група или организация.

---

⁴³ Вж. Стойнов, А. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека, Второ издание, СИЕЛА, 2006, с. 62.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 6 от НК

Този състав е въведен с изменение на чл. 280 от НК през 2009 г. Макар да не е изрично мотивирано с необходимост от съобразяване с правото на ЕС, следва да се отчете такава връзка. В чл. 1, §.3 от Рамковото решение се предвижда задължение за страните-членки да предприеме необходимите мерки за наказване на деянията по Директивата от 2002 г. с лишаване от свобода до осем години в определени хипотези, вкл. и, когато е бил застрашен животът на лицата – предмет на престъплението.

Що се отнася до предвиденото наказание, още от въвеждането на този нов квалифициран състав, българският НК надвишава посочения стандарт с предвиден максимум на наказанието до 10 години.

Предвиждането на по-тежко наказуем състав за тези случаи е оправдано поради допълнителното застрашаване и на живота на превежданите през границата лица, което прави обекта на това престъпление комплексен и усложнява характера, а оттам повишава и степента на обществената му опасност.

Предвид характера на престъплението, с което се цели избягване на граничния контрол при преминаване на границата от превежданото лице, съществен елемент от извършването му може да се окаже изборът на начин на извършване на деянието с укриване на лицето. Често това става в естествени или нарочно изработени тайници на превозни средства или по друг начин, като превежданите лица са поставени в ограничено пространство, често по повече хора, с ограничен достъп на свеж въздух, храна, вода и др., при което животът и здравето им могат да бъдат поставени в опасност, особено ако транспортирането им продължава по-дълго време. Опасността за живота може да произтича обаче и не само от начина на укриване, но и от други обстоятелства, свързани с извършването на престъплението. Например ако деецът управлява МПС, с което се превеждат лицата през границата, шофира по опасен начин с реална възможност да предизвика или реално е предизвикал ПТП, превозното средство е неизправно и поради това се създава опасност и т.н.

Изисква се реално да е възникнала опасност за живота на конкретни лица, които са превеждани през границата, а не само начинът на извършване на деянието да е потенциално опасен.

От субективна страна умисълът за извършване на престъпление по този състав включва и представи у дееца, че такава опасност за живота е реално създадена.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 7 от НК

С изменението на чл. 280 от НК от 2023 г. е предвиден за пръв път квалифициран състав, когато „деянието е съпроводено със съпротива и/или неподчинение спрямо орган на властта“. Уредени са две хипотези – на съпротива спрямо орган на властта и на неподчинение на такъв орган.

Първата хипотеза – на съпротива – изисква извършването на конкретни действия, насочени към физическо въздействие спрямо лице, явяващо се орган на властта и отблъскване на негови действия, насочени към осъществяване на мерки за граничен контрол, полицейска проверка или друг вид контролни мерки, за задържане и т.н.

Втората хипотеза – на неподчинение – е свързана с неизпълнение на съответно разпореждане от страна на орган на властта, напр. лицето да спре и да представи документи за проверка, да преустанови управлението на МПС, за да се осъществи съответна проверка или др. В тази хипотеза не се изисква да е осъществен физически контакт със съответното лице – орган на властта.

Съставът по чл. 280, ал. 2, т. 8 от НК

Този състав също е въведен с изменението от 2023 г. Когато деянието е извършено чрез разрушаване, подкопаване или повреждане на съоръжение за охрана на границата, от една страна се засяга имуществен предмет – съответното съоръжение, което се явява държавна собственост, но от друга страна значение за повишената степен на обществена опасност има и обстоятелството, че такова деяние, насочено към незаконно преминаване на границата изисква полагане на допълнителни, не малки усилия, разкрива по-голяма решителност за извършване на престъплението и съответно разкрива по-голяма степен на обществена опасност, както на деянието, така и на дееца.

Предмет на това престъпление се явяват и съответното съоръжение, като преди всичко това ще е временно възпрепятстващо съоръжение по смисъла на чл. 102, ал. 8 ЗМВР, съгласно който: „За осъществяване на граничен контрол в граничната ивица могат да се изграждат временни възпрепятстващи съоръжения и системи за наблюдение на държавната граница. Временните възпрепятстващи съоръжения и системите за наблюдение на държавната граница могат да се изграждат и извън граничната ивица, в максимална близост до нея, когато са налице тежки теренни и други специфични условия и/или при доказана технико-икономическа целесъобразност.“ Такова се изгражда по българо-турската граница, където най-вече се наблюдава засилен мигрантски натиск, поради което възлагането и изграждането на такова съоръжение е обект на специална нормативна уредба. В чл. 1, а. 2 от Постановление № 55 от 12 март 2015 г. за реда и условията за възлагането и изграждането на временно възпрепятстващо съоръжение по българо-турската граница, е определено, че „Временното възпрепятстващо съоръжение в граничната ивица по българо-турската граница служи за осъществяване на граничен контрол и представлява временно разположени съоръжения, изкуствени препятствия и обслужваща инфраструктура (пътища, комуникации и др.), поставени или построени в съчетание с естествените препятствия с цел възпрепятстване на незаконно преминаващи през държавната граница лица и пътни превозни средства.“

Разпоредбата в НК обаче не визира конкретно такова временно възпрепятстващо съоръжение, а общо съоръжение за охрана на границата. Това може да е поставена бариера, постоянно или временно ограждение или друго съоръжение за ограничаване преминаването през определено място и т.н.

Изпълнителното деяние по този състав включва съответни действия, с които се въздейства на конкретното съоръжение – предмет на престъплението, като трите алтернативни форми на въздействие върху предмета са аналогични на

посочените при т.нар. взломна кражба по чл. 195, ал. 1, т. 3 от НК.⁴⁴

Повреждането представлява такова засягане на съоръжението, което го прави временно или частично негодно за изпълнение на предназначението му.

При унищожаването то става напълно негодно за изпълнение на предназначението си и не може да бъде поправено. Възстановяването му може да стане чрез замяната му чрез изграждане на ново съоръжение. Тук не се изисква, ако става въпрос за временното възпрепятстващо съоръжение, т.нар. гранична ограда, цялото изградено съоръжение да е било унищожено, по цялата му дължина. Доколкото въпросното съоръжение се изгражда на отделни участъци, достатъчно е отделен негов участък да е бил засегнат по такъв начин, че да е станал напълно негоден за изпълнение на възпрепятстващата му функция.

Подкопаването не е свързано с директно въздействие върху елементи на самото съоръжение, а върху терена, върху който е изградено то, така че да се създаде възможност за преминаване под него.

---

⁴⁴ Вж. Стойнов, А. Наказателно право. Особена част. Престъпления против собствеността, СИЕЛА, 2018, с. 253.

Съставът по чл. 280, ал. 3 от НК

С изменението на чл. 280 от НК през 2015 г. предвидената дотогава в ал. 2, т. 5 хипотеза, когато деянието е извършено с участието на длъжностно лице, което се е възползвало от служебното си положение, е отделена в самостоятелен състав по ал. 3, за който е предвидено вече по-тежко наказание.

Квалифициращото обстоятелство е особено качество на субекта – длъжностно лице, както и особеното отношение на служебното му качество към извършването на престъплението – възползването от служебното положение трябва да е осигурило изпълнението на престъплението. Това престъпление се явява специално несъщинско престъпление по служба.

Понятието „длъжностно лице“ по смисъла на НК е легално дефинирано в чл. 93, т. 1 от НК. След промените от 1989 г. и приемането на новата Конституция от 1991 г., с отделянето на стопанската дейност от публичната функция по държавно управление, това понятие създава значителни проблеми при прилагането на НК. Особено във връзка с прилагане на съставите на общите престъпления по служба по глава VIII, раздел II от Особената част в теорията и съдебната практика се повдигна дискусия и се установи разбиране, че във връзка с престъпленията по гл. VIII субект на престъпление по служба не може да е всяко длъжностно лице по смисъла на чл. 93, т. 1 от НК, а само такава, което изпълнява служба в държавен орган или осъществява публична функция по силата на закон.⁴⁵

Тези съображения следва да са приложими и относно разглеждания състав. Не всяко длъжностно лице може да извърши това престъпление, а само такава, чиято служба е свързана с охраната на границата и осъществяването на граничния контрол. Такива могат да са служителите в Гранична полиция или друг държавен орган, натоварен пряко с осъществяване на граничния контрол. Така може превежданото лице да не бъде проверено, да не бъде регистрирано в съответните информационни системи, да не бъде установено, че преминава границата и няма разрешение за това. Не е задължително обаче функциите на конкретното длъжностно лице да са пряко свързани с този контрол. Не се изисква деянието да е извършено при осъществяване на мерки за граничен контрол, а длъжностното лице да се е възползвало от служебното си положение, което означава, че службата му трябва да е от естество да му осигурява достъп до местата, за извършване на контрол или възможност да преминава безпрепятствено през зоните за контрол, като по този начин е възможно напр. да преведе лице през тези зони, без последното да стане обект на контрол.

---

⁴⁵ Вж. Гунева, М., За някои размисли за разширителното тълкуване и прилагане на чл. 282 НК – В: Адвокатски преглед, № 7, 2002; Михайлов, Д. Понятието длъжностно лице в наказателното право – В: Съвременен право, № 4, 2002, 12-23.

Съставът по чл. 280, ал. 4 от НК

С изменението на чл. 280 от НК от 2023 г. е въведен и още един нов квалифициран състав – при рецидив, с две хипотези – при повторност (чл. 28 от НК) и при опасен рецидив (чл. 29 от НК).

И за двете хипотези е предвидена една и съща санкция. Тук са валидни изложените съображения за аналогичния състав по чл. 279, ал. 2 от НК.

По-тежката санкция при условията на специален (повторност) или опасен рецидив тук е предвидена за деянията по ал. 1 и 2 на чл. 280 от НК. Не се обхваща съставът по ал. 3, санкцията за който е еднаква с тази по ал. 4.

Наказуемост на квалифицираните състави

За всички квалифицирани състави по чл. 280, ал. 2, 3 и 4 е предвидено кумулативно налагане на три вида наказания – лишаване от свобода с общ минимум от три години, глоба в еднакви предели за всички състави – от 10 000 до 30 000 лева и конфискация на част или цялото имущество на дееца. Санкциите по ал. 3 и 4 са напълно идентични. Единствената разлика е в специалния максимум на лишаването от свобода, което по ал. 2 е десет години, а по ал. 3 и 4 е 12 години.

Посоченото минимално различие в санкциите след последното изменение, включващо добавяне на нови квалифицирани състави и увеличаване на размера на наказанията, показва, че и законодателят до известна степен осъзнава, че са достигнати несъответни на степента на обществена опасност на деянията предели на наказанията, съотносими с предвидените наказания за убийство и други извънредно тежки престъпления.

Препоръчително е да се предвидят санкции, които да предвиждат наказания, определени по вид и размер, така че да съответстват на степента и характера на обществена опасност на деянията и да са от естество да постигнат целите на наказанието. Ефикасността на наказанията обаче зависи от адекватното прилагане и на други мерки спрямо извършителите и рисковите групи, които да водят до предотвратяване и ограничаване на този тип престъпност, а не изцяло да заместват такива мерки и да се явяват единствената реакция на държавата срещу извършените престъпления от този вид.

Анализ на съставите на престъплението по чл. 281 от НК

Уреденото в чл. 281 от НК престъпление представлява самостоятелна престъпна дейност в последващ момент, след извършване на престъпленията по чл. 279 и 280 от НК. Тя се изразява в подпомагане на лице, незаконно влязло в страната през границата, но по същността си вече не е помагаческа дейност по отношение на извършеното престъпление по чл. 279 от НК. Може да се явява продължение на извършеното превеждане по чл. 280 от НК, но не е част от неговото изпълнително деяние, а именно продължение – дейност, осъществявана вече във вътрешността на страната.

То е уредено за пръв път през 2009 г. – след приемането на Република България в Европейския съюз и също разкрива връзка с посочените вече актове на правото на ЕС – Директивата от 2002 г. и Рамковото решение, макар, както и при чл. 280, приемането му и последващите му изменения да не са били мотивирани формално с необходимост от синхронизиране на българския закон с правото на ЕС.

По същество криминализираните по чл. 281 от НК деяния представляват втората група деяния, обект на цитирания по-горе наказателноправен режим на ЕС относно незаконната миграция – подпомагане незаконното пребиваване на територията на страна-членка на лица от трети страни.⁴⁶

---

⁴⁶ Вж. Панайотов, П., цит. съч., с. 192 и сл.

Основен състав по ал. 1 на чл. 281 от НК

Изпълнителното деяние е описано първоначално като „противозаконно подпомага чужденец да пребивава в страната в нарушение на закона“. В този вариант, с посочване на субективната цел за придобиване на имотна облага, престъплението само с един състав е уредено до първото му изменение през 2015 г.

През 2015 г. са добавени и квалифициращи състави, а съществуващият до тогава текст става ал. 1, уреждаща основния състав на престъплението, като в него към „да пребивава“ е добавена и хипотезата „или преминава“. Аргументите за това допълнение са с цел изричното посочване на случаите на подпомагане на транзитното преминаване на мигранти през територията на страната, без цел да останат в нея, макар да са излагани аргументи и в смисъл, че преминаването през територията на страната представлява и пребиваване, т.е. тези случаи се обхващат от първоначалния състав. Подпомагането на незаконното транзитно преминаване на чужденци е изрично предвидено като подлежащо на криминализиране деяние в чл. 1, §.1, б. „а“ от Директивата от 2002 г.

През 2023 г. основният състав по ал. 1 е изменен, като отпада користната цел, но по отношение на изпълнителното деяние – подпомага – е добавено „по какъвто и да е начин“.

Самото подпомагане очевидно трябва да е противозаконно, може да е извършено по всякакъв възможен начин и да е насочено към пребиваването на чужденец в страната или към преминаването му през нея.

Такова подпомагане може да представлява осигуряването или извършването на превоз във вътрешността на страната, предоставянето на подслон, които са най-честите хипотези, за които се повдигат обвинения. Могат да бъдат и други видове дейност, стига те да са от естество да улеснят незаконното пребиваване на чужденеца в страната или преминаването му през нея, като напр. осигуряване на парични средства, предоставянето, възмездно или безвъзмездно, на превозно средство, с което чужденецът сам да се придвижва. Няма пречка да е и интелектуално подпомагане, напр. даване на съвети къде може да се намери подслон за живеене или временно настаняване, откъде безопасно да се преминава и т.н.

Както вече бе уточнено, превозването на чужденци във вътрешността на страната, след като са преминали незаконно границата, когато обичайно при проверка на превозните средства се установява наличието на такива лица, не представлява превеждане през границата по чл. 280 от НК, а подпомагане

преминаването през страната по чл. 281 от НК.

Съществен въпрос тук представлява съставомерно ли е деянието, с което на незаконно пребиваващ чужденец се предоставят храна, вода, дрехи, лекарства, медицинска помощ, подслон – напр. в лоши метеорологични условия, за да се спаси живота и здравето му или други дейности с хуманитарен характер? За привличането към наказателна отговорност на лица, извършвали подобно подпомагане на мигранти, на сериозна критика е била подлагана Гърция, вкл. заради криминализирането на операции от неправителствени организации по търсенето и спасяването на мигранти по море и др.⁴⁷

Съгласно чл. 1, §.2 от Директивата от 2002 г. „Всяка държава-членка взима решение дали да наложи санкции за деянието по в параграф 1, буква а) чрез прилагане националните си закони и практика в случаите, в които целта на деянието е осигуряване на хуманитарна помощ на въпросното лице.“ Тази разпоредба е пряко свързана с подпомагане влизането или транзитното преминаване през територията на съответната страна-членка, но не препраща към б. „б)“ на посочения §.1, в който е регламентирано криминализиране на подпомагането на чужденец да пребивава на територията на съответната страна. Следва да се отбележи обаче, че Директивата от 2002 визира криминализиране на подпомагането на пребиваване на чужденец само ако е извършено с користна цел.

Въпросният текст не може да се тълкува като право на страните-членки да криминализират подобен род деяния, които целят спасяване на живота и здравето на хора и предоставянето на хуманитарна помощ. Следва да се приеме, че подобно деяние, дори и да осъществява формално състава на престъплението, то не е общественоопасно или неговата обществена опасност е явно незначителна по смисъла на чл. 9, ал. 2 от НК и деянието не е престъпление.

---

⁴⁷ PICUM, Between administrative and criminal law: An overview of criminalisation of migration across the EU. 2024, p. 12. <https://picum.org/wp-content/uploads/2024/04/Betwenn-Administrative-and-Criminal-Law.pdf>

Престъпен резултат

Съставът по ал. 1 не изисква настъпването на някакъв конкретен престъпен резултат. Криминализирано е общо подпомагането, без значение в какво се изразява. Изисква се обаче да са извършени конкретни действия по подпомагане, т.е. реално да са създадени по-благоприятни условия за незаконното пребиваване или преминаване на територията на страната от чужденеца – предмет на престъплението.

Извън обхвата на този състав обаче ще се явява предоставянето на работа в хипотезите по чл. 227 от НК. Наемането на работа по същество също е подпомагане пребиваването на територията на страната, като съставите по чл. 227 от НК ще се явяват специални по отношение на този по чл. 281, ал. 1 от НК.

Особеността на този вид подпомагане е отчетено и на европейско ниво и този тип деяния се явяват отделен тип поведение, за което е предвидено задължение на страните-членки да го криминализират съгласно Директива 2009/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 18 юни 2009 година за предвиждане на минимални стандарти за санкциите и мерките срещу работодатели на незаконно пребиваващи граждани на трета държава. В тази връзка през 2012 г. са уредени и новите състави по чл. 227 от НК.

Предмет на престъплението

Предмет на престъплението е чужденец – физическо лице, което няма българско гражданство. Съгласно чл. 2 ЗЧРБ „чужденец по смисъла на този закон е всяко лице, което не е български гражданин“ (ал. 1); „чужденец е и лице без гражданство - лице, което не се разглежда като гражданин от нито една държава в съответствие с нейното законодателство“ (ал. 2).

Най-често това ще е лице, незаконно влязло на територията на страната, поради което и пребиваването му се явява незаконно, но това не е задължително. Възможно е лицето да е влязло законно в страната, но след изтичане на срока, за който има позволение за законно пребиваване, отмяна на съответен акт за разрешение, отпадане на друга предпоставка за наличие на такова разрешение или постановяване на съответен акт за забрана пребиваването му в страната, пребиваването на чужденеца в страната да се окаже за в бъдеще незаконно.

В това отношение съставът на престъплението се явява бланкетен и следва да се установява във всеки конкретен случай дали пребиваването на чужденеца е законно.

Противозаконност

В диспозицията на разпоредбата изрично е посочено, че изпълнителното деяние представлява противозаконно подпомагане на чужденец. При положение, че не се уточняват начините на подпомагане, т.е. всяко подпомагане би се явявало съставомерно, стига да е противозаконно, тази противоправност може да се търси единствено на основание липса на българско гражданство, тъй като единственото изискване към подпомагания е да е чужденец, който незаконно пребивава в страната. Може да се приеме, че законно подпомагане на такова лице може да се осъществява във връзка с предоставяне на убежище или хуманитарна помощ.

Горното съответства и на изричната разпоредба на чл. 6 от Рамковото решение, съгласно който „Настоящото рамково решение се прилага, без да се засяга защитата на бежанците и на лицата, търсещи убежище, съгласно международните актове за бежанците или други международни инструменти относно правата на човека, при спазването на международните задължения на държавите-членки по силата на членове 31 и 33 от Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г., изменена с протокола от Ню Йорк от 1967 г.“

Самата наказателноправна норма с факта на установяване на състав на престъпление установява правна забрана за оказване на всякаква помощ на незаконно пребиваващи чужденци.

Следва да се отчитат и съображения, като изложените по-горе, относно наличието или значимостта на обществената опасност на всяко конкретно деяние.

Начин на извършване

Добавеният през 2023 г. израз „по какъвто и да е начин“ на пръв поглед създава нов признак от обективна страна в основния състав на престъплението. По същество обаче не се посочва конкретен начин, нито дори някаква по-общо формулирана насока за определянето на възможните начини на извършване. Целта е да се посочи, че ще е съставомерен всеки възможен начин на извършване на „подпомагането“, ако то е противозаконно. Като се вземе предвид, че преди това допълнение в състава не е бил посочен никакъв конкретен начин на извършване, то следва да се приеме, че и в старата си редакция съставът обхваща всеки възможен начин на извършване.

Като че ли допълнението идва да затвърди законодателната идея, че не само когато е извършено с користна цел, който признак е отпаднал от състава, подпомагането ще е престъпно. Т.е. това изменение има отношение повече към субективната страна на състава.

Субект

Извършител на това престъпление може да бъде всяко наказателноотговорно лице. Тук няма специални качества или други особености, които съставът на престъплението да изисква по отношение на субекта.

Субективна страна

Престъплението е умишлено. След отмяна на изискването за користна цел, няма формално основание да се приеме, че е допустим само пряк умисъл.

При пряк умисъл деецът знае, че неговото деяние подпомага друго лице да пребивава или преминава на територията на страната, както и, че това лице е чужденец и няма право да пребивава в страната или да преминава транзитно през нея.

Деецът обаче може и да не е сигурен, че лицето, на което помага е незаконно пребиваващ чужденец, но да допуска това. Хипотетично е възможно и да не е сигурен, че извършеното от него създава благоприятни условия за това лице да пребивава или да преминава през страната. В тези случаи може да действа и с косвен умисъл.

Във връзка със субективната страна и особено относно целта на дееца, следва да се отбележи и следната особеност по отношение на установените в правото на ЕС стандартни относно борбата с т.нар. „контрабанда на мигранти“ или незаконното превеждане през границата на лица без надлежно разрешение. В цитираната по-горе Директива от 2002 г. са заложили минималните изисквания за съставомерност на деянията, които държавите-членки са длъжни да криминализират във връзка с подпомагането на пребиваването на незаконно влезли в съответната страна лица от трети страни. В чл. 1, §. 1, б. „б“ от Директивата е посочено, че всяка държава-членка следва да приеме подходящи санкции по отношение на: всяко лице, което с цел финансова облага умишлено подпомага друго, което не е гражданин на държава-членка, да пребивава на нейна територия в нарушение на законите на държавата, в която се осъществява пребиваването на чужденци. Криминализирането на този тип деяния е обвързано с користната цел на дееца. Българският НК вече не поставя такова изискване в състава на чл. 281, ал. 1 от НК. Отпадането на този признак от състава по ал. 1 и предвиждането на специален квалифициран състав по ал. 2, т. 6 – когато деецът е имал за цел набавяне на имотна облага за себе си или за друго, показва недвусмислено, че такава цел се изключва по основния състав.

Квалифицирани състави

Съществуващите понастоящем квалифицирани състави по ал. 2 и 3 са приети с измененията на чл. 281 от НК през 2015 и 2023 г. В голяма степен те са идентични с квалифицирани състави по чл. 280 от НК, поради което тук общите положения няма да бъдат възпроизвеждани повторно.

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 1 от НК

Съгласно тази разпоредба по-тежко наказуем е случаят, когато престъплението е „извършено чрез използване на моторно, въздухоплавателно или друго транспортно средство“.

Тук важи съответно изложеното по отношение на чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 2 от НК

По т. 2 е по-тежко наказуем случаят, когато деянието е „организирано от група или организация или по поръчение и/или в изпълнение на решение на организирана престъпна група“.

Тук е валидно изложеното относно чл. 280, ал. 2, т. 5 от НК. И тук следва да се препоръча аналогична промяна, като останат само хипотезите на деяние, извършено по поръчение или в изпълнение на решение на ОПГ.

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 3 от НК

В случаите, когато подпомагането е „извършено по начин, опасен за живота на лицето“, са валидни изложените съображения във вр. с чл. 280, ал. 2, т. 6 от НК.

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 4 от НК

По т. 4 е наказуемо подпомагането, „извършено по отношение на малолетно или непълнолетно лице“. Тук са относими аргументите относно чл. 280, ал. 2, т. 1 от НК.

Тук също е препоръчително разпоредбата да бъде редактирана, като се посочи общо „лице, ненавършило 18 години“, както и прецизиране на съотношението със съставите на трафик на хора.

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 5 от НК

Тук е регламентиран случай, какъвто няма предвиден като квалифициран състав по чл. 280 от НК – когато „извършено по отношение на повече от едно лице“. Може да се приеме, че става дума за група лица. Последното е хипотеза, обхваната от основния състав като алтернативна на превеждането на отделни лица. Тук

подпомагането на група лица се отчита като квалифициращо обстоятелство.

Изисква се подпомагането на различните лица да е станало с едно общо деяние, в противен случай ще са налице отделни престъпления, или едно продължавано престъпление, ако между отделните деяния има обективна и субективна връзка, каквато се изисква по чл.26, ал. 1 от НК.

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 6 от НК

Този състав по същността си представлява престъплението по чл. 281 от НК при приемането му през 2009 г. След изменението му през 2023 г. извършването на деяние, „извършено с цел деецът да набави за себе си или за друго имотна облага“, представлява квалифициран състав. Преди това посочената користна цел е субективен признак по основния състав, т.е. изискуем във всички случаи.

Възложеното задължение на България като страна-членка на ЕС с Директивата от 2002 г., да криминализира подпомагането на незаконното пребиваване на чужденци, е само по отношение на случаите на извършване с цел финансова облага (чл. 1, §.1, б. „б“) от Директивата от 2002 г.). Относно подпомагане незаконното влизане или транзитно преминаване през територията на страната (чл. 1, §.1, б. „а“) от Директивата от 2002 г.) такава цел не се изисква. По националното ни законодателство обаче наказателноправният режим на подпомагането на незаконното пребиваване и на преминаването през страната е напълно уеднаквен и користната цел е квалифициращо обстоятелство и за двете хипотези.

Съставът по чл. 281, ал. 2, т. 7 от НК

Последният квалифициран състав по ал. 2 – когато деянието е „съпроводено със съпротива и/или неподчинение спрямо орган на властта“, съответства на състава по чл. 280, ал. 2, т. 7 от НК.

Тук важи съответно всичко, изложено по отношение на посочения състав по чл. 280 от НК.

Съставът по чл. 281, ал. 3 от НК

С изменението на чл. 281 от НК през 2023 г. и за това престъпление е предвиден квалифициран състав в случаите на повторност или опасен рецидив, както и при престъпленията по чл. 279 и чл. 280 от НК. Тук са валидни всички изложени аргументи във връзка с цитираните аналогични състави.

Наказуемост

При установяване на новото престъпление по чл. 281 от НК през 2009 г. предвиденото наказание за него е само глоба от хиляда до осем хиляди лева.

С изменението от 2015 г. е предвидено кумулативно налагане на лишаване от свобода до пет години и глоба вече от три хиляди до десет хиляди лева, а за новоприетите квалифицирани състави в новата ал. 2 – лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева. Утежняването на санкцията е драстично.

Ако в първоначалния си вид предвидената санкция не съответства на предвидените стандарти в Рамковото решение, в което принципно е посочено, че следва да се предвидят „ефективни, съразмерни и възпиращи наказания, които могат да бъдат основание за екстрадиция“ (чл. 1, §.1), а конкретно за хипотези на деяния, извършени с користна цел, сред които попада изцяло предвидената в Директивата от 2002 г. хипотеза на подпомагане незаконното пребиваване на чужденец – лишаване от свобода до осем години, при това само ако престъплението е извършено в рамките на престъпна организация или е застрашило живота на лицата, предмет на престъплението (чл. 1, §.3). Още с приемането на съответните квалифицирани състави по чл. 281, ал. 2, т.т. 2 и 3 от НК, предвидената санкция за тях надвишава горната граница, посочена в Рамковото решение.

С изменението на чл. 281 от НК от 2023 г. санкциите са допълнително утежнени, а за новоприетата ал. 3 – в хипотезите на специален или опасен рецидив е предвидена още по-тежка санкция. Понастоящем престъплението и по основния състав по ал. 1 е тежко престъпление, като предвидените наказания са лишаване от свобода от една до шест години и с глоба от три хиляди до десет хиляди лева. По ал. 2 за квалифицираните състави е предвидено налагане на лишаване от свобода от две до десет години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева, а по новата ал. 3 – лишаване от свобода от три до дванадесет години и глоба от десет хиляди до тридесет хиляди лева.

Санкциите са изключително тежки и може да се постави въпроса за тяхната пропорционалност. Мотивите за описаното утежняване на предвидените наказания при обсъжданията в Народното събрание на съответните законопроекти основно се свеждат до превенцията поради увеличаващият се брой извършени престъпления и усложняване на проблема с миграционния натиск, но всъщност конкретни анализи и прогнози за ефекта от такива изменения никога не са били представяни.

Особен режим на превозното средство по чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 от НК

Още с приемането на новия чл. 281 от НК през 1997 г., в ал. 3 е предвидено отнемане на превозното средство по съответния квалифициран състав по ал. 2, т. 4, да се отнема в полза на държавата, ако е принадлежало на дееца. Тази разпоредба е в съответствие с чл. 53, ал. 1, б. „а“ НК.

Възможност за „конфискация на превозното средство, с което е извършено престъплението“ е предвидено да се урежда от страните-членки в националното им право и съгласно чл. 1, §.2 от Рамковото решение. Приемането на такава мярка обаче не е задължителна, а само възможност, която ЕС предоставя на страните-членки.

С изменението от 2015 г. разпоредбата на чл. 280, ал. 3 от НК е допълнена с възможността превозното средство да се отнема в полза на държавата и, когато не е принадлежало на извършителя, но му е било предоставено доброволно. Едновременно с това аналогична разпоредба е приета и по чл. 281 от НК в нова ал. 3.

И двете разпоредби са атакувани пред Конституционния съд и с Решение № 12 от 30.09.2021 г. по к. д. № 10 / 2021 г., ДВ, бр. 84 от 2021 г. са обявени за противоконституционни в частта „или му е предоставено доброволно“.

И двете разпоредби са заменени при изменението от 2023 г. с новоприетите квалифицирани състави на съответните престъпления относно специален или опасен рецидив, като и в двата текста са приети нови алинеи – ал. 5 в чл. 280 и ал. 4 в чл. 281 от НК, в които са предвидени аналогични по съдържание разпоредби относно особения режим на отнемане на превозното средство на престъпленията. И за двете престъпления продължава да се предвижда отнемане в полза на държавата на принадлежащото на дееца превозно средство.

По отношение на превозното средство, когато не е принадлежало на дееца обаче и в двата текста е предвидено необичайно разрешение. Предвидено е да „се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост“.

Двете разпоредби са препращащи, като видимо законодателната идея е да се препраща към съответните квалифицирани състави с оглед използването на специално превозно средство – моторно, въздухоплатателно или друго транспортно, които бяха разгледани по-горе. При приемането на ал. 5 на чл. 280 от НК обаче е допусната видима грешка, като вместо към т. 4 на ал. 2 е посочено, че се препраща към т. 5. Това прави от формална гледна точка неприложима цялата ал. 5 поради препращане към неотнормирана разпоредба. Това е и един от аргументите в

искането на ВКС, отправено до КС за обявяване на съответните разпоредби за противоконституционни. Грешката е идентифицирана и в законопроект, внесен в 50-тото НС⁴⁸ е предвидено изменение на посочената разпоредба, като специално препращането да е към т. 4 на ал. 2.

Основен проблем обаче остава поредния опит на законодателя да предвиди механизъм за отнемане в полза на държавата на превозното средство и в случаите, когато деецът не е собственик, като при установената невъзможност за това, е предвиден заместващ механизъм – установяване на парично задължение за дееца в размер на стойността на това средство. Определянето на търсената финансова компенсация като глоба е изключително критикуемо, като ОСНК на ВКС е отправило искане към КС за обявяването на посочените две разпоредби, както и на чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 от НК, в частите им със сходно предназначение – за уреждане на особен режим относно МПС – средство на съответното транспортно престъпление, което не е собственост на дееца. Въз основа на това искане Конституционният съд на Република България е образувал к.д. № 15 от 2023 г., като КС се е произнесъл по допустимостта на искането и предстои разглеждането му по същество.

Към момента на изготвяне на настоящия анализ КС не се е произнесъл с решение по посоченото конституционно дело. Независимо от произнасянето на КС дали в оспорените части съответните разпоредби противоречат на Конституцията или не, следва да се отбележи, че не е добра законодателна практика в една разпоредба на НК да се смесват елементи на различни правни институти, което създава несигурност и затруднения в тълкуването и прилагането на закона. В случая е налице предвиждане на мярка по чл. 53 от НК – отнемане в полза на държавата на средство на престъплението, което принадлежи на дееца и наказание глоба – когато средството не е собственост на дееца. При това тази глоба се явява втора за дееца в тази хипотеза, тъй като и за двете престъпления, вкл. и в съответните квалифицирани случаи, е предвидена глоба.

Препоръчително е да се прецизира законодателната идея относно особения режим на средството на престъплението. Предвидените имуществени наказания в не малки предели, кумулативно налагани с лишаването от свобода, предоставят достатъчно възможности при индивидуализация на наказанието да се определи съответно на тежестта на престъплението наказание. Следва да се има предвид и обстоятелството, че по чл. 280, ал. 2 от НК е предвидена и конфискация дори и на цялото имущество на дееца.

---

⁴⁸ Законопроект № 50-454-01-42 от 19.07.2024 г.

Анализ на съдебната практика по чл. 279 – 281 от НК

Един от най-важните източници на информация за наказателноправния отговор на посочените престъпно посегателства, е съдебната практика, постановявана по дела, по които предмет на разглеждане се явяват обвинения за престъпления по чл. 279 – 281 от НК. Поради това и като приоритетна своя задача в тази от областите на анализ, екипът, осъществяващ криминологичното изследване си постави за цел проучване и анализ на постановената съдебна практика.

Анализът на съдебната практика ще допринесе за:

- изясняване на съдържанието на съставомерните признаци от съставите на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК, съобразно тълкуването, давано от съдилищата;
- установяване на евентуални противоречия в практика по отношение на тълкуването на съставомерните признаци;
- установяване на евентуални слабости при осъществяване на дейността на държавното обвинение по обсъжданата категория дела, коментирани от съдилищата;
- установяване на трудности и слабости при разследване и доказване на обсъжданата категория престъпления, констатирани от съдилищата;
- изясняване на насоките, в които е необходимо да бъде осъвременено, допълнено и усъвършенствано наказателното законодателство, за да отговори на нуждите на наказателно-правния отговор на престъпността.

За нуждите на анализа бяха прегледани и анализирани всички решения на върховната съдебна инстанция (ВКС) в периода 2009 – 2023 г., постановени по дела с предмет обвинения за престъпления по чл. 279 – 281 от НК; всички решения на апелативните съдилища, постановени в производства по искания за възобновяване на наказателни дела; избрани решения на инстанционните съдилища.

Вън от вниманието на изследователите останаха съдебните актове, с които се одобряват споразумения, сключени между обвиняемото лице и представителя на държавното обвинение, предвид това, че в тези актове съдилищата не дължат излагане на мотиви, от които биха могли да се направят съответни изводи за отговора на съдилищата на този вид престъпност. Тези съдебни актове са взети предвид от изследователския екип при обработка на статистическата информация за осъдените лица, която е предмет на самостоятелен доклад.

Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 279 от НК

Съдебната практика, постановена по обвинения за престъпления по чл. 279 от НК, е значителна по обем. Не са голям брой актовете на касационната инстанция обаче, в които се прави тълкуване на съставомерните признаци на престъплението по посочения законов текст.

Една от възможните причини за това е наличието на задължителна за съдилищата тълкувателна практика по въпросите на *изпълнителното деяние* на престъплението по чл. 279 от НК. Така в т. 2 от Постановление № 8 от 28.06.1971 г. на Пленума на ВС се приема, че „Престъплението по чл. 279 от НК е влизането или излизането през границата на страната без надлежно разрешение на властта или с разрешение, но не през определените за това места. Някои от съдилищата, а така също и ВС в отделни решения, тълкувайки стеснително закона, неправилно приемаха, че за да има извършен опит за преминаване на границата без надлежно разрешение, необходимо е деецът да е навлязъл в граничната зона или граничната ивица. За отстраняване на тази неправилна практика Върховният съд, ОСНК, излезе с решение № 47/1969 г., в което изрично е указано, че опитът към престъплението по чл. 279 от НК не следва да се свързва с навлизането в граничната зона или граничната ивица. Граничната зона и граничната ивица, установени по административен ред за по-ефикасна защита на държавната граница, не са юридически критерий за отграничаване приготвянето от опита към това престъпление. Дали деецът е навлязъл в граничната зона или ивица, или не, е без значение при определяне стадия на престъплението. Още повече, че граничната зона не е установена за цялата държавна граница. Затова изпълнението на престъплението може да започне и преди деецът да е достигнал граничната зона или граничната ивица и, обратно, приготвянето към престъплението да се извърши в граничната зона или граничната ивица. Неправилно обаче с решението се приема, че опит за преминаване на границата има, щом деецът е тръгнал и непосредствено се е насочил към нейното преминаване, независимо от това дали е започнал да преодолява надлежния контрол или установените от властта за нейната по-ефикасна защита мерки и препятствия. За да е налице опит към престъплението по чл. 279 от НК, необходимо е деецът непосредствено да е започнал преодоляването и на надлежния контрол за преминаване на границата или установените от властта специални мерки и препятствия. Ако липсват тези признаци, престъплението е в стадия на приготвяне. Въпросът е фактически и се решава конкретно с оглед

законните признаци на приготвянето и опита, преценени във връзка със състава на чл. 279 от НК. При това приготвянето към престъплението не е задължителен стадий. Престъплението може да бъде извършено и без да са били необходими подготвителни действия. С оглед на изложеното, решение № 47/1969 г. на ОСНК следва да се отмени. Налице е опит за преминаване на държавната граница и тогава, когато деецът без надлежно разрешение с намерение да се прехвърли на чужд кораб напусне българския кораб и навлезе в наши териториални или международни води. Това е така, защото корабът се счита за българска територия, независимо в какви води в момента се е намирал.“

В по-новата практика, основополагащо за правилното тълкуване и прилагане на съставомерните признаци от състава на престъплението по чл. 279 от НК и в частност – за неговото изпълнително деяние и **съдържанието на признака без надлежно разрешение**, се явява Решение № 296/04.06.2013 г. по н. д. № 696, III н.о. на ВКС.

В решението се приема следното:

Правната норма на чл. 279, ал. 1 от НК субсумира прояви на неправомерно поведение, изразяващи се във влизане или излизане през границата на страната, без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места. Обект на защита срещу това престъпление е установеният ред за преминаване на държавната граница, охраняван от закона без оглед на констатирано вътрешно или външно посегателство спрямо същия.

Съгласно § 1 на ДР към Правилника за приложение на закона за Министерство на вътрешните работи (ППЗМВР), държавната граница е линията, която огражда територията на Република България, като вертикалната повърхност, минаваща по тази линия, определя границите на въздушното пространство и земните недра.

Преминаването на същата е пресичането на очертаната линия, което с оглед опазване и укрепване на отбранителната способност и вътрешната сигурност на държавата, се осъществява по нормативно регламентиран начин, през административно установени гранични зони (гранични ивици) и на определени за това места - ГКПП.

Статутът на граничните контролно-пропускателни пунктове, същността и видовете гранична проверка и правомощията на служителите, контролиращи лицата, превозните средства и стоките по повод влизане и излизане през границата на нашата държава, или при присъствие в съответната гранична област, са регламентирани от Наредбата за граничните контролно-пропускателни пунктове. ГКПП са обособени зони (обхващащи територията, на която са разположени сградите, помещенията, работните места, подземните и надземни съоръжения, техническите средства и местата за преходи, изчакване и проверка), със специален режим на пропускане и охрана, които се изграждат на международни шосейни пътища, международни железопътни гари, летища и пристанища за обществен транспорт, през които единствено се разрешава пресичането на държавната граница. При преминаването през зоната на ГКПП физическите лица, и намиращите се в тяхно владение – превозни средства, стоки и предмети, са обект на граничен паспортен (паспортно-визов), митнически и ветеринарно-санитарен контрол, след реализирането на които се получава разрешение за влизане или излизане от

страната.

Съществени промени в установената уредба, обезпечаваща охраната на държавната граница се констатира след влизането на Република България в Европейския съюз (01.01.2007 година) и те касаят фактическото либерализиране на граничните проверки при преминаване на граждани от страните-членки на тази общност. Предвидените гранично-пропускателни пунктове обаче продължават да съществуват, като нормативно установената контролна дейност, извършвана от работещите там длъжностни лица не противоречи на съвременния облик и тенденциите в европейското законодателство. В Регламент /ЕО/ № 562/2006 година на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 15.03.2006 г. за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници) е очертано съдържанието на понятията гранично-пропускателен пункт, граничен контрол и гранични проверки (чл. 2, т. 8, 9, дял I, Общи разпоредби). Интерпретацията на последните категорично обосновава изводи, че и към настоящия момент на определените от компетентните органи, пропускателни пунктове за преминаване външните граници на държавите от Шенгенското споразумение, е налице граничен контрол и се осъществяват проверки, за да се гарантира че лицата, превозните средства и предметите в тяхно владение, могат да получат разрешение за влизане или за излизане на територията на държавите-членки.

В чл. 21 от цитирания Регламент изрично е посочено и това, че премахването на граничния контрол на вътрешните граници на Европейския съюз не възпрепятства упражняването на полицейските правомощия от компетентните органи на държавите - членки съгласно националното законодателство, когато полицейските мерки: i) нямат за цел граничен контрол; ii) основават се на обща информация и опит относно възможни обществени заплахи и целят противопоставяне на трансграничната престъпност; iii) планирани са и изпълнени по начин, различаващ се от системните проверки на лица на външните граници; или iv) са извършени въз основа на проверка на място. То не накърнява и проверките за сигурност на летища и пристанища; възможността държавите-членки да предвидят в националните си закони задължение на лицата за притежание и носене на документи за самоличност; съответно задължението граждани на трети страни да докладват присъствието си на територията на дадена държава-членка по силата на разпоредбата на чл. 22 от Шенгенската конвенция.

В коментирания смисъл са представените към регламента нотификации на Република България по чл. 37 от Регламент 562/2006г.

Последвалото синхронизиране на законодателството на България е в очертаните от Регламента насоки за развитие на нормотворчеството.

Член 4, ал. 1 от Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на ЕС и членовете на техните семейства, предписва за посочените лица влизане и напускане на територията на България с валидна лична карта или валиден паспорт.

Нововъведение в Наредбата за граничните контролно-пропускателни пунктове е чл. 9, ал. 2, по силата на който на ГКПП на вътрешните граници компетентните служби изпълняват полицейски правомощия, които не целят граничен контрол и са в съответствие с чл. 21 от Регламент № 562/2006 г. на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите, като те са изчерпателно лимитирани в разпоредбите на чл. 52б и чл. 85 от ЗМВР и ППЗМВР.

Предвидените в чл. 74-79а от Закона за българските лични документи (ЗБЛД), административни проверки от оторизираните власти на ГКПП и произтичащите от тях ограничения, в обсега на които забраната за

напускане на страната на осъдени на лишаване от свобода български граждани до изтърпяване на наказанието им и възможността да не се разреши преминаване на границата от лица, спрямо които има повдигнато обвинение за престъпление от общ характер, наказуемо с лишаване от свобода, също са съобразени с Регламент № 562/2006 г.

Те са обусловени от необходимостта да бъде охраняван обществения ред и вътрешната сигурност на страните от общността.

Лексическото, логическо и систематическо тълкуване на материалноправната норма на чл. 279, ал. 1 от НК, в контекста на визираната правна уредба, формира с изискуемата се категоричност вътрешното убеждение, че подсъдимият е консумирал състава на престъпление, насочено против установения ред на управление. Г. Т., при форма на вина - прякумисъл, е направил опит да премине през границата на България с Гърция на неопределено за това място /извън ГКПП/ и без разрешение на надлежните органи, обективизирано в реализиране на проверка за самоличността и за наложени на лицето ограничения за напускане на страната... Ирелевантно за очертаната престъпна обективна и субективна съставомерност на инкриминираното поведение по чл. 279 от НК, е акцентиранието от защитата на подсъдимия Т. обстоятелство, сочещо на премахването на граничния контрол на лицата, пресичащи вътрешните граници на държавите-членки на Европейския съюз. В разисквания казус, полицейските органи за граничен контрол и охрана на държавната граница са осъществили правомощия по смисъла на предоставените им от чл. 21, б. „А“ на Регламент № 562/2006 г., при извършена проверка на нарушители на място, като те са се основавали на професионалния им опит за възможни заплахи за обществената сигурност и са били насочени срещу презграничната престъпност. Предприетите действия са и в обхвата на предвидената в чл. 85 от ЗМВР компетентност, реализирана чрез преследване и задържане на нарушители при преминаване на границата, като след залавянето на двама от тях и в хода на изпълнение на задълженията по установяване на самоличността им, във връзка с регистрираната неправомерна проява, е констатирано, че Т. е обявен за общонационално издирване за престъпления от общ характер, санкционирани с влезли в сила присъди и предмет на досъдебно разследване към момента.

В същия смисъл е и решение № 236 от 13.08.2015 г. по н. д. № 782/2015 г., III н. о. на ВКС. В решението се приема, че:

Съставът на престъпление, визиран в нормата на чл. 279, ал. 1 от НК, включва прояви на неправомерно поведение, изразяващи се във влизане или излизане през границата на страната, без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места. Обект на защита при това престъпление е установеният ред за преминаване на държавната граница, охраняван от закона, без оглед на констатирано вътрешно или външно посегателство спрямо същия (Решение № 296/04.06.2013 г. на III н.о. на ВКС). Следователно, всяка проява, осъществяваща неправомерно преминаване на границата на страната, би могла да се субсумира под състава на посоченото престъпление. Посоченото от защитника тълкуване, че нормата е приложима само при наличие на конкретно наложена от компетентен орган забрана, не отговаря на съдържанието на наказателно правната разпоредба, която защитава установения ред на преминаване на границата от всяко посегателство. Преминаването на границата на страната се осъществява по нормативно регламентиран начин, на определени за това места – ГКПП. Физическите лица, при преминаването през зоната на ГКПП, са обект на граничен

паспортен (паспортно-визов) и други видове контрол, след осъществяването на който получават разрешение за влизане или излизане от страната. Именно по отношение на спазването на този регламент следва да се преценява съставомерността на поведението на лицата. ...

Всеки един от подсъдимите е осъществил изпълнителното деяние на престъплението, като излязъл през границата на страната, на определеното за това място - ГКПП Аерогара София, но без разрешение на надлежните органи на властта, защото всеки един от тях е представил при извършвания паспортно-визов контрол израелски задграничен паспорт с подменена снимка на титуляра и персонализиращата страница на паспорта. Влизането или излизането през държавната граница е без разрешение и в случаите, когато лицето е влязло или излязло през границата под чуждо име - с фалшиви документи. Пресичането на границата на страната е без разрешение в този случай, защото разрешението, обективизирано в издадения документ – международен паспорт, е дадено не за лицето, което влиза или излиза през границата, а за друго, правоимащо лице. По-нататък, въззивният съд правилно е посочил, че разрешението на надлежния орган включва сложен фактически състав, чиито елементи са издаване по съответния ред на официален документ - международен паспорт, предоставящ възможност на конкретното физическо лице, на което е издаден, да преминава границите, а също и проверка на редовността на този документ от съответните органи при влизане и излизане от страната. Поради тези съображения за фактическия състав на разрешението, възраженията в касационните жалби за липса на правомощия на граничния контролор да разреши влизането или излизането от страната на лицата, са без основание, защото осъществяваният от него контрол е елемент от този състав.

Несъмнен интерес представлява и практиката на върховната съдебна инстанция по отношение на **обстоятелството, обуславящо ненаказуемост на деянието, на основание чл. 279, ал. 5 от НК, а именно влизането в страната, за да се ползва лицето от правото на убежище**, съгласно с Конституцията на страната. Съдържанието на това обстоятелство е било предмета на тълкуване в Решение № 526 от 16.12.2009 г. по н. д. № 491/2009 г., III н. о. на ВКС. В решението се сочи:

Законът изисква да бъде установено наличието на посочените обстоятелства, за да се приложи хипотезата на чл. 279, ал. 5 НК, че влизането в страната е свързано единствено с желание, да се ползва с правото на убежище съгласно с Конституцията на РБ. Мотивите и побудите за извършване на престъплението, е явно изразил в разпитите си пред разследващите органи – за да се установи в Белгия, където има роднини и познати. От разговора проведен със заловилия го граничен полицай – св. Д. Г., на турски и развален английски език е разбрал, „... че бяга от Турция и иска да стигне до Белгия“. Не може да се приеме в подкрепа на неговите твърдения (и пред първоинстанционния съд), че една от причините да напусне Р. Турция, е нежеланието на търпи присъда в затвора, произнесена от Турски съд, защото е несправедлива. Издадената за него справка за съдимост от Министерство на правосъдието – бюро съдимост, не опровергава това обстоятелство. То не е актуално, защото се отнася и отразява осъждане на чужди граждани, осъдени за престъпления извършени на територията на страната. С престъплението по чл. 279, ал. 1 от НК се увреждат обществените отношения, свързани с реда на управлението и преминаване

границите на страната, които безспорно подсъдимият е нарушил. Криминалните подбуди са без значение за съставомерността на деянието, а политическите, свързаните с произход и религиозни вярвания подлежат на доказване....

Само факта, че е подал молба до Държавната агенция за бежанци, за придобиване на статут на бежанец, не може пряко да се свърже и обуслови извод, че влизането в страната от подсъдимия, е единствено с цел да се ползва с правото на убежище. Административната процедура пред агенцията по неговото искане не може да бъде основание за спиране на наказателното производство. При положение, че подсъдимият получи положителен отговор на молбата си за политическо убежище у нас, това ново обстоятелство може да послужи като основание за възобновяване на наказателното производство по реда на чл. 422, ал. 1, т. 3 от НПК.

Възражение, обаче, буди **практиката на инстанционните съдилища по приложението на чл. 279, ал. 5 от НК**. В големия брой случаи съдилищата признават предаденото на съд лице за виновно в осъществен състав на престъпление по чл. 279, ал. 1 от НК, като на основание ал. 5 от същия законов текст (а в някои присъди – и вр.чл. 27, ал. 2 и ал. 3 от Конституцията на Р България, вр. чл. 31, § 1 от Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г., допълнена с Нюйоркският протокол от 1967 г., ратифицирана, ДВ бр. 36/05.05.1992 г., обн., ДВ, бр. 88/15.10.1993 г., в сила за Р България от 10.08.1993 г.) и чл. 1, ал. 2 от Закона за убежището и бежанците), не му налага наказание/не го наказва. Това е константна практика в съдебните райони Елхово, Тополовград, Малко Търново, Силистра (вж. присъда № от 10.02.2014 г. по н. д. № 178/2013 г. на Районен съд –Тополовград, присъда № от 14.05.2014 г. по н. д. № 1107/2013 г. на Районен съд –Елхово, присъда № 7 от 24.07.2020 г. по н. д. № 57/2019 г. на Районен съд –Малко Търново, споразумение № 43 от 20.04.2022 г. по н. д. № 138/2022 г. на Районен съд –Силистра и много други).

Наказателноправната норма по чл. 279, ал. 5 от НК, обаче, следва да се тълкува в смисъл, че деянието, осъществено от лице, което влиза на територията на Р България, за да ползва от правото на убежище, съгласно с Конституцията на страната, не извършва престъпление – липсва основен, обективен признак на деянието, за да се приеме, че същото има престъпен характер, каквото е неговата наказуемост, а не е налице хипотеза на освобождаване от наказание. Изложеното налага да се иницира тълкувателна практика на върховната съдебна инстанция или да се пристъпи към законодателна интервенция, за да се изясни действителния смисъл на закона.

Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 280 от НК

Съдебната практика, постановена по обвинения за престъпления по чл. 280 от НК е сравнително изобилна. Разбира се, и тук се запазва тенденцията голяма част от делата да приключват по диференцираната процедура на Глава двадесет и девета от НПК, „Решаване на делото със споразумение“, но все пак постановените първоинстанционни присъди и решенията на въззивната и касационните инстанции и на съдилищата, сезирани с искане за възобновяване, са достатъчни, за да могат да бъдат направени изводи по отношение на тълкувателната дейност на съдилищата.

След постановяване на Тълкувателно решение № 2 от 16.07.2009 г. по тълк. н. д. № 2/2009 г. на ВКС, съдебната практика по отношение на **изпълнителното деяние** на престъплението по чл. 280 от НК е уеднаквена и непротиворечива. Константно се приема, че изпълнителното деяние „преведе през границата на страната“ е с идентично съдържание за престъпленията по чл. 159б НК и чл. 280 от НК. И в двата случая основание за ангажиране на наказателната отговорност на дееца е създаването на условия за превеждането на друго през границата на страната. С преминаването на прехвърленото лице отвъд пределите на страната, престъплението е довършено, защото законът не изисква същото условие и за прехвърлящия.

Така в Решение № 380 от 06.11.2012 г. по н. д. № 1262/2012 г., III н. о. на ВКС се сочи:

Съгласно разпоредбите на чл. 280 НК, няма законово изискване деецът да прекоси държавната граница, заедно с преведеното лице или лица. Такова правно решение отсъства и в практиката на ВС, съответно – ВКС от създаването текста на чл. 280 НК (нов, бр. 62/1997 г.). Напротив, в новата тълкувателна практика на ВКС е застъпено противното тълкуване. Така в мотивната част на ТР № 2 от 16.07.2009 г., н.д. № 2/2009 г., т. 4.1 на ОСНК, е застъпено становището, че изпълнителното деяние „преведе през границата на страната“ е с идентично съдържание за престъпленията по чл. 159б НК и чл. 280 НК. И в двата случая основание за ангажиране на наказателната отговорност на дееца е създаването на условия за превеждането на друго през границата на страната. С преминаването на прехвърленото лице отвъд пределите на страната, престъплението е довършено, защото законът не изисква същото условие и за прехвърлящия.

В решение № 364 от 12.11.2014 г. по н. д. № 1057/2014 г., III н. о. на ВКС се приемат за правилни

...изводите, въз основа на анализа на доказателствата, че приетото за установено поведение на подсъдимия изпълва признаците чл. 280, ал. 2, т.

З и т. 4, вр. с ал. 1 вр. с чл. 20, ал. 2 от НК. Споделя се разбирането на решаващия съд, че за да бъде осъществено от обективна страна престъплението по чл. 280, ал. 1 от НК, е необходимо да бъдат предприети действия от дееца за непосредствено преодоляване на надлежния граничен контрол, съпроводено с превеждане през границата на страната отделно лице, или лица, които нямат разрешение за преминаване на границата.

В свое решение № 171 от 20.10.2016 г. по н. д. № 607/2016 г., III н. о. на ВКС, съдът приема, че

По приложението на материалния закон Специализираният апелативен съд е взел предвид установените в доктрината и съдебната практика положения, че престъплението по чл. 280 от НК всъщност е умишлено допринасяне да се извършат едно или повече деяния, които осъществяват поне от обективна страна престъплението по чл. 279 от НК. Изпълнителното деяние по чл. 280, ал. 1 от НК се осъществява чрез превеждане през границата на лица или група от хора без разрешение или на не установено места, като престъпният резултат е самото преминаване на тези лица през границата (А. Г., Наказателна право, Особена част; Решение № 1080/2006 г. на I н.о. на ВКС). Съобразил е възприетото в ТР № 2/2009 г. на ОСНК на ВКС, т. 4.1, че изпълнителното деяние „преведе през границата на страната“ е с идентично съдържание за престъпленията по чл. 159б от НК и по чл. 280 от НК и в тези случаи основание за ангажиране на наказателната отговорност на дееца е създаването на условия за превеждането на друго през границата на страната.

Интерес в тази връзка представлява Решение № 77 от 21.05.2018 г. по в.н.о.х.д. № 249/2018 г. на Окръжен съд – Бургас, в което се приема, че

Изпълнителното деяние, формулирано от законодателя в състава на чл. 280, ал. 1 от НК, се осъществява чрез превеждане през границата на лица или група от хора без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, като престъпният резултат е самото преминаване на тези лица през границата. Според наказателноправната теория и съдебната практика „превеждането“ означава извършване на конкретни действия от дееца, насочени към непосредствено преодоляване на надлежния граничен контрол, благодарение на което става възможно физическото преминаване на отделно лице, или група от лица през границата на страната (А. Г., Наказателна право, Особена част; Решение № 1080/2006 г. на Първо НО на ВКС, Решение № 364/2014 г. на Трето НО на ВКС и др.). Съгласно възприетото в ТР № 2/2009 г. на ОСНК на ВКС, т. 4.1, изпълнителното деяние „преведе през границата на страната“ е с идентично съдържание за престъпленията по чл. 159б от НК и по чл. 280 от НК и в тези случаи основание за ангажиране на наказателната отговорност на дееца е създаването на условия за превеждането на друго през границата на страната. Престъплението се счита за довършено, когато превежданите лица физически вече са преминали и се намират на територията на Република България.

Посоченият престъпен състав би бил реализиран от подс. Р. А., само ако с поведението си последният умишлено е улеснил преминаването през границата на седемте иракски граждани, като това поведение следва да е в причинна връзка с изпълнителното деяние и последиците от него. В разглеждания случай, въз основа на установените фактически положения, правни изводи с посоченото съдържание не могат да бъдат направени. Това е така, тъй като превозът на чуждите граждани от страна подс. Р. А. е

осъществен едва на следващия ден след пресичане на границата от лицата, когато последните вече са се намирали на територията на РБългария, т.е. неговите действия обективно не биха могли да подпомогнат свидетелите в противозаконното им преминаване на границата. С физическото преминаване от страна на иракските граждани на държавната граница, и установяването им на територията на Република България, престъплението по чл. 280, ал. 1 от НК, което съдът е приел, че подсъдимият подпомага, вече е било довършено. Важно е да се посочи, че осигуряването на транспорт и транспортирането могат да реализират изпълнителното деяние „превеждане“ през границата на страната по чл. 280, ал. 1 от НК, само ако са насочени към преодоляване наличния граничен контрол и към физическо преминаване на границата. В случая, данни за подобна дейност, осъществена от подс. Р. А., не са събрани по делото. Наличието на знание у подсъдимия, че ще се включи в дейност по превозване на мигранти, пресекли непосредствено преди инкриминираната дата границата, по никакъв начин не способства извода, направен от районния съд, че деянието попада в правните рамки на чл. 280, ал. 1 от НК. Напротив, имайки предвид, че за субективната страна на деянието се съди от обективизираните действия на дееца, изводът, който се налага е, че осигурявайки превоз на седемте иракски граждани, подс. Р. А. е съзнавал именно участието си в противозаконно подпомагане пребиваването на тези лица на територията на Република България – поведение, покриващо състава на чл. 281, ал. 1 от НК. Съгласно ЗЧРБ, чужденците не могат да пребивават на територията на република България, ако не са налице предпоставките по чл. 22 от същия закон. В този смисъл всяко действие, което спомага за удължаване престоя на такива чужденци на територията на страната, което не е свързано с действията на компетентните държавни органи в изпълнение разпоредбите на ЗЧРБ и приложимото международно право, следва да бъде преценено като деятелност по чл. 281, ал. 1 от НК.

В решение № 100 от 05.09.2018 г. по н. д. № 131/2018 г. на Апелативен съд – Бургас се сочи, че

...дори да се приеме, че иракските граждани са се качили в автомобила след формалното преминаване на линията на държавната граница, това не променя извода на съда за вина на осъдения предвид константната практика на ВКС, включително и в ТР № 2 от 16.07.2009 г., н. д. № 2/2009 г., т. 4.1 на ОСНК, където е застъпено становището, че за ангажиране на наказателната отговорност на дееца е необходимо създаването на условия за превеждането на другото през границата на страната. Ето защо, като е укрив в автомобила си лица, които не са български граждани и нямат разрешение да преминат границата и по този начин им е помогнал да преминат безпроблемно задължителната митническа проверка на ГКПП – Лесово, осъденият Г. И. е осъществил изпълнителното деяние по чл. 280, ал. 2, т. 3 и т. 4 вр., ал. 1 от НК – превеждане през границата на Република България. ... Безспорно е установено, че същите са преминали границата с помощта на осъденото лице Г. И. и чрез неговия автомобил, като са преминали през насрещното трасе – изход от Република България, били са спрени от св. Ж. П., който им е указал да занесат документите си за проверка, но въпреки това те са преминали през митническата бариера без да спират и на около 5-6 км. преди гр. Е., когато автомобилът спрял за ползване на тоалетна от пътуващите, те били задържани от служители на Дирекция „Вътрешна сигурност“ към МВР. Това обстоятелство се потвърждава и от действията на осъденото лице, което два пъти е преминало през ГКПП веднъж в посока Република Турция и втория път при връщането си в Република България без да предостави документите си за митнически

контрол, като вторият път даже е минал през трасето за насрещно движещи се автомобили, въпреки опасността от ПТП, скрило е иракските граждани със стиропор и не се е обадил на своите началници, както е правел много пъти преди това, видно от показанията на св. П. М. и И. Т. Т. нелогично поведение на Г. И., служител с дългогодишен стаж, запознат с правилата за преминаване на ГКПП, може да бъде обосновано само с извънредната ситуация, налагаща да укрие в автомобила си и преведе през границата иракските граждани.

Съдилищата са имали повод нееднократно да се произнасят по обвинения за **опит към престъпление по чл. 280, ал. 1 от НК**, респективно – наличието или липсата на самоволен отказ от опит, и в тази насока практиката представлява несъмнен интерес. Постановените съдебни актове, обосноваващи липса на самоволност на опита, по смисъла на чл. 18, ал. 3 от НК, е константна и в съответствие с достиженията на наказателноправната теория.

Така, в Решение № 483 от 17.12.2012 г. по н. д. № 1664/2012 г., II н. о. на ВКС се приема следното:

Въззивният съд е изложил подробни съображения в подкрепа на разбирането, че подс. Б. е развил дейност, която не може да се квалифицира като подготвителна, а като изпълнителска, отчитайки съвкупността от специфични белези на конкретния случай и действащата към момента на деянието нормативна уредба, в т. ч. Правилник за прилагане на Закона за МВР (Постановление № 36 на МС е отменено с ДВ, бр. 39/2003 г.). Затова неоснователно се изтъква, че изпълнителното деяние би започнало само ако са били предприети действия по навлизане в граничната ивица на държавната граница на Република България. С оглед възприетите факти от съда по същество за внезапното спиране на автомобила от подсъдимия Б. при вида на полицейската проверка, който незабавно е напуснал, изоставяйки на пътя както превозното средство, така и пътниците в него, последващото му бягство от мястото на събитието и укриване, неоснователно се претендира от осъдените квалификацията на опита, предвидена в разпоредбата на чл. 18, ал. 3 НК. Липсва доброволност, когато отказът е бил наложен на дееца от обективни или субективни пречки, които той не е могъл да преодолее – в случая от страха, че ще бъде разкрит от служителите на МВР.

Не е така, обаче, по отношение на преценката в кой момент започва осъществяването на изпълнителното деяние на каналджийството, респ. дейността следва да се квалифицира като опит, а не като приготвление. В голямата си част практиката е в съответствие с постановките на т. 2 от ППВС № 8/1971 г. – цитирано по-горе.

Така, в свое решение № 460 от 03.11.2009 г. по н. д. № 472/2009 г., III н. о., ВКС прави извод, че

Не се констатира нарушения в двата съдебни акта по отношение на направените изводи, че осъденият е съзнавал, че се намира в гранична зона и се е насочил пряко към границата на Р. България. Установено е, че знакът „гранична зона“, в района на която са били задържани двата автомобила,

превозващи чуждите граждани, е бил поставен на разклона за селата Г. и К. Видно от приложената схема на района ... автомобилите са били навлезли далеч навътре в граничната зона, като са се движели по път, който води единствено към граничната бразда, на която обаче няма ГКПП. Обстойно и двете съдебни инстанции са обсъдили наведените доводи от двамата подсъдими, че превозвали дървосекачи или берачи на боровинки, и с основание са ги оставили без уважение. От останалите гласни доказателства е изведено заключението, че осъдените не биха могли да се намират в района с никоя от посочените цели, тъй като в управляваните от тях превозни средства не са намерени каквито и да е средства, които биха могли да послужат за която и да е от тези дейности. Часът, в който са били спрени те – след 18,00 ч., затъмнените стъкла на двете превозни средства, фактът, че те не са познати на полицейските служители като автомобили на хора от района, обосновано са били оценени от решаващите съдебни инстанции като аргументи в полза на обвинението, доказващи целта на извършвания превоз – превеждане на превозваните лица през границата на държавата. С оглед на това законосъобразно е било прието, че подс. Ц. е осъществил от обективна и субективна с. състава на чл. 280, ал. 2, т. 3 и т. 4 пр. 1 вр. ал. 1 вр. чл. 18, ал. 1 от НК, по който е бил признат за виновен и наказан.

В решение № 113 от 28.09.2016 г. по н. д. № 497/2016 г. на Софийски окръжен съд се приема, че

Предвид изложената фактическа обстановка правилно първият съд е направил своя извод, че от страна на подс. Г. е осъществен състава на престъплението по чл. 280, ал. 2 от НК както от обективна, така и от субективна страна. Посоката на движение на групата лица, водена от подс. Г. конкретно към държавната граница и местонахождението, на което са задържани - около 170 метра от гранична пирамида № 294 показва от обективна страна действия, насочени към преминаване на държавната граница не на установеното за това място, а така също и без разрешение на надлежните органи на властта. Без съмнение целта на действията е била преминаване на чуждите граждани през границата, при което воденето на лицата е осъществено от подс. Г.

В решение № 15 от 14.02.2023 г. по н. д. № 149/2022 г. на Окръжен съд – Перник се приема, че

От обективна страна, безспорно е установено, че на процесната дата 30 чужди и двама български граждани са били установени в близост до държавната граница, като са се движели по черен път с посока към държавната граница с Република Сърбия, за който път свидетелят К. Б. и колегите му са имали предварителна информация, че се използва за превеждане именно на чужди граждани в съседната държава. ... От показанията на горепосочената група свидетели, както и на свидетелите Н. Н. и М. А. се установява посоката на движение на групата към държавната граница на Р. България с Р. Сърбия, целта на придвижването, а именно преминаването на границата, както и наличието на две лица от български произход, водачи на групата, което от своя страна дава основание на съда да приеме за безспорно установено от обективна страна, че е осъществен състава на вмененото престъпление.... Настоящият състав намира за правилен, обоснован и доказан решаващият извод на Районен съд – Трън относно авторството на деянието, а именно, че подс. Г. Ц. ... е направил опит да преведе през границата на страната от Република България в Република Сърбия група от хора - 30 лица, афганистански граждани.

Има обаче и решения, в които като опит към престъпление по чл. 280, ал. 1 от НК се квалифицират деяния, при които все още не е започнала дейността по преминаване на държавната граница. Това дава основание да се препоръча същата да бъде проследена в нейната цялост и пълнота и при необходимост да бъдат изготвени методически указания до прокурорите в страната от главния прокурор на Р. България и/или да се инициира тълкувателно решение по този въпрос.

Така, в решение № от 16.03.2017 г. по н. д. № 99/2016 г. на Окръжен съд – Монтана, съдът е приел за установено, че:

В началото на месец декември 2013 година М. се намирал на стоянката на град Л. и към него се приближило лице, и на развален български език, поискал от него да закара него и негови приятели до село – като за целта му показал карта за района на град Л. и селищата около града, като за целта му предложил 300 евро, и уточнил, че се касае до превозване на 6 човека. Тъй като се касаело до превоз на повече хора, подсъдимият извикал свой колега, също таксиметров шофьор, свидетеля Г. И., който се съгласил да извърши превоза и двамата тръгнали в посока град Л., като във всяко от двете превозни средства имало по трима човека. ... Късно след обяд, подсъдимият преминал с таксито по черния път от село М., към село К., и тъй като пътната обстановка била лоша, черен мокър път в резултат на валежи, таксито „загльзнало“ над язовира на село К. Подсъдимият М. се обадил по мобилният телефон на сина си, свидетеля И. М., когото помолил за помощ. От своя страна синът му, тъй като нямал лек автомобил и бил неспособен, извикал свидетеля В. А. П., с който отишли до мястото на което се намирали двете таксита с пътниците. На място установили, че няма да могат да „издърпат“ превозното средство от калта, в която се намирало, поради което и потърсили помощта на лице от село М., което притежавало трактор. Подсъдимият, и св. В. П. отишли до село М., извикали лицето и се върнали на мястото, за да бъде изтеглено таксито от калта в която се намирало. След което, двете таксита и намиращите се в тях пътници, пристигнали в село К. в дома на свидетеля К. Д. Г. Там пристигнал и свидетелят П., на който му било обещано от П. да се заплати за услугата. Подсъдимият търсил лодка от П., като обяснил, че е за превоз през границата на бежанците. ... Фактичката страна показва, че на инкриминираната дата подсъдимият М. е направил опит да преведе през границата шест чуждестранни граждани, за което му е обещано материално възнаграждение. Престъплението е останало недовършено, тъй като подсъдимият не е успял да изпълни поръчението по независещи от него причини - координирана работа на органите на полицията.

В решение № 315 от 01.07.2017 г. по н. д. № 376/2017 г. на Апелативен съд – София се обосновава тезата, че:

В съответствие с установените по делото факти законосъобразно е прието, че Св. М. е осъществил от обективна и субективна страна престъпния състав на чл. 280, ал. 2, т. 3, във вр. с, ал. 1, във вр. с чл. 18, ал. 1 от НК. Основание за ангажиране на наказателната отговорност на дееца е установеното по делото създаване на условия за превеждането на други лица през границата на страната. Касае се за такава активна дейност на дееца, която обективно допринася други лица да преминават държавната граница. Следва да се посочи, че за съставомерността на деянието не е необходимо фактичкото преминаване на извършителя на

престъплението през границите на държавите. С преминаване на прехвърленото лице отвъд пределите на страната, престъплението е довършено, защото законът не изисква същото условие и за прехвърлящия, т.е. за дееца. В конкретния случай, дори и лицата чужди граждани не са преминали границата. Причината за това се корени в обстоятелството, че бежанците нямали пари в тях и обещали, че ще се разплатят с осъдения след като всички бъдат прекарани през границата с Румъния.

Независимо от така установеното от фактическа страна, в конкретния случай не е налице хипотезата на „самоволен отказ от опит“. Това е така, тъй като самоволният отказ трябва да е станал по собствена подбуда на дееца. Тя е свързана с промяна в неговото първоначално намерение, като по същество той взема едно ново решение, противоположно по съдържание на това, въз основа на което е предприел престъпното поведение. Освен това, деецът трябва да е имал обективната възможност да остави последиците да настъпят след довършване на деянието. Особеност на случая е, че мотивът, който е водил осъдения да не довърши престъплението, е корисен. Липсата на пари у бежанците да заплатят остатъка от уговорената сума за превеждането им през границата, представлява своеобразна обективна пречка в съзнанието на дееца, който след като вече е превозил лицата до граничната точка на държавата, преустановява изпълнението на замисленото деяние, респ. неговото довършване.

Не може да бъде споделена и практиката на съдилищата по въпроса, в кои случаи деецът превежда през границата на страната **група от хора**. Във вече цитираното решение № 113 от 28.09.2016 г., постановено по н. д. № 497/2017 г. по описа на Софийски окръжен съд се приема, че „...броят лица определя характера им на група (макар и правилно да отчетено от първия съд, че липсва легално определение на понятието група и само може да се предполага, че трима е минималният брой лица за да бъдат определени като група – чл. 93, т. 20 НК), каквото е изискването на чл. 280, ал. 1 от НК.“ Неправилно е, според нас, съотнасянето към изискванията, установени в закона за наличие на организирана престъпна група, а именно същата да се състои от най-малко три лица, от една страна, по съображения, че такова изискване в закона не съществува, а от друга – поради това, че в закона е инкриминирано участието в група, като отделен вид престъпно сдружение, различно от организираната престъпна група (вж. чл. 321а, ал. 1 от НК), по отношение на което също не се поставят изисквания за минимална численост, респ. – достатъчно е групата да наброява и двама души. Практиката на съдилищата в тази насока, следователно, също се нуждае от ревизия.

Сравнително безпротиворечива е практиката в насока изясняване на **предмета на престъпно посегателство по чл. 280, ал. 1 от НК – държавната граница**, както и **обхвата на граничния контрол**.

В решение № 121 от 09.03.2009 г. по н. д. № 95/2009 г., III н. о. на ВКС се приема, че:

Престъпният състав на визираната правна норма субсумира

действия по превеждане през границата на страната на отделни лица или групи от хора, без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места. Обект на защита срещу това престъпление е установеният ред за преминаване на държавната граница, охраняван от закона без оглед на констатирано вътрешно или външно посегателство спрямо същия.

Съгласно § 1 на ДР към ППЗМВР, държавната граница е линията, която огражда територията на РБългария, като вертикалната повърхност, минаваща по тази линия, определя границите на въздушното пространство и земните недра. Преминаването на същата е пресичането на очертаната линия, което с оглед опазване и укрепване на отбранителната способност и вътрешната сигурност на държавата, се осъществява по нормативно регламентиран начин, през административно установени гранични зони (гранични ивици) и на определени за това места – ГКПП, с оглед упражняване на предписания от закона, контрол. Императивно предписание в тази насока се съдържа и в правната норма на чл. 17 от Закона за чужденците в РБългария (ЗЧРБ). Същата установява задължение чужденците да влизат в България и напускат територията ѝ само през граничните контролно-пропускателни пунктове, определени с акт на Министерския съвет или в международен договор. Статутът на граничните контролно-пропускателни пунктове, същността и видовете гранична проверка, и правомощията на служителите, контролиращи лицата, превозните средства и стоките по повод влизане и излизане през границата на държавата, или при присъствие в граничната област, са регламентирани от Наредбата за граничните контролно-пропускателни пунктове. ГКПП са обособени зони (обхващащи територията, на която са разположени сградите, помещенията, работните места, подземните и надземни съоръжения, техническите средства и местата за преходи, изчакване и проверка), със специален режим на пропускане и охрана, които се изграждат на международни шосейни пътища, международни железопътни гари, летища и пристанища за обществен транспорт, през които единствено се разрешава пресичането на държавната граница. При преминаването през зоната на ГКПП физическите лица, и намиращите се в тяхно владение – превозни средства, стоки и предмети, са обект на граничен паспортен (паспортно-визов), митнически и ветеринарно-санитарен контрол, след реализирането на които се получава разрешение за влизане на територията на страната или за излизане от същата.

Промени в установения регламент, обезпечаващ охраната на държавната граница, не се констатира и след влизането на РБългария в Европейския съюз (01.01.2007 г.), въпреки фактическото либерализиране на граничните проверки при преминаване на граждани от страните - членки на тази общност. Предвидените гранично-пропускателни пунктове продължават да съществуват, и нормативно установената контролна дейност, осъществявана от работещите там длъжностни лица, не противоречи на съвременния облик и тенденциите в европейското законодателство. В Регламент /ЕО/ № 562/2006 година на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 15.03.2006 г. за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници), е очертано съдържанието на понятията гранично-пропускателен пункт, граничен контрол и гранични проверки (чл. 2, т. 8, 9, дял I, Общи разпоредби) и уредено правоприлагането им. Интерпретацията на последните категорично обосновава заключение, че и към настоящия момент на определените от компетентните органи, пропускателни пунктове за преминаване външните граници на държавите от Шенгенското споразумение, съществуват граничен контрол и проверки, за да се гарантира че лицата, превозните средства и предметите в тяхно владение, могат да получат разрешение за влизане или за излизане на

територията на държавите – членки. В подкрепа на очертаната позиция са и представените към регламента нотификации на РБългария по чл. 37 от Регламент 562/2006 г. за санкции в съответствие с вътрешното право за незаконно преминаване на външните граници извън контролно-пропускателните пунктове и извън определеното работно време – чл. 4, § 3 (2008/С 18/01), за възможността на държава от ЕО да предвиди в законодателството си задължение за притежаване или носене на документи съгласно чл. 21, б. „В“ (2008/С 18/03) и за задължението на граждани на трети държави да докладват за присъствие на територията на дадена държава - членка, съгласно чл. 21, б. „Г“ (2008/С18/04).

Лексическото, логическо и систематическо тълкуване на материалноправната норма на чл. 280 НК, в контекста на коментираната правна уредба, формира с изискуемата се категоричност вътрешно убеждение, че осъдените лица са консумирали състава на престъпление, насочено против установения ред на управление. Същите са преодолели граничния контрол на турския пункт Капъ Куле, през който успели да преведат гражданина Б. Г., пресекли граничната ивица и след реализирана паспортна проверка на ГКПП – Капитан Андреево, при последващ преглед на багажа в управлявания от тях автомобил - миниван марка „Крайслер“, модел „Вояджър“, компетентните органи установили скрито лице (находящо се на пода между втория и третия ред седалки), без изискуемите документи за преминаване през границата, последното от които индициращо на липса на разрешение на надлежните органи.

Очертаното инкриминирано поведение, възпрепятствува специално натоварените с контролни функции, служби да установят субектите, влизащи или излизащи през националната граница, целите на осъщественото преминаване, което води до невъзможност за преценка на намиращите се на територията на страната и несъмнено обосновава опасност за обществения и правов ред на съответната държава. В аспекта на подобно юридическо заключение, изведено при съблюдаване конкретиката от факти, и с оглед актуалната законова база, на правна ирелевантност за престъпната съставомерност на неправомерния акт, сочат доводите на защитата, акцентиращи на съдържанието на Регламент 562/2006 г. и обективизираната към него резерва досежно санкциите при незаконно преминаване на външните граници на държавите - членки на ЕО (2008/С 18/01). Визираната нотификация е относима към хипотези, във връзка с обсега на действие на чл. 4, § 3 и предписва правоприлагане на особената норма на чл. 279 НК при пресичане на държавната граница извън контролно-пропускателни пунктове и извън определеното работно време. Същата обаче е неприложима към съзнателни поведенчески прояви, субсумиращи се от престъпния състав на чл. 280 НК – контрабанда на хора. Посочената правна норма инкриминира дейност на субекти, осигуряващи незаконно превеждане през границата на други лица, които не са граждани на съответната държава и нямат статут на постоянно пребиваващи, и същата е съобразена с Конвенцията на ООН за борба срещу международната организирана престъпност и Протоколът към нея - за контрабанда на хора.

В решение № 141 от 06.04.2009 г. по н. д. № 101/2009 г., I н. о. на ВКС се обосновава тезата, че:

Целта на Регламент /ЕО/ № 562/2006 е да бъдат премахнати всякакви проверки на лица, които пресичат вътрешните граници като част от идеята за създаване на пространство без вътрешни граници, както и за създаване на обща политика по отношение преминаване на външните граници (определяне на общ режим за движение на лица през границите). Регламентът обаче не само не премахва граничния контрол, извършван от

отделните държави-членки на външните граници, а предвижда такъв контрол като средство за борба с незаконната имиграция и трафика на хора. Изрично е посочено, че не се накърнява националното законодателство относно изискването лицата да уведомяват властите за своето присъствие на територията на съответната държава-член (на основание чл. 3, Регламентът се прилага за всяко лице, което пресича вътрешна или външна граница на държавите-членки). Съгласно чл. 1 от Регламента, премахва се граничният контрол на лица, които пресичат вътрешните граници между държавите-членки на ЕС, и се установяват правила за граничен контрол на лица, които пресичат външните граници. В чл. 4, т. 1, чл. 5, т. 1, б. "а" и "б", се посочва, че външните граници могат да се преминават единствено на гранично-пропускателните пунктове, в рамките на определеното работно време. Условие за влизане на граждани на трети страни е притежаването на валидни пътни документи, респективно валидна виза, ако такава се изисква. В Глава II от Регламента е предвиден граничен контрол на външните граници и отказ за влизане на граждани на трета страна, които не притежават валидни документи, даващи им право да преминат границата.

Република България е направила Нотификация по чл. 37 от Регламента, във връзка със санкциите в съответствие с вътрешното право за незаконно преминаване на външните граници извън контролно-пропускателните пунктове и извън определеното работно време, която е в смисъл, че, съгласно чл. 279, ал. 1 НК, „който влезе или излезе през границата на страната без разрешение на надлежните органи на властта или макар и с разрешение, но не през определените за това места, се наказва с лишаване от свобода до пет години и глоба от сто до триста лева“. Следователно, защитата неправилно тълкува Нотификацията по чл. 37 от Регламента, а нейният действителен смисъл е, че българската държава третира незаконното преминаване на лица през границата на страната като престъпление по чл. 279, ал. 1 НК, а в случая, поведението на чуждия гражданин К. попада в обхвата на тази норма.

Не е налице различие в правната уредба на режима на преминаване на границата, залегнал в Закона за чужденците в Република България, и в Регламент /ЕО/ № 562/2006. Съгласно чл. 8 от Закона, чужденец може да влезе в Република България, ако притежава редовен документ за задгранично пътуване или друг заместващ го документ, както и виза, когато такава се изисква. Аналогична е уредбата в чл. 4, ал. 1, чл. 5 и сл. от Правилника за прилагане на Закона за чужденците в Република България. Що се отнася до разпоредбите на Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на граждани на ЕС и членовете на техните семейства, той не намира приложение в случая, тъй като укритото лице не е сред категорията лица, ползващи се от права по този закон.

В решение № 130 от 10.04.2009 г. по н. д. № 96/2009 г., II н. о. на ВКС се приема, че:

Така описаната дейност законосъобразно е квалифицирана като престъпление по чл. 280, ал. 2, т. 3 и 4 във вр. с ал. 1 НК. Престъпният състав на правната норма е осъществен защото от обективна страна са извършили действия, с които са нарушили установения ред за преминаване на държавната граница, а от субективна страна са действали с пряк умисъл. Съзнавали са, че преминаването на границата на Република България може да бъде извършено само след поискване и получаване на съответно разрешение, както и че превозваното от тях лице няма необходимите документи и няма да бъде допуснато на територията на страната и затова са го укрили в лекия автомобил, като по този начин са

осуетили проверката му.

Неоснователен е довода в искането, че деянието е несъставомерно като престъпление по възведеното обвинение защото са превели лицето през определеното за целта място и в работното време на граничния пункт, поради което не са нарушили разпоредби на националното и общностното право. Съображението не намира опора в нормативната уредба във връзка с охраната на държавната граница, която предвижда специален пропускателен и разрешителен режим. Той може да бъде осъществен само на обособените за целта гранични контролно-пропускателни пунктове и затова законното пресичане на държавната граница може да бъде извършено единствено на това място. От тук обаче не следва, че законодателят е въздигнал в престъпление само пресичането на държавната граница не на определеното за целта място. Влизането на територията на страната става само чрез получаване на надлежно разрешение. За целта е необходимо представянето на съответните документи, даващи право на влизане на чуждия гражданин на територията на страната и извод на съответния граничен служител, натоварен с реализирането на граничния контрол, че не съществува забрана за влизане.

Промени в установения ред, обезпечаваш охраната на държавната граница, не са налице и след влизане на Република България в Европейския съюз. Предвидените гранично-пропускателни пунктове продължават да съществуват, като са запазени разрешителния режим и цялостната проверка при преминаване на външна за общността граница. Между националното и общностното право по въпроса за преминаване на външна за общността граница не съществува противоречие. Съгласно чл. 8 от Закона за чужденците в България, влизането в страната става след представяне на редовни документи за задгранично пътуване или други заместващи ги документи, а съгласно чл. 7, т. 2 и 3 от Регламент /ЕО/ № 562/2006 г. на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз за създаване на Кодекс на общността за режима на движение на лица през границите, при преминаване на външна граница се извършва проверка от граничната охрана, която за всички лица се свежда най-малко до проверка за установяване на самоличност въз основа на представените пътни документи, а при влизане в територията на общността на граждани на трети страни се извършва цялостна проверка.

В решение № 137 от 11.05.2009 г. по н. д. № 98/2009 г., I н. о. на ВКС се приема,
че:

Условията и редът за влизане, пребиваване и напускане на Република България от чужденци, в рамките на вътрешното ни право са уредени в Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ – ДВ, бр. 153/1998 г.). Разпоредбата на чл. 2 от закона посочва кой следва да се счита за „чужденец“, по смисъла на закона и поради това попада в категорията лица, за които се отнася уредения в закона регламент за влизане в страната ни. ... А съгласно разпоредбата на чл. 8, ал. 1 от закона, „чужденец може да влезе в РБ, ако притежава редовен документ за задгранично пътуване или друг заместващ го документ, както и виза, когато такава се изисква“. Изискването за притежаване на виза за влизане в държавите-членки на Общността все още е налице, съгласно Регламент № 539/2001 година на Съвета.

Правната уредба по Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства (ДВ, бр. 80/2006 г.), на които защитата се позовава, е неотнормирана към конкретния казус, доколкото преведеното през границата на страната ни лице не попада сред адресатите на тази уредба – граждани на ЕС и членовете на техните семейства. Този извод не се повлиява

от факта, че едно от осъдените по чл. 280 от НК лица – О. Т., е с френско гражданство – пълнолетният брат на нейния съпруг, преведен през границата, определено не е „член на семейството“ по смисъла на § 1 от ДР на закона.

Вътрешно-правната уредба на режима на преминаване на границите на страната ни, е синхронизирана с правото на общността в тази област, както по отношение на гражданите на държавите-членки, така и на гражданите на трети страни. Несъмнено е, че границата на Република България с Република Турция представлява „външна граница“ на Европейския съюз по смисъла на чл. 2, т. 2 от Регламент (ЕО) № 562/2006 година на Европейския парламент и на Съвета от 15 март 2006 година за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници), наричан по-нататък за краткост Регламентът. Целта на Регламентът е премахването на граничния контрол на лица, които пресичат вътрешните граници между държавите-членки на ЕС и това изрично е прогласено в неговия чл. 1. Пак там е посочено, че Регламентът установява правилата за граничен контрол на лица, пресичащи външните граници на Общността. Цялата уредба е част от идеята за създаване на пространство без вътрешни граници в рамките на Общността и обща политика по отношение преминаването на външните граници, в т. ч. от граждани на трети страни, както е несъмнено е С. Т. по смисъла на чл. 2, т. 6 от Регламентът. Това съвсем не означава обаче, че Регламентът премахва граничния контрол от страна на отделните държави-членки и най-вече този на външните граници на Общността, като един от начините за борба с незаконната имиграция и трафика на хора.

Поначало обхватът на Регламентът включва всички лица, които пресичат вътрешна или външна граница на държавите-членки (чл. 3). Условието за преминаване на външните граници и влизане на граждани от трети страни са посочени в чл. 4 и чл. 5 от Регламентът. Извън избирателно и некоректно цитираният в искането от защитата на осъдените текст на чл. 4, съдържащ изискването за преминаване на външните граници единствено на ГКПП и то в рамките на определеното работно време, са налице още редица условия за правомерно преминаване през външните граници, като: валидни пътни документи, респ. валидна виза, ако такава се изисква, обосновка на целта на пътуването и условията на планирания престой и т. н. Предвиден е и съответен контрол за спазване на тези условия, като при преминаване на външните граници на Общността се извършват проверки от граничната охрана (чл. 7). Минималният обем на проверката обхваща установяване на самоличността въз основа на представяне на пътните документи и като правило такава е приложима по отношение на лица, ползващи се с общностното право на свободно движение, каквото лице не е преведеният през границата С. Т. Що се отнася до гражданите на трети страни (както е Т.), те подлежат на цялостна проверка, подробно разписана като съдържание и обем в т. 3 на чл. 7 от Регламентът.

Некоректно е и позоваването в искането на направената от нашата страна Нотификация по чл. 37 от Регламентът (2008/С 18/01), според която страната ни ще прилага предвидените в чл. 279, ал. 1 от НК санкции при преминаване през границата без разрешение на надлежните органи или с такова разрешение, но не през определените за това места, което не е нищо друго, освен ангажиране на предвидената в националното ни законодателство наказателна отговорност за незаконно преминаване през границите на страната ни.

В решение № 260 от 18.05.2010 г. по н. д. № 96/2010 г., I н. о. на ВКС се приема,

че:

Деянито е съставомерно по чл. 280, ал. 2, т. 4, пр. 1 НК и по този текст е квалифицирано, като без значение е обстоятелството дали незаконно преведеното през границата лице е дало съгласие за това. Вярно е, че, в случая, не е направен опит да бъде прекосена външна граница на Европейския съюз, но това не отменя съставомерността на деянието. Съгласно общностното и вътрешното право, граничният контрол между държавите-членки на Съюза не е премахнат, поради което всяко преминаващо през границата лице подлежи на проверка за установяване на неговата самоличност и гражданство. В същото време, св. М. не е разполагала с лична карта, даваща ѝ право безпрепятствено да напусне страната. Доколкото, все пак, се касае за превеждане на лице, което би могло да премине границата при наличие на редовен документ за самоличност, това се отразява на степента на обществена опасност на конкретното деяние, имащо значение при индивидуализация на наказателната отговорност.

В същия смисъл е и решение № 171 от 20.10.2016 г. по н. д. № 607/2016 г., III н. о. на ВКС, в което се приема, че:

... и двете свидетелки - Т. и В., са имали наложени ограничения за напускане пределите на РБългария, като към момента на преминаване на границата, не са имало разрешение от органа, наложил това ограничение - св. Т. не е искала и не е получила разрешение от съответния орган на наказателното производство, св. В. не е искала и не е получила разрешение от съдия изпълнител. Въззивният съд в съдебния си акт е изложил съображения за това, че наложената забрана на св. Т. е била без правно основание, а основанието по чл. 75, т. 4 от ЗБДС, на което е наложено ограничението на св. В. е било отменено, като тези доводи са обосновали извод за това, че не е налице деяние по чл. 279 от НК. С тези изводи настоящият състав не може да се съгласи, тъй като последващата отмяна на основанието за налагане на ограничението не означава, че към момента на преминаване на границата св. В. не е имала ограничителна мярка, а по отношение на св. Т., независимо от липсата или наличието на правно основание, мярката е била действаща, като е била въведена в АИС „ГК“ (автоматизирана информационна система - граничен контрол). При наличието на забрана за напускане пределите на държавата по отношение на Т. и В., реализираното от всяка една от тях преминаване на границата, макар и при осъществяване граничен контрол, съставлява излизане през границата на страната без надлежно разрешение, понеже спрямо тях са налице мерки, ограничаващи движението им през държавната граница.

По-нататък, за изследване на въпроса дали подсъдимите К. и М. са създали условия за превеждането на двете свидетелки през границата, въззивният съд правилно е анализирал същността и обема на извършваната гранична проверка на ГКПП, така че възраженията в тази насока в протеста са неоснователни. Принципно, по силата на ЗБЛД и ЗМВР, при осъществяване на граничен контрол полицейските органи извършват гранични проверки на лицата и не допускат преминаването им през граничните контролно-пропускателни пунктове, когато са налице мерки, ограничаващи движението им през държавната граница (чл. 102, ал. 1, т. 2 от ЗМВР). По силата на Заповед № Из-59/11.01.2007 г. на министъра на вътрешните работи и съобразно регламента на Инструкция № Из-1405 от 24.07.2009 г. за реда за осъществяване на граничната проверка на граничните контролно-пропускателни пунктове (отм.), при явяване на ГКПП на лица, ползващи се с Общностното право на свободно движение, се осъществява минимална гранична проверка, която се състои в идентификация за установяване самоличността на лицата въз основа на

представените документи (лични карти или паспорти) за преминаване през границата и проверка редовността на представените документи за преминаване през границата (чл. 13, ал. 1 от цитираната Инструкция, т. т. 1.1. и 1.2 от цитираната заповед). Проверка в АИС „Граничен контрол“ се извършва в случаите, когато са установени признаци на нередовност на документите и при проверка по метода „анализ на риска“ (чл. 13, ал. 2 от цитираната инструкция в редакция преди изменението и с ДВ бр. 64/2012 г. и т. 1.4 от заповедта). При тази уредба, правилно е възприето от решаващия съд, че на ГКПП при преминаване на граждани на Общността, включително и на български граждани, към инкриминираните дати се извършвала минимална гранична проверка, отговаряща на изискванията на Регламент № 562/2006 на Европейския парламент и Съвета. Проверката в АИС „ГК“ за наложени принудителни мерки, включително и на ограничения за напускане на страната, е била задължителна само в предвидените случаи по инструкцията, в случаите на писмено разпореждане на ръководствата на МВР и/или на Гранична полиция, както и по преценка на граничния полицай по метода „анализ на риска“. ...

Видно от изложеното по отношение регламента на граничните проверки, задължителните действия на граничния полицай при преминаване през ГКПП на граждани на Общността, са само тези за идентификация въз основа на представените лични документи и проверка на редовността на документите. Проверката на лицата в АИС „ГК“ не е задължение на граничния полицай в този случай, доколкото не се установява да са били налице хипотезите на задължително извършване на такава проверка.“

В същия смисъл са е Решение № 142 от 13.04.2009 г. по н. д. № 99/2009 г., III н. о. на ВКС; решение № 127 от 23.03.2009 г. по н. д. № 97/2009 г., III н. о. на ВКС; решение № 159 от 03.04.2009 г. по н. д. № 96/2009 г., I н. о. на ВКС и други.

В решение № 12 от 12.01.2015 г. по н. д. № 91/2014 г. на Окръжен съд – Смолян са направени изводи относно **субективната страна** на престъплението по чл. 280, ал. 1 от НК, като правилно е прието, че:

От субективна страна подсъдимия е съзнавал, че начина по който са преминали през държавната граница, не е законоустановения, както и това, че мястото през което са преминали не е определено за това, но независимо от това е целял настъпването на общественоопасните последици от деянието. Подсъдимия е преминал през държавната граница не със съзнанието, че превежда свидетеля К., а със съзнанието, че превежда животните, за което му било обещано заплащане. При така установеното, настоящия съдебен състав намира, че осъщественото деяние от подсъдимия С. Б. изпълнява от обективна и субективна страна признаците на престъпление по чл. 279, ал. 1 от НК. Именно по тази правна квалификация първоинстанционният съд е следвало да признае подсъдимия С. Б. за виновен. Като е приел, че деянието на подсъдимия съставлява престъпление по чл. 280, ал. 1 от НК, първостепенният съд е постановил присъдата си в нарушение на материалния закон.

Практиката на съдилищата не сочи на противоречия по отношение на приложението на **квалифициращите признаци**, визирани в чл. 280, ал. 2 и 3 от НК. По-конкретно, в решение № 190 от 15.01.2007 г. по н. д. № 188/2006 г. на Военно - апелативен съд е разглежда обвинение за престъпление по чл. 280, ал. 3 от НК.

Решението е важно и в насока, че деянието е преминаването през границата на страната е осъществено посредством ползване на документ, издаден за друго лице и на преправен документ – обстоятелство, което понастоящем обуславя отговорност за съвкупност от престъпления, но е уместно да бъде въздигнато в квалифициращо в системата на престъплението по чл. 279 и това по чл. 280 от НК.

В тази насока заслужава внимание и решение № 134 от 29.09.2006 г. по н. д. № 134/2005 г. на Военно - апелативен съд, постановено в производство по въззивен контрол на присъда, с която:

подсъдимия бивш главен сержант И. И. И. за виновен в това, че на 09.07.2004 г., около 10:30 часа в град Б., като длъжностно лице - "старши граничен полицаи" от НСГП - МВР, като се е възползвал от служебното си положение превел през границата на Република България през ГКПП - А. Б., Г. Д. Г., без разрешение на надлежните органи на властта и на основание чл. 280, ал. 2, т. 5 вр. ал. 1 и чл. 54 от НК го е осъдил на една година лишаване от свобода при първоначален общ режим на изтърпяване на наказанието и глоба в размер на хиляда лева. Със същата присъда, съдът е признал Г. Д. Г. от град Д. Ч., В. област за виновна в това, че на 09.07.2004 г. в град Б., съзнателно се ползвала от официален български документ за самоличност с преправено съдържание - паспорт № XXXX, издаден на 26.05.2003 г. от МВР - В., на името на М. М. А., като от нея за самото съставяне не може да се търси наказателна отговорност и на основание чл. 316 вр. с чл. 308, ал. 2, вр. ал. 1 и чл. 54 от НК я е осъдил на шест месеца лишаване от свобода. Подсъдимата е призната за виновна и в това, че на 09.07.2004 г., около 10:30 часа излязла през границата на Република България на ГКПП - А. Б., без разрешение на надлежните органи на властта и на основание чл. 279, ал. 1 и чл. 54 от НК е осъдена на една година лишаване от свобода и глоба в размер на сто лева. На основание чл. 23, ал. 1 от НК съдът е постановил Г. Д. Г. да изтърпи едно общо наказание в размер на най-тежкото от наложените и, а именно една година лишаване от свобода условно с изпитателен срок от три години и глоба в размер на сто лева. ...

През 2003 г. подсъдимата Г. била уличена в проституция в Р. Ф. и екстрадирана в Република България. Наложена и била забрана да напуска страната за срок от две години като задграничният и паспорт бил отнет. През лятото на 2004 г. Г., въпреки забраната решила да замине отново за Р. Ф. Свързала се с лице с прякор "Д.", който срещу заплащане от 500 евро и осигурил български паспорт № XXXX, издаден на 26.05.2003 г. от МВР - В., на името на М. М. А., като на същия паспорт чрез подправка била поставена снимката на подсъдимата Г. Г.

На 09.07.2004 г. подсъдимата Г. била откарана с автомобил от град В., до аерогара - Б., от лицето "Д.", с негов автомобил. На паркинга пред аерогарата се срещнали с подсъдимия И., който пристигнал там с л. а. "Ауди", масленозелен на цвят. На място той поставил върху паспорта на Г. неистински граничен печат ... Малко по-късно И. съпроводил Г. в аерогарата, където тя се регистрирала за полет ..., за П., като и била издадена бордна карта на името на М. М. А. Към 10:30 часа подсъдимият И., възползвайки се от служебното си положение превел Г. през граничната зона на ГКПП "А. - Б.", без да и бъде извършен паспортен контрол и без да бъдат въведени данните и в АИС на граничен контрол и я въвел в транзитния салон за заминаващи пътници. В 11:30 часа Г. отпътувала за П. На 28.09.2004 г. тя била принудително върната от Ф.

А в решение № 412 от 28.10.2013 г. по н. д. № 1264/2013 г., І н. о. на ВКС

се дава категоричен отговор на въпроса, необходимо ли е всеки от съучастниците да притежава длъжностно качество, за да е съставомерно деянието по този законов текст.

Съдът приема, че:

По отношение на понятието "преведе" съдът е следвало да се обърне към правната теория и съдебната практика (вкл. ТР № 2 от 16.07.2009 г. по т.д. № 2/2009 г., т. 4.1, "Г, А, "Наказателно право на РБ-особена част" - с.-Р,2002 г. и редица решения на ВКС) и изведе изпълнителното деяние на това първично спрямо вторичното по чл. 279, ал. 1 от НК престъпление, извършено от двете преведени лица, за което е следвало да има разрешение, но не от граничния полицаи подс. К., на когото "те не съобщили", а от органа, който им е наложил забраната да напускат страната. По отношение на обвинението за използване от последния на длъжностното му качество е следвало да се съобрази практиката, аналогична на квалифициращото обстоятелство по чл. 280, ал. 2, т. 5, алт. 2-ра от НК - тази във връзка с чл. 195, ал. 1, т. 6 от НК, като се отчете и по-широкото значение на това използване в инкриминираното деяние – „с участието на...“, което не изисква и съучастникът да има такова длъжностно качество, а да съзнава, че се използва.

В съдебната практика е изяснено **съотношението между съставите на престъпления по чл. 279 и по чл. 280 от НК**. Така, във вече цитираното решение № 364 от 12.11.2014 г. по н. д. № 1057/2014 г., III н. о. на ВКС се приема, че:

...за да бъде осъществено от обективна страна престъплението по чл. 280, ал. 1 от НК, е необходимо да бъдат предприети действия от дееца за непосредствено преодоляване на надлежния граничен контрол, съпроводено с превеждане през границата на страната отделно лице, или лица, които нямат разрешение за преминаване на границата. ... За съставомерността на деянието по чл. 280 от НК, за разлика от изпълнителното деяние по чл. 279 от НК, не се изисква деецът да премине границата заедно с превежданите през нея лица, а да извърши всичко необходимо за настъпване на този резултат. Известно е от правната теория, че когато лицата преминават (влизат или излизат) през границата на страната без разрешение на надлежните органи на властта, както е в случая, те ще отговарят по чл. 279 от НК, а деянието на превелия през границата ще се квалифицира по чл. 280 от НК, а не като подбудителство или помагачество на извършителите на деянието по чл. 279, ал. 1 от НК, тъй като съставът на чл. 280 от НК е първичен, а този по чл. 279 от НК – субсидиарен.

Въпреки по същество правилният анализ на приложното поле на двата престъпни състава, по които нито в теорията, нито в практиката има противоречие, не се констатираат дела по обвинения за съвкупност от престъпления по чл. 279 и по чл. 280 от НК. За такава би могло да се мисли в случаите, в които лицето, което превежда през границата на страната отделни лица или групи от хора без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места, сам преминава през границата на страната, съставляваща външна граница на ЕС. Уместно е да се

препоръча досъдебните производства, по които се установява такава фактическа обстановка, да бъдат предмет на задълбочен анализ и методически указания към представителите на държавното обвинение.

Изложеното в пълнота е относимо и към съотношението между приложното поле на престъпленията по чл. 280 и по чл. 281 от НК. Няма спор, че същите биха могли да бъдат осъществени при условията на реална съвкупност, но обвинения за съвкупност от тези престъпления не са били предмет на разглеждане в анализиранияте съдебни актове.

Пример в тази насока е фактическата обстановка, установена в решение № от 19.05.2016 г. по н. д. № 24/2016 г. на Окръжен съд – Видин. По делото е установено, че:

Видно от показанията на свидетелите А. О. и Р. А., те са описали как са влезли в България, как са стигнали до София, след което отпътували от града и били оставени в ненаселено място. И двамата свидетелите са посочили, че през деня на 22.07.2015 г. при тях пристигнали с тъмен на цвят джип двама българи, които по описание отговарят на подсъдимите, и им казали, че ще ги закарат до Сърбия. Дватама подсъдими, свидетелите О. и А. заедно с 5 техни сънародници, респ. седем сириеца се качили в джипа и потеглили. От автомобила били махнати задните седалки и пътниците седели на пода. По младия от двамата българи управлявал автомобила. Другия българин бил по-възрастен и на дясната му ръка липсвали част от пръстите. Пристигнали в гориста местност. Всички слезли от автомобила и продължили пеша, като двамата българи завели чужденците до място в гората, където ги оставили да пренощуват. На 23.07.2015 г. сутринта, същите двама българи повели седмината сирийци към границата, за да ги преведат в Сърбия. Малко по късно сирийците и техните двама водачи-българи били задържани от полицаите.

Практиката е напълно еднопосочна и по отношение на **съотношението между каналджийството, по смисъла на чл. 280 от НК, и трафикът на хора, по смисъла на чл. 159а и сл. от НК**. Тя е съобразена със задължителното тълкуване на закона, дадено с т. 2.2 от тълкувателно решение № 2 от 16.07.2009 г. по тълк. д. № 2/2009 г., ОСНК на ВКС, съгласно което:

За разлика от основния състав на трафик на хора, съставът на престъплението по чл. 159б НК е пример за усложнена форма на престъпна дейност. Престъплението е нетипично двуактно и резултатно, при което първият акт винаги е престъпен и самостоятелно наказуем, а вторият акт – превеждането през границата, не е престъпление. Това е така, защото в състава не е предвидено деянието да е свързано и с нарушаване на режима за преминаването на границата. Когато превеждането се осъществява без разрешението на надлежните органи на властта, или макар с разрешение, но не през определените за това места, се проявяват и признаците на престъплението по чл. 280 НК. Тогава ще има идеална съвкупност на престъплението по чл. 280 с това по чл. 159б, респ. чл. 159г НК.

Така, в решение № 130 от 09.04.2009 г. по н. д. № 78/2009 г., III н. о. на ВКС се

сочи, че:

Изпълнителното деяние „преведе през границата на страната“ в нормата на чл. 159б, ал. 1 от НК не се покрива със същото изпълнително деяние по чл. 280, ал. 1 от НК. За последното е необходимо да е извършено без разрешение на компетентните органи или макар и с разрешение, но не на определените за това места. Превеждането на лице по чл. 159б, ал. 1 от НК може и да е напълно легално – през съответния ГКПП, както и с напълно редовни документи. Целта на превеждането по чл. 280, ал. 1 от НК е да се избегне установения ред за легално преминаване на границата на страната, докато целта по чл. 159б, ал. 1 от НК е трафикираното лице да напусне страната, за да бъде експлоатирано извън нея с целта по чл. 159а, ал. 1 от НК – в случая с развратна цел. Затова, ако св. К. в случая е била преведена през границата по някой от начините, визирани в нормата на чл. 280, ал. 1 от НК, тогава би била налице реална съвкупност между двете престъпления.

А в решение № 89 от 03.12.2011 г. по н. д. № 704/2010 г., I н. о. на ВКС се приема, че:

Липсват основанията за възобновяване на делото и защото осъденият има някои несъобразени със закона разбирания за престъпните елементи в поведението си – например, че извършеното от него не е трафик на хора щом като С. е проституирала по свое „желание“ (вж. изрично в чл. 159а, ал. 1 от НК: „независимо от съгласието им“) или пък щом са пътували „законно“ до Германия (ако е било незаконно, би възникнала отговорност и за престъпление по чл. 280 НК – вж. и т. р. 2/09-ОСНК, мотиви, т. 2.2).

Отново в нито един от анализиранияте съдебни актове не е било предмет на разглеждане обвинение за съвкупност от тези престъпления. Това още веднъж налага да бъдат дадени задължителни методически указания до съответните инстанционни прокуратури.

Анализ на съдебната практика, постановена от съдилищата по приложението на чл. 281 от НК

Съдебната практика по приложението на престъплението по чл. 281 от НК не е изобилна. В съдебните актове, съдържащи мотиви на решаващите съдебни състави, рядко се прави анализ на обективните и субективни признаци от състава на престъплението.

Тук отново следва да бъде припомнено Решение № от 21.05.2018 г. по н. д. № 249/2018 г. на Окръжен съд – Бургас, в което се приема, че:

... осигуряването на транспорт и транспортирането могат да реализират изпълнителното деяние „превеждане“ през границата на страната по чл. 280, ал. 1 от НК, само ако са насочени към преодоляване наличния граничен контрол и към физическо преминаване на границата. В случая, данни за подобна дейност, осъществена от подс. Р. А., не са събрани по делото. Наличието на знание у подсъдимия, че ще се включи в дейност по превозване на мигранти, пресекли непосредствено преди инкриминираната дата границата, по никакъв начин не способства извода, направен от районния съд, че деянието попада в правните рамки на чл. 280, ал. 1 от НК. Напротив, имайки предвид, че за субективната страна на деянието се съди от обективизираните действия на дееца, изводът, който се налага е, че осигурявайки превоз на седемте иракски граждани, подс. Р. А. е съзнавал именно участието си в противозаконно подпомагане пребиваването на тези лица на територията на Република България – поведение, покриващо състава на чл. 281, ал. 1 от НК. Съгласно ЗЧРБ, чужденците не могат да пребивават на територията на република България, ако не са налице предпоставките по чл. 22 от същия закон. В този смисъл всяко действие, което спомага за удължаване престоя на такива чужденци на територията на страната, което не е свързано с действията на компетентните държавни органи в изпълнение разпоредбите на ЗЧРБ и приложимото международно право, следва да бъде преценено като деятелност по чл. 281, ал. 1 от НК.

Прави впечатление, че в общия случай под визирания престъпен състав се в големия брой случаи като престъпления по визирания законов текст се квалифицират прояви, изразяващи се в превод или предоставяне на подслон на чужди граждани, които незаконно са преминали българската граница, във вътрешността на страната.

Констатира се, обаче, противоречие по отношение на това, дали получаването на имотна облага е признак от състава на престъплението, или не, респективно – дали се касае до признак от обективна или от субективна страна. Противоречие съществува и по въпроса, дали правото на подсъдимото лице да получи възнаграждение за оказана услуга (например, таксиметров превоз на пътници), изключва съставомерността на деянието, изразяващо се в превозване на чужди лица на територията на страната, по чл. 281 от НК.

Така например, в свое Определение № 55 от 24.02.2023 г. по ч. н. д. № 49/2023 г., Окръжен съд – габрово застъпва тезата, че законът изисква специална цел за осъществяване на престъпното деяние по чл. 281 от НК и, че користната цел, като признак на състава на престъплението следва да бъде надлежно описана и мотивирана в обстоятелствената част на обвинителния акт. Докато в Определение № 3317 от 27.09.2022 г. по ч. н. д. № 3771/2020 г. на Софийски градски съд се сочи, че „...заплащането стои извън състава на престъплението по чл. 281 от НК.“

А в решение № 13 от 01.02.2023 г. по н. д. № 485/2022 г. на Софийски окръжен съд се застъпва тезата, че:

...не е изпълнено изискването на закона за наличие на користна цел като елемент от субективната страна на престъплението по чл. 281 НК. А известно е, че целта е основната детерминираща поведението на дееца причина. Полученото от водача, подс. Г. възнаграждение се е следвало по закон като извършил таксиметрова услуга. Следователно липсва противозаконно поведение, както и че отсъства противозаконна облагакато признаци от обективната страна на състава на престъплението.

От субективна страна формата на вината на престъплението по чл. 281, ал. 1 НК е пряк умисъл, като дееца преследва и специалната користна цел извличане на противозаконна облага, заплащане на дейност, за която знае и е убеден, че е забранена от закона. По аргумент на по-силното основание в описаната от доказателствата хипотеза, подс. Г. не е могъл дори да предполага и не е бил длъжен, че клиентите, които превозва като таксиметров шофьор, имат профил на „нелегални мигранти“ и преследват противозаконна цел- нелегално преминаване на границата на страната с Република С., за която той да ги подпомага.

Уместно е да се препоръча досъдебните производства, водени за престъпление по този законов текст, да се анализират подробно и задълбочено и в резултат на това да се изведат различни хипотези, които да получат съответната правна квалификация в методически указания до прокуратурите в страната, и/или да се направи предложение за постановяване на тълкувателен съдебен акт от върховната съдебна инстанция.

Сравнителноправен анализ на престъпленията по чл. 279-281 от НК

Основна част от извършваните престъпления по чл. 279 – 281 от НК са свързани с нарастващите миграционни потоци на хора от Близкия изток, азиатски и африкански страни към ЕС. Като страна-членка на ЕС, стояща на първа линия по отношение на тези мигрантски потоци, България разкрива най-големи прилики с държавите-членки от южна Европа, които имат граници, външни за ЕС. Това дава основание за разглеждане на законодателните подходи при криминализиране на съответните деяния, прилагани от тези страни, най-близки сред които са Италия и Гърция.

Законодателство в Република Италия

В Италия е възприет подход на приемане на консолидиран нормативен акт, съдържащ основната част от правната уредба, свързана с миграцията, както позитивноправната – уреждаща условията за влизане и пребиваване на чужденци в страната, мерките, които се предприемат по отношение на търсеците убежище или хуманитарна помощ и т.н., така и санкционната – уреждаща правонарушенията, вкл. и престъпленията, които Италианската държава преследва и съответните санкции, предвидени за тях. Всички те са уредени в един законодателен акт - **Консолидирания закон за имиграцията**, посочен в Законодателен указ № 286 от 25 юли 1998 г., въведен със Закон № 94 от 15 юли 2009 г. В него се съдържат и наказателноправните разпоредби, относими към борбата с незаконната миграция. Тези разпоредби са обект на специалното италианско законодателство, а не на Наказателния кодекс.

Консолидираният закон за имиграцията регламентира наказателното преследване на деянията, обект на Директивата от 2002 г.⁴⁹

---

⁴⁹ Директива 2002/90/ЕО на Съвета от 28 ноември 2002 година за определяне на подпомагане на незаконното влизане, преминаването и пребиваването. Вж. Анализа на материалноправната наказателна уредба на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК.

Незаконно влизане и оставане на територията на страната

Съгласно чл. 10-bis, §.1 с глоба от 5 000 до 10 000 евро се наказва „чужденец, който влиза или остава на територията на държавата, в нарушение на разпоредбите на този консолидиран закон, както и на тези, посочени в член 1 от Закон от 28 май 2007 г., № 68“. Текстът, към който препраща разпоредбата от Закон № 68 от 28 май 2007 г. – Правила за краткосрочни престои на чужденци с цел посещения, бизнес, туризъм и обучение – предвижда задължение за чужденците, влезли от държава от шенгенското пространство с някоя от посочените цели, да декларира присъствието си съответно пред граничния орган или пред полицейския комисар на провинцията, в която се намира (чл. 1, §.2). При неизпълнение на това задължение, както и оставането за повече от три месеца, макар и да е декларирано пребиваването в страната е предвидено експулсиране (чл. 1, §.3). Престъплението, както е видно се третира като леко. Предвиденото наказание е само глоба, като разглеждането на дела за такива престъпления е предоставено на мировите съдии – непрофесионални съдии, разглеждащи леки случаи на граждански и наказателни дела. Въпреки това тези случаи са изключени от приложното поле на предвиденото в чл. 162 от италианския НК възможност престъплението да бъде заличено, което по същността си представлява освобождаване от наказателна отговорност, ако обвиняемият за престъпление, наказуемо само с глоба, преди постановяване на присъдата заплати сума в размер на една трета от максималния размер на глобата, предвидена за съответното престъпление. В този случай посочената разпоредба не се прилага.

Посоченият състав е със субсидиарно приложение – прилага се доколкото деянието не съставлява по-тежко престъпление. Изрично е предвидено и, че разпоредбата не се прилага и в случаите, когато на чужденеца се отказва разрешение за влизане в Италия, когато не отговаря на изискванията на Кодекса на шенгенските граници, посочен в Регламент (ЕС) 2016/399 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 г. и на Консолидирания закон за имиграцията и, когато чужденецът е идентифициран при гранична полицейска проверка при излизане от страната (чл. 1, §.2 във вр. с чл. 10, §.1 от Консолидирания закон за имиграцията). В тези случаи деецът се експулсира или се връща.

Законът предвижда прилагането на процесуални норми по Законодателен декрет 28 август 2000 г., № 274 – Разпоредби относно наказателната юрисдикция на мировия съдия, съгласно член 14 от закона от 24 ноември 1999 г., № 468 (членове 20-bis, 20-ter и 32-bis), относно прилагането на ускорени процедури за призоваване, изслушване и решаване на делото, вкл. и т. нар. „Незабавно

представяне на подсъдимия за съдебен процес по специални случаи“.

При повторно влизане в страната спрямо съответния чужденец се прилага Наказателно-процесуалния кодекс (чл. 345) на Италия, съгласно който не се счита за процесуална пречка провеждането на наказателно производство за същите факти, т.е. за престъплението, за което не е било проведено такова производство с оглед връщането на дееца.

И италианският закон (чл. 1, §.6 от Консолидирания закон за имиграцията) изрично указва че при подаване на молба за международна закрила наказателното производство се спира, а при признаване на правото на такава защита, съдът прекратява наказателното производство.

Незаконна миграция (контрабанда на мигранти)

Член 12 от Консолидирания закон за имиграцията, озаглавен „Разпоредби срещу нелегалната имиграция“, регулира изцяло наказателноправната уредба във връзка с разглежданите престъпления. Текстът е многократно изменян, като през периода на настоящото проучване е изменен със Закон № 94 от 15 юли 2009 г., а последно със Законодателен декрет № 20 от 10 март 2023 г., изменен със Закон № 50 от 5 май 2023 г. С последните изменения от 2023 г. са увеличени наказанията, предвидени за криминализираните деяния.

Параграфи 1 и 3 предвиждат наказуемост за поведение, подпомагащо и подбуждащо незаконно влизане на територията на държавата, докато параграфи 5 и 5-bis криминализират поведение, подпомагащо и подбуждащо незаконно пребиваване на територията на държавата.

Съгласно §.1 *„Освен ако деянието не съставлява по-тежко престъпление, всяко лице, което в нарушение на разпоредбите на този консолидиран закон насърчава, ръководи, организира, финансира или извършва превоз на чужди граждани на територията на държавата или извършва други действия, целящи незаконното им влизане на територията на държавата или на друга държава, на която лицето не е гражданин или няма разрешение за постоянно пребиваване, се наказва с лишаване от свобода от две до шест години и глоба от 15 000 евро за всяко лице.“* Преди изменението от 2023 г. наказанието лишаване от свобода е било от една до пет години.

Разпоредбата третира дейности, относими към незаконно влизане в страната, които могат да бъдат отнесени към подбуждане към престъпление, съответно на това по чл. 279 от НК или приготвяне, помагачество или подбуждане към престъпление, съответно на това по чл. 280 от българския НК, както и към незаконното пребиваване, в които случаи може да се търси съотношение към престъплението по чл. 281 от НК.

Няколко форми на изпълнително деяние са уредени в италианския закон, които по различен начин могат да бъдат съотнесени към съставите по българския НК. Насърчаването може да се тълкува като подбуждане, склоняване другиго да извърши съответната дейност, но може да се тълкува и като дейност, насочена не към мотивиране за вземане на решение, а при наличие на такова решение у другото лице – да бъде това лице окуражавано. Последното може да се извършва чрез даване на съвети, обещаване да се окаже помощ при или след извършване на съответното деяние и т.н. – дейност, която по българското наказателно право би се квалифицирала като интелектуално помагачество.

Ръководенето, организирането, финансирането или извършването на транспорта или другата дейност са дейности, които във всеки случай са насочени към създаване на благоприятни условия за влизане или за пребиваване в страната. С оглед на конкретния случай, деянието може да представлява незаконното превеждане през границата на друго лице, приготвяне към такова превеждане, приготвяне или подпомагане незаконното пребиваване или преминаване през територията на страната.

Особеност на италианския закон е изричното посочване на финансирането на съответните дейности като самостоятелна форма на изпълнително деяние.

За разлика от българския НК, който третира незаконното преминаване на българската държавна граница, съответно пребиваването на територията на Република България, Италианският закон предвижда наказуемост и за деяния, целящи незаконно влизане или пребиваване и на територията на друга държава, на която деецът не е гражданин.

Съгласно §.2 *„дейностите по спасяване и хуманитарна помощ, предоставяни в Италия на чужденци в нужда, които се намират на територията на държавата, не представляват престъпление“.*

В §.3 са предвидени по-тежко наказуеми състави, за които е предвидено лишаване от свобода между шест и шестнадесет години и глоба от 15 000 евро на човек. До изменението от 2023 г. предвиденото наказание лишаване от свобода е от пет до петнадесет години. Уредените случаи са:

- a) престъплението е свързано с незаконно влизане или престой на територията на държавата на пет или повече лица;*
- (b) превозваното лице е било изложено на опасност за живота или безопасността си чрез осигуряване на незаконното му влизане или престой;*
- (c) транспортираното лице е било подложено на нечовешко или унижително отнасяне, за да се осигури незаконното му влизане или престой;*
- (d) престъплението е извършено от три или повече лица в съучастие помежду си или с използване на международни транспортни услуги или подправени или променени документи или при всички случаи незаконно придобити;*
- (e) извършителите разполагат с оръжие или взривни материали.*

Разпоредбата по б. „d“ е обявена от Конституционния съд с Решение № 63 от 08.02.-10.03.2022 г. за противоконституционна относно израза *„или чрез използване на международни транспортни услуги или документи, които са фалшиви или променени или по друг начин незаконно придобити.“*

Съгласно §.3-bis, при наличието на две или повече квалифициращи обстоятелства по предходния параграф, предвиденото в него наказание се увеличава, т.е. изрично е предвидено, че наличието на повече квалифициращи обстоятелства се отразява на индивидуализацията на наказанието като

отегчаващо обстоятелство.

Според §.3-ter.

наказанието лишаване от свобода се увеличава с от една трета до една втора и се налага глоба от 25 000 евро на лице, ако нарушенията, посочени в параграфи 1 и 3:

(a) са извършени с цел набиране на лица за проституция или сексуална или трудова експлоатация или се отнасят до навлизането на непълнолетни лица, които да бъдат наети в незаконни дейности, за да се улесни тяхната експлоатация;

(b) са извършени с цел получаване на печалба, дори косвено.

Наличието на специалния състав по б. „b“ изпълнява изискванията на Директивата от 2002 г. за наказуемост на деянията, ако са извършени с користна цел. Както и в българския НК, користната цел е квалифициращо обстоятелство, а по основния състав съответните деяния са наказуеми във всички случаи, не само ако се цели имотна облага.

Предвидена е поощрителна норма – по-леко наказуем състав по §.3-quinquie:

За престъпленията, посочени в предходните параграфи, наказанията се намаляват до половината в случай на обвиняем, който полага всички усилия да предотврати извършването на престъпната дейност с по-нататъшни последици, като конкретно подпомага полицията или съдебните органи при събирането на решаващи доказателства за установяване на фактите, за идентифицирането или залавянето на един или повече престъпници и за отстраняването на ресурси, свързани с извършването на престъпленията

Съгласно §.4 при залавяне на извършителя при самото извършване на престъплението (*in flagrante delicto*) задържането е задължително.

По §.4-ter. винаги се постановява конфискация на транспортното средство, използвано за извършване на нарушението.

В чл. 12, §.5 и 5-bis Консолидираният закон за имиграцията криминализира няколко хипотези на подпомагане незаконното пребиваване на чужденец в страната. Подобно на чл. 281, ал. 1 от българския НК, където се посочва общо „по какъвто и да е начин“, тук в §.5 също е формулиран общ състав на подпомагане пребиваването на чужденец, със субсидиарно приложение – доколкото деянието не представлява случай по предходните параграфи или друго по-тежко престъпление.

Съгласно §.5.

Освен в случаите по предходните алинеи и ако деянието не съставлява по-тежко престъпление, всяко лице, което с цел да се възползва несправедливо от незаконния статут на чуждестранния гражданин или в контекста на дейност, наказуема по този член, благоприятства престоя на последния на територията на държавата в нарушение на разпоредбите на този консолидиран текст, той се наказва с лишаване от свобода до четири

години и глоба до 15 493 евро (тридесет милиона лири). Когато нарушението е извършено съвместно от две или повече лица или се касае за пребиваване на пет или повече лица, наказанието се увеличава с от една трета до една втора.

Съставомерността на деянието е обвързана от особена цел – несправедливо възползване от незаконния статут на чужденеца. В повечето случаи това възползване ще има имуществен характер.

В §.5-bis са уредени по-конкретно описани хипотези на подпомагане незаконното пребиваване:

Освен ако деянието не съставлява по-сериозно престъпление, всяко лице, което срещу възнаграждение, с цел получаване на несправедлива печалба, предоставя жилище или прехвърля, дори и под наем, имот на чужденец, който няма разрешение за пребиваване към момента на сключването или подновяването на договора за наем, се наказва с лишаване от свобода от шест месеца до три години. Осъждането с влязла в сила присъда или налагането на наказанието по искане на страните по реда на чл.444 от Наказателно-процесуалния кодекс, дори и да е постановена условна присъда, води до конфискация на имуществото, освен ако то принадлежи на лице, несвързано с престъплението. Спазват се действащите разпоредби относно управлението и предназначението на конфискуваното имущество, доколкото са приложими. Паричните суми, получени от продажбата, когато има такива, на конфискуваните активи са предназначени за засилване на превенцията и пресичането на престъпленията в областта на нелегалната имиграция.

Прави впечатление съществена разлика в тежестта на санкцията в сравнение с българския НК, както и изричното определяне на целево ползване на получените средства от конфискувани имущества за мероприятия по превенция и предотвратяване на престъпления, свързани с нелегалната миграция.

В §.6 на същия член 12 е установено задължение за определени субекти – превозвачи, да се уверяват, че превозваните от тях чужденци разполагат с валидни документи за влизане на територията на Италия и да докладват на граничната полиция за всеки случай на нелегални чужденци на борда на съответното превозно средство. При неспазване на някое от тези задължения се налага административната санкция за плащане на сума между 3 500 и 5 500 евро за всеки от транспортираните чужденци. В най-сериозните случаи се предвижда отнемане на лиценза, разрешението или концесията, издадени от властите във връзка с извършваната професионална дейност и използваните транспортни средства за срок от един до дванадесет месеца.

Смърт или нараняване в резултат на незаконни имиграционни престъпления

С изменението от 2023 със Законодателен декрет № 20 от 10 март 2023 г., изменен със Закон № 50 от 5 май 2023 г., са предвидени нови, по-тежко наказуеми състави в нов чл. 12-bis, озаглавен „Смърт или нараняване в резултат на незаконни имиграционни престъпления“. Съгласно §.1 в случай на деяние, посочено в чл. 12, §.1,

...когато транспортирането или влизането се извършват по начин, който излага лицата на опасност за живота или безопасността им или чрез подлагането им на нечовешко или унижително отношение, се наказва с лишаване от свобода от двадесет до тридесет години, ако от деянието е настъпила смърт на няколко лица, като нежелана последица. Същото наказание се прилага, ако деянието е довело до смъртта на едно или повече лица и сериозно или много сериозно нараняване на едно или повече лица.

Предвиденото тук наказание за непредпазливо причиняване на смърт надвишава значително предвиденото наказание лишаване от свобода за не повече от 15 години при причиняване на смърт на повече от едно лице по непредпазливост съгласно чл. 589 от италианския НК.

Съгласно §.2:

Ако деянието е довело до смъртта на едно лице, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет и четири години. Ако са причинени тежки или много тежки телесни повреди на едно или повече лица, се прилага наказание лишаване от свобода от десет до двадесет години.

Съгласно §.3:

3. В случаите, посочени в §§.1 и 2, санкцията се увеличава, когато е налице някоя от хипотезите по чл. 12, §.3, б. а), d) и е). Наказанието се увеличава с от една трета до една втора, когато са налице най-малко два от случаите по изречение първо, както и в случаите по чл. 12, ал. 3-ter.

Италианският закон предвижда санкции и по отношение на юридически лица, от чието име или за чиято сметка са извършени деяния, наказуеми по закона, каквото е изискването и на цитираните актове от правото на ЕС.

Законодателство в Република Гърция

Възприетият в Гърция законодателен подход е подобен на този в Италия. В Наказателния кодекс на Гърция няма уредени престъпни състави, свързани с незаконното преминаване на границата или с подпомагане на незаконната миграция. Уредбата на материята относно незаконната миграция, включително и санкционните разпоредби, са включени в Закон № 5038/2023 (Имиграционен кодекс), в сила от 31 март 2024 г., който заменя действалия до тогава Закон № 4251/2014 (Кодекс за имиграция и социална интеграция и други разпоредби). Последният от своя страна отменя почти всички разпоредби на преди това действащия Закон № 3386/2005 (Влизане, пребиваване и социална интеграция на граждани на трети страни на гръцка територия), с изключение на няколко разпоредби, запазващи действието си, уреждащи основанията и процедурите за експулсиране на незаконно влезли в страната чужденци, включително и наказателноправните разпоредби, свързани с незаконното влизане и излизане от страната (чл. 83).

В санкционната си част уредбата в трите закона се характеризира с голяма степен на приемственост. Разпоредбите са възпроизведени съответно във всеки следващ закон с известни изменения с цел усъвършенстване. Поради тази причина, освен действащите все още разпоредби на Закон № 3386/2005, по-надолу ще бъдат разгледани разпоредбите от новия Имиграционен кодекс. Съответните разпоредби от отменените закони, действали през изследвания период, ще бъдат посочвани, доколкото е нужно да се отчетат по-съществени изменения.

Незаконно влизане и излизане от страната

Съгласно чл. 83, ал. 1 от Закон № 3386/2005 „Гражданин на трета страна, който напусне или се опита да напусне гръцката територия или влезе или се опита да влезе на нея без законовите формалности, се наказва с лишаване от свобода от най-малко три месеца и глоба от най-малко хиляда и петстотин (1500) евро. Счита се за отегчаващо обстоятелство и се наказва с лишаване от свобода от най-малко шест месеца и глоба от най-малко три хиляди (3000) евро, ако лицето, което се опитва да напусне незаконно, е издирвано от съдебните или полицейските органи или има данъчни или други задължения от всякакъв вид към държавата или е лице, подлежащо на задържане.“

Доколкото цитираният закон, както и последващите Кодекси на имиграцията, имат за основна цел да регламентират материя, обект и на общата политика на ЕС и в този смисъл борбата с незаконната миграция касае главно граждани на трети страни, извън ЕС, тук изрично е предвидено и, че „предвидените тук санкции се налагат и на граждани на държавите-членки на Европейския съюз“.

Подобно на чл. 279, ал. 1 от българския НК, това престъпление обхваща хипотезите на незаконно преминаване на границата, независимо от посоката – както при влизане, така и при излизане от страната. Предвидените санкции обаче са несъизмеримо по-леки от предвидените в българския НК.

В следващите алинеи на цитирания член са предвидени правила за извеждане на извършителите на такова деяние по ускорен ред.

Ако гражданин на трета страна влезе или напусне гръцка територия без правните формалности, прокурорът на окръжните съдилища, след одобрение от прокурора на апелативните съдилища, на когото докладва незабавно, „може да се откаже от преследване на съответното деяние“, като незабавно уведомява началника на полицейската служба или пристанищната администрация, където е установено незаконното влизане или излизане на съответното лице, така че последният да може с решение незабавно да върне гражданина на трета страна в неговата страна на произход или пребиваване.

Одобрението на апелативния прокурор може да бъде дадено по всякакъв подходящ начин. Командирът на полицията или пристанищната администрация, след изготвяне на протокол за задържане, незабавно отвежда и предава гражданина на трета страна на компетентния административен орган. Ако извеждането не се извърши в рамките на три месеца, се уведомява компетентния прокурор и в този случай той може да отмени решението за отказ от наказателно преследване след одобрение от прокурора на апелативния съд, ако не е изтекла

Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието
една година от деня на незаконното влизане на гражданин на трета страна в страната.

(Неизпълнение на) Задължения на превозвачите.

За разлика от българския НК, гръцкия Имиграционен кодекс не урежда общ състав на незаконно „превеждане през границата“. Най-близък по съдържание до престъплението по чл. 280 от българския НК е предвиденият в чл. 24, ал. 4 от Имиграционен кодекс състав на улесняване влизането или излизането от гръцка територия на гражданин на трета страна, без да е подложен на предвидения в закона контрол. Този състав ще бъде разгледан по-нататък, при систематичното разглеждане на останалите състави по чл. 24.

Като извършване на отделно наказуемо деяние по подпомагане незаконното преминаване на границата на страната от друго лице, наказвано отделно, а не като съучастие в последното, са уредени случаи на неизпълнение на наложени с Имиграционния кодекс задължения на особени категории субекти, осъществяващи превозна дейност. Тези задължения и санкциите в случай на нарушаването им са уредени в чл. 25 от Имиграционния кодекс (Закон № 5038/2023).

Съгласно ал. 1 на посочения чл. 25:

„1. Капитани или капитани на кораби, лодки или самолети и шофьори на всякакви транспортни средства, превозващи от чужбина до Гърция граждани на трети страни, които нямат право да влизат на гръцка територия или на които е отказано влизане по каквато и да е причина, както и тези, които ги вземат на входни пунктове, външни или вътрешни граници, за да се препратят на територията на страната или на територията на друга държава — членка на Европейския съюз, или на трета държава, или да се улесни транспортирането им или да им се осигури настаняване за укриване, се наказват:

а) с лишаване от свобода до десет (10) години и глоба от тридесет хиляди (30 000) до шестдесет хиляди (60 000) евро за всяко прехвърлено лице,

б) с лишаване от свобода за най-малко десет (10) години и глоба от шестдесет хиляди (60 000) до сто хиляди (100 000) евро за всяко транспортирано лице, ако извършителят действа с користна цел, професионално или обичайно (по занаят), или е попечител, или има статут на държавен служител, турист, корабен или туристически агент, или ако двама или повече действат съвместно,

в) с лишаване от свобода за най-малко петнадесет (15) години и глоба от най-малко двеста хиляди (200 000) евро за всяко транспортирано лице, ако деянието може да доведе до опасност за хората,

г) с доживотен затвор и глоба от най-малко седемстотин хиляди (700 000) евро за всяко транспортирано лице, ако в случая по б. „в“ е настъпила смърт.“

В предходните два закона от 2005 и 2014 г. предвидените наказания са в същите предели, както в действащия нов кодекс с изключение на предвидената глоба по б. „а“ и „б“, които са завишени двукратно – от 10 000 до 30 000 евро по б. „а“

и от 30 000 до 60 000 евро по б. „б“.

Съгласно ал. 2 на посочения чл. 25:

Капитаните на кораби, плавателни съдове или самолети и водачите на всички транспортни средства са длъжни да не приемат за превоз лица, които не притежават необходимите документи за пътуване или които не са били подложени на обичайни полицейски проверки. Нарушителите се наказват в съответствие с ал. 1. Горепосоченото престъпление се счита за свършен факт в случай на средства за морски и въздушен транспорт, ако контрабандното лице се намира в тях в началото на проверката от компетентните държавни органи преди излитането или излитането или след отплаването на плавателния съд или излитането на въздухоплавателното средство, както и в случай на други транспортни средства; ако лицето, което напуска контрабандата, е в тях при последната проверка на изхода или близо до границата. Санкциите по ал. 3 се прилагат и за лицата, посочени тук.

Гръцкият закон съдържа изрични указания кога деянието се счита довършено, като са изброени различни хипотези на преминаване на границата, при които граничният контрол не се извършва на граничната линия, а преди или по време на съответното пътуване.

В ал. 3 е предвидено:

Авиокомпаниите или корабоплавателните дружества, както и всяко друго физическо или юридическо лице, извършващо каквато и да е форма на обществен транспорт на хора, са длъжни да не приемат за превоз и да предприемат мерки, които изключват прехвърлянето от чужбина към Гърция на граждани на трети страни, които:

а) не притежават необходимите валидни паспорти или други документи за пътуване и входна виза; когато се изисква да бъдат взети преди пристигането на граждани на трети страни в страната... или

б) притежават паспорти или други документи за пътуване с очевидни признаци за подправка (фалшифициране)...

Нарушаването на това задължение, се наказва с парична глоба от пет хиляди (5 000) евро до тридесет хиляди (30 000) евро за всяко превозвано лице, налагана от Агенцията за гражданско въздухоплаване на авиокомпаниите, както и на всяко друго физическо или юридическо лице, превозващо лица по въздух; от полицейския орган, който е местно компетентен да извършва контрола на лица, влизащи или напускащи гръцка територия – за корабоплавателните дружества, както и всяко друго физическо или юридическо лице, извършващо обществен транспорт на хора по вода; от секретаря на децентрализираната администрация, в чиито административни граници е извършено нарушението – за автомобилните превозвачи, както и на всяко друго физическо или юридическо лице, извършващо обществен автомобилен превоз на лица.

В случай на повторно нарушение в рамките на една и съща календарна година, горепосочените глоби могат да бъдат увеличени до двойно и във

всеки случай да не надвишават размера от тридесет хиляди (30 000) евро по решение на компетентния орган за всеки отделен случай.

Горепосочените глоби се налагат на физически лица, извършващи каквато и да е форма на обществен транспорт или изключително на юридическото лице на горепосочените авиокомпании или корабоплавателни дружества или превозвачи, както и на управляващите и представляващите ги лица по Закон 4987/2022 (Данъчно-процесуален кодекс), които са солидарно отговорни.

По силата на ал. 4:

Лицата, посочени в ал. 1, 2 и 3, както и туристическите агенции и собствениците на транспортни средства са солидарно отговорни за дневните разходи и разходите за връщане на тези лица в чужбина. Същата отговорност важи и за тези, които са гарантирали репатрирането на гражданин на трета страна, ако условията за влизане или пребиваване в страната са били нарушени.

Ал. 6 установява ненаказуемост в особени случаи:

Горепосочените санкции не се налагат в случаи на спасяване на хора в морето, транспортиране на лица, нуждаещи се от международна закрила в съответствие с изискванията на международното право, както и в случаи на придвижване в страната или улесняване на транспорта, за да бъдат обект на процедурите по член 83 от Закон 3386/2005 (А' 212) или член 42 от Закон 4939/2022 (А' 111) след уведомяване на компетентната полиция и пристанищните власти.

Посочените законодателни текстове уреждат съответно процедурите по извеждане на незаконно влязъл в страната чужденец и сезиране за инициране на процедура по предоставяне на международна закрила.

Изрично е предвидено в ал. 7, че в тези случаи може да се използват специални разузнавателни средства, посочени в чл. 254 от гръцкия НПК (Закон 4620/2019), дори и когато не са налице всички общи условия по НК за това.

Съгласно ал. 11:

този член и ал. 4, 5 и 7 на член 24 се прилагат и когато посочените в тях престъпления са извършени в чужбина от гражданин или чужденец, дори ако не са наказуеми съгласно законите на държавата, в която са извършени

В ал. 10 на разглеждания чл. 25 е предвиден режим на отнемане на имуществени обекти, предмет или средство на, или облага, получена по какъвто и да е начин от извършване на престъпление по този член или ал. 4, 5 и 7 на член 24. Имуществата се изземват и могат да бъдат отнети при осъждане, ако принадлежат на извършителя или на някой от участниците. Съдът, служебно или по искане на страна или трето лице, ако прецени, че отнемането на съответното имущество ще лиши осъденото лице или трети лица, по-специално семейството му, от нещо, което

Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

служи за необходимия им поминък, и че съществува риск от причиняване на прекомерна и непоправима вреда, може да не постанови такова отнемане. Ако съответното имущество или приходи надвишават четири хиляди (4000) евро и не могат да бъдат отнети, се отнема имущество на стойност, равна на тази на имуществото или доходите, посочени по-горе.

(Неизпълнение на) Задължения на физически лица и служители.

В чл. 24 от Имиграционния кодекс от 2023 г., озаглавен „Задължения на физически лица и служители. Санкции“, съответен на чл. 29 от закона от 2014 г., са уредени съставите на престъпления и нарушения, свързани с подпомагане незаконния престой или преминаване през границата или територията на страната, които частично съответстват на състави по чл. 280 или чл. 281 от българския НК. Не всички от тези разпоредби имат наказателен характер. В някои от тях е предвидено налагането само на административно наказание глоба.

Съгласно ал. 1 се забранява отдаването под наем на недвижимо имущество на гражданин на трета държава, който не притежава паспорт или друг документ за пътуване, признат от международните конвенции, и валидна входна виза или разрешение за пребиваване, като по ал. 2 за нарушаването на тази забрана се предвижда административна глоба от хиляда и петстотин (1500) евро до три хиляди (3000) евро.

По ал. 4 се наказва с лишаване от свобода до десет (10) години и глоба от най-малко двадесет хиляди (20 000) „евро всеки, който улеснява влизането или излизането от гръцка територия на гражданин на трета страна, без да е подложен на контрола, предвиден в чл. 5“. Ако деянието е извършено с цел имотна облага (печалба) или при осъществяване на професия (професионално) или обичайно (по занаят), или престъплението е извършено съвместно от две или повече лица, се налага лишаване от свобода от най-малко десет (10) години и глоба от най-малко петдесет хиляди (50 000) евро.

Приложението на състава е ограничено до подпомагане на чужденци – които не са граждани на страна-членка на ЕС, но както и българският НК обхваща както незаконно влизане, така и излизане от страната.

Формулировката на гръцкия закон „без да е подложен на контрола, предвиден в..“ замества по-тромавия израз на българския закон „без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места“ по чл. 279, ал. 1 и чл. 280, ал. 1 от НК. Уредбата на процедурата за влизане и излизане от гръцка територия по глава „Б“ от Имиграционния кодекс и по-специално в чл. 5 „Изходни и входни точки. Изходен и входен контрол“, към който чл. 24, ал. 4 изрично препраща, определено прави тази законодателна техника подходяща.

В ал. 5 са уредени няколко хипотези на улесняване или подпомагане незаконния престой на чужденци на гръцка територия:

1. На първо място е предвидено наказание лишаване от свобода за най-

малко една (1) година и глоба от най-малко пет хиляди (5 000) евро за всеки, който улеснява незаконния престой на гражданин на трета страна или възпрепятства разследването на полицейските органи за неговото установяване, арест и депортиране.

Освен общия състав за подпомагане незаконния престой, тук е криминализирано специално и личното укривателство на незаконно пребиваващ чужденец, включително и възпрепятстването на съответните органи на власт. При липсата на такъв специален състав по българския НК, подобно деяние би могло да се квалифицира като съвкупност от няколко престъпления – напр. по чл. 281, ал. 1, предл. I и по чл. 294, ал. 1 или чл. 270, ал. 1 от НК. Тук от значение е съобразяването на характера на извършената дейност, тъй като не всяко подпомагане на дадено лице цели непременно укриването му от властта и осуетяване реализирането на наказателна отговорност. Освен това следва да се отчита и, че незаконното пребиваване на територията на страната не винаги би било престъпление по българския НК. Престъпление ще е налице ако пребиваването на лицето е резултат от незаконно влизане в страната, но ако то е влязло законно в страната, а основанието за законно пребиваване е отпаднало или отменено и липсва валидно издадено разпореждане за напускане на страната, на практика пребиваването на такова лице няма да е основание за наказателна отговорност и укриването му от властите няма да представлява престъпление по чл. 294 от НК.

На второ място е уреден квалифициран състав ако деянието е извършено с цел придобиване на имотна облага, като предвиденото наказание е лишаване от свобода от най-малко две (2) години и глоба от най-малко десет хиляди (10 000) евро.

На трето място е криминализирано и отправянето на бизнес покана с цел нарушаване на имиграционното законодателство и Приложимите европейски разпоредби на достиженията на правото от Шенген относно влизането и пребиваването на граждани на трети страни. Предвидено е съответно прилагане на горепосочените наказания. Разпоредбата препраща към чл. 7, ал. 8 от същия Кодекс, където е уредено издаването на шенгенска виза въз основа на „Формуляр на покана за поемане на отговорност/гостоприемство за целите на издаването на шенгенска виза за влизане в Шенген на граждани на трети държави за служебни/ професионални цели (бизнес покана)“. Такава покана се отнася за граждани на трети държави, които желаят да влязат в страната, за да участват в срещи, конференции, семинари за образование и обучение, изложения, конференции или събития от търговски и промишлен характер, и се подава, в случай че граждани на трети държави не могат сами да удостоверят съответните условия.

В ал. 6 са уредени хипотези на документни престъпления, с предмет документи за самоличност: *„Който незаконно притежава или използва истински паспорт или друг документ за пътуване на друго лице, се наказва с лишаване от свобода за срок от най-малко шест (6) месеца и глоба от най-малко три хиляди (3 000) евро. Същото наказание се налага на всеки, който задържи паспорт или друг документ за пътуване на друго лице или откаже да го предаде на компетентния орган. Всеки, който притежава или използва фалшив паспорт или друг документ за пътуване, също се наказва със същото наказание.“*

Такова деяние би се квалифицирало по чл. 316 във вр. с чл. 308, ал. 2 от НК ако деецът не отговаря за създаването на съответния документ. Ако е създал документа – изготвил неистински или преправил истински такъв, независимо от използването му, ще носи отговорност по чл. 308, ал. 2 от НК. Доколкото документните престъпления по глава IX от особената част на НК и тези по гл. VIII имат различен обект, ако описаното деяние има отношение и към извършване на някое от престъпленията по чл. 279, 280 или 281 от НК, ще е налице съвкупност между двата вида престъпления.

В ал.7 е регламентирано престъпление със особен субект – лице, осъществяващо посредничество и представителство пред съответните власти във връзка с издаване на документи за пътуване:

Лицето, отговарящо за пътническа или имиграционна служба, или друго лице, което от името на трето лице представи на компетентния орган подкрепящи документи за издаване на документ за пътуване, с информация, която не съответства на самоличността на това лице, се наказва с лишаване от свобода за най-малко една (1) година и глоба от най-малко десет хиляди (10 000) евро. Лицето, от чието име се представят удостоверителните документи, се наказва със същото наказание. С решение на съответния областен управител се налага тримесечно отнемане на лиценза за дейност на офиса, а при повторно извършване – окончателно отнемане на този лиценз.

Деянието е насочено към измама на съответните органи на власт и представлява форма на подпомагане незаконното преминаване на границата или преминаването през територията на страната. Когато се касае за издаване на документи за пътуване за преминаване на границата от страна на представяваното лице, по същността си деянието ще съответства на незаконно превеждане през границата или приготвяне към такова.

Гръцкият закон предвижда наказания и за съответни деяния, свързани с незаконен достъп на чужденци до пазара на труда в страната, каквато е целта на престъплението по чл. 227 от българския НК. Уредбата в чл. 23 „Задължения на работодателите и служителите на граждани на трети държави Санкции“ от Имиграционния кодекс е значително по-детайлна и съществено различаваща се от

цитирания чл. 227 от НК. Тези престъпления обаче са извън обекта на настоящото изследване.

Имиграционният кодекс съдържа и други разпоредби, установяващи определени забрани или задължения на различни субекти или имащи отношение към наказателната отговорност за поведение, насочено към подпомагане незаконната миграция.

Така напр. в чл. 21 „Задължения на отделите и служителите. Санкции“ от са предвидени забрани за различни субекти да предоставят обществени услуги на незаконно пребиваващи в страната лица. Съгласно ал. 1:

Обществените служби, публичноправните юридически лица, местните органи, комуналните служби и организацията за социална сигурност са длъжни да не предоставят услугите си на граждани на трети страни, които нямат паспорт или друг документ за пътуване, признат от международните конвенции, и валидна виза или разрешение за пребиваване и като цяло не доказват, че са влезли и пребивават законно в Гърция. Гражданите на трети страни, които обективно са лишени от паспорт, получават правото да търгуват с услугите, посочени в първа алинея, само след представяне на разрешението им за пребиваване.

В ал. 2 са предвидени изключения от тази забрана, като напр. за болници и клиници в случай на спешно хоспитализиране, раждане или при непълнолетни пациенти; удостоверяване на подписи за упълномощаване на адвокат; подаване на жалби и молби до компетентни органи в различни хипотези и т.н.

Съгласно ал. 4 служителите на горепосочените служби и органи, които нарушават разпоредбите по ал. 1 и 2, носят дисциплинарна отговорност и се наказват в съответствие с разпоредбите на Наказателния кодекс за нарушение на служебните задължения.

Съгласно чл. 22 „Задължения на нотариусите“:

При съставяне на нотариални актове, в които страни или участници по какъвто и да е начин са граждани на трети държави, които се явяват лично или декларират местоживеенето си или пребиваването си в страната, нотариусите са длъжни да проверят дали имат входна виза или разрешение за пребиваване или удостоверение... и се позовават на него в акта си.

По ал. 2 от приложното поле на тази разпоредба са изключени случаите на

изготвяне на пълномощни на адвокати за представителство на граждани на трети страни пред съдебни и административни органи, както и изготвяне на нотариални актове за признаване на извънбрачно дете, което не е навършило три години, когато единият от родителите е грък или гражданин на друга държава-членка на Европейския съюз, или гражданин на трета страна, законно пребиваващ в Гърция

Като цяло за уредбата в гръцкото законодателство за изследваните

престъпления е видно, че когато субект е чужденец, приоритет представлява прилагането на възможни мерки за връщане на незаконните мигранти в страната по произход или трета страна, а наказателната отговорност може да не се реализира или да се отложи като това служи за превенция по отношение на повторно извършване на нарушение.

Относно санкциите – предпочитание се отдава на имуществените наказания – предимно глобата, включително и като административно наказание.

Приложеният в Италия и Гърция подход за кодифициране на разпоредбите относно граничния контрол, условията и процедурите за влизане и излизане от страната, престоя и преминаването през територията, правомощията, правата и задълженията на различните субекти във връзка с това, както и нарушенията и престъпленията в тази област и санкциите за тях, определено допринася за по-лесното правоприлагане.

Българският законодателен принцип за кодифициране на наказателноправната уредба в единен наказателен закон и недопускането на специално или извънредно наказателно законодателство не би позволило прилагането на такъв подход в пълнота. Наказателноправните норми, установяващи съответни състави на престъпления във всички случаи следва да са уредени в Наказателния кодекс. Останалите аспекти на материята относно миграцията, включително и административно-наказателните разпоредби в тази област, няма проблем да са систематизирани в единен нормативен акт. Това би опростило и облекчило правоприлагането. В частност бланкетният характер на наказателноправните норми би създавал по-малко трудности при установяване на действителното съдържание на съответните престъпни състави.

Такъв подход би спомогнал и за по-ясното диференциране между наказателните, административно-наказателните и другите административни мерки, които могат да бъдат приложими в различните хипотези, да се повиши ефективността на тези мерки и да се обезпечи спазването на принципа за наказателното право като крайно средство (*ultima ratio*) за реакция срещу нарушения, приложимо само, когато няма друго ефективно средство. Така ще се избегне превръщането на правораздаването по наказателни дела за извършени правонарушения като самоцел – само за да бъде спазен закона, без да се търси рационален резултат, какъвто ефект се наблюдава във връзка с наказването на престъпленията, обект на настоящото изследване.

Криминологична характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК

Количествена характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК за периода 2012-2021 г.

Количествената характеристика на престъпленията по чл. 279-281 от НК обхваща три основни компонента – състояние (ниво), структура и динамика. Те ще бъдат представени основно на национално равнище, както и по региони⁵⁰, доколкото последните данни кореспондират с целите и задачите на изследването.

Състояние на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

Данните за броя на регистрираните престъпления са получени от МВР, където единствено се набира и обработва такава информация. За изследвания период обаче те са непълни, тъй като се оказва, че до 2015 г. са регистрирани броя на задържаните лица, след което се променя методиката и от 2016 г. започват да се събират данни за броя извършени престъпления. Поради тази причина в изследването се анализира единствено информацията за регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2016-2021 г.⁵¹, а сравненията са направени с информацията за наказаните престъпления за същия период, предоставена на екипа от НСИ.

Следва изрично да се посочи, че в методологията на НСИ и тази на МВР е възможно да има разлика в начина, по който се определя каква съвкупност от факти представлява едно престъпление. За брой регистрирани престъпления екипът е използвал броя на регистрираните заявителски материали от МВР за изследваните престъпления през съответната година. В използваната методика от НСИ всяко наказателно дело, завършило с осъждане, съставлява едно престъпление, независимо от броя на обвиняемите по него, стига поне един да е

---

⁵⁰ Следващи административното и съдебното райониране на страната.

⁵¹ За пълнота са представени и данните за регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК през 2022-2023 г.

признат за виновен с влязла в сила присъда, независимо дали наказанието е ефективно или условно⁵². С оглед посочената дефиниция на НСИ, е напълно възможно да има разминаване в отчитането на анализирания данни, тъй като няколко регистрирани заявителски материала могат да бъдат обединени в едно наказателно дело, както и едно регистрирано от МВР престъпление може да бъде разгледано в няколко отделни дела. Друго важно обстоятелство, което трябва да бъде отчетено, е, че от извършването на едно деяние и регистрирането му от МВР като престъпление, до влизането в сила на осъдителна присъда за него, изминава известен период от време. По този начин престъпление, регистрирано в една календарна година от МВР, може да бъде отчетено като наказано от НСИ в следващата или дори в някоя от следващите календарни години.

Състояние на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК

Данните за регистрираните заявителски материали в периода 2016-2023 г. за извършени престъпления по чл. 279-281 от НК, ни разкриват следната картина по години в абсолютни числа:

Година	Чл. 279 от НК	Чл. 280 и чл. 281 от НК
2016	1757	326
2017	862	132
2018	738	106
2019	649	122
2020	759	156
2021	1488	259
2022	1583	403
2023	1124	427

От тях се вижда, че в стойностите има съществени изменения през периода. Общият регистриран брой престъпления по чл. 279-281 от НК има най-висока стойност през 2016 г. – 2083. През следващата година е налице спад от над два пъти до 994. Броят регистрирани престъпления бележи последователен спад и през следващите две години, като достига до най-ниската си стойност от 771 регистрирани престъпления през 2019 г. От следващата 2020 г. започва увеличение на престъпленията, като през 2021 г. то е почти двойно, завършвайки изследвания период с 1747 регистрирани престъпления. За пълнота на информацията са

⁵² Национален статистически институт, "Престъпления, обвиняеми и осъдени лица - Метаданни и Методология". <https://www.nsi.bg/bg/content/3738/престъпления-обвиняеми-и-осъдени-лица>

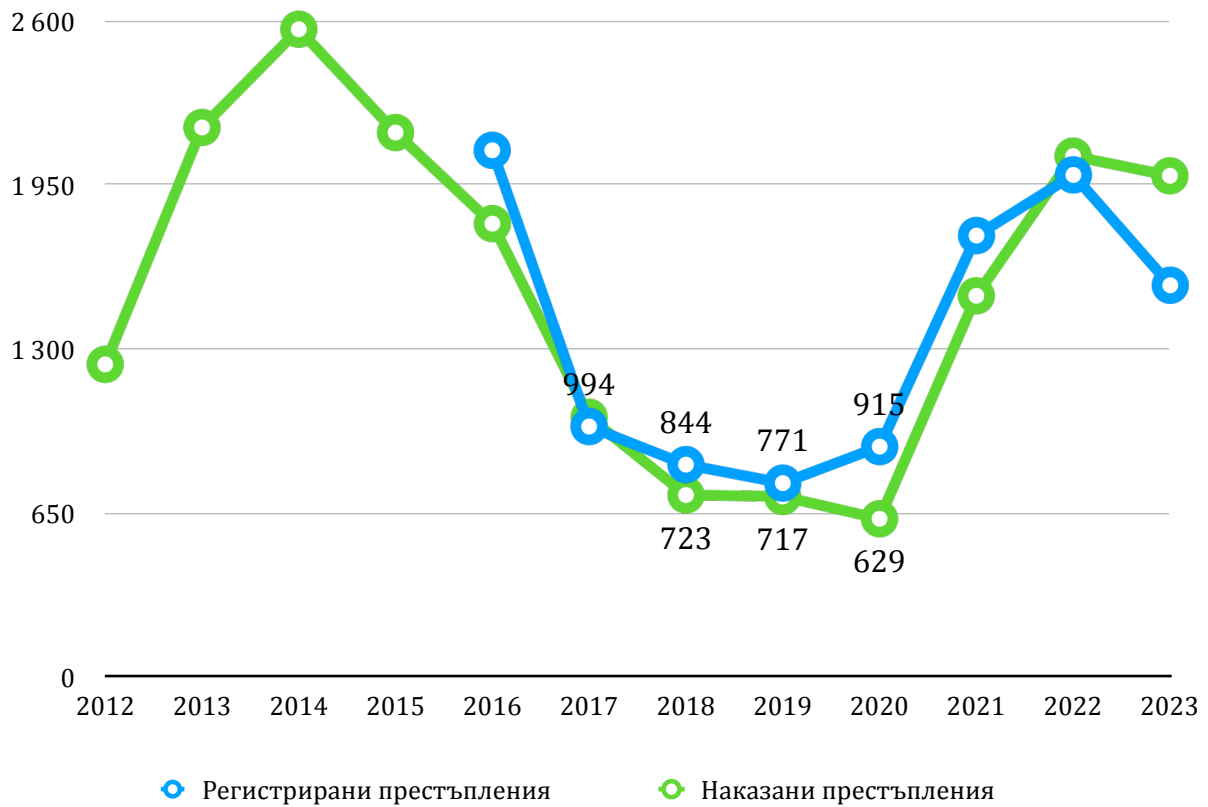
показани и данните за 2022-2023 г., при които има по-плавно увеличение за първата година и по-сериозен спад до 1551 регистрирани престъпления през втората.

Регистрираният брой престъпления по чл. 279-281 от НК е много близък с показателите и за наказаните престъпления, включително и по години. Общият брой регистрирани престъпления за периода 2016-2021 г. е 7354, а общият брой наказани престъпления за същия период е 6404. Когато представим наличните данни за периода в процентно съотношение, виждаме, че 87,08% от всички регистрирани престъпления са завършили с влязла в сила осъдителна присъда. Получената стойност е много висока като цяло, а ако можеха да бъдат отчетени с точност посочените по-горе обстоятелства, тя със сигурност би надхвърлила 90%. Това несъмнено е индикатор за висока успеваемост по приключването на водените наказателни производства, като обяснението на такъв висок резултат лесно може да бъде намерено във факта, че извършителите на деянията са установени в момента или непосредствено след тяхното извършване. По правило повечето от тях се задържат по реда на НПК, а останалата част се настаняват в различни институции. Така процесът на доказване значително се улеснява и ускорява, а бързото развитие на производството се обезпечава и от наличието на обвиняемите лица⁵³.

Година	Регистрирани престъпления	Наказани престъпления
2012	Няма данни	1239
2013		2175
2014		2563
2015		2155
2016		2083
2017	994	1030
2018	844	723
2019	771	717
2020	915	629
2021	1747	1510
2022	1986	2062
2023	1551	1984

⁵³ Конкретно в данните за наказаните престъпления по чл. 281 от НК прави впечатление, че е налице рязък скок през 2022 г. и особено през 2023 г., което не кореспондира по никакъв начин с реалната обстановка в страната и установената тенденция, свързана с тази престъпна дейност, както и с броя на регистрираните престъпления по чл. 280-281 от НК. Затова изследователският екип смята, че при обработката на данните е допусната някаква неточност и в резултат на това са получени въпросните твърде високи стойности. Поради това и сравнението им с регистрираните престъпления за същия период се явява безпредметно, тъй като получаващото се съотношение е парадоксално и не може да бъде обяснено с никакви разумни аргументи.

Регистрирани и наказани престъпления по чл. 279 - 281 от НК за периода 2012 - 2023 г.

Регистрирани престъпления по чл. 279 от НК

Наличните по изследването данни показват, че регистрираните престъпления по чл. 279 от НК имат най-висок брой през 2016 г. – 1757. Още на следващата година е налице спад повече от два пъти – 862. Броят регистрирани престъпления бележи последователен спад и през следващите две години, като достига до най-ниската си стойност от 649 регистрирани престъпления през 2019 г. От следващата 2020 г. започва увеличение на престъпленията, като през 2021 г. то е почти двойно, завършвайки изследвания период с 1488 регистрирани престъпления. За пълнота на информацията в графиките по-долу са показани и данните за 2022-2023 г., при които има минимално увеличение за първата година и сравнително рязък спад до 1124 регистрирани престъпления през втората.

Година	Регистрирани престъпления по чл. 279 от НК
2012	Няма данни
2013	
2014	
2015	
2016	
2017	862
2018	738
2019	649
2020	759
2021	1488
2022	1583
2023	1124

Регистрираният брой престъпления по чл. 279 от НК е много близък с показателите и за наказаните престъпления, включително и по години. Общият брой регистрирани престъпления за периода 2016-2021 г. е 6253, а общият брой наказани престъпления за същия период е 5449. Когато представим наличните данни за периода в процентно съотношение, виждаме, че 87,14% от всички регистрирани престъпления са завършили с влязла в сила осъдителна присъда, като получената стойност е най-висока за трите изследвани престъпления.

Регистрирани престъпления по чл. 280-281 от НК⁵⁴

От получените данни за регистрираните престъпления по чл. 280-281 от НК е видно, че те имат най-висока стойност в самото начало на периода – 326 за 2016 г. Техният брой спада повече от два пъти през следващата година – до 132, а най-ниската стойност от 106 е достигната през 2018 г. Следващите две години имаме плавно увеличение на регистрираните престъпления, което става рязко през 2021 г., завършвайки наблюдавания период с 259 престъпления. И тук са показани данните за 2022-2023 г., които продължават тенденцията на значително покачване през първата година и плавно през последната.

Година	Регистрирани престъпления по чл. 279 от НК
2012	Няма данни
2013	
2014	
2015	
2016	
2017	132
2018	106
2019	122
2020	156
2021	259
2022	403
2023	427

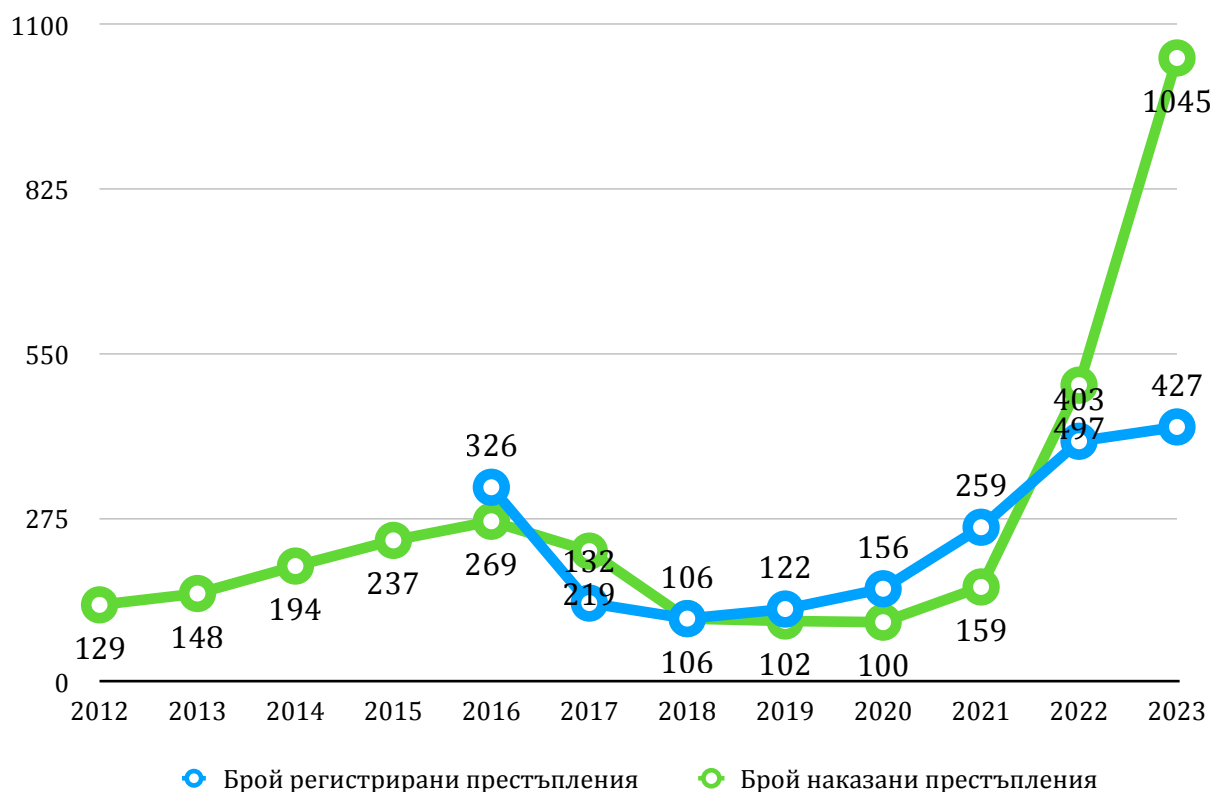
Регистрираният брой престъпления по чл. 280-281 от НК също е изключително близък с тези на наказаните престъпления. Общият брой регистрирани престъпления за периода 2016-2021 г. е 1101, а общият брой наказани престъпления за същия период е 955. Когато представим наличните данни за периода в процентно съотношение, виждаме, че 86,74% от всички регистрирани престъпления по чл. 280-281 от НК са завършили с влязла в сила осъдителна присъда. Процентът е незначително по-нисък от този на престъпленията по чл. 279 от НК – едва 0,4%, въпреки че в практиката се срещат

⁵⁴ Изследователският екип получи от МВР единствено сумарни данни за броя заявителски материали по чл. 280 и чл. 281 от НК, поради което данните за регистрираните престъпления по двата текста ще бъдат разглеждани заедно.

някои затруднения при доказване на престъпната дейност по чл. 281 от НК.

От графиката по-долу е видно, че наказаните престъпления следват движението на регистрираните, но с 1-годишно закъснение. За този факт могат да се посочат две основни причини. Наказателното производство за престъпленията по чл. 280-281 от НК обикновено продължава по-дълго от това за престъпленията по чл. 279 от НК, съответно по-често съдебният акт влиза в сила в годината, следваща регистрацията на престъплението от органите на МВР. Същевременно за извършване на престъплението по чл. 281 от НК е нужно преди това да бъде извършено такова по чл. 279 от НК, което измества малко по-назад във времето неговото осъществяване. Изхождайки от изложената хипотеза и за да проверим нейната достоверност, изчислихме коефициент на корелация между регистрираните престъпления за периода 2016-2021 г. спрямо наказаните престъпления за периода 2017-2022 г. В резултат на това получихме много висока стойност – 0,91, което реално доказва истинността на направения извод.

Регистрирани и наказани престъпления
по чл. 280 и чл. 281 от НК за периода 2012 - 2023 г.

Състояние на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

Данните за влезлите в сила съдебни актове за периода 2012-2021 г., с които са наложени наказания за извършени престъпления по чл. 279-281 от НК, ни показват следната картина по години в абсолютни числа:

Година	Брой престъпления
2012	1239
2013	2175
2014	2565
2015	2156
2016	1795
2017	1030
2018	723
2019	717
2020	629
2021	1510
Общо	14539

През изследвания десетгодишен период имаме сериозни разлики в стойностите на наказаните престъпления, като най-високите са за периода 2013-2015 г., а най-ниските са отново в рамките на тригодишен период – 2018-2020 г. Общият им брой е 14539, което се равнява на приблизително 1500 престъпления средна стойност на годишна база. Посочените резултати говорят сами по себе си за измеренията на проблема с изследваните престъпления.

Данните за влезлите в сила съдебни актове за периода 2012-2021 г., с които са наложени наказания за всички извършени престъпления по НК на Република България, ни показват следната картина по години в абсолютни числа:

Година	Брой престъпления
2012	34249
2013	31301
2014	28880

Година	Брой престъпления
2015	26423
2016	28119
2017	26753
2018	25165
2019	24962
2020	23640
2021	25988
Общо	275480

Съвсем ясно се вижда, че картината на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК не е идентична с тази на наказаната престъпност изобщо. Това си проличава още по-отчетливо, когато представим относителния дял на наказаните престъпления по чл. 279-281 от наказаната престъпност за периода 2012-2021 г. При последната не са характерни наблюдаваните при изследваните престъпления съществени амплитуди. Нещо повече – за периода 2013-2015 г., когато са пиковите стойности на престъпленията по чл. 279-281, се наблюдава намаление на наказаната престъпност с около 10% за всяка отделна година. Всичко това означава, че по отношение на тях действат специфични криминогенни фактори, нетипични за останалите престъпления.

От друга страна, представянето на относителния дял на престъпленията по чл. 279-281 от наказаната престъпност за периода 2012-2021 г. отчита неизбежната промяна на последната във времето. По този начин се проследява дали темпът на нарастване или намаляване на изследваните престъпления е в съответствие с движението на общата картина. Казаното може да бъде илюстрирано със следния пример – при двата количествени показателя най-високата стойност имаме през 2014 г. и най-ниска през 2020 г. Съотношението обаче между абсолютните числа е 4,08/1, докато при процентите съотношението е 3,34/1. Тази разлика определено е значима, което доказва несъмнено необходимостта от използване на относителни величини при количественото определяне на престъпността и нейните отделни видове.

Година	Относителен дял
2012	3,62%
2013	6,95%
2014	8,88%
2015	8,16%
2016	6,38%
2017	3,85%
2018	2,87%
2019	2,87%
2020	2,66%
2021	5,81%
2012 - 2021	5,21%

Особено впечатление прави обстоятелството, че престъпленията по чл. 279-281 от НК имат сравнително висок относителен дял през изследвания период от наказаната престъпност. Средна стойност от над 5% за периода и над 8% през 2014-2015 г. за едва три престъпления от целия ни НК, илюстрират много ясно сериозността на проблема, пред който е изправена нашата страна⁵⁵.

По отношение на отделните състави картината изглежда по следния начин:

Година	Престъпления по чл. 279 от НК	Престъпления по чл. 280 от НК	Престъпления по чл. 281 от НК
2012	1110	129	0
2013	2027	148	0
2014	2369	190	4
2015	1918	198	39
2016	1526	144	125
2017	811	94	125
2018	617	58	48
2019	615	64	38
2020	529	63	37

⁵⁵ Още повече, че те не принадлежат към традиционно извършваните престъпления, каквито например са тези против собствеността.

Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

2021	1351	68	91
Общо	12873	1156	507

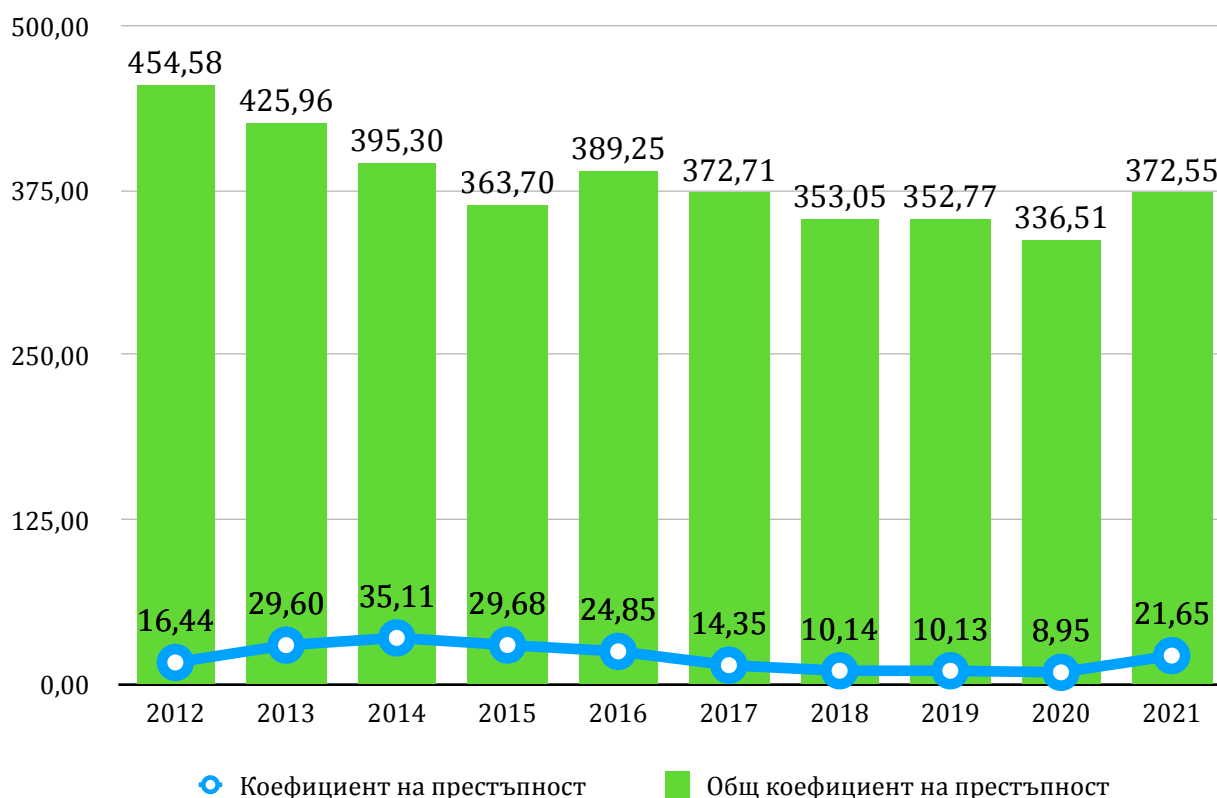
Най-високите стойности очаквано са за престъплението по чл. 279 – 12873, следвано от това по чл. 280 – 1156, а най-ниските са при чл. 281 – 507. Характерните за общата им картина особености през периода се пренасят и тук, като известни различия има при чл. 281, където изследваният период започва с нулеви стойности през първите две години и едва четири престъпления през 2014 г.

Коефициент на престъпност и коефициент на криминална активност

Наличните данни позволяват да се изчисли и коефициент на престъпност за деянията по чл. 279-281 от НК за периода 2012-2021 г. Една от неговите основни задачи е да елиминира промяната в броя на населението във времето, която влияе пряко върху количествената страна на престъпността и нейните отделни видове.

Коефициентът на престъпност за деянията по чл. 279-281 от НК варира в широки граници през изследвания период. Най-ниската му стойност е през 2020 г. – 8,95, а най-висока е през 2014 г. – 35,11. Относителният му дял от общия коефициент на престъпност е между 2,66% и 8,88%, очаквано най-ниската стойност е за 2020 г., а най-високата е през 2014 г. И тук ще вземем за пример годините с най-висок и най-нисък брой престъпления, като получената разлика в съотношението между тях е 3,89/1.

Коефициент на престъпност за деянията по чл. 279-281 от НК спрямо общия коефициент на престъпност за периода 2012-2021 г.

Година	Брой престъпления	Коефициент на престъпност	Общ коефициент на престъпност	Относителен дял
2012	1239	16,44	454,58	3,62%
2013	2175	29,60	425,96	6,95%
2014	2565	35,11	395,30	8,88%
2015	2156	29,68	363,70	8,16%
2016	1795	24,85	389,25	6,38%
2017	1030	14,35	372,71	3,85%
2018	723	10,14	353,05	2,87%
2019	717	10,13	352,77	2,87%
2020	629	8,95	336,51	2,66%
2021	1510	21,65	372,55	5,81%

Коефициентът на криминална активност за престъпленията по чл. 279-281 от НК също се движи в широки граници през изследвания период – от 10,58 през 2020 г. до 71,11 през 2014 г. Относителният му дял спрямо общия коефициент на криминална активност е от 2,90% през 2020 г. до 14,05% през 2014 г. Разликата в съотношението между тях показва най-висока стойност – 4,84/1.

Година	Брой осъдени лица			Коефициент на криминална активност за престъпленията по чл. 279-281 от НК			Коефициент на криминална активност за всички престъпления			Относителен дял		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2012	1607	1429	178	25,19	46,40	5,39	596,00	1142,00	86,00	4,23%	4,06%	6,27%
2013	3097	2795	302	48,89	91,43	9,21	539,00	1026,00	84,00	9,07%	8,91%	10,97%
2014	4475	4170	305	71,11	137,41	9,36	506,00	964,00	80,00	14,05%	14,25%	11,70%
2015	3036	2808	228	48,63	93,32	7,05	445,00	846,00	72,00	10,93%	11,03%	9,79%
2016	2129	1868	261	34,39	62,66	8,13	457,00	865,00	79,00	7,53%	7,24%	10,30%
2017	1206	1009	197	19,66	34,17	6,19	421,00	802,00	68,00	4,67%	4,26%	9,10%
2018	812	708	104	13,35	24,20	3,29	395,00	751,00	64,00	3,38%	3,22%	5,14%
2019	718	658	60	11,89	22,69	1,91	388,00	742,00	61,00	3,07%	3,06%	3,14%
2020	635	566	69	10,58	19,66	2,21	365,00	691,00	64,00	2,90%	2,84%	3,46%
2021	1515	1427	88	25,47	50,01	2,84	406,00	775,00	66,00	6,27%	6,45%	4,31%

Най-ниските стойности и на двата коефициента са през 2020 г., което дава основание за тяхното обяснение с рестриктивните мерки, взети във връзка с ограничаване разпространението на COVID-19. Задълбоченият анализ обаче ясно показва, че намалението на този вид престъпна дейност през 2020 г. е проекция на започналата през 2015 г. тенденция за нейния спад. Реално пандемията и взетите мерки за ограничаването ѝ се явяват допълнителен фактор, който логично свежда изследваните престъпления до най-ниските им количествени параметри за изследвания период.

Структура на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК и разпределение по региони (география на престъпленията)

Съотношението между трите изследвани престъпления, както и това между отделните им състави, има важно значение за тяхната количествена характеристика. Същото се отнася и за разпространението им по региони, което ще покаже къде предимно е концентрирано тяхното извършване.

Структура на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК

Получените данни от МВР за регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК съдържат информация поотделно само за това по чл. 279, а другите две престъпления са представени сумарно. Освен това не фигурират и данни за отделните състави на трите изследвани престъпления, поради което не може да се направи детайлна характеристика на този количествен показател за регистрираните престъпления. Затова той ще бъде представен в сравнително съкратен и опростен вариант.

Текст от НК	Регистрирани престъпления	Относителен дял
чл. 279 от НК	6253	85,03%
чл. 280-281 от НК	1101	14,97%

Напълно закономерно за периода от 2016 г. до 2021 г. най-висок относителен дял има престъплението по чл. 279 от НК. Конкретното му измерение е 85,03%, докато останалите 14,97% са за престъпленията по чл. 280-281 от НК. За същия период при наказаните престъпления имаме абсолютно идентични данни – относителният дял на чл. 279 е 85,09%, съответно 14,91% за престъпленията по чл. 280-281 от НК. Този изключително близък резултат в съотношението на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК говори за една планомерно развивана престъпна дейност, съответно за идентично прилагана санкционна дейност спрямо нея от страна на държавата. Високият процент на наказани престъпления, включително идентичните им стойности за отделните членове, също оказва влияние върху получените стойности. Не на последно място значение има и отчетността им, водена от различните институции – с оглед на получените резултати очевидно тя следва да получи висока оценка.

Структура на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

Данните за влезлите в сила съдебни актове на НСИ за периода 2012-2021 г., завършили с осъждане, показват, че структурата на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК изглежда по следния начин:

Текст от НК	Брой престъпления	Относителен дял от всички престъпления по чл. 279-281 от НК
чл.279, ал.1 от НК	12400	85,31%
чл.279, ал.2 от НК	460	3,16%
чл.279, ал.4 от НК	13	0,09%
чл.279, ал.5 от НК	0	0,00%
чл.280, ал.1	16	0,11%
чл.280, ал.2	22	0,15%
чл.280, ал.2, т.1	125	0,86%
чл.280, ал.2, т.2	3	0,02%
чл.280, ал.2, т.3	602	4,14%
чл.280, ал.2, т.4	371	2,55%
чл.280, ал.2, т.5	17	0,12%
чл.281	43	0,30%
чл.281, ал.2, т.1	76	0,52%
чл.281, ал.2, т.2	3	0,02%
чл.281, ал.2, т.3	6	0,04%
чл.281, ал.2, т.4	27	0,19%
чл.281, ал.2, т.5	352	2,42%
Общо за чл. 279 от НК	12873	88,56%
Общо за чл. 280 от НК	1156	7,95%
Общо за чл. 281 от НК	507	3,49%

Най-високият относителен дял на престъпленията по чл. 279 е резонен, а конкретното измерение е 88,56%, следвани от чл. 280 – 7,95%, и чл. 281 – 3,49%. Най-ниският относителен дял на престъпленията по чл. 281, при това с повече от

два пъти от тези по чл. 280, ни навежда към извода, че при този вид престъпна дейност латентността е най-висока. Такъв извод може да бъде обоснован с различни аргументи. На първо място, броят на извършените престъпления по чл. 280 би следвало да е най-малкото съизмерим с този по чл. 281, тъй като двата вида престъпна дейност са свързани – почти всички, които влизат незаконно на територията Република България, го правят с цел да я напуснат в посока Западна и Централна Европа. Това налага последващото им пребиваване и преминаване през нейната територия, докато не успеят да я напуснат. На второ място, голяма част от мигрантите биват преведени през границата без да бъдат разкрити, а някои от тях го правят и самостоятелно. Всички тези случаи остават извън статистиката на наказаните престъпления по чл. 279 и 280, но след това повечето от тях се поемат от лица, занимаващи се с визираната престъпна дейност. Малка част от влезлите на територията на страната мигранти продължават самостоятелно пътя си към желаната дестинация. На трето място, част от преминаващите групи се разделят на територията на страната по различни съображения – да се укриват и придвижват по-лесно, поемат по различни маршрути, насочват се към различни държави и пр. Това предполага извършването на повече на брой престъпления и участието на повече лица в тази престъпната дейност. На четвърто място, територията около държавната ни граница е със засилена охрана и контрол, което прави по-лесно разкриването на престъпленията по чл. 279 и чл. 280, докато установяването на последващото подпомагане на мигрантите да пребивават и преминават през територията на страната е далеч по-трудно. На пето място, доказването на престъпната дейност по чл. 281 се сблъсква с най-сериозни затруднения в практиката – напр. оправдаване на лица, предлагащи транспортни услуги срещу заплащане, когато превозват мигранти⁵⁶.

Повторността на престъпленията по чл. 279 е 3,57%. Осъдените за приготвяне към това престъпление са общо 13, като за последните пет години няма наказани лица. В анализирания данни липсват случаи, при които са прилагани ал. 3 и ал. 5 на чл. 279.

Квалифициращ признак за повторност на престъплението по чл. 280 липсва, въпреки че практиката се сблъсква с такива случаи, които неминуемо се отличават с по-висока степен на обществена опасност⁵⁷. За сметка на това има квалифициращ признак, който не е приложен нито веднъж – когато превеждането е извършено по начин, опасен за живота на преведените лица, както и такъв, приложен само три пъти – когато превеждането е станало без знанието на лицето. Най-тежко

---

⁵⁶ Това беше основният аргумент за изваждане от основния състав на чл. 281, ал. 1 на користната цел и нейното въвеждане като квалифициращо обстоятелство в ал. 2, т. 6.

⁵⁷ Той е въведен с ДВ, бр. 67 от 2023 г., т.е. след изследвания и анализиран период от време.

наказуемият състав по чл. 280, ал. 3 също не е приложен нито веднъж⁵⁸. Най-често срещаният квалифициращ признак е превеждането през границата на страната на лице, което не е български гражданин.

Казаното за повторността на престъплението по чл. 280 важи с пълна сила и за чл. 281. Тук най-рядко прилаганият квалифициращ признак е този, при който пребиваването или преминаването през страната е организирано от група или организация – едва три пъти⁵⁹. Шест са случаите, при които престъплението е извършено по начин, опасен за живота на лицето/ата. Най-често срещаният квалифициращ признак е този, при който деянието е извършено по отношение на повече от едно лице.

Още на пръв поглед направената количествена характеристика на отделните състави позволява да се направят някои заключения. От една страна имаме квалифицирани състави, които не се прилагат или се прилагат много рядко. От друга страна – реалната престъпна дейност изобилства от случаи с по-висока степен на обществена опасност, които не са отчетени от законодателя – напр. повторност (чл. 280-281), опасен рецидив, смърт на лицето/ата, особено тежък случай и др. Това налага да се направят някои изменения и допълнения в НК, с които да се въведат нови квалифициращи състави, а част от съществуващите да бъдат отменени или най-малкото изменени⁶⁰.

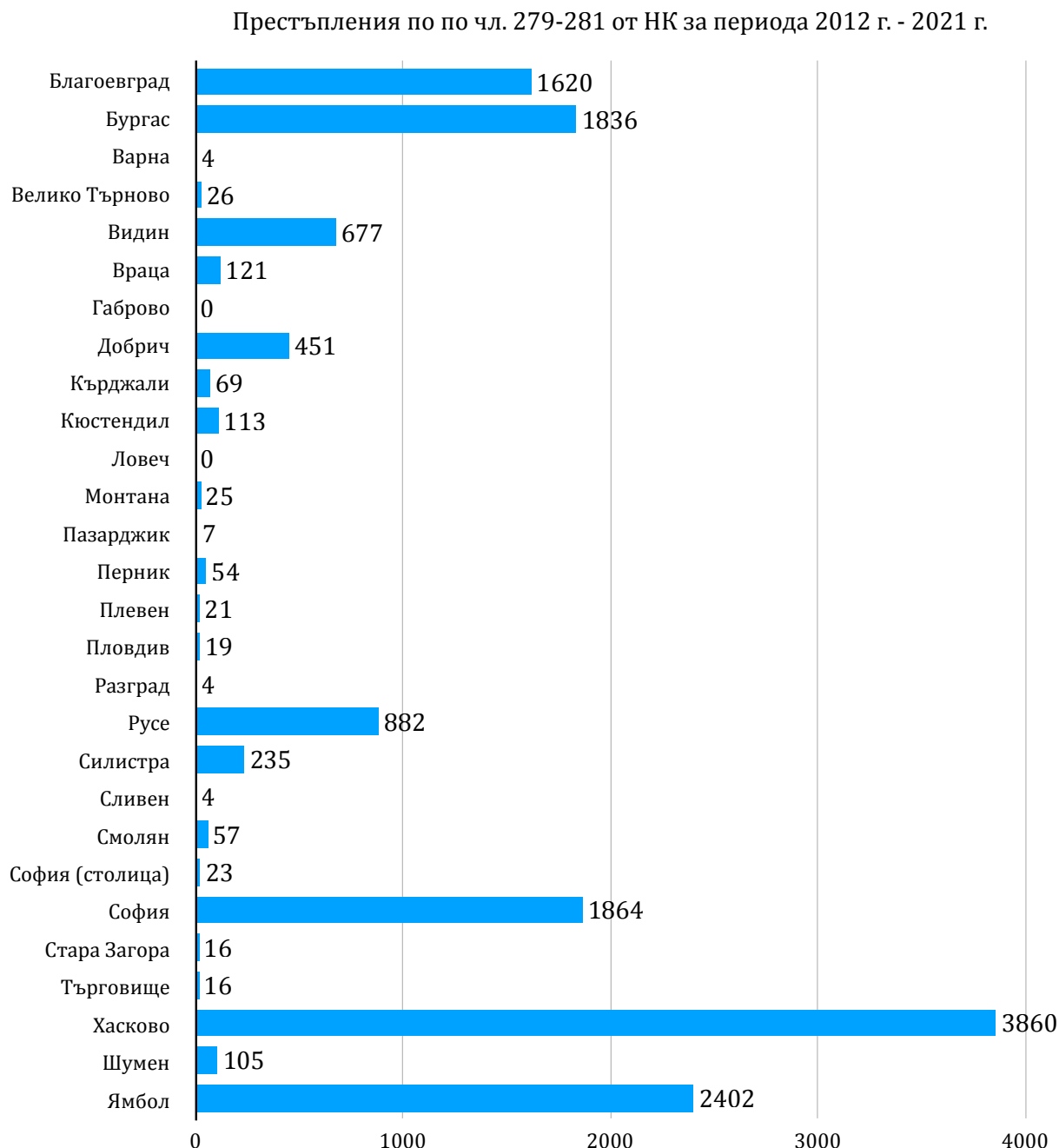
⁵⁸ Въведен с ДВ, бр. 74 от 2015 г.

⁵⁹ Можем да предположим, че този резултат също се дължи на проблеми с доказването на квалифициращия признак.

⁶⁰ По време на провеждане на изследването част от посочените обстоятелства намериха своя отговор в направени изменения и допълнения в нормативната уредба на изследваните престъпления. За останалата част ще бъдат направени съответните предложения в края на настоящия доклад.

Структура на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК по региони (география на престъпленията)

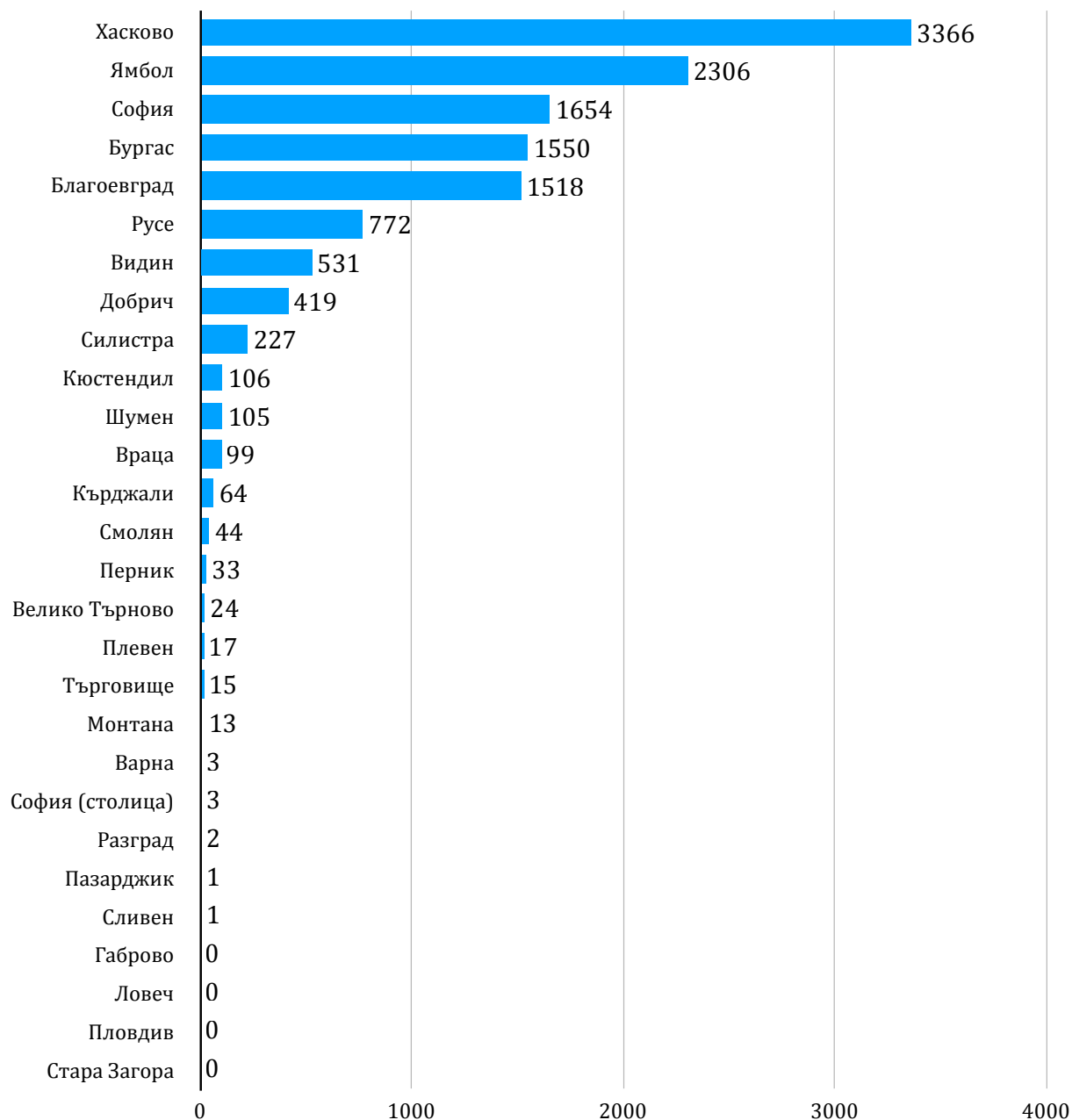
Наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК по региони изглеждат по следния начин:

Наличните данни позволяват да се направят някои основни изводи, повечето от които съществуваха като работна хипотеза още при започване на самото изследване, формирана на база достъпната публична информация. В челните места убедително са областите Хасково и Ямбол с общо 6 262 наказани престъпления, или 43,07% от всички по чл. 279-281 от НК. Те са следвани от София

област, Бургас и Благоевград, в които имаме сравнително идентични стойности – общо 5 320, или 36,59%. Следващите три области, в които се наблюдават статистически значими стойности, са Русе, Видин и Добрич – общо 2 010, или 13,83%. Всички те формират 93,49%, или 13 592 от наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК. Това очертава красноречиво географията на изследваната престъпна дейност – тя се развива почти изцяло в югоизточните, западните, северозападните и североизточните региони на страната.

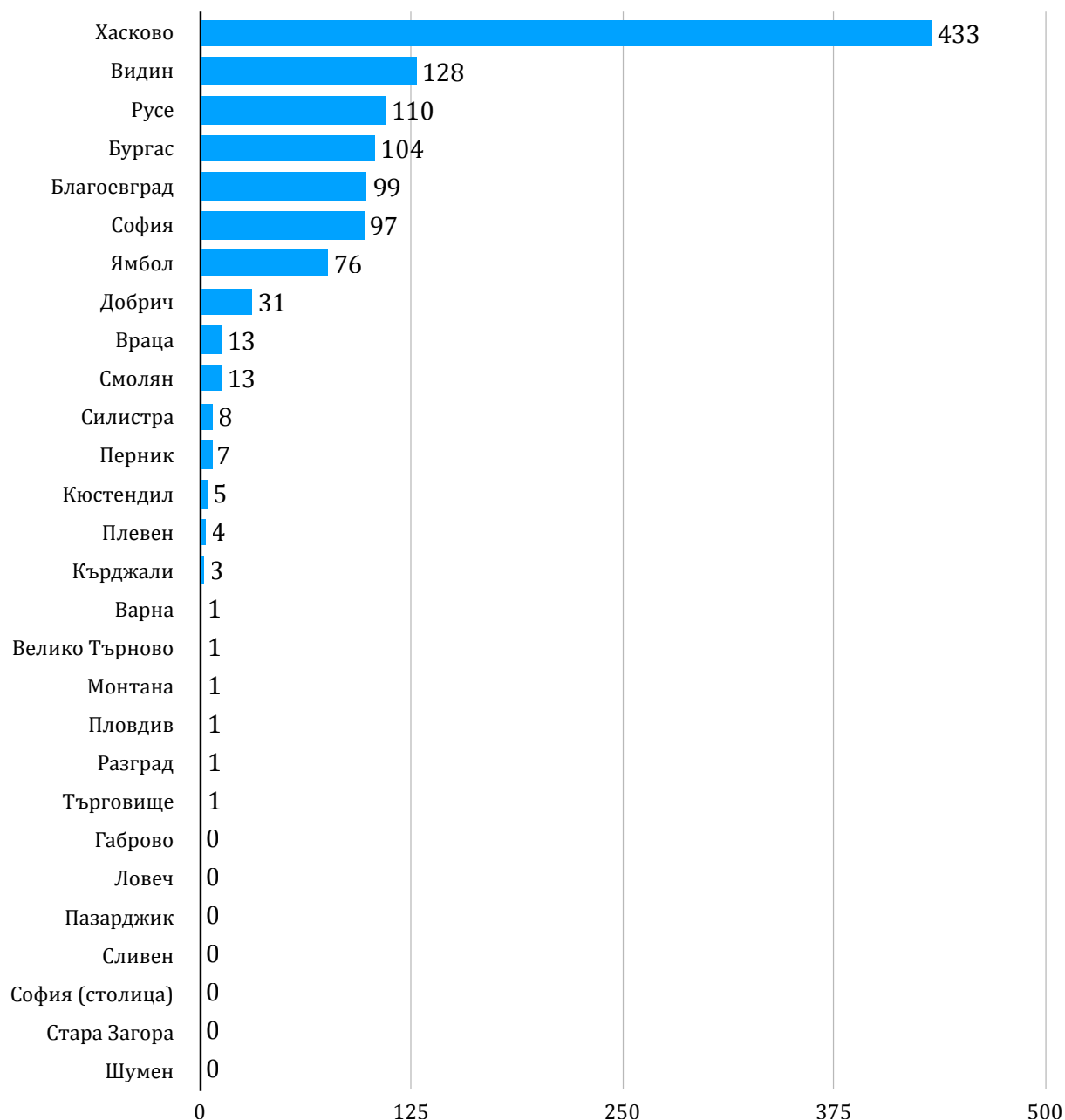
Престъпления по чл. 279 от НК за периода 2012 г. - 2021 г.

Повече от половината наказани престъпления по чл. 279 от НК (7 222) са на входна граница и са съсредоточени в три области – Хасково, Ямбол и Бургас. Това е

напълно закономерно предвид тяхното местонахождение – те обхващат цялата ни югоизточна граница с Република Турция, откъдето идва почти целият поток от мигранти. По-малка част от престъпленията са извършени на изход от страната, като те са предимно на западната – София област, Благоевград (3172), и северната ни граница – Русе, Видин, Добрич и Силистра (1949). В посочените области са извършени 12 343, или 95,88% от всички наказани престъпления по чл. 279 от НК.

Престъпления по чл. 280 от НК по окръжни съдилища за престъпленията за периода 2010 г. - 2021 г.

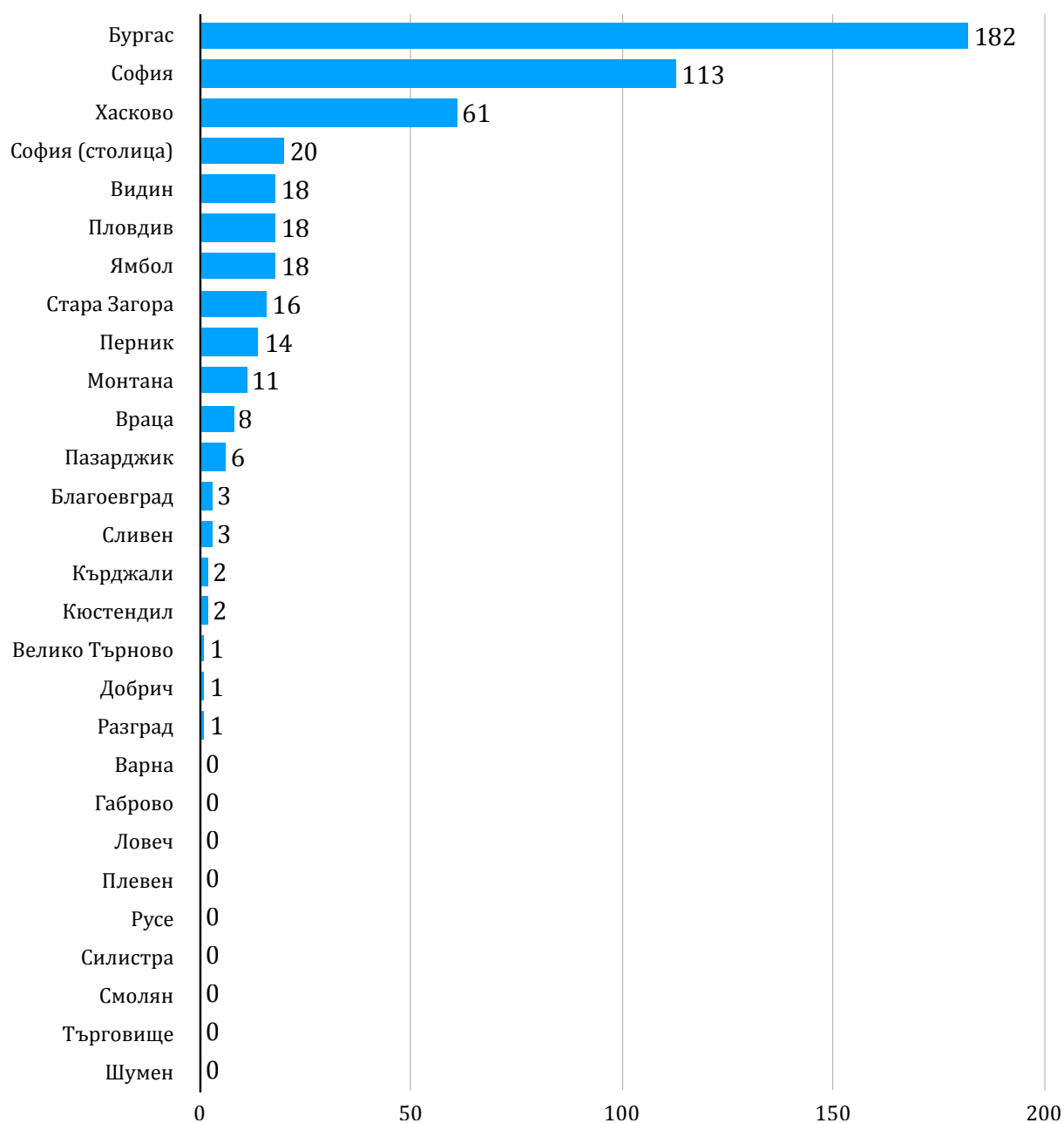

Сравнително идентична е регионалната картина на наказаните престъпления по чл. 280 от НК, което е съвсем логично. Специфики откриваме във

факта, че в Хасковска област са наказани 433 престъпления, което е над три пъти по-висока стойност от следващата я област, и представляват 37,46% от всички наказани престъпления по чл. 280 от НК. На второ и трето място са областите Видин (128) и Русе (110), които по брой наказани престъпления по чл. 279 от НК са на по-задно място – съответно седмо и шесто място. Като добавим Бургас, Благоевград, София област и Ямбол, броят на наказаните престъпления достига 1047, или 90,57% от всички по чл. 280 от НК.

Престъпления по чл. 281 от НК по окръжни съдилища за периода 2010 г. - 2021 г.

Данните за наказаните престъпления по чл. 281 от НК също не показват

толкова съществени различия. Първенството тук се държи от Бургас, София област и Хасково, в които са наказани общо 356 престъпления, или 70,22% от всички по чл. 281 от НК. Когато проследим следващите ги области – София град, Видин, Пловдив, Ямбол, Стара Загора, Перник и Монтана, макар и не толкова значими в статистическо отношение, те много ясно трасират пътя от югоизток (входа) към запад и северозапад (изход). Другото, което вече прави много по-сериозно впечатление, са стойностите за областите Русе, Добрич и Силистра – едва едно наказано престъпление за трите области, тъй като те имат сравнително висок относителен дял по предходните две престъпления. Това ни навежда към извода, че мигрантите, влезли незаконно през югоизточната ни граница и насочили се към североизточната, преминават транзитно през територията на страната, което не налага тяхното пребиваване за по-продължително време в нея, съответно няма необходимост те да бъдат допълнително подпомагани, докато успеят да достигнат изходната си точка.

Динамика на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

Динамиката на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2012-2021 г. ни показва тяхното изменение във времето. Тази количествена характеристика позволява да се проследят промените в техните стойности, след което да се установят и причините за настъпилата промяна.

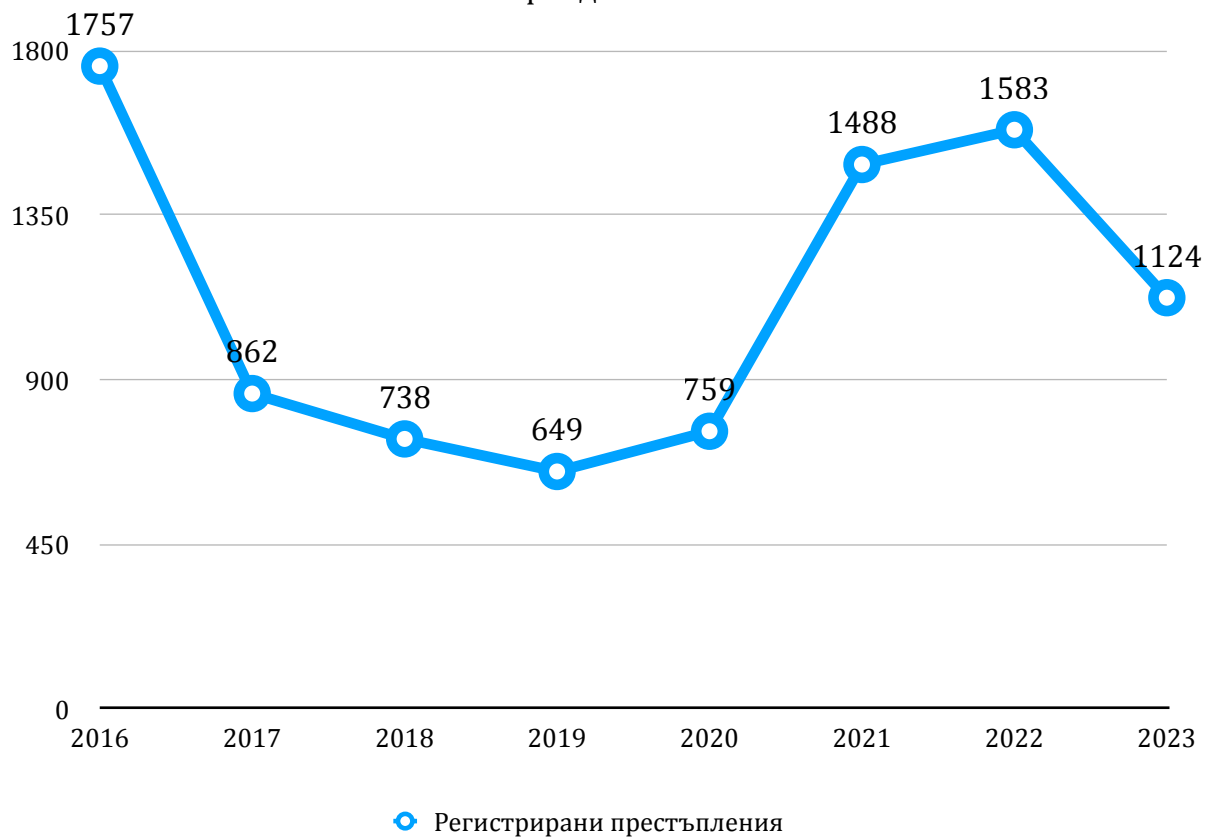
Динамика на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК

Динамиката на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2016-2023 г. показва известна цикличност в тяхното развитие. В началото се наблюдават най-високите стойности, след което сме изправени пред рязък спад и продължителен застой в ниските стойности. През 2021 г. следва рязък скок, последван от ново увеличение с 14% за 2022 г и спад с 22% на регистрираните престъпления през 2023 г. Така в последните три години на периода имаме сравнително високи нива на изследваните престъпления. Ако следваме движението на кривата за периода 2016-2023 г., то можем да прогнозираме, че през следващите 2-3 години ще имаме допълнително снижаване и застой в по-ниските стойности, последвани от ново покачване и достигане на сравнително високи нива. Продължаването на описаната цикличност обаче зависи от много динамични криминогенни фактори, което прави нейното осъществяване твърде условно.

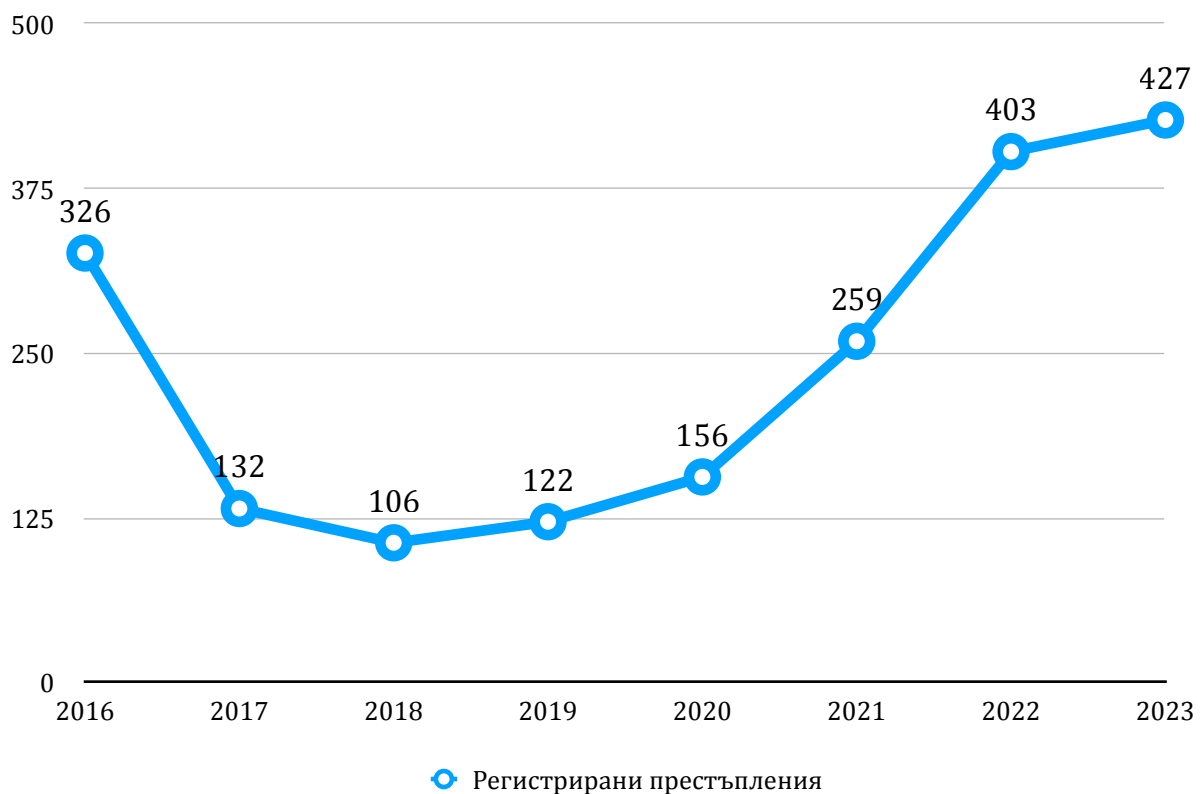

Динамиката на отделните престъпления не е напълно идентична през указания период. Тяхното нарастване и намаляване във времето не е съвсем пропорционално, най-ниските им стойности са в различни години, а през 2019 г. имаме намаляване при чл. 279 и покачване при чл. 280-281 от НК. Особено отчетливи разлики имаме през последните две години, където нарастването през 2022 г. по чл. 279 е малко над 6%, а това по чл. 280-281 е 56%. През 2023 г. тенденциите отново се разминават, като при чл. 279 е налице спад с 29%, докато при чл. 280-281 имаме ръст с 6%.

Регистрирани престъпления по чл. 279 от НК
за периода 2016 - 2023 г.

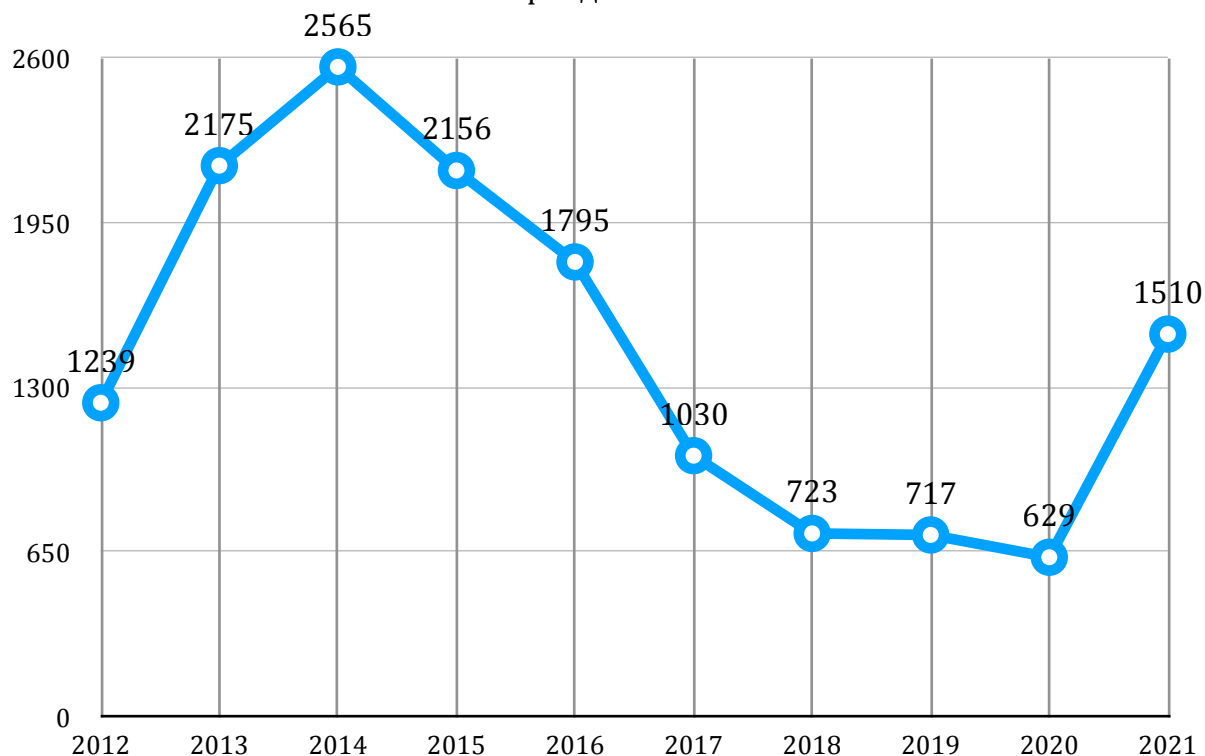
Регистрирани престъпления по чл. 280 и чл. 281 от НК
за периода 2016 - 2023 г.

Динамика на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

Динамиката на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2012-2021 г. ни разкрива различните етапи, през които те преминават – покачване в началото, последвано от спад и застои, като в края на периода отново сме изправени пред значително увеличение. Ако следваме движението на кривата за периода 2012-2021 г., то можем да прогнозираме, че през следващите 2-3 години ще имаме допълнително покачване и застои във високите стойности, последвани от нов значителен спад и застои в ниските стойности. Реализирането на подобна цикличност обаче може много бързо да се промени, ако настъпят съществени изменения при основните причини и условия, детерминиращи мигрирането на големи групи от хора по посока на държавите в Европа.

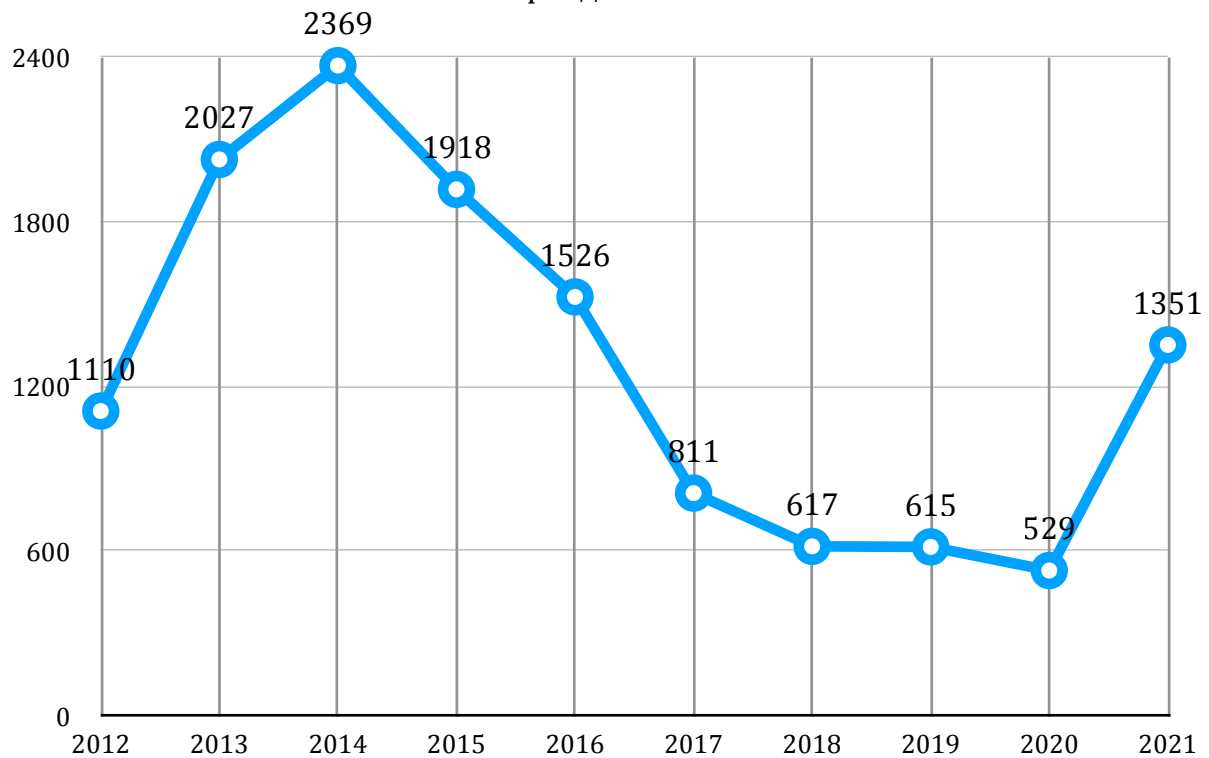
Динамика на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Когато разгледаме динамиката на отделните престъпления, веднага прави впечатление, че графиките им показват известни различия за периода на изследването. Още по-интересен е фактът, че за определени години при някои от тях е налице значителен спад, а при други – съществен ръст. От трите графики по-долу, показващи динамиката за всяко от трите престъпления поотделно, е видно, че кривата на престъпленията по чл. 279 и тази по чл. 280 имат приблизително идентична форма. Различия се наблюдават основно при престъпленията по чл. 281.

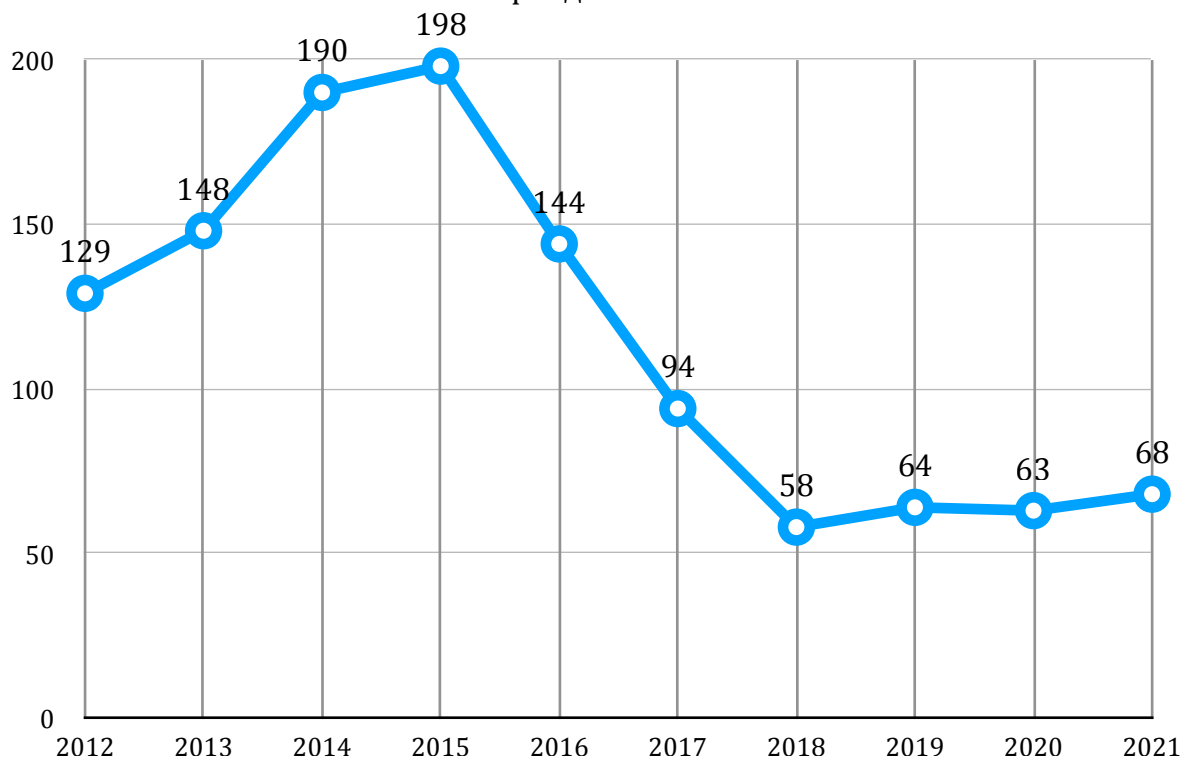
Това, както вече беше посочено, може да бъде обяснено с обстоятелството, че тя се развива едва от момента, когато първите две престъпления са „набрали скорост“ и възниква необходимостта от пребиваване и напускане на страната от намиращите са на българска територия мигранти. Затова в началото на периода се тръгва от нулеви стойности, а пиковете следват във времето максималните стойности на първите две престъпления.

Динамика на наказаните престъпления по чл. 279 от НК
за периода 2012 - 2021 г.

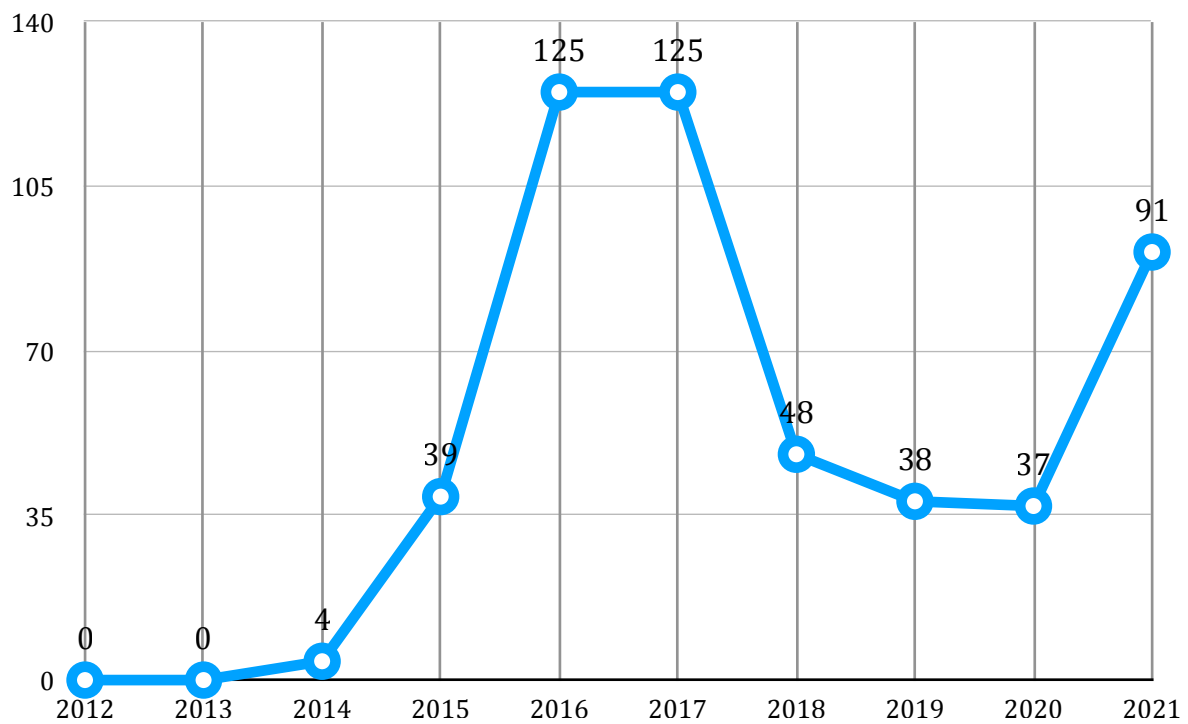

Динамика на престъпленията по чл. 280 от НК
за периода 2012 - 2021 г.

Динамика на престъпленията по чл. 281 от НК
за периода 2012 - 2021 г.

Качествена характеристика на престъпленията по чл. 279 – 281 от НК

Престъпленията по чл. 279-281 от НК имат интегративна връзка помежду си, въпреки че по своята същност имат значителни различия помежду си. Извършителите на престъпления по чл. 279 се явяват предмет на престъплението по чл. 280 и почти винаги на това по чл. 281. На практика престъпната дейност по чл. 279 се превръща в *conditio sine qua non* за другите две престъпления. Първите две престъпления обичайно се извършват по едно и също време, докато последното започва от момента на тяхното довършване. Когато престъпната дейност по чл. 281 е свързана с подпомагане на влезли незаконно в страната мигранти, почти винаги е насочена към тяхното незаконно извеждане от нея, т.е. отново към извършване на престъпление по чл. 279 и чл. 280, с единствената разлика, че целта на престъпната дейност е чуждите граждани да бъдат изведени от страната. В тази хипотеза престъплението по чл. 281 се явява естествено продължение на тези по чл. 279 и чл. 280 и едновременно с това подготовка за тяхното последващо извършване.

Анализираните престъпления разкриват все по-висока степен на организираност заедно – когато те се извършват паралелно и/или в хронологичен ред, и поотделно – когато се извършват самостоятелно. Това затруднява значително както превантивната и преустановителната, така и репресивната дейност по отношение на тях.

Ангажират значителен ресурс за тяхното противодействие – човешки, материален и времеви, което неминуемо оказва негативно влияние върху ангажираността на правоохранителните органи с противодействието на останалите престъпни прояви. Така се създават предпоставки за увеличаване броя на престъпленията като цяло, включително онези, които по никакъв начин не са свързани с изследваните.

Ангажират значителен ресурс на правосъдната система – като цяло и най-вече по места. На практика в страната има съдилища и прокуратури, където са съсредоточени голяма част от извършените престъпления, което почти напълно блокира тяхната работа. По този начин се стига единствено до формалното приключване на делата, включително за всички други престъпления, което безспорно понижава справедливостта, целесъобразността и ефективността на наказателното правосъдие. Без всякакво съмнение сме изправени пред обстоятелство, който може да повлияе негативно нивата на престъпността в засегнатите региони.

Ангажират значителен ресурс и на пенитенциарната система – като цяло и

най-вече по места. Арестите в засегнатите съдебни райони се пренаселват, което налага задържаните лица да бъдат премествани в други, близкостоящи на тях арести. Всичко това предполага използването на огромен финансов и човешки ресурс до приключване на наказателното производство. Опази част от извършителите, на които се налага ефективно наказание лишаване от свобода, постъпват след това в затворите. Когато те са граждани на чужди държави, предвид наличието на езикова бариера и съществени културни и религиозни различия, се стига единствено до формалното изпълнение на наказанието, без да е възможно разгръщането на някаква корекционна и развиваща работа с тях. И тук можем да заключим, че целесъобразността и ефективността на пенитенциарната дейност е близка до нулата, докато разходите за нея по правило са по-високи.

Водят до бързи и значителни приходи за лицата, занимаващи се с този вид престъпна дейност. Користният мотив е изключително силен движещ фактор, особено като се има предвид не особено добрата икономическа стабилност на страната ни. Когато в извършването на престъпленията участват лица от региони, в които икономическото развитие е много ниско, реално тяхното възпиране става почти невъзможно и съвсем естествено с времето извършването на престъпления се превръща в занаят.

Бързата и лесна печалба автоматично въвлича съществуващи ОПГ в извършването на изследваните престъпления. Използването на създадените и поддържани канали за трафик и контрабанда е възможно, тъй като естеството на престъпната дейност го позволява. Същевременно за целта се развиват нови маршрути и се структурират нови престъпни групи, тъй като се изисква значителен ресурс и стройна организация за развиване на каналджийската дейност, чиито обеми и печалби надхвърлят тези от контрабандата и трафика. Ноторно известно е, че противодействието на организираната престъпност е едно от най-големите предизвикателства пред всяка правоохранителна система. Сдружаването и координирането на дейността на престъпните групи с аналогични образувания в съседните държави ѝ придава трансграничен характер, което допълнително я усложнява и пречатства нейното предотвратяване. Така за нейното противодействие се налага ангажирането на ресурс от различни държави с всички произтичащи от това затруднения.

Незаконният преход се осъществява в много редки случаи самостоятелно, защото създава прекомерни рискове за мигрантите. Разрастването на миграционните потоци се дължи на активното участие на други престъпни дейности като спомагането на незаконното преодоляване на границите, движението във вътрешността на държавите, трафика на хора, както и на корупционни действия. По този начин се създава своеобразен престъпен

конгломерат, чиито възможности нарастват неимоверно. От друга страна движението на големи потоци от хора създава неизбежните хуманитарни проблеми, а държавите са изправени пред сериозна дилема – дали да се ангажират с преодоляването на хуманитарната катастрофа или да насочат усилията си към противодействие на изложената широкомащабна престъпна дейност.

Трансграничният характер на престъпленията влияе изключително негативно върху различни геополитическите процеси, в които Република България участва пряко – напр. продължилото повече от 10 години отлагане на приемането ни в Шенген се аргументира основно с този проблем. Същевременно създаването на представи в международната общност за невъзможността ни да поддържа високо ниво на сигурност е универсален негативен фактор, който генерира различни проблеми пред страната ни.

Все по-активно в престъпната дейност по чл. 280-281 се включват лица от страните на произход на мигрантите, част от които на по-ранен етап са извършили деяние по чл. 279 от НК – по този начин от тяхна страна се реализира нещо като голям шлем. Освен че съдържа допълнителен потенциал за развитие на изследваните престъпления, помощта на пребиваващите у нас мигранти позволява успешно да се заобикалят предприетите от държавата мерки за противодействие на този вид престъпна дейност.

Изследваните престъпления оказват съществено негативно влияние върху обществения живот. Към разходването на огромни публични финанси за противодействие на престъпленията по чл. 279-281 от НК, следва да се добавят и различните материални вреди за населението, където пребивават легално или нелегално мигрантите – напр. кражби, унищожаване и повреждане на движими или недвижими вещи и др. В не по-малка степен следва да се отчетат и негативните нематериалните изражения на анализираната престъпна дейност – създаването на чувство за несигурност, страх от различни посегателства, отрицателни (стигащи до крайност) обществени нагласи сред населението са малка част от породените социално-психологически процеси, отличаващи се с отрицателен характер. Нерядко се стига до предприемане на ответни мерки от гражданите⁶¹, чиято законо- и целесъобразност са твърде съмнителни, но пък водят до допълнителна ескалация на изложените негативни процеси.

При извършването на изследваните престъпления се стига нерядко до застрашаване на живота и здравето на мигрантите. Преди всичко това е резултат от всевъзможните опити да се избегне разкриването на незаконното преминаване през границата на отделни или групи от лица, последващото им незаконно пребиваване в страната, както и установяването на лицата, подпомагащи тази

---

⁶¹ Например станалите печално известни акции за залавяне на нелегални мигранти, както и немалкото случаи, при които самите мигранти стават жертва на различни посегателства.

дейност. В повечето случаи това става със съгласието на мигрантите, но това по никакъв начин не понижава по-високата обществена опасност на такъв тип деяния.

С тях се застрашават нерядко живота и здравето на служителите, натоварени с противодействието им. От една страна това повишава значително обществената опасност на престъпленията, а от друга – действа демотивиращо на служителите в борбата с тях, защото е повече от разбираемо, че създаването на риск за собствения им живот е стопиращ фактор. Вероятно извършителите са пресметнали това обстоятелство и разчитат на него, тъй като понякога предприемат особено рискови действия за избягване на собственото си разкриване.

Изключително важна качествена характеристика на този вид престъпна дейност е, че тя не подлежи на самостоятелно въздействие от страна на нашата държава, когато е обусловена от криминогенни фактори извън територията ни и се извършва от чужди граждани. Поради тази причина предприеманите репресивни мерки не са в състояние да окажат почти никакво влияние върху причините и условията, които я детерминират. Всичко това превръща в изцяло номинална ролята на традиционния подход за борба с престъпността – репресивният, чието значение у нас като цяло се надценява. Друга важна причина за широкото му приложно поле е неговото положително възприемане от нашето общество. Очевидно е, че за успешното противодействие на такъв тип деяния е нужно прилагането на неконвенционални средства, а тяхното разработване, внедряване и прилагане не може да стане бързо и лесно. Тъкмо това е една от основните причини за снижаване ефективността при борбата с тази престъпна дейност – последната е в състояние да се разгръща много по-бързо и лесно от ответната ѝ реакция.

В своята съвкупност посочените качествени характеристики ни представят изследваните престъпления като вид престъпна дейност, отличаваща се с висока степен на обществена опасност и същевременно я правят много по-трудна за противодействие. Всичко това навежда към извода, че справянето с нея не може да се основава предимно на спорадични и конвенционални стъпки – напр. изграждането на защитни съоръжения по границата, завишаване на наказанията и др. Успешното противодействие на такъв тип престъпна дейност преминава задължително през систематични и проактивни действия – напр. пряко ангажиране на международните ни партньори и дипломатическите служби, въздействие върху криминогенните фактори, стоящи в нейната основа, активно ангажиране на обществеността, използване на агентурен апарат (у нас и в чужбина), внедряване на служители в престъпните сдружения, пресичане на

корупционните практики и установените канали за преминаване и транспортиране на мигрантите, изграждане и поддържане на мултифункционална защита на границата, формиране на мултинационални екипи за охрана на границата и граничната зона и др.

Причини и условия за престъпленията по чл. 279 – 281 от НК

Анализът на причините и условията, които предизвикват нелегалното преминаване през границите на държавите, трябва да съобразява всички обстоятелства, които водят до реализиране на престъпното деяние, независимо от това дали едновременно те се явяват и основание за получаване на убежище или международна закрила на по-късен етап. По своето естество те се характеризират с многоаспектността си и възможността да търпят съществени изменения за много кратък период от време. Тези обстоятелства правят изследователската задача изключително трудна за изпълнение, тъй като тя рискува да бъде винаги непълна, а във времево отношение – неточна, ако междувременно са настъпили някакви значителни изменения в детерминантите им. Въпреки съществуването на посочените неизбежни рискове, екипът на изследването се ангажира с нейното изпълнение и положи значителни усилия при реализирането ѝ. В резултат на това могат да се представят следните по-важни причини и условия, стоящи в основата на изследвания вид престъпна дейност.

Причини за престъпленията по чл. 279-281 от НК

Причините за престъпленията по чл. 279-281 от НК имат първостепенно значение за тяхното извършване, защото са в основата на мотивационния комплекс и целените резултати от страна на техните извършители. Водещите причини са следните.

Липса на гаранции за правото на живот

Голяма част от лицата, извършили престъпления по чл. 279 от НК, са бежанци, които произхождат от зони с военни действия или други въоръжени конфликти. Част от тези лица бягат и от преследване, основано на политически или религиозни възгледи, което ги кара да се страхуват за живота си. Характерно за мнозинството от страните на произход на осъдените лица за престъпления по чл. 279 е, че са политически нестабилни и дипломатическата комуникация от страна на Република България с тези държави е бавна, неефективна, а в някои случаи и изцяло отсъстваща. Това прави изключително трудно потвърждаването на версиите на лицата, твърдящи, че са бежанци и съответно разграничаването на бежанците напр. от трудовите мигранти.

Липса на нормални условия за живот и икономическа нестабилност

Според получената от изследователския екип информация, която се потвърждава от всички източници, сред водещите мотиви на извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК са желанието да подобрят начина си на живот, личното и семейното си финансово състояние.

За извършителите на престъпления по чл. 279 основната мотивация е да напуснат държавата, в която живеят, където стандартът на живот е много по-нисък, и да се установят в по-богата държава, предимно от Западна Европа, където или да работят, или да бъдат бенефициенти на местната социална система. Част от извършителите имат намерение да изпращат средства на близки и роднини, които са останали в страната на произход.

За извършителите на престъпления по чл. 280 и чл. 281 от НК користният мотив несъмнено е водещ. Характерно за тях е, че живеят в среда на бедност и липса на подкрепа от обществото. Част от тях са имали намерение посредством престъплението да преодолеят конкретен финансов проблем – най-често натрупан дълг. По-слабото икономическо развитие на граничните региони е неоспорим факт, а населението в тях получава ниски доходи и традиционно живее в бедност⁶². В страната са формирани няколко икономически центъра – София, Пловдив, Варна, Стара Загора, Русе и Бургас⁶³, в които главно се концентрират икономически дейности и работни места. Следва да се има предвид, че и между посочените центрове в никакъв случай не е налице равнопоставеност в социално-икономическите показатели. Траен недостатък на водената държавна политика е липсата на адекватно финансиране и инвестиции в развитието на отделните региони, което води до съществени дисбаланси между тях. По този начин гражданите от крайните региони имат по-малки възможности за професионална реализация по родните си места. Затова логично вземат решение или да се преместят към някой от горепосочените центрове, или да си намерят алтернативни източници на доход, към които спадат и незаконните, включително „каналджийството”.

---

⁶² В този смисъл: „Разликата между най-развития (София-град) и най-изостаналия (Видин) в икономически план NUTS III район нараства от 43 пъти през 2007 г. до 63 пъти през 2017 г. Най-значително изоставане се наблюдава в областите Силистра, Сливен, Видин и Кърджали, където БВП на човек от населението е около 23- 26% от средното равнище за ЕС.”-Министерство на финансите. Рамков стратегически документ България 2030. Приложение №2 Част 1 Анализ на социално-икономическото развитие на страната след присъединяването ѝ към ЕС,2022, с.9.

⁶³ ИПИ (Институт за пазарна икономика) представи „Икономическите центрове в България-2023”. Интернет страница на ИПИ: <https://ime.bg/articles/ipi-predstavuya-ikonomichekite-tsentrove-v-byulgariya-2023-2/> [последно прегледан на 14.12.2024 г.]

Установяване в държавите, където са техните семейства и роднини

Традиционно мигрантите са лица, които отдават голямо значение на семейните и родствените връзки. Наред със стремежа към лично материално осигуряване, стои и този за оказване на материална помощ на близките. Съвкупното им проявление формира още в самото начало на нелегалния преход целта след достигане на крайната дестинация и установяване в нея, да се подготвят необходимите условия за идването на семейството и близките в съответната държава (особено характерно за мигрантите от Сирия). Те поддържат редовна комуникация помежду си, а трасираният от успешно преминалите път служи като улеснение за успешното незаконно придвижване на близките им. Изпращането на средства допълнително подпомага този процес, защото обезпечава нужното разплащане с каналджиите и публичните органи по маршрута. На практика постигането на тази цел се обособява и като водещия фактор, детерминиращ случаите на рецидив при деянието по чл. 279 от НК, тъй като съчетава в себе си рационални и емоционални причини.

Ниска правна култура

Данните от изследването сочат, че една от причините за престъпленията по чл. 279 от НК е изключително ниската, дори отсъстваща правна култура у извършителите им. В част от лицата, осъществяващи това деяние, изначално отсъства визията за правната система, характерна за развитите държави. Съчетано с факта, че по правило осъжданията за престъпления по чл. 279 от НК завършват с постановяване на условна присъда (92,56%), тези лица изобщо не осъзнават, че са били осъдени за престъпление, ако изобщо имат правно самосъзнание какво всъщност е “престъпление”. Макар такова виждане да не може да се отнесе за всички извършители, следва да се отбележи, че много от тях са с нисък интелект, необразовани и с огромни културни различия спрямо европейските разбирания. В тази връзка разбирането им за правната система, характерна за България и другите европейски страни, не би могло да бъде пълноценно, още повече, че в държавите им по произход правната култура не е еволюирала в същата степен.

По отношение на извършителите на престъпните състави по чл. 280 и чл. 281 от НК не може да се изведе същата зависимост, въпреки че и там откриваме данни за ниско образование и до съществуващи дефицити в правната им култура. При тях водеща роля играе не толкова липсата на представа за установения правен ред, преди всичко за релацията разрешено-забранено, а нагласите за неговото

неглижиране и увереността, че той може да бъде заобиколен. Като добавим, че те се отличават с лекомислие, незрялост, авантюризъм, податливи са на натиск от страна на криминално проявени лица, които ги вербуват да станат част от този вид престъпна дейност, както и липсата на ясна представа за възможните последици от участието в нея, тази констатация намира своето рационално обяснение.

Чувство за безнаказаност

Проследяването на статистическите данни за броя на осъдените лица и наложените им наказания по чл. 279-281 от НК показва, че наказателната дейност трудно може да възбуди страх в осъдените, както и у евентуалните извършители. Наказанията не са тежки, а в големия си процент изтърпяването им е условно, поради което и не действат възпиращо върху осъдените и останалите членове на обществото. Друго важно обстоятелство, относимо към разглежданата причина, е високата латентност на изследваната престъпна дейност. Многобройните случаи, които са останали извън ползрението на правоохранителните и съдебните органи допринасят съществено за формиране на чувство за безнаказаност. Заедно с факта, че има много мигранти, които се нуждаят от помощ за нелегалното си преминаване и заплащат немалки суми за същото, бизнесът по „незаконното подпомагане“ се очертава като изгоден и с малък риск. Такъв извод, относим без всякакви съмнения към актуалната обстановка с изследваната престъпна дейност в Република България, не е характерен изключително за нашата страна, а е изведен последователно от Службата по наркотиците и престъпността на ООН, като е формиран на база наблюденията в световен план⁶⁴.

---

⁶⁴ MIGRANT SMUGGLING FAQs-United Nations. Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/migrant-smuggling/faqs.html> [последно прегледан на 14.12.2024 г.]

Условия за престъпленията по чл. 279-281 от НК

От своя страна условията за престъпленията по чл. 279-281 от НК нямат същото непосредствено значение, каквото притежават причините. Тяхната роля е на криминогенен фактор, улесняващ извършването на изследваните престъпления. Най-важните от тях са следните.

Географско местоположение на Република България

Събраните по време на изследването данни сочат категорично, че основно значение за развитието на престъпните деяния по чл. 279-281 от НК има географското местоположение на Република България. Страната ни се намира на най-късия, изцяло сухопътен коридор, свързващ Близкия изток и Северна Африка с Европа, което го прави предпочитан маршрут за достигане от тези точки на света до европейския континент. Коментираното обстоятелство щеше да се разглежда като част от причините за тези престъпления, ако нашата страна беше крайната цел на мигрантите. Общеизвестен факт е, че целената дестинация на лицата, извършващи престъпления по чл. 279 от НК, са страните от Централна и Западна Европа, поради което екипът го оценява като част от условията за изследваните престъпления.

Извършителите на престъплението, предвидено в чл. 279 от НК, се възползват от естествените транспортни коридори, преминаващи през България, за да достигнат крайната си цел. Съответно тяхното наличие предопределя и престъпната дейност, свързана с подпомагане на нелегалното прекосяване на границата и последващото пребиваване и преминаване през територията на страната, криминализирана със съставите на чл. 280 и чл. 281 от НК. Или иначе казано – наличието на лица, които възнамеряват да влязат незаконно в нашата страна и след това да я напуснат по същия начин, детерминират и престъпленията по чл. 280 и чл. 281 от НК.

Особеното на това условие е, че мигрантите в стремежа си да преминат нелегално границата на влизане и след това по същия начин да напуснат територията на страната, съответно да бъдат подпомагани в тези си действия от каналджиите, генерират двойно количество от престъпленията по чл. 279 и чл. 280 от НК, което покачва значително количествените им измерения.

Недостатъчно ефективна охрана на държавната ни граница с Република Турция

По време на изследването се установиха многобройни данни – общодостъпни и в резултат на изследователската дейност, за съществуващи проблеми с охраната на най-сериозно засегнатата от мигрантския натиск граница – тази с Република Турция. Такава оценка поставят голяма част от интервюираните и анкетиранияте по изследването служители, редица международни органи и институции, както и общественото мнение.

Основание за нея дават различни факти и обстоятелства, чиято съвкупност понижава способността на държавата ни да обезпечи неприкосновеността на границата. На първо място може да се посочи закъснялото и твърде бавното изграждане на преградното съоръжение по протежението на границата с турската държава. Впоследствие се оказва, че на места то е некачествено изградено и е много лесно да бъде компрометирано, съответно не е в състояние да изпълнява предназначението си. Бързината на неговото възстановяване и поддръжката също не са на достатъчно високо ниво.

В тази връзка е и неефективната логистика по границата и недостатъчната материална обезпеченост на граничните полицаи с автомобили, кучета, прибори за нощно виждане, сензори, датчици, термокамери и др. Това затруднява изпълнението на служебните им задължения и понижава неговото качество. Не е изградено и видеонаблюдение по цялата граница, което позволява на мигрантите да минават незабелязано през такива зони.

Недостатъчният брой гранични служители е друг съществен фактор. В опит да се справи с него МВР командирова перманентно личен състав от вътрешността на страната, но постигнатите резултати не са достатъчно добри. От друга страна част от служителите са демотивирани и negliжират изпълнението на служебните си задължения, а корупционни действия на различни нива в системата също понижават нейната ефективност.

Лошото състояние на инфраструктурата, наличието на гористи местности и труднодостъпни терени по границата и в граничните зони е друг неблагоприятен факт. Комплексното негативно влияние на посочените обстоятелства има двойко проявление. От една страна обективно затрудняват охраняващите ги служители, а от друга – улесняват незабелязаното преминаване на границата и последващото укриване от страна на мигрантите⁶⁵.

---

⁶⁵ За съжаление тези фактори доведоха и до някои тежки инциденти с пострадали служители и мигранти, включително смъртни случаи.

Корупция

Корупционните прояви са универсален криминогенен фактор, а данни за такива се установиха в процеса на развитие на изследването. Генерирането на големи парични потоци, с които се облагодетелстват лицата, занимаващи се с тази дейност, позволяват част от тях да се пренасочват към публичните органи, отговорни както за охраната на държавната граница, така и към онези, определящи социално-политическите процеси и законодателството в отделните държави. В голяма степен могъществото на ОПГ се дължи на възможността да корумпират служители от всички нива на държавните органи, което им осигурява разширяване на престъпната дейност и безнаказаност. Донякъде на това условие се дължи и проявлението на редица други криминогенни фактори – напр. не се задържат организаторите на престъпната дейност, които имат най-важна роля и извличат най-голяма имотна облага, неефективната охрана на държавната граница, липсата на системни и целенасочени действия за прекъсване на престъпната дейност и др.

Наличието на разработени и действащи канали за трафик и контрабанда

Наличието на разработени и действащи канали за трафик на хора и контрабанда на различни стоки, поддържани от ОПГ, предоставят отлична база за развитие на нелегалната миграция и подпомагащите я престъпни деяния. Тяхното използване е възможно предвид естеството на изследваните престъпления. С времето те се развиват допълнително, защото каналджийската дейност добива невиджани обеми и печалби, което налага диверсифицирането на използваните маршрути. В основата ѝ обаче стоят основните принципи за организация и координация на сродните криминални дейности, както и натрупаният опит по избягване на тяхното разкриване и наказване. Сътрудничеството между групите, ангажирани с коментираните престъпни действия, води до тяхното укрепване и съществено разрастване на миграционните потоци.

Липса на достъпни и легални начини за трудова миграция

Важно условие за развитие на тази престъпна дейност е липсата на достъпни и легални начини за трудова миграция от страните на произход на извършителите. Както е видно от данните за осъдените лица, мнозинството (70,63% от осъдените за периода 2015-2021 г.) извършители на престъпленията по

чл. 279 от НК са граждани на три държави – Афганистан (30,85%), Ирак (23,50%) и Сирия (16,29%). Характерно и за трите държави е, че се намират в политическа нестабилност и състояние на гражданска война, и съответно ограничени дипломатически отношения със страните от Европа. Това прави невъзможно кандидатстването и получаване на визи, позволяващи законното влизане в страната и упражняването на труд. Поради тази причина и част от лицата, извършващи престъпления по чл. 279 намират за единствена алтернатива физическото достигане до крайната им цел, където да работят в сивия сектор.

Ниско образование и доходи

Ниско образование и доходи са отличителен признак както за лицата, които осъществяват изпълнителното деяния по чл. 279 от НК, така и за лицата, които ги подпомагат, и по този начин осъществяват престъпните състави на чл. 280 и чл. 281 от НК. По отношение образованието на лицата, осъдени за престъпления по чл. 279 от НК България не би могла директно да влияе, доколкото 97,01% от тези лица за периода 2015-2021 г. са граждани на други държави.

По отношение на лицата, осъдени за престъпления по чл. 280 и чл. 281 от НК, е видно, че значителна част от тях са с българско гражданство. По-ниската им образователна степен и професионална квалификация, водещи до проблеми с трудовата заетост и доходите, се откроява като съществено условие за извършване на изследваните престъпления. Лесно проследима е зависимостта между сумите, които се заплащат за времето и усилията, необходими за подпомагането на незаконните мигранти, съответно несъразмерно по-високия им размер от възнаграждението, което получават лицата с невисока образователна степен и професионална квалификация. Също така следва да отбележим, че са провеждани изследвания в България, от които е видна корелацията между по-високата образователна степен и по-доброто трудово възнаграждение⁶⁶. Като при лицата с основно и по-ниско образование ясно се откроява, че най-голям брой от тях са се намирали около линията на бедност.

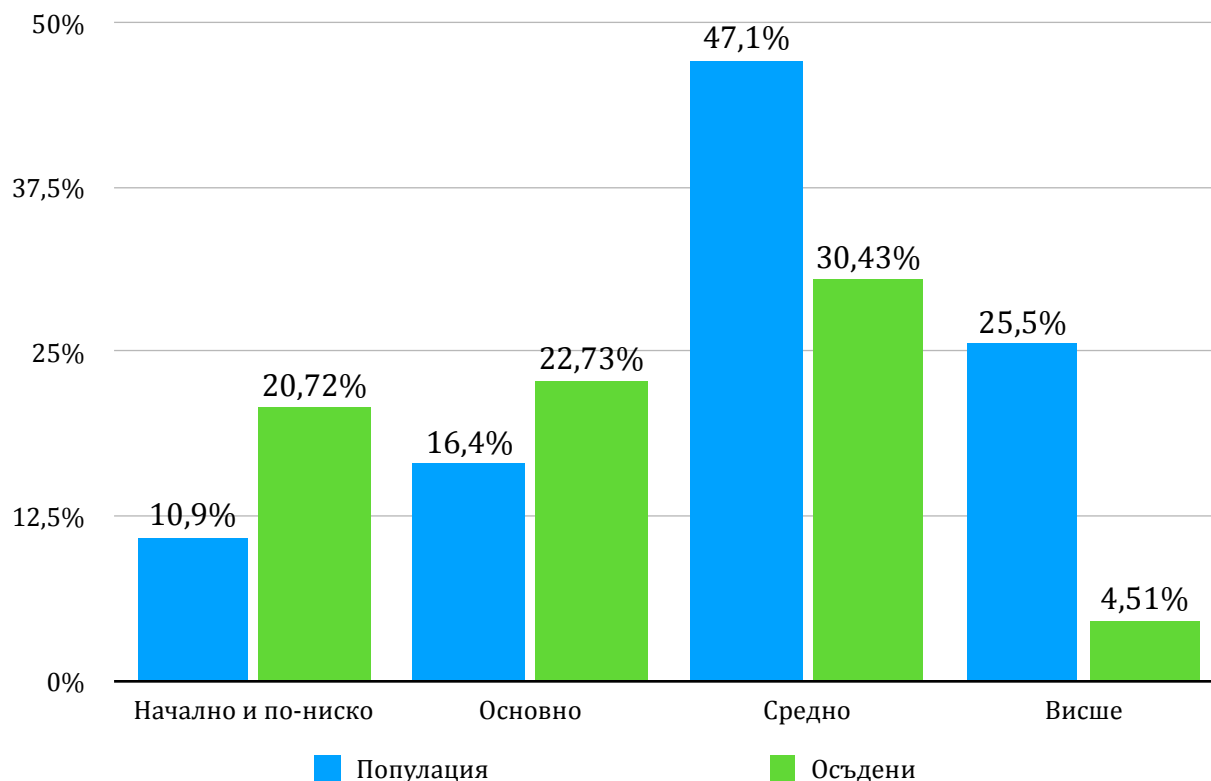
Когато сравним данните от Преброяването на населението през 2021-а година, проведено от Националния статистически институт установяваме, че има съществени разлики между придобитата степен на образование сред българските граждани и между осъдените лица за престъпления по чл. 280 от НК. Т.напр 47,10% от българските граждани имат средно образование, а едва 30,43% от осъдените лица имат средно образование. Колкото по-ниско е придобитото образование,

⁶⁶ Николов, А. Крива на доходите – образованието и заетостта като път за борба с бедността. Институт за пазарна икономика. 2019 г., достъпно на: <https://ime.bg/articles/kriva-na-dohodite-obrazovaniето-i-zaetostta-kato-pyt-za-borba-s-bednostta/>

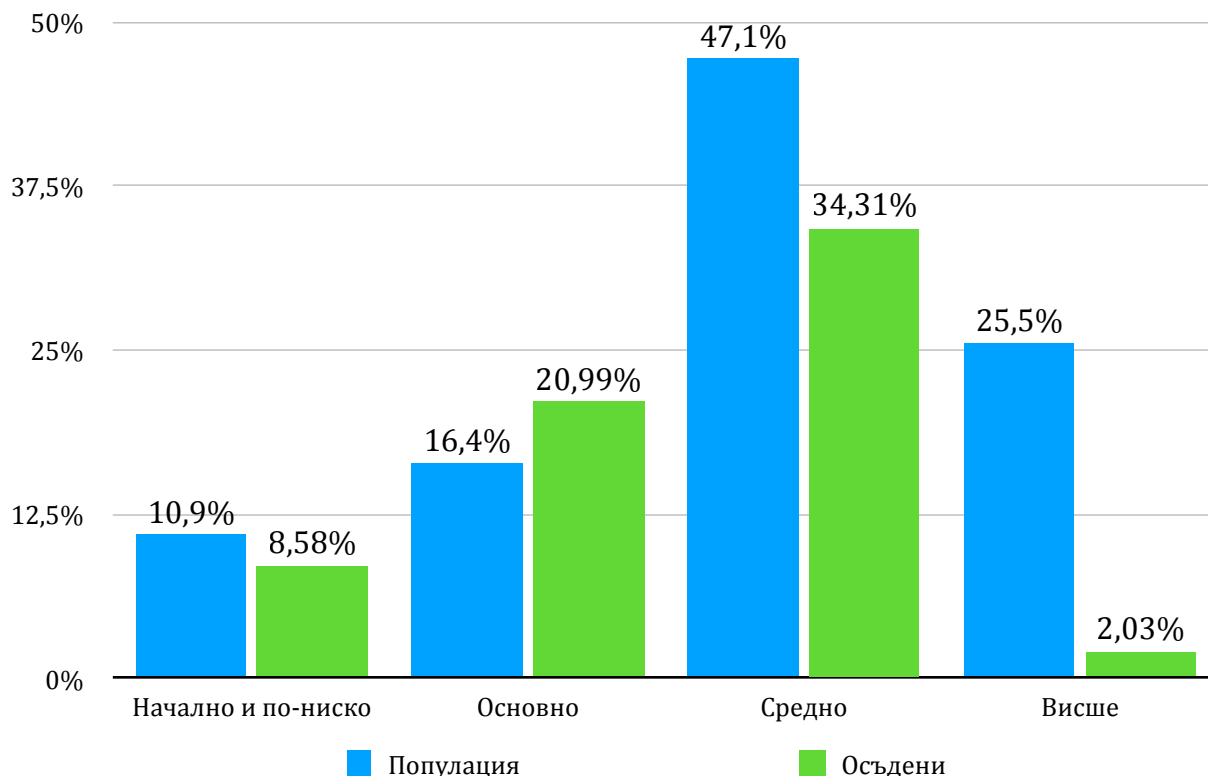
толкова повече лица са осъдени за престъпления по чл. 280 от НК.

Сравнение между степен на образование сред населението на Република България към 2021-ва година и степен на образование на осъдените лица по чл. 280 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Сходна е и картината при лицата осъдени за престъпления по чл. 281 спрямо общото ниво на придобита образователна степен сред гражданите на Република България - и тук осъдените лица с висше образование са близо пет пъти по-малко от колкото са висшистите сред гражданите на Република България. Осъдените със средно образование са близо 30% по-малко от колкото гражданите с придобито средно образование.

Сравнение между степен на образование сред населението на Република България към 2021-ва година и степен на образование на осъдените лица по чл. 281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Недостиг на работна сила в Европа и България

Това условие е характерно за престъплението по чл. 279 от НК, но както се видя до момента, именно то „захранва“ другите две. Изводът на екипа се потвърждава от годишния обзор на икономиката в Република България за 2022 г.⁶⁷, както и от Доклада за недостига и излишъка на професии на Европейската служба по заетостта от същата година. Може да възникне известно съмнение, че статистиките за 2022 г. не могат да бъдат определяни като представителни, доколкото обхващат период на действие на COVID-криза, която дава отражение и върху пазара на труда. В негова подкрепа обаче са налични данни от периода преди заболяемостта да започне, както и след като е частично овладяна. Информацията от съвместния доклад на Европейската комисия за заетостта през 2020 г.⁶⁸ сочи недостигът на работна ръка за периода 2013-2019 г. като важен фактор,

⁶⁷ Министерство на финансите, 2023 г. Дирекция "Европейски въпроси и икономически анализи". Икономиката на България. Годишен обзор/2022 г., с.5

⁶⁸ Eurofound (2021), Tackling labour shortages in EU Member States, Publications Office of the European Union, Luxembourg, p.3.

ограничаващ производството и цялостния икономически растеж, а заключенията на Съвета на ЕС от 02.12.2024 г. включват справянето с недостига на работна ръка и умения като една от важните задачи, които стоят пред държавите членки⁶⁹. Знаейки за тези затруднения в европейските държави, мигрантите разчитат да достигнат по какъвто и да е начин до тях, където да започнат трудова дейност и впоследствие да легализират пребиваването си, разчитайки на снизходителен подход от съответните страни. По този начин те биха постигнали целта си да подобрят начина си на живот, личното и семейното си финансово положение, докато европейските държави биха се сдобили с необходимата им, при това евтина, работна ръка.

Таблица 3.1 Тридесетте най-недостигащи професии, докладвани от сержантите⁸

Професия (забележка:4-цифрена професия)	Брой на отчетите Сержанти	Професия (забележка; 4-цифрена професия)	Брой на отчетите Сержанти
Шофьори на тежкотоварни автомобили и камиони	15	Месари, рибари и сродни предприятия	8
Системни анализатори	14	Готвачи	8
Заваръчни апарати и резачки за пламък	14	Граждански инженери	8
Механици на селскостопански и промишлени машини	13	Разработване на софтуер и приложения/анализатори	8
Електротехници в строителството и свързаните с него дейности	12	Разработчици на софтуер	8
Дърводелци и дърводелци	12	Счетоводители	7
Водопроводчици и монтажници на тръби	12	Специалисти по реклама и маркетинг	7
Готвачи	11	Климатизация, хладилна механика	7
Бетонополагащи машини, машини за довършване на бетон и свързани с тях	10	Техници по електротехника	7
Монтьори/оператори на металообработващи машини	10	Електрически механици и монтьори	7
Механика и ремонт на моторни превозни средства	10	Техници по електроника	7
Професионалисти в областта на медицинските сестри	10	Индустриални и производствени инженери	7
Тухлари и сродни на тях работници	9	Мазилки	7
Шофьори на автобуси и трамваи	9	Асистенти по продажбите в магазини	7
Електроинженери	9	Сервитьори	7
Общопрактикуващи лекари	9	Разработчици на уеб и мултимедия	7
Изготвители и монтажници на метални конструкции	9		

Представената таблица е от „Анализ на недостигащите и излишните професии въз основа на национални данни и данни от проучването на работната сила на Евростат“ за 2019 г. Прави впечатление, че по-често недостигът се отнася до по-нискоквалифицирани професии, за чието упражняване липсват или желание, или умения сред членовете на обществото. Именно тяхното наличие създава удобна ниша, в която мигрантите могат успешно да се впишат.

Идентифицираните причини и условия от изследователския екип се подкрепят и допълват от съдържанието на различни публикации и изследвания, третиращи проблеми, аналогични на предметния обхват на настоящото

⁶⁹ Справяне с недостига на работна ръка и умения в ЕС: Съветът одобрява заключенията. Интернет страница на Европейския съвет и Съвета на ЕС: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/02/tackling-labour-and-skills-shortages-in-the-eu-council-approves-conclusions/> [последно прегледан на 14.12.2024 г.]

изследване. Така историческият преглед, по-конкретно на годините на миналия век, позволява да бъдат изведени няколко обстоятелства, които създават големи потоци от нелегални мигранти. Отнася се до двете световни войни, деколонизацията и следващата я политическа нестабилност⁷⁰, вътрешните конфликти на етническа или национална основа като например в Алжир, Ангола, Замбия през 60-те години⁷¹.

След края на Студената война основанията за мигриране частично се променят. Основните сред тях са войните и гражданските конфликти, разпадането на СССР, нарушаването на човешките права, икономическите различия, стремежът към материален успех, развитието на транспорта и комуникацията⁷². Световната глобализация „скъсява“ разстоянията и улеснява най-вече младите хора в търсенето на по-добри места за икономически просперитет⁷³.

Като водещи се обособяват **бедността и икономическите различия** поради големите разлики в заплащане, възможност за развитие и условия на живот между страните по произход, голямата част от които спадат към представителите на най-слабо развитите страни според списъка на ООН⁷⁴, и приемащите страни, сред които са САЩ, Германия, Русия, Великобритания, Франция и др.⁷⁵. По наказателните производства у нас за извършени престъпления по чл. 279 от НК съдилищата не проучват подробно причините, които са основали решението за предприемане на незаконния преход, освен ако не е налице необходимост от преценка за прилагане на ал. 5 на същия член. Въпреки това в наличната съдебна практика се вижда, че извършителите сочат финансовите съображения като най-често основание – или поради крайната бедност⁷⁶ в родните им държави, или поради желанието за откриването на по-добро място за развитие⁷⁷, независимо, че и у дома условията са поносими⁷⁸.

⁷⁰ Кръстева, А. Фигурите на бежанеца. Поредица Миграционни и бежански изследвания. София: УИ Нов български университет, 2006, с. 69.

⁷¹ Пак там с. 52.

⁷² European Commission, DG Migration and Home Affairs. A study on smuggling of migrants. Characteristics, responses and cooperation with third countries. Final Report. Table 4 Links between countries of origin, transit and destination along the routes analysed in this study, 2015, 34-35.

⁷³ Цанков, В. Христова, Н. Миграционно и бежанско право. София: Издателство на Висше училище по застраховане и финанси, 2011, с. 13.

⁷⁴ Списък на най-слабо развитите страни: <https://www.un.org/ohrlls/content/list-ldcs> (последно прегледан на 10.12.2024 г.)

⁷⁵ Най-предпочитани страни за мигрантите през 2020 г.: <https://worldmigrationreport.iom.int/sites/g/files/tmzbd11691/files/documents/WMR-Data-Snapshot-Top-Origin-and-Destination-Countries.pdf> (последно прегледан на: 10.12.2024 г.)

⁷⁶ СР №231/2014 г. по н.д. № 366/2014 г. ОС Ямбол, СР №232/2014 г. по н.д. № 371/2014 г. ОС Ямбол.

⁷⁷ СР № 39 от 04.03.2015 г. по н.д. №25/2015 г. ОС Ямбол.

⁷⁸ „В отражение на все по-глобалния характер на миграцията се наблюдава по-голямо разнообразие както в страните, от които произхождат международните мигранти, така и в страните на тяхното местоназначение. Това е така, защото от 70-те години на миналия век насам преобладаващата тенденция е нарастването на миграционните потоци от развиващите се към развитите страни.“ - ООН.Световно икономическо и социално проучване 2004 г.

Независимо от политическото и икономическото развитие в световен план **военните конфликти и бягството с цел спасение** не са изчезнали. Европейският парламент обобщава за 2022 г., че от 384 245 лица, търсещи убежище през годината, повече от ¼ произхождат от „разкъсвана от война“ Сирия, Афганистан и Венецуела⁷⁹. Други събития, които предизвикват сходен резултат, са войната в Украйна от 24.02.2022 г., военният конфликт между Хамас и Израел и още други.

За гражданите на страните от африканския континент предизвикващите „нелегалното бягство“ обстоятелства се явяват идеалът за откриването на нов свободен и демократичен свят, в който виждат надежда за просперирание, въпреки опасностите, с които се асоциира самото пътуване, невъзможността за получаване на визи за законно влизане⁸⁰, откриването на нови представителства на ВКБООН⁸¹ и др. Докато за страните от Източна Европа основните причини са бедността, недостига на работни места и икономическата неравнопоставеност⁸².

Едновременно като причина и условие, което предразполага развитието на нелегалната миграция, се определя **силната връзка, която членовете на мигрантските общности имат помежду си**. Благодарение на редовната комуникация успешно преминават, особено тези от тях, които са успели да се установят, изпращат средства до близки роднини и сънародници и/или ги привличат към своето местоположение⁸³. Европейската комисия и Генерална дирекция „Миграция и вътрешни работи“ определят именно наличието на връзки с близки в друга държава и високата оценка, която същите дават на условията за живот и просперитет в нея, като определящи фактори за развитието на нелегалната миграция и дейността по нейното подпомагане.

Установяването на етническо малцинство на определена територия е важен фактор, тъй като се явява стимул за събиране на семейството и близките. Социалната връзка намалява едновременно разходите и рисковете. Следващата основна предпоставка е **наличието на реални или предполагаеми работни места, а оттам и на възможността за придобиване на доходи**. Обстоятелствата, които са определящи в тази посока, са нуждите на пазара на труда, политиката и законодателството в тази област на страната. Непосредствено влияние оказват

Международна миграция. Ню Йорк, 2004 г, с.11.

⁷⁹ Проучване на причините за миграцията: защо хората мигрират. Интернет страница на Европейския парламент: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate> (последно прегледан на 10.12.2024 г.)

⁸⁰ <https://www.schengenvisainfo.com/statistics/#statistics-from-third-countries> – статистиката показва покачване с 12% на отказа за получаване на виза на представители на страните от континента Африка между 2014г. и 2022г.

⁸¹ Anteby-Yemini, L. Migrations africaines et nouveaux enjeux de la frontière israélo-égyptienne. CECLS, L. Harmattan. Cultures & Conflicts. E:72, 2008, 77-99. <https://doi.org/10.4000/conflicts.17307>.

⁸² Петрунов, Г. Трафикът на хора в Източна Европа: Случаят на България. Анали на Американската академия за политически и социални науки. Том 653. Трафик на хора: Скоросни емпирични изследвания, 2014, 162-182.

⁸³ European Commission, DG Migration and Home Affairs. A study on smuggling, p. 26.

сегментираността на пазара на труда, т.е. налице ли са разлики във възможностите за развитие и заетост между местните жители и нелегалните мигранти⁸⁴, последните имат ли достъп до редовни работни места или могат да открият работа единствено в сивия сектор и др.

Проект за трафика на хора от Филипините „Коалиции срещу трафика на хора във Филипините – фаза 1”, осъществен в началото на XXI в. по поръчка на Междурегионалния изследователски институт на ООН за престъпност и правосъдие (UNICRI) и Международния център за превенция на престъпността (CICP) извежда основни характеристики на условията, в които се осъществява незаконното влизане на нелегални мигранти от Филипините в Италия. Заключениета са изведени в резултат на използването на два способа за проучване – интервюта с повече от 700 филипинци, които са влезли и пребивавали незаконно в Италия, както и подслушване на телефонните разговори на две международни организации за контрабанда, които осъществяват движението между Филипините и Италия⁸⁵.

Изводите ще бъдат представени накратко, защото прави впечатление, че съвпадат със заключенията, които изследователският екип формира на база анализа на постъпилата в резултат на изследването информация за престъпленията по чл. 279-281 от НК. Проектът отчита, че нелегалното преминаване на границата се извършва със съгласието и съдействието на мигрантите. За целта се използва помощта на контрабандисти (каналджии), като съществуват ОПГ, които се специализират конкретно в тази дейност – така малко на брой хора осигуряват нееднократно преминаването на множество мигранти. Продължителността и тежестта на пътуванията се определят от интензивността на полицейския контрол по границите и метеорологичните условия. Услугата се осъществява срещу заплащане, чийто размер варира – обстоятелството се отличава като основна причина за спомагане на незаконното преминаване от представители на всички групи на обществото. Отнася се до високодоходна дейност⁸⁶, която може да бъде реализирана от всекиго, защото липсват изисквания за образователен ценз, налице е разнообразие на начините за „подпомагане”, които могат да бъдат реализирани от различни по пол, възраст, интелектуално развитие граждани. Реализират се корупционни сделки по границите на транзитните

---

⁸⁴ Schönwälder, K. Vogel, D. Sciortino, G. Migration und Illegalität in Deutschland. AKI-Forschungsbilanz 1, 2004, s.55.

⁸⁵ Aronowitz, A. Illegal Practices and Criminal Networks involved in the Smuggling of Filipinos to Italy. Executive Summary. United Nations Global Programme against Trafficking in Human Beings. Coalitions against Trafficking in Human Beings in the Philippines – Phase 1. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Интернет страница на Службата на ООН по наркотиците и престъпността: https://www.unodc.org/pdf/crime/human_trafficking/Exec_Summary_UNICRI.pdf [последно прегледан на: 24.11.2024 г.]

⁸⁶ The profits of smugglers: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/emsc_the_profits_of_smugglers_-_infographic.pdf [последно прегледан на 10.12.2024 г.]

страни, за да се подсигури в максимална степен спокойствие на преминаването. Каналджиите са гъвкави от гледна точка на маршрутите и имат готовност да ги променят в движение, ако възникнат неочаквани препятствия по пътя. Подправката на документи е напреднала до такава степен, в която разпознаването е трудно дори за служителите на издаващите ги органи⁸⁷. Развитието на съвременните комуникационни технологии улеснява поддържането на връзка между отделните контрабандисти по цялата линия на движение. Социалните мрежи се явяват основното средство за комуникация както между самите мигранти, така и между каналджиите. Затова действията им се координират и в случай на възникването на неочаквана трудност по пътя, същата може да бъде съобразена в останалата част от движението и да не се окаже решаваща⁸⁸.

Ясното и подробно представяне на нелегалния преход от държавата по произход до целената държава с всички възможни условия, които го съпътстват, е трудно постижимо. Самото му естество може да бъде твърде различно, но базовите компоненти са: 1) дестинацията, която е определяща за вида на маршрута – сухопътен, въздушен или морски; 2) финансовите възможности на самия мигрант – напр. липсата на достатъчно средства, които да гарантират спокойствие на пътуването, налага по пътя да се събират пари чрез полагането на труд по транзитните територии, осъществяването на нелегална дейност, реорганизиране на пътуването и др.; 3) граничният контрол – по-строгата охрана по границите, наличието на неочаквани форми за контрол или своевременната промяна на установените мерки, води до необходимост от промяна на посоката или поне на маршрута в движение; 4) езиковата бариера, ниското образование, респективно правна култура на извършителите водят до неразбиране на престъпната същност на извършеното и последиците, които настъпват за тях. Затова обичайно отново го правят и не съдействат по никакъв начин за възпирането на проявите от сходен характер на свои близки и сънародници, а напротив – спомагат последните.

---

⁸⁷ İçduygu, A. Toktas, S. How do smuggling and trafficking operate via irregular border crossings in the middle east? Evidence from fieldwork in Turkey. *International Migration* vol. 40, No. 6, 2002, p. 38.

⁸⁸ İçduygu, A. Toktas, S. How do... p. 47

Характеристика на личността на извършителя на престъпленията по чл. 279-281 от НК

В тази част на доклада е изготвена социално-демографска и социално-психологическа характеристика на осъдените лица. Първата е направена на база предоставените данни от НСИ за осъдените лица за изследваните престъпления. Докато информацията за втората, която е изключително специфична класификация, е получена от изследователския екип от местата за лишаване от свобода и пробационните служби, посредством изготвени справки по зададени критерии и попълване на анкетни карти със съответната тематика⁸⁹.

Социално-демографска характеристика на личността на извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК

Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК

Осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК са основно мъже – 90,68%, и едва 9,32% са жени. Най-голямата възрастова група са от 18 до 29 г. – 61,71%. Сумарно лицата до 39 г. са 87,04% от всички осъдени. С основно или пониско образование са 64,85%⁹⁰. Осъдените лица са преобладаващо граждани на три държави – Афганистан (26,46%), Ирак (20,14%) и Сирия (14,14%), или общо 60,74%. Най-много са осъдените лица по чл. 279, ал. 1 от НК – 85,15%, което предопределя и цялостния облик на типичните характеристики на осъдените за престъпленията, предмет на настоящото криминологично изследване⁹¹.

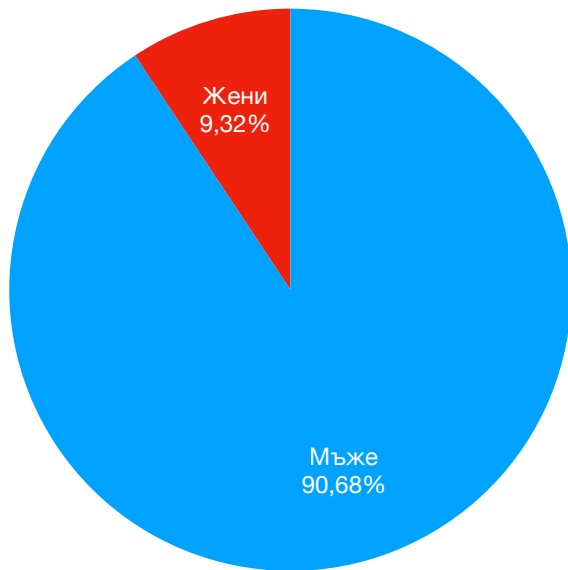
⁸⁹ Информацията от пробационните служби обхваща и някои наказателноправни елементи. Такива не са представени за затворите, тъй като изисканата информация не постъпи в екипа.

⁹⁰ По отношение на образованието следва да се отбележи, че за 23,32% от осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК данните за степента на придобитото от тях образование са неизвестни и не могат да бъдат приобщени към нито една от категориите на притежаван образователен ценз. Относно точността на останалите стойности също може да се допусне, че не отговарят напълно на действителното положение, тъй като особеностите на образователните системи на страните по произход се различават съществено от нашата.

⁹¹ За 22,42% от осъдените лица няма данни за семейното им положение. Наличните данни за семейното положение и гражданството на осъдените лица са само за тези от тях, чиято присъда е влязла в сила през 2015 или следващите години.

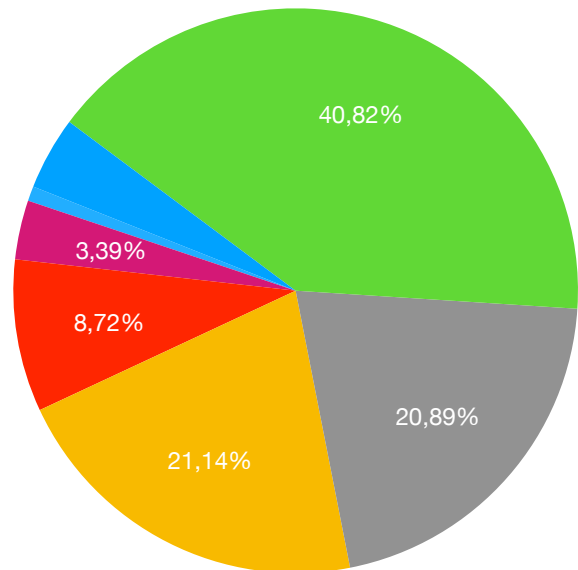
Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

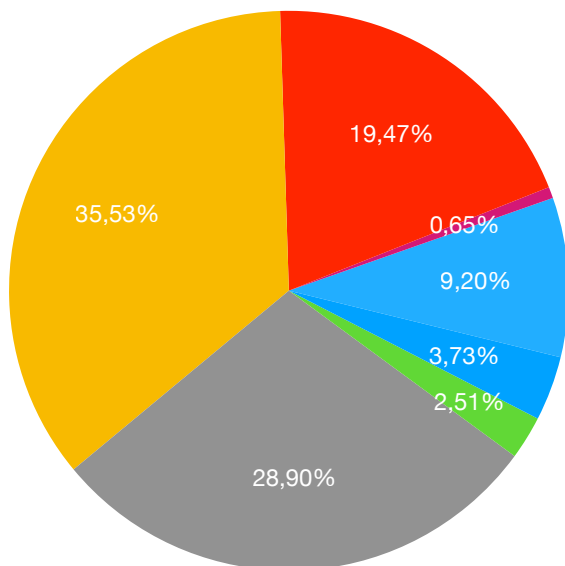
● Мъже ● Жени

Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 279- 281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

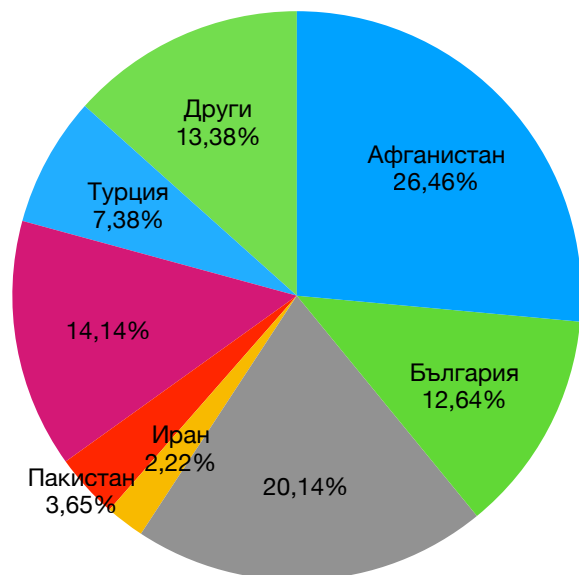
● 14 - 17 г. ● 18 - 24 г. ● 25 - 29 г.
● 30 - 39 г. ● 40 - 49 г. ● 50 - 59 г.
● 60 и повече г.

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

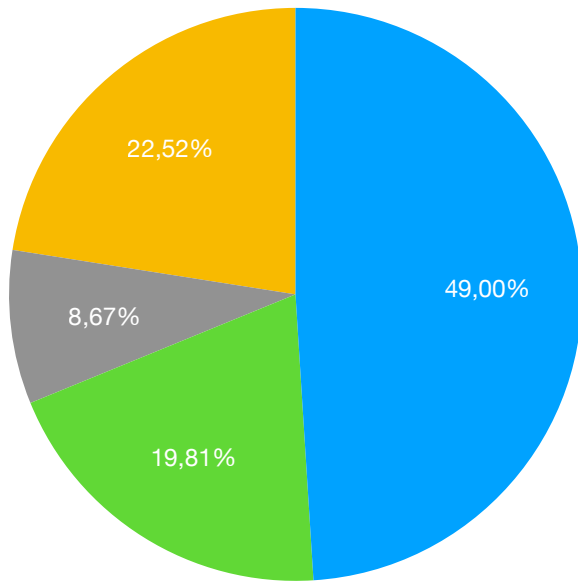
● висше степен: доктор, магистър, бакалавър - 3,73%
● висше "специалист" /полувисше/
● средно
● основно и ПТУ
● начално
● незавършено начално - 0,65%
● неграмотни - 9,20%

Осъдени лица по чл. 279 - 281 от НК според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

● Афганистан ● България ● Ирак ● Иран
● Пакистан ● Сирия ● Турция ● Други

Осъдени лица по чл. 279 - 281 от НК според
семейното им положение
за периода 2015 - 2021 г.

- Семейно положение Неженен/неомъжена
- Женен/омъжена
- Вдовец/ вдовица
- Разведен/ разведена

Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 279, ал. 1 от НК

Типичните особености на осъдените за престъпление по чл. 279, ал. 1 от НК са мъж (90,92%) на възраст между 14 и 39 години (90,56%), чуждестранен гражданин (97,10%) с основно или по-ниско образование (66,21%). Преобладаващата част от осъдените лица (70,83%) са граждани на Афганистан (31,14%), Ирак (23,23%) или Сирия (16,46%). Типичния осъден за престъпление по чл. 279, ал. 1 от НК е мъж (90,92%) на възраст между 18 и 29 години (66,11%), чуждестранен гражданин (97,10%) с основно или по-ниско образование (66,21%). Преобладаващата част от осъдените лица (70,83%) са граждани на Афганистан (31,14%), Ирак (23,23%) или Сирия (16,46%).

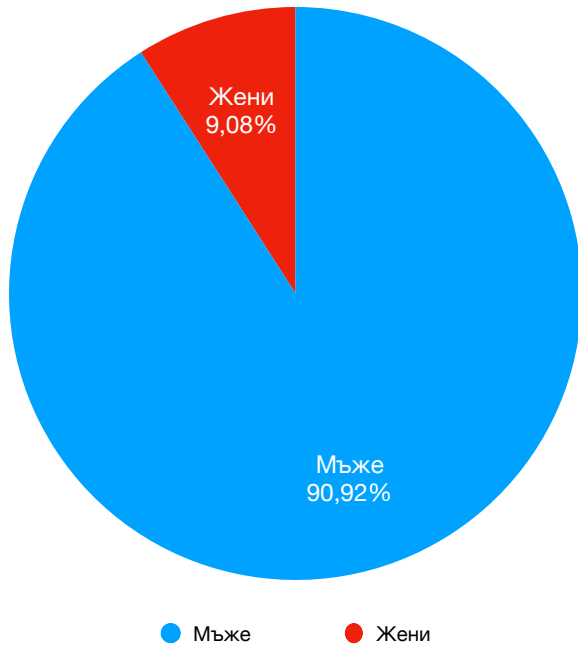
Когато вземем предвид гражданството на осъдените лица, можем да заключим, че преобладаващо те са част от глобалните миграционни процеси, констатирани през наблюдавания от изследването период. Като основни причини за тези процеси са военните действия, водени на територията на Афганистан, Ирак и Сирия и свързаните с тези военни действия социално-икономически последици върху местните общности.⁹² Демографските характеристики по пол и възраст обаче ни навеждат към извода, че болшинството осъдени лица са по-скоро икономически мигранти, чиято основна цел е да се установят с придружаващите ги близки в развитите европейски държави, след което да изтеглят при себе си и останалите членове на своите семейства. В противен случай тези характеристики нямаше да бъдат толкова еднозначни – военните действия застрашават в еднаква степен мъжете и жените, младите и по-възрастните.

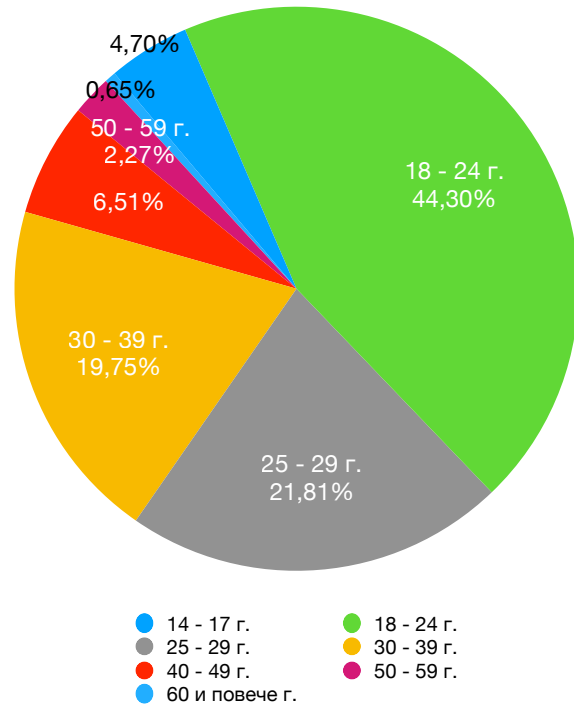
⁹² McAuliffe, M. and A. Triandafyllidou (eds.), 2021. World Migration Report 2022. International Organization for Migration (IOM), Geneva. pp. 45, 81, 96

Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

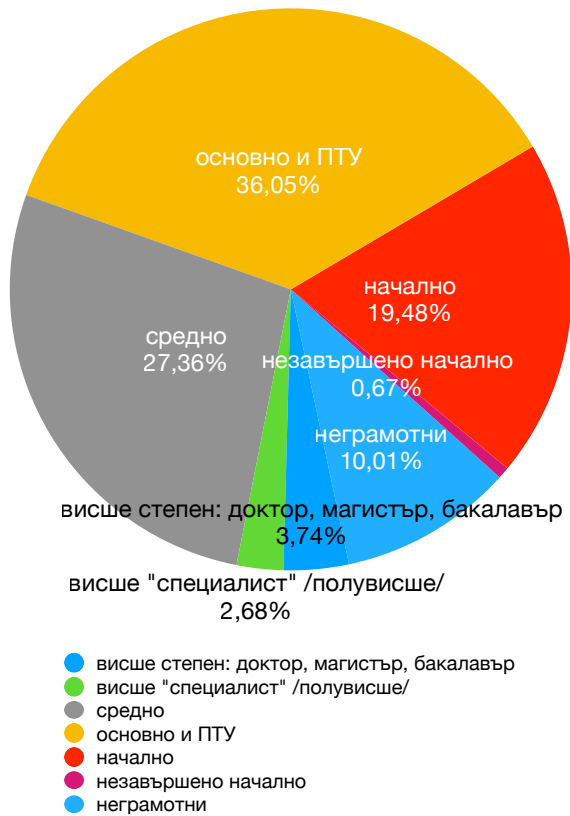
Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 279, ал. 1 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 279, ал. 1 от НК за периода 2012 - 2021 г.

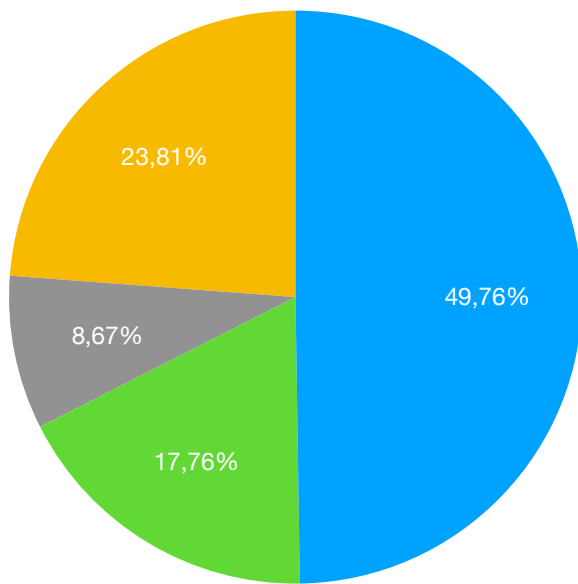
Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 279, ал. 1 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Осъдени лица по чл. 279, ал. 1 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

Осъдени лица по чл. 279, ал. 1 от НК според
семейното им положение
за периода 2015 - 2021 г.

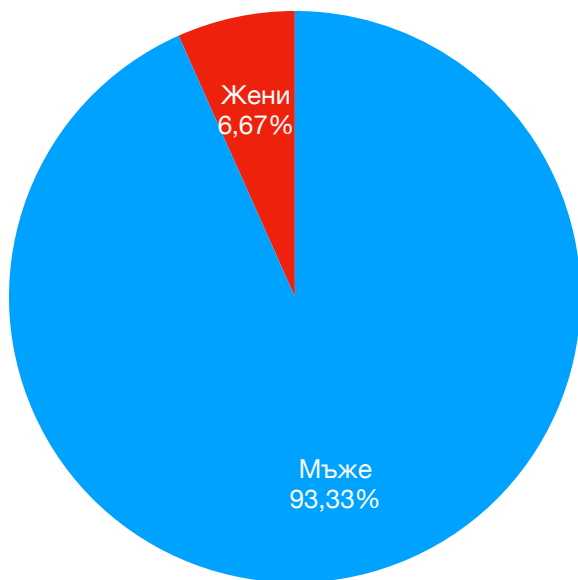

- Семейно положение Неженен/неомъжена
- Женен/омъжена
- Вдовец/ вдовица
- Разведен/ разведена

Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 279, ал. 2 от НК

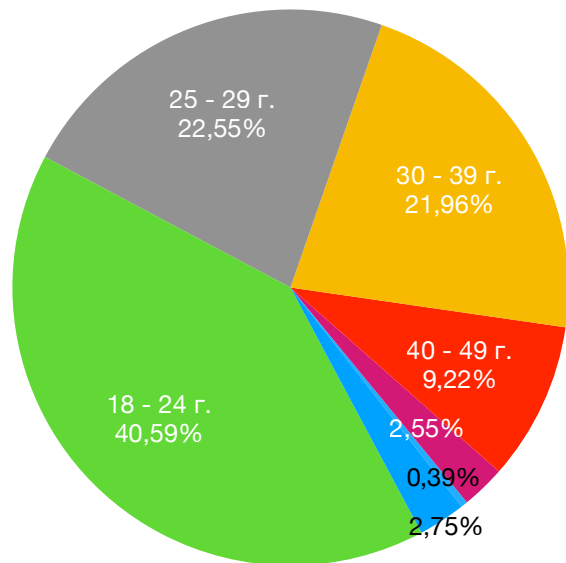
Осъдените лица за престъпления по чл. 279, ал. 2 представляват 2,65% (510 лица) от всички осъдени за престъпления по чл. 279-281 от НК. Тук отново имаме основно мъже (93,33%) на възраст между 14 и 39 години (87,85%), с основно или по-ниско образование (71,03%), с чуждо гражданство (94,12%), като преобладаващата част (63,63%) са от Ирак (34,09%), Афганистан (20,45%) или Сирия (9,09%). Казаното за осъдените по предходната алинея важи в пълна степен и за тези лица.

Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 279, ал. 2 от НК за периода 2012 - 2021 г.

● Мъже ● Жени

Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 279, ал. 2 от НК за периода 2012 - 2021 г.

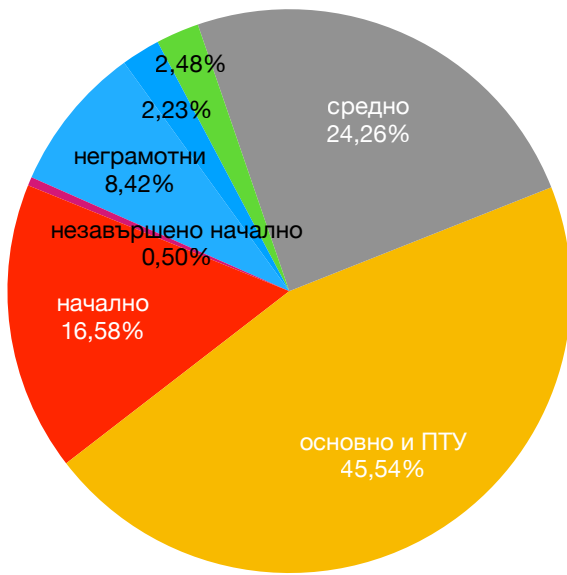

● 14 - 17 г. ● 18 - 24 г. ● 25 - 29 г.
 ● 30 - 39 г. ● 40 - 49 г. ● 50 - 59 г.
 ● 60 и повече г.

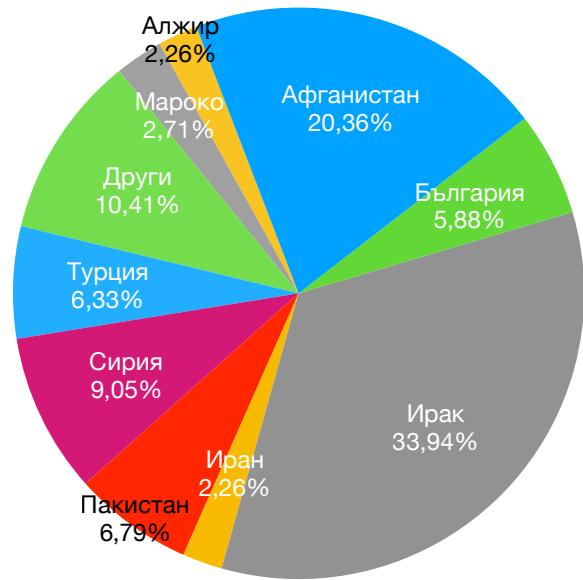
Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 279, ал. 2 от НК за периода 2012 - 2021 г.

- висше степен: доктор, магистър, бакалавър
- висше "специалист" /полувисше/
- средно
- основно и ПТУ
- начално
- незавършено начално
- неграмотни

Осъдени лица по чл. 279, ал. 2 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

- Афганистан
- България
- Ирак
- Иран
- Пакистан
- Сирия
- Турция
- Други
- Мароко
- Алжир

Осъдени лица по чл. 279, ал. 2 от НК според семейното им положение за периода 2015 - 2021 г.

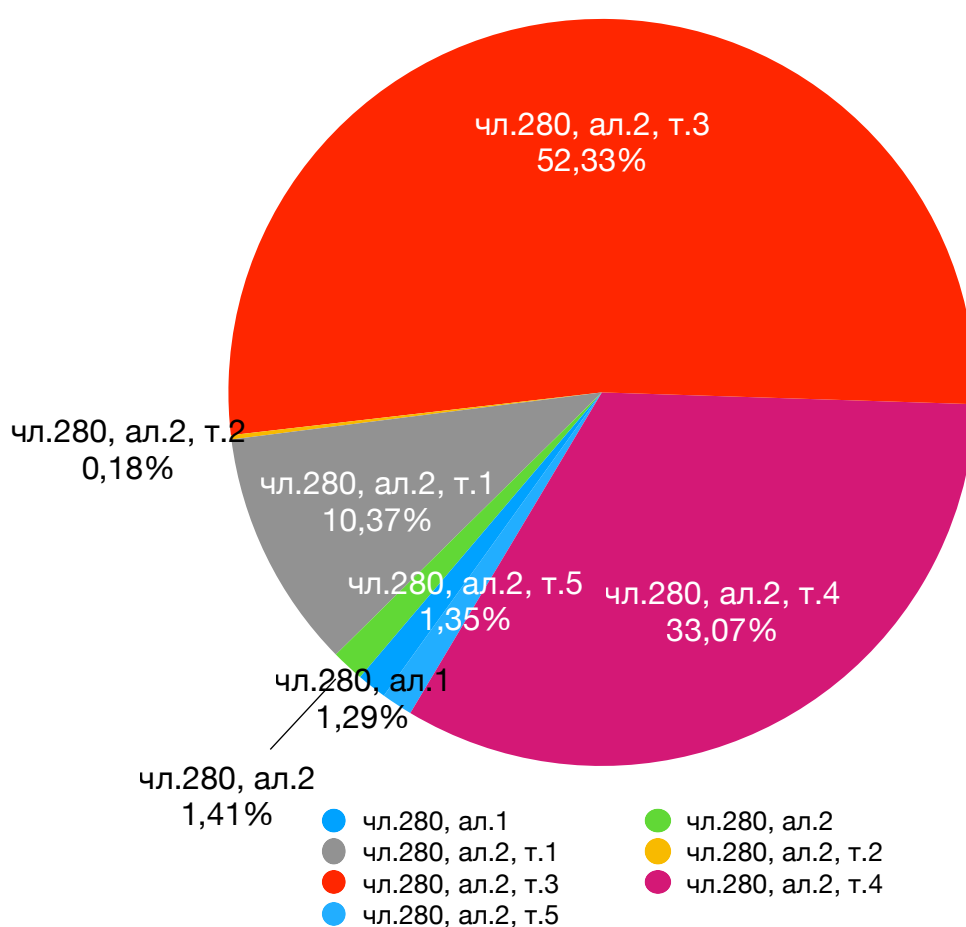

- Неженен / неомъжена
- Женен / омъжена
- Вдoveц / вдовица
- Разведен(а)

Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 280 от НК

Осъдените лица по чл. 280 от НК за периода 2012-2021 г. са 1630, което представлява 8,48% от всички осъдени по чл. 279-281 от НК. Типичните им характеристики са мъж (85,03%) на възраст между 30 и 49 г. (55, 16%), женен (35,79%) с основно или по-ниско образование (55,50%). Най-висок е относителният дял на българските граждани – 42,83%, следвани от турските граждани – 27,58%.

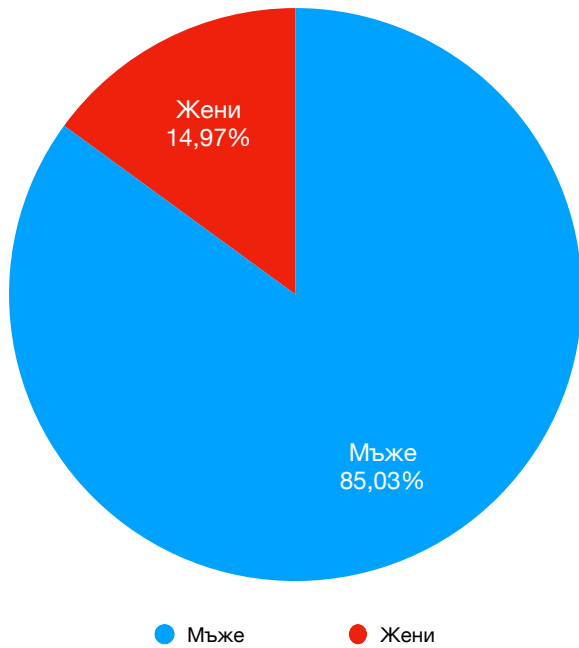
Структура на осъдените лица за престъпления по чл. 280 от НК за периода 2012 - 2021 г. според текста по който са наказани

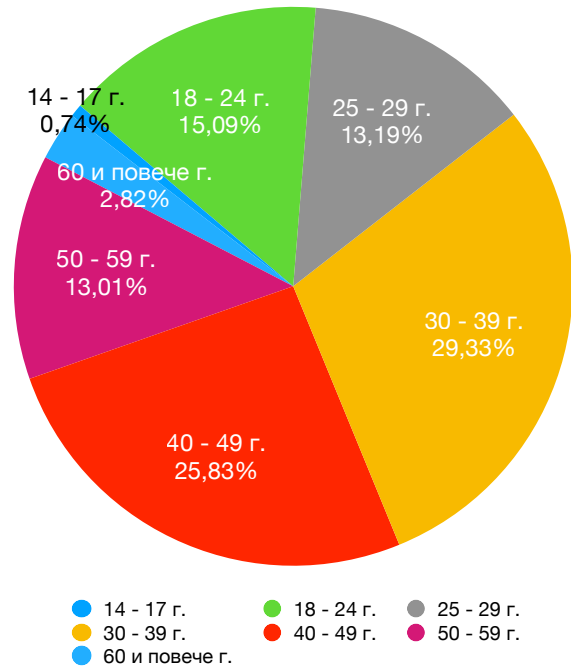
В 85,40% от случаите лицата, осъдени за престъпления по чл. 280 от НК, са наказани по два текста – чл. 280, ал. 2, т. 3 (52,33%) и т. 4 (33,07%). Съвсем логично те определят типичните особености на осъдените за тази престъпна дейност. Поради тази причина в детайли ще бъдат разгледани единствено те, тъй като по останалите текстове на чл. 280 броят на осъдените е прекалено малък и анализът не би довел до статистически обосновани изводи за техните характеристики.

Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

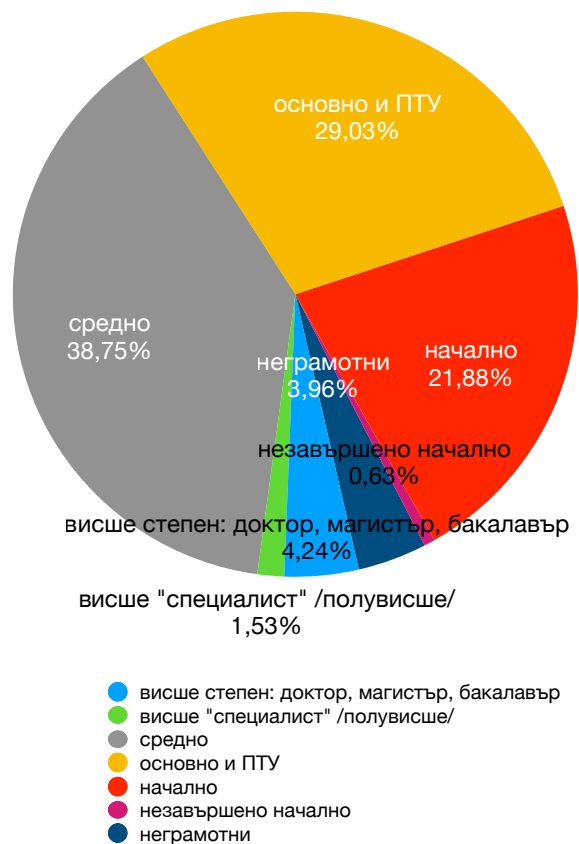
Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 280 от НК за периода 2012 - 2021 г.

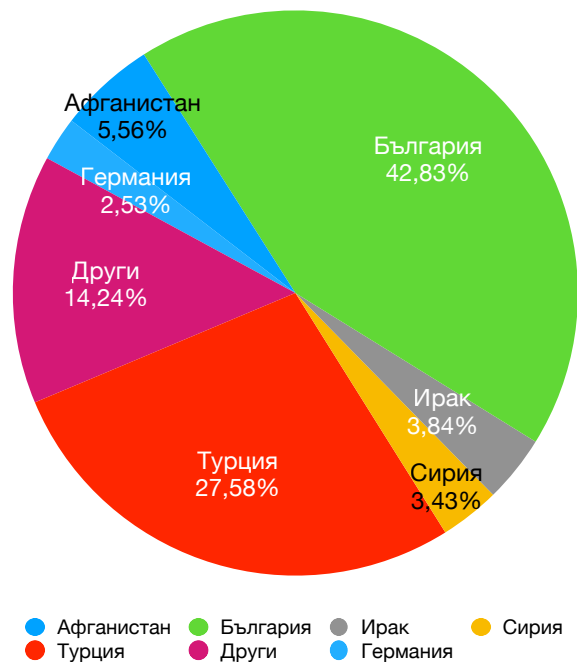
Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 280 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 280 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Осъдени лица по чл. 280 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

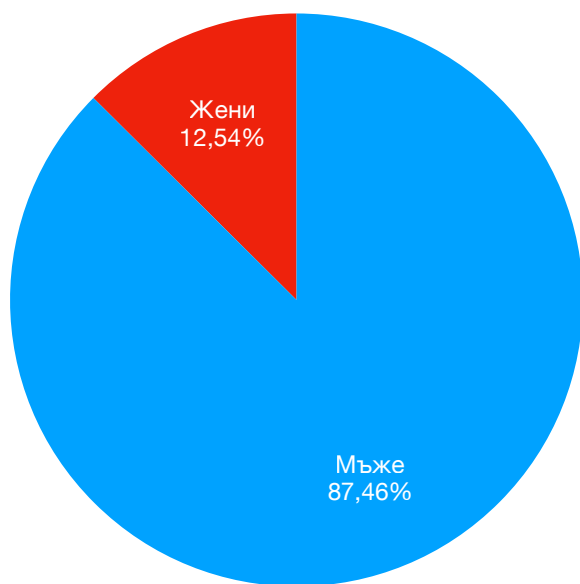
Осъдени лица по чл. 280 от НК според
семейното им положение
за периода 2015 - 2021 г.

Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК

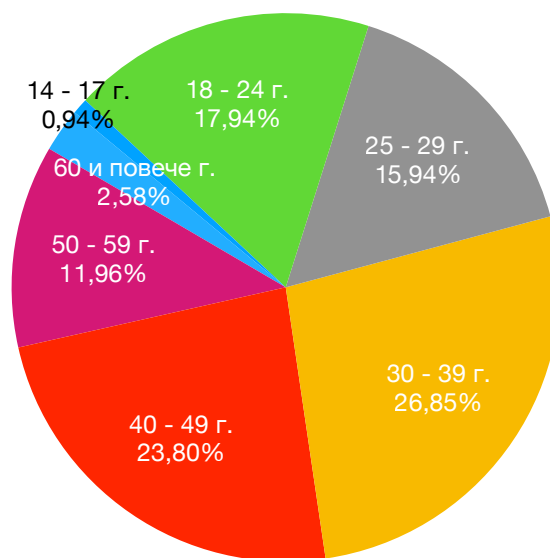
Осъдените по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК представляват 4,44% от всички осъдени лица по чл. 279-281 от НК. Типичните им характеристики са мъж (87,46%) на възраст между 30 и 49 г. (50,65%), неженен (42,93%) с основно или по-ниско образование (56,59%). Най-висок е относителният дял на българските граждани – 49,38%, следвани от лицата с турско гражданство – 17,63%.

Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК за периода 2012 - 2021 г.

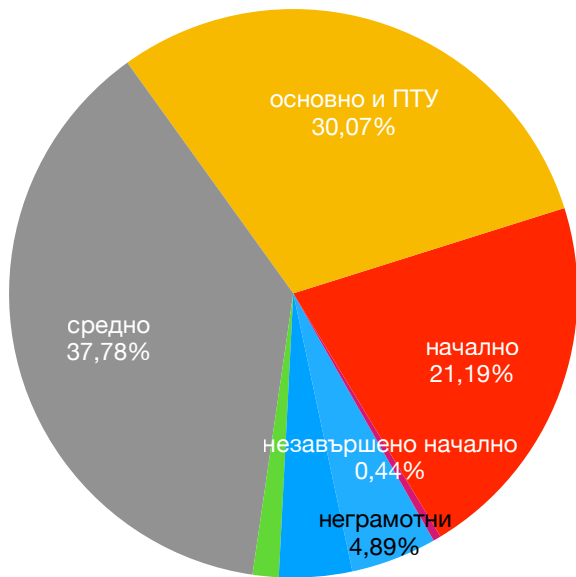
● Мъже ● Жени

Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК за периода 2012 - 2021 г.

● 14 - 17 г. ● 18 - 24 г. ● 25 - 29 г.
● 30 - 39 г. ● 40 - 49 г. ● 50 - 59 г.
● 60 и повече г.

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 3 от НК за периода 2012 - 2021 г.

висше степен: доктор, магистър, бакалавър
4,15%

висше "специалист" /полувисше/
1,48%

- висше степен: доктор, магистър, бакалавър
- висше "специалист" /полувисше/
- средно
- основно и ПТУ
- начално
- незавършено начално
- неграмотни

Осъдени лица по чл. 280, ал. 2, т. 3 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

- България
- Афганистан
- Германия
- Ирак
- Сирия
- Турция
- Други

Осъдени лица по чл. 280, ал.2, т.3 от НК според семейното им положение за периода 2015 - 2021 г.

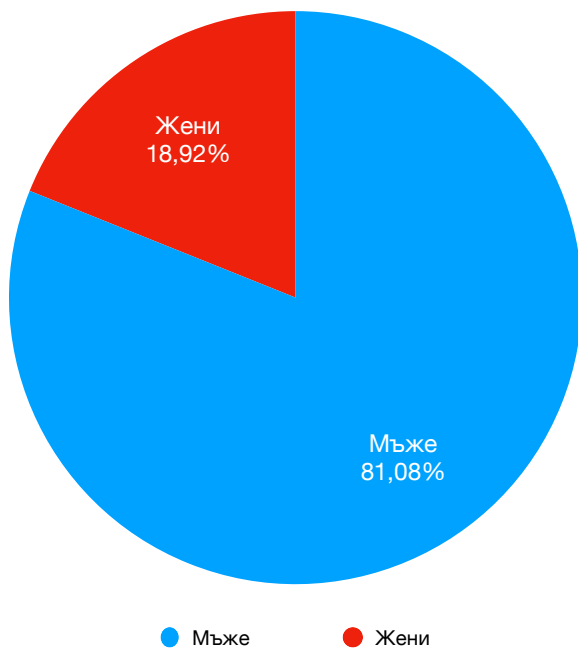

- Неженен / неомъжена
- Женен / омъжена
- Вдoveц / вдовица
- Разведен(а)

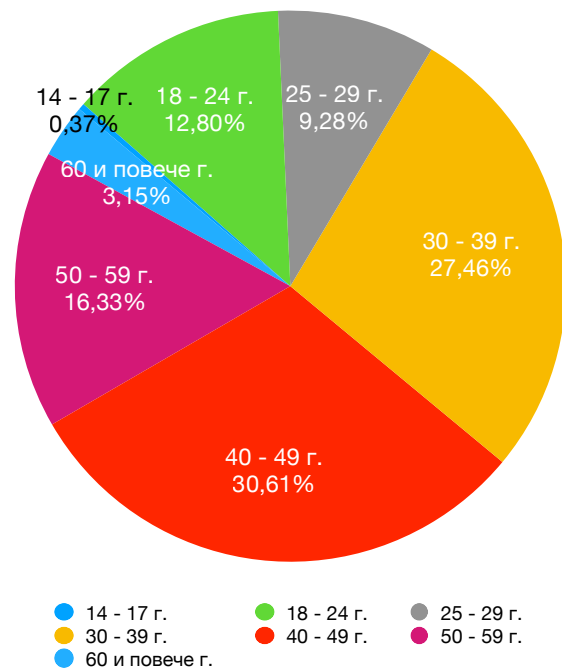
Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК

Осъдените лица по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК представляват 2,80% от всички осъдени по чл. 279-281 от НК. Типичните им особености са мъж (81,08%) на възраст между 30 и 49 г. (58,07%), женен (57,47%) с основно или по-ниско образование (53,81%). Тук преобладават турските граждани – 44,16%, следвани от лицата с българско гражданство – 28,93%.

Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК за периода 2012 - 2021 г.

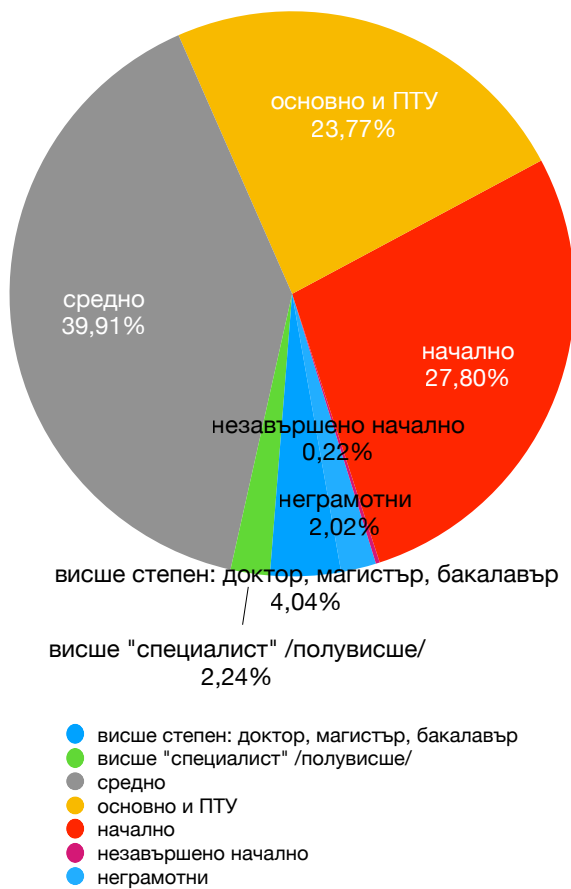
Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Съвет за криминологични изследвания към Министерство на правосъдието

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 280, ал. 2, т. 4 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Осъдени лица по чл. 280, ал. 2, т. 4 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

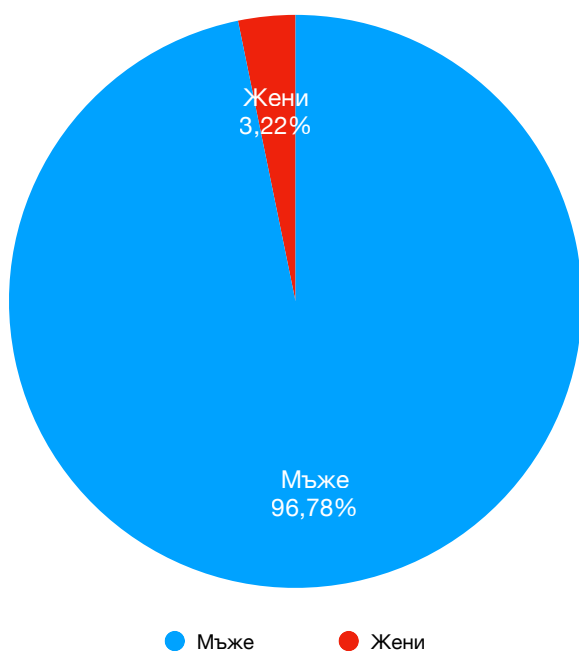
Осъдени лица по чл. 280, ал.2, т.4 от НК според семейното им положение за периода 2015 - 2021 г.

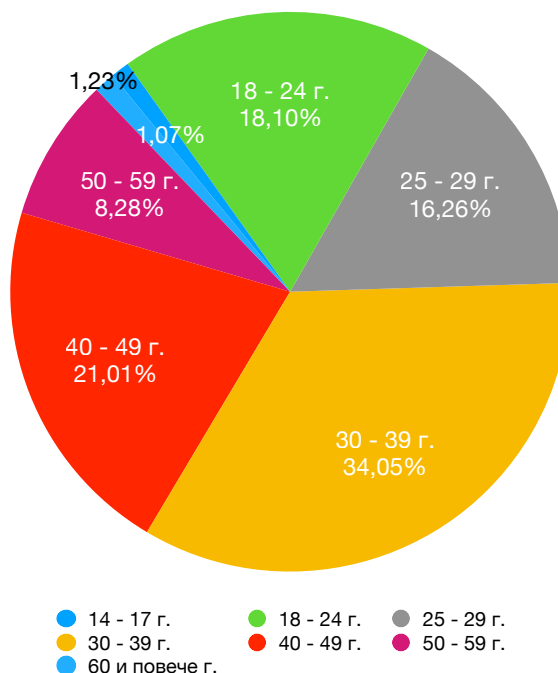
Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 281 от НК

Осъдените лица по чл. 281 от НК за периода 2012-2021 г. са 652, като представляват 3,39% от всички осъдени по чл. 279-281 от НК. Основните им характеристики са мъж (96,78%) на възраст между 30 и 49 г. (55,06%), неженен (65,69%) със средно образование (52,05%). Осъдените лица са почти изцяло с българско гражданство – 94,59%.

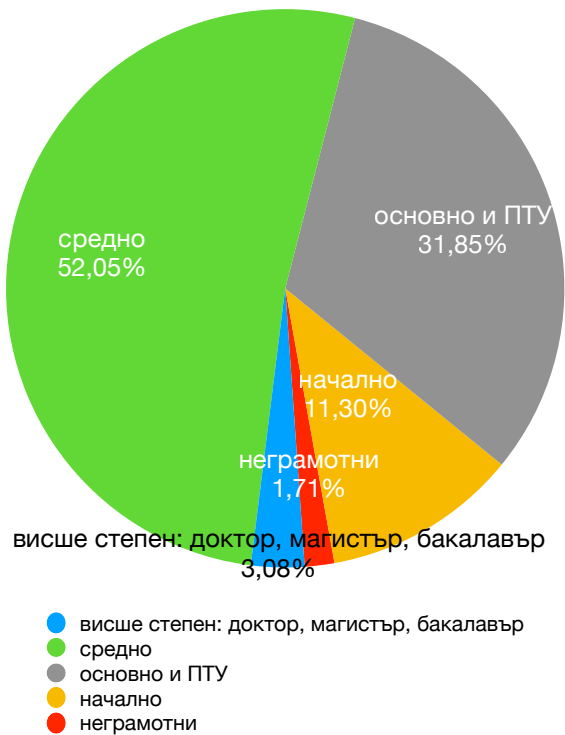
Осъдени лица по полза престъпления по чл. 281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

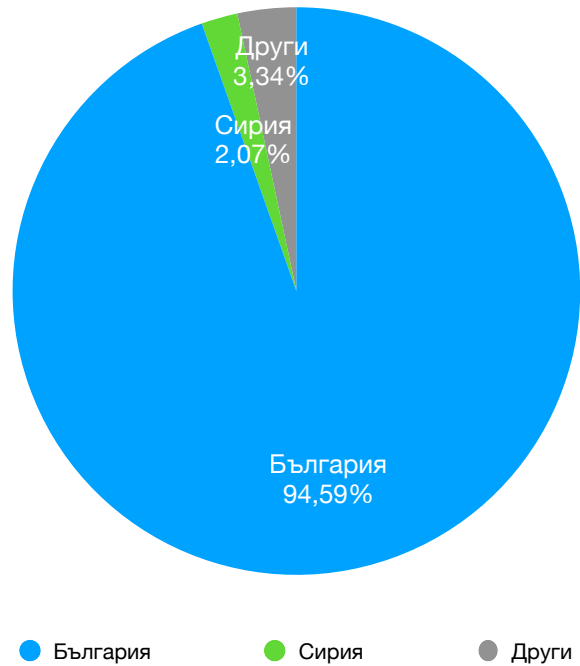
Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 281 от НК за периода 2012 - 2021 г.

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 281 от НК за периода 2012 - 2021 г.,

Осъдени лица по чл. 281 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

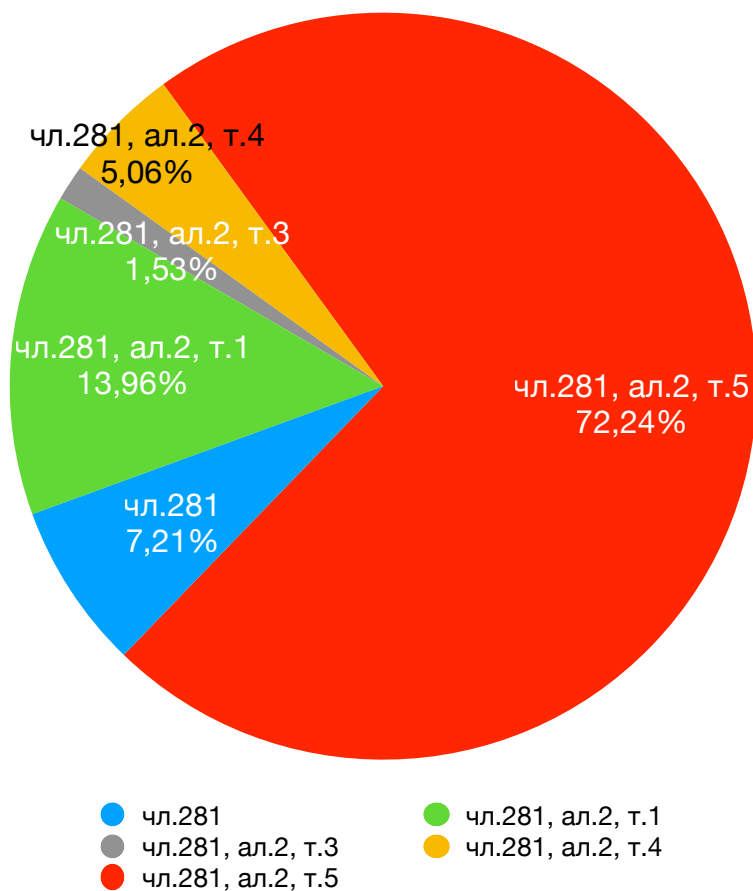

Осъдени лица по чл. 281 от НК според семейното им положение за периода 2015 - 2021 г.

По-голямата част от осъдените за престъпления по чл. 281 са наказани по чл. 281, ал. 2, т. 5 от НК – 72,24%. Този текст на практика определя типичните особености на извършителите на престъпления по чл. 281 от НК, поради което в детайли ще бъдат разгледани единствено те. Осъдените по останалите текстове на чл. 281 са прекалено малък брой и анализът не би довел до статистически обосновани изводи за типичните им характеристики.

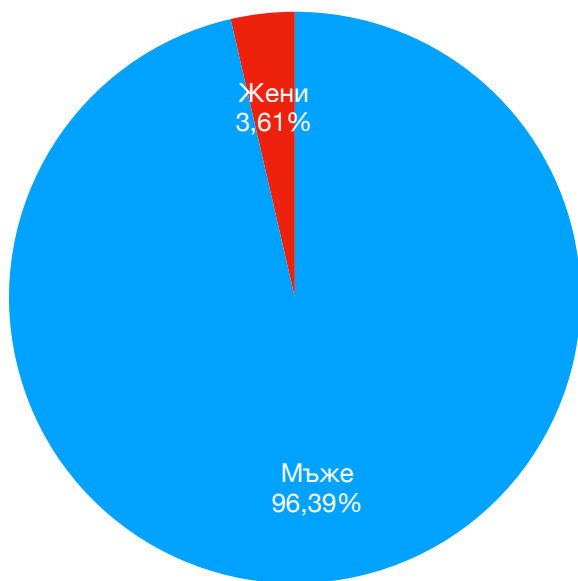
Структура на осъдените лица за престъпления по чл. 281 от НК за периода 2012 - 2021 г. според текста по който са наказани

Характеристика на осъдените лица за престъпления по чл. 281, ал. 2, т. 5 от НК

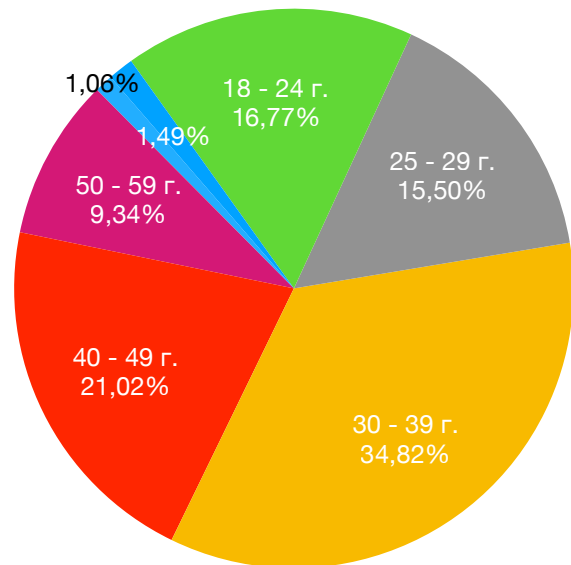
Осъдените по чл. 281, ал. 2, т. 5 от НК за периода 2012-2021 г. са 471 лица и представляват 2,45% от всички осъдени по чл. 279-281 от НК. Типичните им особености се свеждат до мъж (96,39%) на възраст между 30 и 49 г. (55,84%), неженен (69,38%) със средно образование (53,09%). Те са почти изцяло с българско гражданство – 94,69%.

Осъдени лица по пол за престъпления по чл. 281, ал. 2, т.5 от НК за периода 2012 - 2021 г.

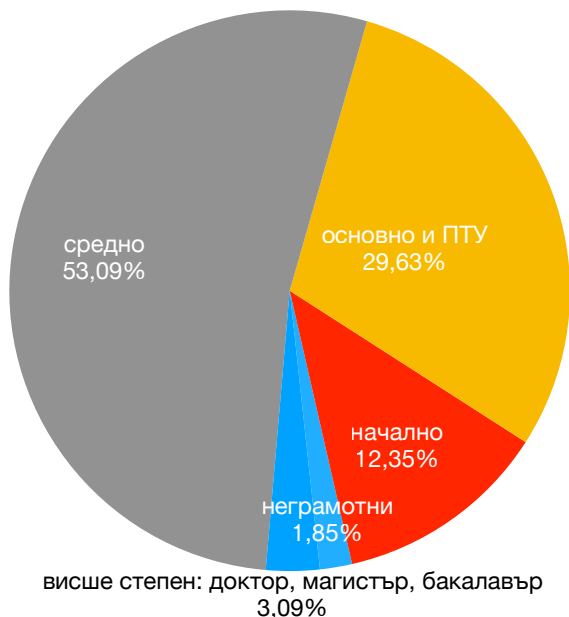
● Мъже ● Жени

Осъдени лица по възраст за престъпления по чл. 281, ал. 2, т.5 от НК за периода 2012 - 2021 г.

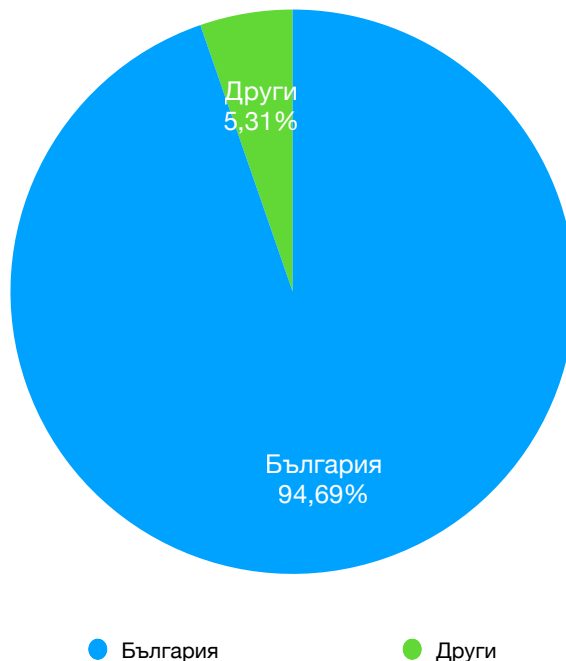
● 14 - 17 г. ● 18 - 24 г. ● 25 - 29 г.
● 30 - 39 г. ● 40 - 49 г. ● 50 - 59 г.
● 60 и повече г.

Образование на осъдените лица за престъпления по чл. 281, ал. 2, т. 5 от НК за периода 2012 - 2021 г.

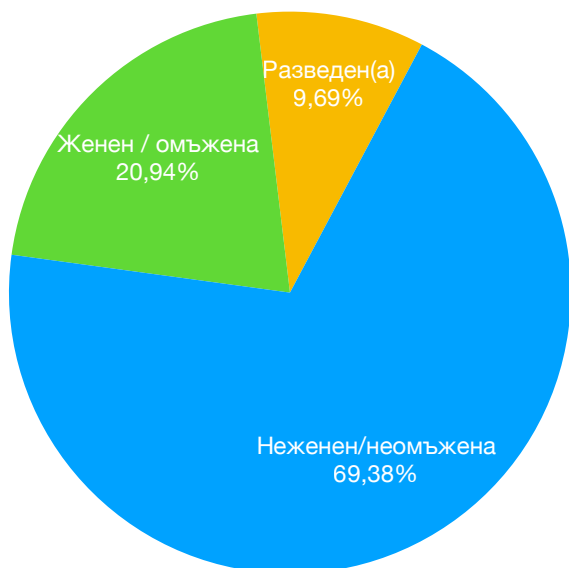
- висше степен: доктор, магистър, бакалавър
- висше "специалист" /полувисше/
- средно
- основно и ПТУ
- начално
- незавършено начално
- неграмотни

Осъдени лица по чл. 281, ал. 2, т. 5 според гражданството им за периода 2015 - 2021 г.

- България
- Други

Осъдени лица по чл. 281, ал. 2, т. 5 от НК според семейното им положение за периода 2015 - 2021 г.

- Неженен/неомъжена
- Женен / омъжена
- Вдовец / вдовица
- Разведен(а)

Социално-психологическа характеристика на личността на извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК

За изследвания период осъдените на пробация и такива с наложен пробационен надзор за престъпленията по чл. 279-281 от НК, които преди това са били осъждани на пробация, варират от 15% до 20%, като получената средна стойност е 17%. В около 6% от случаите наказанието пробация е заменено с лишаване от свобода, тъй като осъдените не са изпълнявали наложените им пробационни мерки без основателна причина. Идентичен е процентът на приведените в изпълнение отложени наказания лишаване от свобода – половината от тях са заради извършено ново престъпление, а другата половина – поради неизпълнение на наложената пробационна мярка.

Само едно осъдено на пробация или с наложен пробационен надзор лице е било с висок риск от рецидив. При около една трета е установен среден риск, докато останалите две трети са били с нисък риск от рецидив. По време на изпълнение на наказанието рискът е намалял приблизително при 40% от осъдените лица. Едва при 1% е отчетено повишаване на риска, а при повече половината е регистрирано запазване на риска в същите стойности.

Всичко това показва красноречиво, че дори при налагане на по-леко наказание от съда, когато последното е правилно определено от негова страна, а осъдените са коректно оценени и се прилага целенасочена работа с тях в пробационните служби, резултатите са много добри.

Данните за техните основни личностни ресурси и дефицити ни разкриват следната картина. Водещи фактори за престъпното им поведение са начина на мислене и формираните нагласи, следвани от начина на живот и обкръжението и управлението на финансите. Като подпомагащи посочените пробационните служители са констатирали проблеми с трудовата заетост и наличие на минали криминални прояви.

Водещите им личностни ресурси са липсата на проблеми с алкохола и наркотиците, жилищното устройване и образователното равнище⁹³, следвани от наличието на нормални семейни и междуличностни взаимоотношения и липсата на проблеми в емоционално-психологическата сфера.

На тази основа можем да характеризираме извършителите на престъпленията по чл. 279-281 от НК, осъдени на пробация или с наложен пробационен надзор, като личности с формирани в някаква степен, но не и

---

⁹³ Методиката за оценка на осъдените лица не поставя особено високи изисквания към образователното им равнище, затова много често не се регистрират дефицити в тази насока, въпреки че те не се отличават с висока степен на образование.

изразени криминални нагласи, които се отличават с проблеми в уменията или начина на мислене. Обикновено начинът на живот и обкръжението, съчетани с финансови проблеми и липса на системна трудова дейност, ги тласкат към криминално поведение. Наличието на предишни противоправни прояви се наблюдава при част от тях, което прави рецидива в немалка степен възможен бъдещ модел на тяхното поведение. Доброто им жилищно устройване и образователното равнище, както и наличието на нормални семейни и междуличностни взаимоотношения, говорят за лица, които не са част от най-низшите социални прослойки, а принадлежат към средните за обществото пластове. От друга страна, липсата на зависимости и проблеми в емоционално-психологическата сфера навеждат към извода, че поведението им не е продиктувано от нуждата да задоволяват зависимостите си, нито се дължи на обремененост на съзнателните и волевите процеси – т.е. решенията им са плод на правилно структуриран мисловен процес, въпреки че не е изключено да са взети импулсивно.

Най-често срещаните дефицити при осъдените на лишаване от свобода по чл. 279-281 от НК са **начина на мислене** – липса на рационални модели за мислене и поставяне на осъществими и реалистични цели, трудности при планиране и прогнозиране на поведението, дефицити в целеполагането и постигането на целите. **Криминални нагласи** – отношението на повечето от тях към престъплението се изразява в пълно отричане на вина или омаловажаване на неговата тежест. Българските граждани заявяват, че с поведението си са целели оказване на помощ, докато чужденците не се идентифицират изобщо като престъпници. **Начин на живот и обкръжение** – негативно влияние на приятелската среда и криминалния контингент, както и ангажиране с дейности, индикиращи завишен риск от противоправно поведение. **Управление на финансите** – водещи дефицити са липсата на постоянни доходи и финансова стабилност, неуменията за бюджетиране, склонността да се харчат прекомерни суми за паразитни дейности и трупане на дългове. **Образование и обучение** – ниска образователна степен и професионална квалификация. **Трудова заетост** – липса на стабилна трудова биография и устойчива мотивация за полагане на системна трудова дейност, алтернативно – полагане на ниско платен неквалифициран труд. Не е нетипична за тях ниската правна култура и деформираното нравствено съзнание.

Осъдените на лишаване от свобода за този тип деяния са по-често неосъждани и семейни, нерядко с образователен ценз и трудови навици, който ресурс може да бъде насочен към поправително въздействие, включително без да се налага изолирането им от обществото. В началото на наказанието се

идентифицират предимно със среден риск от рецидив, ориентирани към безпроблемно изтърпяване на наказанията си чрез полагане на труд и възползване от възможностите за облекчаване на правното им положение. Тази тенденция обичайно се запазва до неговия край, като при приключване на изпълнението му по-често се установява минимално намаление на риска от рецидив.

Характерно за осъдените, които за първи път постъпват в условията на изолация, е затруднената адаптация, особено ако им е определен първоначален строг режим и са настанени с други специфични категории лишени от свобода (напр. рецидивисти, доживотно осъдени). Тежката изолация и депривацията, различията в начина на мислене, уменията за общуване и междуличностното взаимодействие са огромни, което често формира чувство на безнадеждност и отчаяние в тях. Това създава сериозни предизвикателства пред битовото им устройване и прилаганата корекционна работа, което неизбежно понижава нейната ефективност.

При изпълнението на наказанието лишаване от свобода служителите прилагат разнообразни методи и средства за поправяне и превъзпитаване на осъдените – психодиагностична и консултативна работа, психологическа подкрепа, специализирана индивидуална работа с оглед на потребностите им – програми, беседи, консултации и др., групови програми – корекционни и развиващи, общообразователно и професионално обучение. Включването в трудова дейност оказва на по-голямата част от осъдените положително влияние – натоварването с трудови отговорности, очакванията и изискването на постоянство, придобиването на нови знания и умения имат своето благотворно въздействие. В допълнение на това позволява да изплащат задълженията си с получаваното възнаграждение.

По отношение на отчетените резултати от реализираната корекционна и развиваща работа с осъдените е налице сериозна разнопосочност в отговорите на служителите⁹⁴. Немалко от тях изтъкват, че с оглед кратките срокове на налаганите наказания, ефектите от упражняването корекционно въздействие са символични. В много случаи пък изтърпяват наказанията си още като обвиняеми и подсъдими⁹⁵, което не дава изобщо възможност за корекционна работа с тях, защото би се нарушила презумпцията за невинност, ако тя се прилага преди окончателното осъждане. Когато са рецидивисти с трайно изградени криминални нагласи, постигнатите резултати също са минимални. При част от осъдените се постига по-значителен напредък в затвора, но много бързо благоприятният ефект се губи след

---

⁹⁴ Най-често използваните показатели за измерване на промяната са специализираната методика за оценка на риска от рецидив и вреди, прилагана в местата за лишаване от свобода, специализирани тестове, наблюдение и др.

⁹⁵ Визират се случаите, при които след приспадане на задържането под стража и/или домашния арест наказанието се оказва изпълнено или остава незначителна част от него.

освобождаването им и рецидивират в сравнително кратък период от време. Категорични са, че най-трудно се повлияват нагласите им, особено изискванията за спазване на законовия ред, което обаче съдържа най-висок потенциал за рецидив, тъй като е в пряка зависимост от основната причина за индивидуалното престъпно поведение – антисоциалната насоченост на личността.

При чуждите граждани резултатите са нищожни – езиковата бариера и непознаването на българското законодателство са фактори, които не могат да бъдат преодолені за краткия им престой в затвора. Освен това те не приемат действията си за престъпни, защото ги обясняват с целта си да достигнат до Западна Европа, където да бъдат заедно със семействата си или да им изпращат средства, ако се намират в държавата по произход.

В заключение можем да обобщим, че имаме почти напълно припокриване на данните от пробационните служби и тези от местата за лишаване от свобода. Това несъмнено дава категорична яснота за причините и условията, стоящи в основата на индивидуалното престъпно поведение на лицата, осъдени за изследваните деяния. Доколкото съществуват различия, те се идентифицират предимно в степента на установените дефицити – обичайно за затворническата популация са характерни по-изразените криминални нагласи, по-ниското образователно равнище и по-дълбоките проблеми с трудовата дейност, което логично води до по-сериозни финансови проблеми. Лекомислието, незрялостта, склонността към авантюризм и рискови преживявания, липсата на подкрепа в микро- и макросредата, бедността и натиска от страна на престъпния контингент, наличието на зависимости, дезадаптивното поведение при силен афект, са други наблюдавани различия в осъдените на лишаване от свобода, които допринасят за престъпното им поведение.

На база получената информация от затворите и пробационните служби можем да определим в по-общ аспект извършителите на престъпления по чл. 279-281 от НК като неустойчив тип престъпници, които нямат ярко изразени криминални нагласи, но под влияние на моментни негативни фактори и/или неблагоприятно обкръжение са склонни да извършат престъпление, за да постигнат значим за тях резултат – напр. да извлекат материална облага, да избегнат наказателно преследване, да бъдат при своите близки или да им оказват материална подкрепа и др.

За постигане на положително превантивно въздействие по отношение на такъв тип правонарушители е необходимо да се предприемат целенасочени действия в две основни посоки. Засилено наблюдение и постоянен контакт с тях под различни форми от специализираните органи, тъй като самоконтролът и самодисциплината им са компрометирани. Така до голяма степен ще се замести

отвън този сериозен личностен дефицит, което ще намали значително риска от извършване на престъпни деяния. Същевременно е необходимо да им се създаде достатъчно силен стимул в обществената среда, който те да припознаят като средство за постигане на целения от тях значим резултат по правомерен начин. Казаното може да бъде представено в конкретно измерение, като за целта ще използваме пример с материален характер. Когато извършителите на изследваните престъпления са водени от користен мотив, тогава възпиращ ефект може да има наличието на постоянна и добре платена работа. Чрез нея те ще могат да поддържат достатъчно сигурен и добър стандарт на живот, който да бъде много силен мотив, противостоящ на бързата, лесна и висока печалба от извършваната престъпна дейност, която крие несигурност и висок риск от настъпването на негативни последици.

Превенция на престъпленията по чл. 279-281 от НК

Развитието на демократичните процеси в Република България и нейното присъединяване към ЕС поставят нови изисквания към правоохранителните и правоприлагащите структури – спазване на човешките права и свободи, хуманно отношение към бежанците, противодействие на нелегалната миграция и трафика на хора през държавната граница, контрабандата на стоки и оръжия, наркотрафика и др. Това е сложен процес, който постоянно се изменя и развива, а това налага държавата да прилага систематичен подход при неговото управление.

Сигурността на границите е интегрална част от общото понятие за глобална сигурност в региона и Европа, което е дългосрочна стратегическа цел на Република България. Нейното постигане е гаранция за ефективно противодействие на глобалните заплахи в регионален и световен мащаб – тероризъм, трансгранична организирана престъпност, контрабанда на оръжие, наркотрафик, радикализация и др. От друга страна е структурен елемент при гарантиране на националната сигурност, която е един от фундаментите за съществуването и развитието на страна ни.

Българската граница е с обща дължина от 2245 км., от които 1181 км. е сухоземна, 686 км. – речни (главно по река Дунав), и 378 км. – морска. Обхваща от изток морска граница на Черно море, сухоземна граница на юг с Република Турция и Република Гърция, на запад със Република Северна Македония и Република Сърбия, както и на север речна по протежението на река Дунав и сухоземна граница с Румъния. Към тях следва да добавим и въздушните граници, обхващащи въздушното пространство над територия на страната, включително над вътрешните и териториалните ѝ води.

За поддържане на реда и сигурността по тях отговаря ГДГП – София. Тя е национална специализирана структура за осъществяване на охранителна, контролна, оперативно-издирвателна, превантивна, информационна дейност, разследване на престъпления, административно наказване и предоставяне на административни услуги в граничната зона, в зоните на граничните контролно-пропускателни пунктове, международните летища и пристанища, във вътрешните морски води, териториалното море, прилежащата зона, континенталния шелф, българската част на река Дунав и другите гранични реки и водоеми. Полицейските органи на ГДГП изпълняват функционалните си задължения по извършване на оперативно-издирвателна дейност и разследване на престъпления на територията на цялата страна. ГДГП осигурява техническото обслужване и поддържането на постоянна летателна годност на въздухоплавателните средства,

които се използват за осъществяване на граничен контрол⁹⁶. Тя има седем регионални дирекции: РДГП – Аерогари (София); РДГП – Русе; РДГП – Елхово; РДГП – Кюстендил; РДГП – Драгоман; РДГП – Смолян и РДГП – Бургас.

За ефективното изпълнение на своите функции ГДГП осъществява обмен на информация с граничните служби на съседните държави, с тези от Черноморския регион, както и с държавите-членки на ЕС. За оперативно взаимодействие между граничните органи (бреговите охрана) на черноморските държави е изграден Черноморски граничен координационен и информационен център. С Румъния е изграден и функционира контактен център за обмен на информация и оперативно сътрудничество в гр. Гюргево. Подобни контактни центрове съществуват за обмен на информация с граничните служби на Гърция и Северна Македония – съответно в Промахон и Гюешево. Последните открити центрове са на Калотина за връзка със сръбските служби, както и на Капитан Андреево под формата на тристранен център за връзка с Турция и Гърция.

Географското положение на България в югоизточната част на Европа и като част от Балканския полуостров, определя страната като най-пряк път между страните от Западна Европа, Близкия изток, Азия и Африка. Петте европейски транспортни коридора, преминаващи през нейната територия, обуславят непрекъснат и интензивен трафик на лица и ППС, който ежегодно се увеличава. Местоположението на страната на пътя на Източно-Средиземноморския маршрут определя високите нива на миграционен натиск към нейната територия.

След присъединяването ни към ЕС, Република България започва да отговаря за опазването на 1228 км от външните граници на съюза. Затова държавата ни насочва приоритетно своите усилия към повишаване ефективността на противодействието и превенцията на основните заплахи за сигурността, изразяващи се в най-опасните форми на трансгранична организирана престъпност – незаконната миграция и трафика на хора. За постигане на ефективното им противодействие се прилагат комплекс от мерки с основна цел предотвратяване и пресичане на опитите за незаконно преминаване на държавната граница. Пресичането и на съпътстващите престъпления е друг важен фактор за осигуряване на националната сигурност и обществения ред. Прилагането на бързи и целесъобразни мерки за законосъобразно противодействие срещу чужденци, нарушители на граничния режим, е част от превенцията срещу трансграничната престъпност и засилващите се миграционни процеси в световен мащаб.

Повече от 90% от незаконните мигранти, които достигат до ЕС, се възползват от услугите на каналджии. Продължава тенденцията каналджиите да не се подчиняват на полицейските органи, да бъдат изобретателни, приспособими

---

⁹⁶ Чл. 39, ал. 3 от ЗМВР.

и агресивни, използвайки нехарактерни методи, застрашавайки живота и здравето както на превозваните мигранти, така и на полицейските служители. Те използват помежду си нови, съвременни методи и възможности за комуникация. За превозвачи се използват граждани от всички слоеве на населението, които са все по-млади, както от мъжки, така и от женски пол, студенти, лица, живеещи в различни области на страната, чужди граждани, предимно от европейски държави, а също така мигранти, пребиваващи в България. Организаторите на каналите използват изключително иновативни подходи при избора на МПС с цел незабелязано преминаване през страната – линейки, инкасови автомобили, пощенски микробуси, брандирани автомобили, кемпери, МПС на фирми за отдаване под наем (Rent a car) и др. Придвижването по републиканската пътна мрежа се обезпечават чрез използването на пилотни автомобили, които следят за наличие на полицейски сили.

Преобладаващата част от опитите за нелегално преминаване на вход през ГКПП (укрити лица и такива, избегнали граничните проверки) са констатирани при преминаване на българо-турската граница през ГКПП Капитан Андреево. Основните методи, използвани за укриване на лица в товарни автомобили и автобуси, са: укриване върху осите или палетоносачите на товарни автомобили, нарушена цялост на митническа пломба, използване на изградени тайници, укриване в кабината на водача, срязване на обтяжното въже или на брезентовото покривало на ремаркетото.

Обикновено мигрантите представят изцяло фалшиви лични карти и разрешителни за пребиваване в различни страни от ЕС. Използването на преотстъпени и подправени документи остава все още скъп начин за незаконно преминаване през ГКПП и това ограничава използването му от лица, идващи от страни със слабо развита икономика. Много често, предимно мигрантите от арабски или африкански произход, заявяват, че документите им за самоличност са изгубени или умишлено ги унищожават. По този начин те търсят убежище, обявявайки, че са от държава с военно-политически конфликт – напр. Сирия, Афганистан, Палестина, Мали, Сомалия, откъдето са избягали поради непосредствена опасност за живота им. Разкриването на истинската самоличност и националност на такива лица е изключително трудно, особено при липса или недостиг на обучени експерти в ГДПП, които да провеждат скрининг интервюта за нуждите на граничния контрол.

В тази връзка, със съдействието на скрининг експерти, участващи в проекта "Атика 2012", ръководен от европейската Агенция за граничен контрол Фронтекс, чиято основна цел е провеждането на скрининг дейности и последващото организиране на операции за обратно връщане на мигранти, са проведени такива

интервюта. Те обхващат група незаконни мигранти, заявяващи различни националности, основно на страни от Субсахарска Африка, и целят установяване на действителната им националност. ГДГП използва и възможностите на операция „Посейдон”, ръководена отново от Агенция Фронтекс, в рамките на която са използвани услугите на скрининг експерти, обучени да установяват особености и разлики в използваните говорни наречия на определени езици. Тази възможност обаче е ограничена, тъй като операцията се провежда на територията на Република Гърция и не е достъпна за постоянно ползване от нашата страна. Придобитите познания и почерпеният опит в резултат проведените инициативи продължават да се прилагат в дейността на ГДГП.

Системно се провеждат и езикови курсове за обучение на служители на ГДГП. Въпреки това, точното и обективно идентифициране на лицата, търсеци закрила, в смесените миграционни потоци си остава сериозно предизвикателство. Липсата на капацитет в тази насока затруднява установяването на самоличността на влизащите в страната мигранти и идентифицирането на тяхната действителна цел. Последното има съществено значение, тъй като на тази база следва да се преценят последващите действия на компетентните органи, а когато са налице законовите предпоставки – да се реализира спрямо тях и наказателна отговорност.

ГДГП влага необходимите усилия и ресурс за развитие и надграждане на постигнатите нива на сигурност по външните граници на ЕС и Шенгенското пространство. Последният етап от процедурата за присъединяване на България към Шенгенското пространство се осъществява в усложнена политическа ситуация в рамките на съюза – ескалация на незаконната миграция по външните граници в резултат на повишен миграционен натиск, особено по южните и югоизточните граници на ЕС, и сериозен политически натиск от държавите-членки, където има най-големи групи от пребиваващи нелегални мигранти. В отговор на това, институциите на ЕС, агенциите и държавите-членки предприемат редица мерки за овладяване на ситуацията и усилване на граничния контрол. С цел усъвършенстване и надграждане европейските стандарти за гарантиране на високо ниво на сигурност по външните граници на ЕС, още през 2012 г. е изградена и пусната в експлоатация Интегрираната система за наблюдение на българо-турската граница в участъка от Капитан Андреево до Лесово. По протежение на 58 км. са изградени модерни технологии за охрана в зоната на най-голям миграционен натиск. По този начин нашата страна изпълнява поетия ангажимент за осигуряване надеждността на външната граница на ЕС и превенция на незаконната икономическа миграция.

Шенгенската информационна система (ШИС-I и ШИС-II) е обща информационна система, използвана в областта на защита на националната

сигурност и обществения ред, за подпомагане на полицейското и съдебно сътрудничество, както и за управлението и контрола по външните граници на ЕС. Въпреки че през изследвания период Република България все още не е член на Шенгенското пространство, като държава-членка на ЕС тя много бързо оборудва и обучава граничните структури и персонал за достъп до съответните нива в съществуващите системи за информационен обмен като Евродак, ШИС, SIRENE и FADO. Всички задържани лица, притежаващи документи за самоличност, както и тези без документи по заявените от тях лични данни, задължително се подлагат на проверка в НШИС.

Системата Евродак е основният използван инструмент за проверка на самоличността и статуса, ако търсецът закрила е задържан поради липса на документи или за незаконно влизане в страната. Вземането на пръстови отпечатъци от мигрантите се извършва за изпълнение на целите и задачите на Регламент 2003/343/ЕО (т.нар. Дъблински регламент) за определяне на държавата-членка, компетентна да проведе процедурата за предоставяне на статут на съответното търсецо закрила лице.

Непрекъснато се обменя актуална информация с партньорски служби, което се осъществява със съдействието на Дирекция „Международно оперативно сътрудничество“ към МВР. Използват се и други канали за трансгранична кореспонденция между службите. Обменът на информация в реално време с Националните координационни центрове на страните-членки на ЕС за обстановката по границите подпомага получаването и предаването на данни, необходими за изграждане на ситуационната картина по външните граници на ЕС. По този начин се предприемат изненадващи действия за пресичане на констатираните заплахи и се планират обичайните мерки за повишаване на сигурността по външните граници.

Целогодишно се въвежда, редактира и поддържа геоинформационна система за миграционните потоци на югоизточните граници на ЕС чрез регионална мрежа за обмен на ситуационната картина между България и Гърция. Извършва се постоянно наблюдение на външните граници на ЕС чрез изградените интегрирани системи за наблюдение на морска и сухоземни граници и се координират дейностите по граничното наблюдение чрез регионалните и локални координационни центрове.

Европейската служба за гранична и брегова охрана Фронтекс е партньор на България в дейностите, свързани с охрана на външните граници на ЕС. Сътрудничеството се базира на взаимна подкрепа и координация на текущите задачи, както и прилагане на стандартите за европейско гранично управление. Взаимодействието с Фронтекс е ключово за противодействие на незаконната

миграция. На национално ниво се домакинстват съвместни операции на границите с Република Турция, Република Сърбия и Република Северна Македония (включително по въздушните и морска граници). На регионално ниво в зоните на координираните от Агенцията съвместни оперативни дейности е създадена нужната организация за взаимодействие, като се осъществява управление и контрол на човешките ресурси и техническите средства. Наред с това България активно подпомага укрепването на външните граници на ЕС, като приема на своя територия и се включва в други оперативни проекти в съответствие с годишната програма за работа на Фронтекс.

Служителите на Гранична полиция използват оптимално наличното техническо оборудване за извършване на гранични проверки на първа и втора линия, както и за извършване на физическа проверка на преминаващите превозни средства през ГКПП. Осъществяват се проверки на преминаващите през ГКПП лица и превозни средства в автоматизираните информационни фондове на МВР за наличието на мерки, ограничаващи влизането им в страната. Засилено е извършването на гранични проверки в съответствие с рисковите профили на ГКПП.

За осигуряване сигурността на границите си Република България осъществява задълбочено взаимодействие с граничните служби на съседните държави, което е много важна част от реализирането на концепцията за интегрирано гранично управление. Излъчването на съвместни патрули по общите граници със съседните държави повишава ефективността от патрулната дейност и сигурността на границата, като най-осезаема е ползата за превенцията именно на нелегалната миграция.

Активно се използват възможностите на наличните системи за водене на техническо наблюдение в граничната зона – интегрирани и автоматизирани системи за наблюдение, преносими системи за наблюдение, както и мобилните системи, които остават основно техническо средство и затвърждават своето значение при планирането и организирането на граничното наблюдение основно през тъмната част на денонощието.

След цялостното завършване на интегрираната система за наблюдение по границата с Република Турция, се изгради и периферна система по протежение на българо-турската граница с локални координационни центрове, което позволява общото оперативно-тактическо ръководство и централизирано управление на силите съобразно оперативната обстановка. Отчитайки последната, полетите за въздушно наблюдение са съсредоточени предимно над българо-турската държавна граница с цел противодействие на засиления миграционния натиск.

Предвид установилата се трайна тенденция за непрекъснато нарастване на

броя лица, преминаващи незаконно през българо-турската граница, включително от големи групи, и съобразявайки се с действащото българско законодателство, ГДГП инициира изграждане на инженерно възпрепятстващо съоръжение по одобрен от Министерския съвет на Република България план, в който е заложено изграждането му на най-чувствителните участъци по линията на държавната граница. След въвеждането в експлоатация на изграденото съоръжение охраната на границата е чувствително подобрена и се отчита рязко намаляване на гражданите на трети страни, успели да преминат незаконно на територията на страната.

Охраната на държавната граница в районите, където тя преминава през водни басейни, е много специфична. За повишаване на нейната ефективност се осъществява постоянно граничното наблюдение на морската и речната ни граница. Перманентно се организира обмен на информация в реално време с другите държавни ведомства с контролни правомощия в тази сфера, граничните служби на съседните държави, както и тези на страните от ЕС. На този етап там не се регистрира значим миграционен натиск, въпреки че такова явление се наблюдава в други европейски държави – напр. Италия, поради което и превантивните дейности на ГДГП не се ограничават.

Република България е държава с едни от най-чувствителните външни граници на ЕС. Този факт предопределя нейната роля на държава-членка, която поема несъразмерно големи отговорности и тежести по гарантиране сигурността на съюза. В това число влизат ангажиментите на страната да осъществява контрол за легалното преминаване на външните европейски граници, да приема лица, търсещи убежище и международна закрила, да идентифицира лицата, които подлежат на връщане, да противодейства и на другите видове трансграничната престъпност. В отговор на това предизвикателство правителството предприема широкомащабни мерки по физическа охрана на границите. Основната от тях, целяща да овладее натиска от желаещите да влязат незаконно на територията на страната, е насищане протежението на сухопътната ни граница с Република Турция с повече служители на МВР.

Непрекъснато усложняващата се оперативна обстановка и рязкото увеличение на незаконно преминаващите през границата, налага вземането на спешни и допълнителни мерки за ефективно противодействие на незаконната миграция в най-засегнатите участъци от държавната граница. В края на 2013 г. стартира съвместна специализирана полицейска операция, при която българо-турската граница е усилена с допълнителни сили и средства от ГДГП и служители на МВР от вътрешността на страната. Тази превантивна мярка незабавно дава резултат, който се изразява в драстично намаляване на броя на лицата, влезли

незаконно у нас, а броят на лицата, опитващи незаконно да влязат в страната, започва постепенно да спада.

От момента на нейното стартиране се активизира и въздушното наблюдение, като се увеличават полетите за наблюдение на рисковите направления по линията на държавната граница, осъществявани от хеликоптерите на Специализирания отряд за въздушно наблюдение. Полетите са съсредоточени главно по българо-турската граница, където оперативната обстановка показва най-голям натиск.

Провеждането на специализираната полицейска операция води до значително намаляване на успешните опити за незаконно влизане, които се ограничават до единични случаи, но създаденият възпиращ ефект води до изместване на миграционния натиск към най-източните зони на границата. Това налага своевременна реорганизация на граничната разстановка и укрепване на уязвимите места.

С оглед на постигнатите положителни резултати, както и за допълнително повишаване на граничната сигурност и ефективно противодействие на трансграничната престъпност, МВР продължава да изпълнява съвместната специализирана полицейска операция за усилена физическа охрана на българо-турската граница и чувствителните участъци по границата с Гърция. Операцията е насочена към намаляване броя на незаконно влезлите на територията на страната чужди граждани, трайното установяване на засилено (видимо) полицейско присъствие (униформени служители и патрулни автомобили) по линията на държавната граница с Република Турция и в дълбочината на граничната зона, придобиването на изпреварваща информация за организиране и подготвяне на незаконно преминаване на държавната граница от отделни лица и групи нелегални мигранти, установяване присъствието в граничната зона и задържането на български и чужди граждани, съпричастни към извършването на каналджийска дейност.

Между ГДГП, дирекция "Миграция" към МВР и ДАБ е изградено тясно сътрудничество по всички въпроси, касаещи изпълнението на функционалните им задължения. Осъществява се постоянен контакт за обмен на информация, координират се предприеманите мерки от всяка институция, подобрява се взаимодействието и координацията в работата им, сформират се работни групи при необходимост от нормативни промени, съгласува се провеждането на различни процедури и т.н. Особено внимание се отделя на движението на задържаните чужди граждани между трите институции, осигуряването на подходящи битови условия за настаняване и достъпа до необходимите процедури за получаване на съответния статут.

Още през 2010 г. между ГДГП, Върховния комисариат за бежанците към ООН (ВКБООН) и Български хелзинкски комитет (БХК) е подписан тристранен Меморандум за сътрудничество. В него е предвидено ГДГП да осигурява пълен и свободен достъп на ВКБООН и БХК до лицата, задържани в граничната зона, за да се гарантира достъпът до територията на Република България и до производство за предоставяне на закрила на онези от тях, които се нуждаят от международна закрила, както и до специализирана правна помощ и представителство. Служителите на ГДГП са длъжни да осигуряват безпрепятствен достъп до границите и граничните зони, да подпомагат дейността на надлежно упълномощените представители на ВКБООН и БХК, да предоставят наличната документация в рамките на своите компетенции, касаеща лицата, обхванати от предмета на меморандума, при спазване поверителността на информацията, а при заявено искане – да предоставят извлечения от служебни документи, съдържащи статистически данни и релевантна информация във връзка със съответните лица.

От своя страна ВКБООН осъществява мониторингови посещения в граничните райони и местата за 24-часово полицейско задържане, изградени в тях, с цел съблюдаване прилагането на добрите практики в областта на международните и европейски стандарти за закрила. Служителите на БХК осъществяват наблюдението на всички места за 24-часово полицейско задържане по границите. При провеждане на наблюдението, наред с достъпа до територия и процедура на лицата, търсещи закрила, БХК следи и за достъпността и използването на информационните материали и публикации, както и осигурява правна помощ и представителство при поискване от страна на ГДГП.

Граничната зона между Турция, Гърция и България е основният входен маршрут за търсещите закрила в страната и един от основните транзитни маршрути за влизащите нелегално на територията на ЕС. Поради тази причина България поема инициативата за установяване на тристранно трансгранично сътрудничество с участието на ВКБООН, граничните органи и неправителствените организации в тези три държави. Неговата цел е да улесни последващото събиране на информация за индивидуалните случаи, подложени на връщане (*refoulement*), общ преглед на ситуацията в областта на международната закрила и убежището във всяка държава, както и да подобри противодействието на нелегалната миграция. По този начин още в началото на изследвания период започва организирането на тристранни срещи между представители на Турция, Гърция, България, ВКБООН и НПО, на които се дискутира опитът на участниците при практическото наблюдение на границите, тяхното управление и охрана, възможностите за трансгранично сътрудничество, анализът на риска, обменът на информация между органите, институциите и организациите от трите държави в

региона и др.

Основен компонент от всеобхватното управление на миграцията и превенция на нелегалните ѝ форми, е ефективното връщане на незаконно преминалите границата и/или незаконно пребиваващите лица. Политиката на връщане е тясно обвързана с действащите споразумения за обратно приемане на незаконно пребиваващи лица (реадмисия) както на двустранно, така и на европейско ниво. Тяхното прилагане е решаващ инструмент и регулаторен фактор за борба с нелегалната миграция в България и страните-членки на ЕС. Пълното спазване на сключените реадмисионни споразумения и сключването на такива със страни, генериращи миграционни процеси, е единственият начин тези лица да се връщат принудително в страната им по произход.

Основното предизвикателство, свързано с операциите по реадмисия, е реализирането на самото връщане на лицето/ата. Липсата на международни споразумения за обратно приемане на чужденци (споразумения за реадмисия) със съответните държави на произход и на транзит, както и незадоволителното ниво на сътрудничество с третите страни, е основна пречка за повишаване броя на връщанията. Усилията са насочени към активно сътрудничество с дипломатическите представителства на рискови в миграционно отношение трети страни и насърчаване на доброволното връщане в страната на произход. В контактите с държавите, с които нашата страна има сключени споразумения за реадмисия, непрекъснато се търсят начини за ускоряване и облекчаване на процедурите. Пример за добра практика е използването на електронни системи за реадмисия, чрез които се обменят молбите и отговорите по тях. Такива системи съществуват с Грузия, Пакистан, Шри Ланка, Армения и Бангладеш.

Увеличеният брой подадени молби за закрила на границата създава допълнителни затруднения на ГДГП в осигуряването на незабавен превод, необходим за тяхната регистрация. Липсата на щатни бройки за преводачи на място в структурите на граничните подразделения води до използването на външни услуги за превод по договаряне, което значително затруднява, забавя и оскъпява регистрационните процедури⁹⁷. За преодоляване на тези проблеми ГДГП търси и получава съдействие от ВКБООН, БХК, БЧК и ДАБ, които подпомагат осигуряването на превод при регистрацията на търсещите закрила на границата в рамките на договореностите по тристранния меморандум. По този начин ГДГП обезпечават извършването на всички процедури със задържаните лица, като ги прави открити, достъпни и разбираеми за тях.

Настанителният капацитет в центровете на ДАБ се оказва крайно недостатъчен, за да поеме големия брой мигранти. Още в началото на изследвания

---

⁹⁷ За осъществяване на преводачески услуги ГДГП е заплатила само за 2013 г. сума в размер на 549 897 лв.

период съществуващите два регистрационно-приемателни центъра в София (860 души) и в с. Баня, община Нова Загора (70 души), както и транзитният център в с. Пъстрогор, община Свиленград (300 души), са пренаселени и не могат да поемат повече лица, търсеци закрила. Това налага те да бъдат настанявани в местата за полицейско задържане на ГДГП, където също капацитетът много бързо е запълнен. За осигуряване на храната, водата, дрехите, медикаментите, хигиенните материали и др. на мигрантите отново е потърсено и получено съдействие от БЧК и други благотворителни организации. В същото време ДАБ започва да разкрива нови центрове в спешен порядък. Първите са в столичните квартали "Враждебна" (420 души) и "Военна рампа" (700 души). Последвани от такива в гр. Харманли (1450 души) и в с. Ковачевци, община Перник (350 души). Поради липсата на капацитет за настаняване в управляваните от ДАБ центрове, ГДГП препраща търсеци закрила и към специалните домове за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ) към дирекция "Миграция" на МВР в София, кв. "Бусманци" и в гр. Любимец. Това налага да се създаде нов разпределителен център в гр. Елхово (300 души), където ГДГП предават всички задържани лица, откъдето за кратък период от време търсеците закрила се пренасочват към центровете на ДАБ. Всички тези действия на държавните органи успяват да овладеят ситуацията преди тя да се е превърнала в хуманитарна криза, както и да снижат социалното напрежение в местните общности.

В рамките на своите правомощия служителите на ГДГП своевременно сезират органите на Прокуратурата за всеки отделен случай на незаконно преминаване на държавната граница на Република България от страна на чужденци и граждани на трети страни, както и за установените случаи на тяхното превеждане от каналджии. Разследващите полицаи на централно и местно ниво провеждат обективно и всестранно разследване по образуваните досъдебни производства, като се стремят те да приключват в максимално кратки срокове. В хода на разследването по чл. 279, ал. 1 от НК задължително се следи за подаване на молба за международна закрила по законоустановения ред от страна на обвиняемия, което своевременно се докладва на наблюдаващия прокурор.

Въпреки високия процент на наказани престъпления по чл. 279-281 от НК, което обичайно се извършва в относително кратки срокове, прилаганата наказателната репресия не оказва желаното превантивно въздействие. Основните причини за този незадоволителен резултат могат да се синтезират по следния начин. По отношение на деянието по чл. 279 се установява, че условията на живот в държавите по произход на мигрантите са много тежки, тъй като има въоръжени конфликти и/или дълбоки политически и социално-икономически проблеми, което застрашава пряко техния живот или възможността да живеят нормално.

Казано по друг начин – страхът за живота и този от тежките социално-икономически условия е много по-силен от страха от наказателно преследване. Що се отнася до деянията по чл. 280-281 от НК, при тях водещ за извършителите им е користният мотив. Извличаната материална облага от тази престъпна дейност е несравнима с доходите, които те биха получавали от легална трудова дейност – както като размер, така и като вложено време и усилия. Общото за трите престъпления, което значително понижава ефективността на наказателната репресия, е налагането на условни и краткосрочни наказания. Условното осъждане и режимът на неговото непосредствено прилагане в нашата страна не е в състояние да формира у осъдените усещането за наказателно въздействие, а оттам не могат да настъпят и целените положителни промени в тяхната личност. Традиционно никой не контролира поведението на условно осъдените, което позволява на мигрантите необезпокоявано да правят опити за незаконното напускане на страната. Дори в случаите на ефективно наложено наказание лишаване от свобода е трудно да се постигне желаното превантивно въздействие, защото същото е краткосрочно и не дава възможност за пълноценна корекционна работа с осъдените лица, като няма и нужния общ превантивен ефект.

Криминологична прогноза на регистрираните и наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

Криминологичната прогноза на престъпленията по чл. 279-281 от НК следва да представи тяхното бъдещо развитие, изхождайки от установените по време на изследването количествени и качествени характеристики, както и от познатите ни причини и условия, които ги детерминират. Екипът, провел изследването, е наясно, че самата прогноза е възможно да не се доближи максимално до действителното им проявление през следващите години, предвид разнопосочното и динамично развитие на обуславящите ги криминогенни фактори⁹⁸. Нейната направа обаче е задължителен елемент на всяко криминологично изследване, доколкото тя трябва да залегне в основата на планираното занапред противодействие на изследваните престъпления.

Прогнозата ще бъде направена за период от пет години. От една страна изследваният период позволява такава дългосрочност, а от друга – значение има и обстоятелството, че представянето ѝ за по кратък срок може да се отклони значително от реалността, тъй като количествените параметри на извършените престъпления могат да бъдат повлияни от динамичното развитие на редица ситуационно обусловени криминогенни фактори. За осигуряване на по-голяма прецизност при прогнозирането са използвани количествени (статистически) и качествени методи. Основните от тях са екстраполация, линейна регресия, експертна оценка и съдържателен анализ.

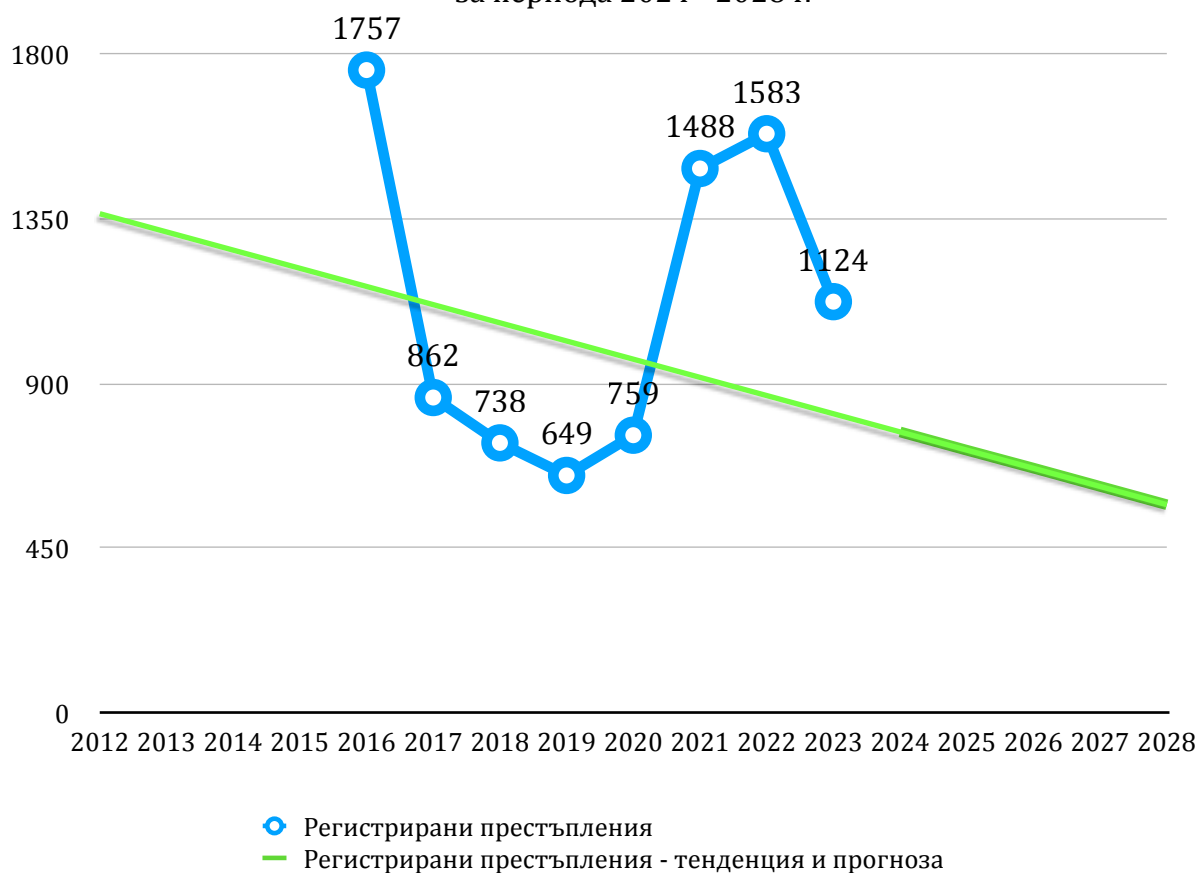
---

⁹⁸ Този процес е ясно проследим от количествените им изменения през изследвания период.

Криминологична прогноза на регистрираните престъпления по чл. 279-281 от НК

Когато се разгледат единствено данните за регистрираните престъпления по чл. 279 от НК, тенденцията, изчислена по метода на линейната регресия, показва възходящ тренд. Изследователският екип обаче счита, че с оглед непълния набор от данни, които са налични по изследването, както и много високият коефициент на корелация между регистрирана и наказана престъпност за периода 2016-2021 г. – 0,98, тенденциите на наказани и регистрирани престъпления не следва да се различават съществено, съответно и прогнозите за бъдещето им развитие. Поради тази причина екипът счита, че в 5-годишен срок броят на регистрираните престъпления следва да намалява, като статистическият анализ на известните ни данни предполага достигане на нива под най-ниските от наблюдаваните стойности през 2019 г. – 649 регистрирани престъпления. Подобни нива на регистрираните престъпления са в съответствие и с актуалната криминогенна обстановка, което мотивира екипа да ги представи като своя прогноза.

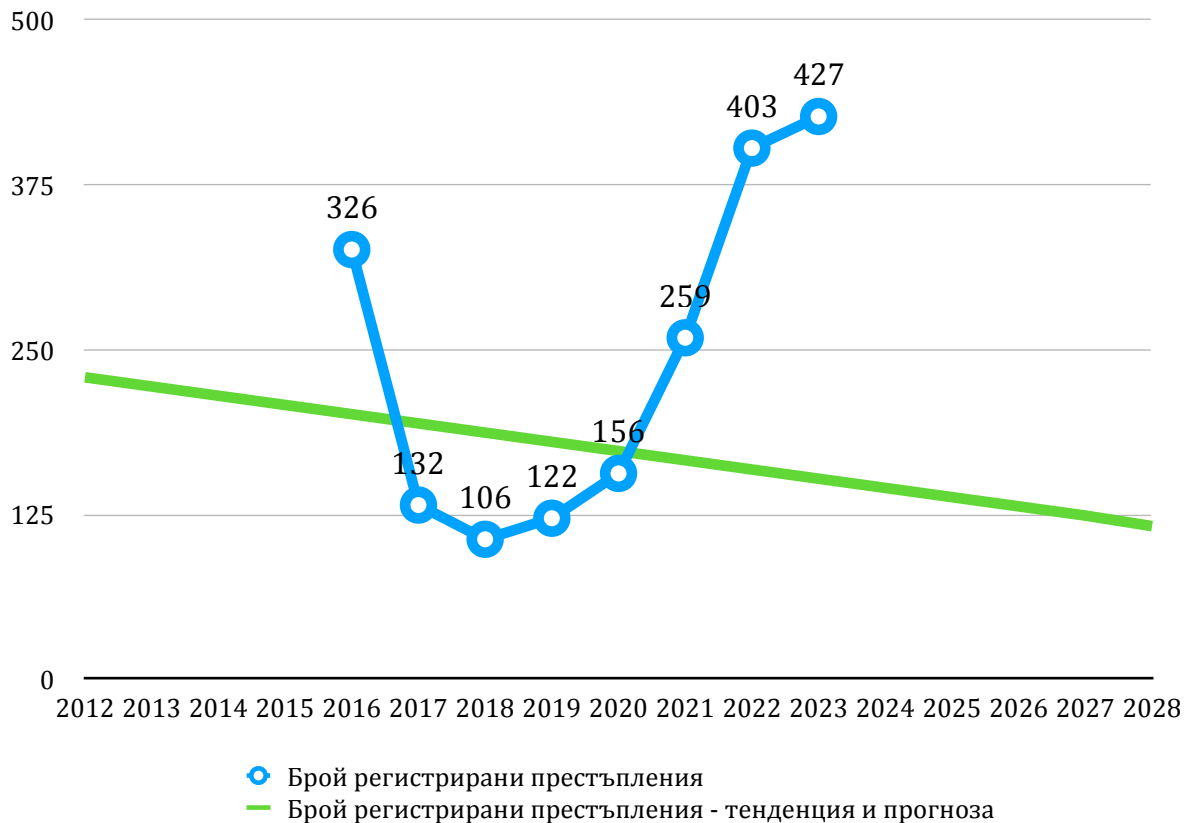
Тенденция и прогноза на регистрираните престъпления по чл. 279 от НК за периода 2024 - 2028 г.

В данните за 2022-2023 г., които не попадат в изследвания период, както при

регистрираните, така и при наказаните престъпления по чл. 280-281 от НК се наблюдава значително покачване на техния брой. Въпросният пик не може да бъде определен като представителен за общата тенденция на този вид престъпления, поради което тези данни са изключени от изготвената прогноза. С оглед изложеното до момента, прогнозата на екипа е за спад и на броя престъпления по чл. 280-281 от НК, като в 5-годишен период те следва да достигнат нива, близки до най-ниските стойности през изследвания период – около 100 регистрирани престъпления на година. Тук може да се изкаже известно колебание, доколкото прогнозата е съвкупна за двете престъпления, а това по чл. 281 от НК показва по-скоро възходящ тренд. Неговото влияние обаче не е в състояние да доведе до толкова големи количествени изменения, които да „преобърнат“ прогнозата.

Тенденция и прогноза за регистрираните престъпления по чл. 280 и чл. 281 от НК за периода 2024 - 2028 г.

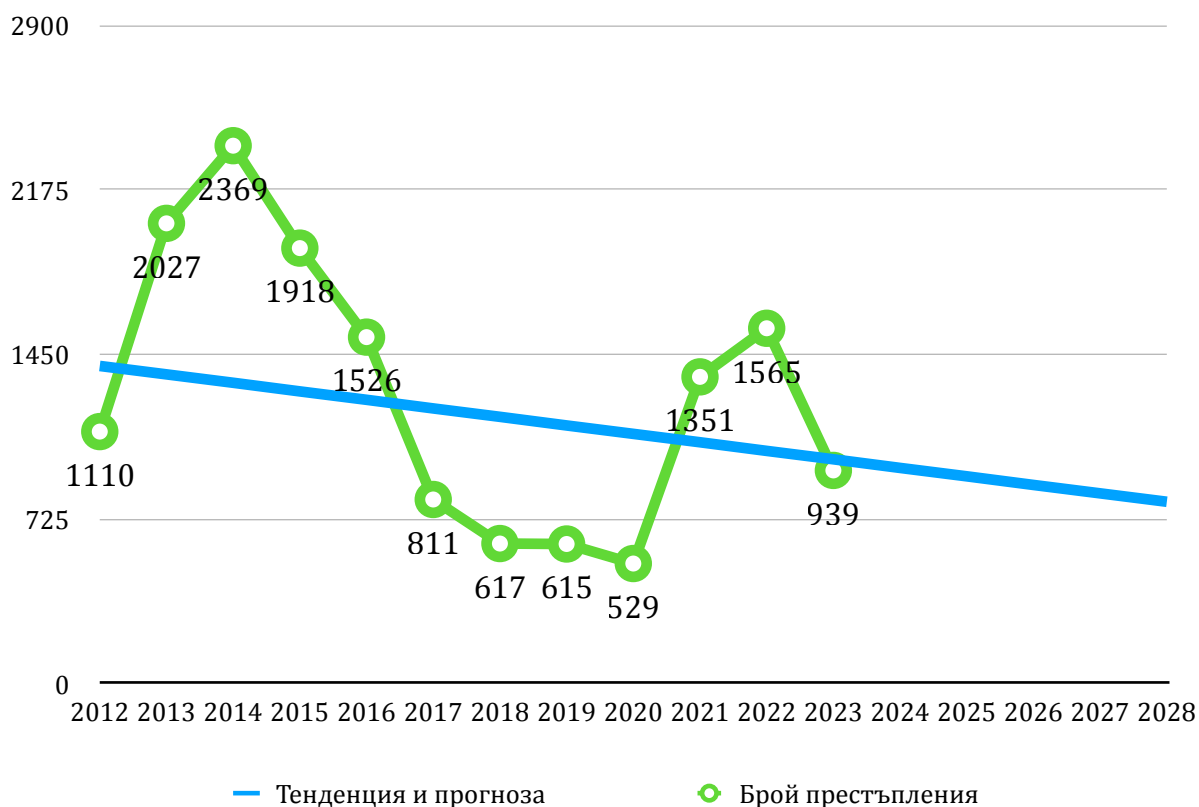

6.2. Криминологична прогноза на наказаните престъпления по чл. 279-281 от НК

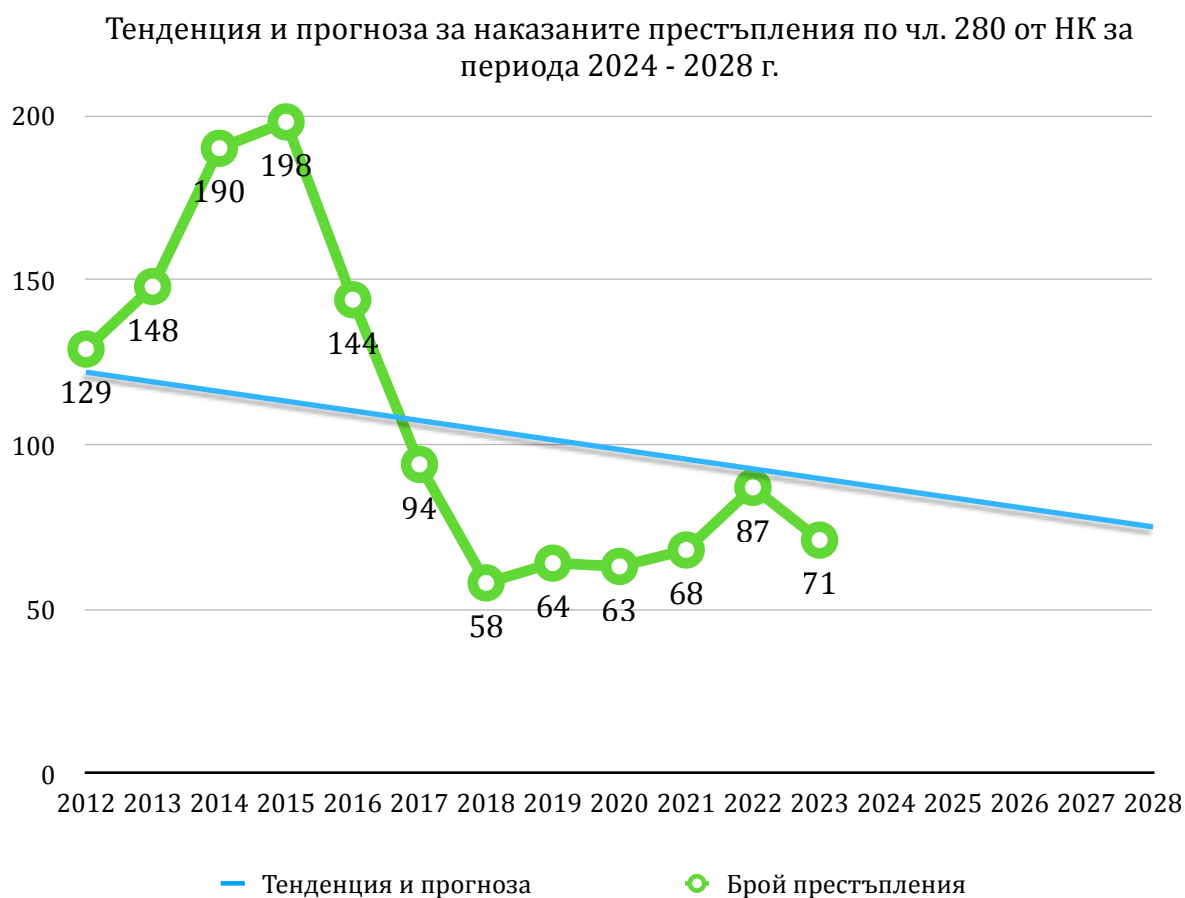
Тенденция и прогноза на наказаните престъпления по чл. 279 и чл. 280 от НК

Престъпленията по чл. 279 от НК са с най-високите стойности от изследваните, които имат и относително висока статистическа значимост. Това позволява с по-голяма точност да се представи тяхната прогноза посредством статистически методи. През изследвания период не се наблюдава еднозначна и ясно изразена тенденция в тяхното развитие. В началото и в края на периода се наблюдават пикове, а в средата – съществен спад, както спрямо първоначалното повишение, така и спрямо наблюдавания в края на периода ръст. Тези показатели могат да бъдат обяснени с динамиката на установените причини и условия за този вид престъпни прояви – въоръжени конфликти, социални, политически и икономически кризи, които преминават през фази на ескалация и на затишие. Съответно при увеличаване на интензитета на кризисните фактори, броят на лицата, които вземат решение да напуснат регионите, за да търсят убежище или икономически ползи, се увеличава стремглаво.

Тенденция и прогноза за наказаните престъпления по чл. 279 от НК за периода 2024 - 2028 г.

В наказаните престъпления по чл. 280 от НК се наблюдава подобна на гореописаната тенденция, като пикът е достигнат през 2015 г. – една година след пика в наказаните престъпления по чл. 279 от НК. Също както при престъпленията по чл. 279 от НК през 2022 г. се наблюдава втори пик на наказаните престъпления по чл. 280 от НК (макар това увеличение да е с по-нисък интензитет, отколкото в наказаните престъпления по чл. 281 от НК). Реално количествените параметри на двете престъпления са в следната зависимост – нивото по чл. 279 от НК определя нивото по чл. 280 от НК, което е логичното обяснение за сравнително идентичните им колебания в периода.

И за престъпленията по чл. 279 от НК, и за тези по чл. 280 от НК екипът очаква плавен спад в следващите пет години. Като тук следва да отбележим, че тенденцията ще се запази, ако не възникнат нови фактори, които да ги стимулират – такива могат да бъдат нови или подновени въоръжени конфликти, политически кризи, природни бедствия и др. Не на последно място локални икономически кризи също биха могли да доведат до увеличаване на извършените престъпления.

Тенденция и прогноза на наказаните престъпления по чл. 281 от НК

Наказаните престъпления по чл. 281 от НК започват с две нулеви години в началото на изследвания период, а през 2014 г. имаме едва четири престъпления, завършили с осъждане. На практика този вид престъпна дейност започва да се разгръща едва през 2015 г., когато броят на нелегалните мигранти, преминали българските граници, става значителен и това изисква подпомагане на тяхното придвижване към Западна Европа. След това нейните пикове и спадове следват с едногодишно закъснение същите на предходните две престъпления.

Много важен аспект на престъпната дейност по чл. 281 от НК е, че нейната същност позволява да служи като измерител, или най-малкото като ориентир, за нивата на латентната престъпност по другите два члена. Ето защо точният ѝ анализ е от съществено значение за установяване на количествените измерения на престъпните деяния, които я „захранват“, а оттам и подобряването на мерките за тяхното противодействие. Мотивиран от така изложената зависимост, изследователският екип положи допълнителни усилия за точното изясняване на количествените параметри на наказаните престъпления по чл. 281 от НК, като поиска и получи от НСИ данните за 2022 г. и 2023 г., въпреки че те не попадат във времевия обхват на изследването⁹⁹. Казаното се отнася с още по-голяма сила за изготвянето на коректна криминологичната прогноза за тяхното бъдещо развитие.

Много съществено впечатление на екипа направи факта, че данните конкретно за чл. 281 бележат стремителен ръст, който не кореспондира нито с тенденциите на престъплението от предходните десет години, нито с тези на другите две престъпления – както за последните две, така и за предходните десет години. Това ни навежда към извода, че е възможно да се е стигнало до някаква неточност при тяхното набиране и обработване, тъй като е почти невъзможно да бъде обяснено десетократното им увеличение в рамките на едва две години, още повече, че при „захранващите“ ги престъпления е налице значителен спад през последната година. В резултат на това екипът реши да изключи данните за 2022 г. и 2023 г. при изготвяне на прогнозата, защото тя се изкривява много съществено, стигайки до твърде високи стойности¹⁰⁰.

В крайна сметка прогнозата ни за следващите пет години е за плавно повишаване на наказаните престъпления по чл. 281 от НК, въпреки

---

⁹⁹ Първоначално екипът получи данни за последните две години единствено за престъпленията по чл. 279 и по чл. 280 от НК.

¹⁰⁰ В тази посока се наложи по-задълбоченото използване на качествени методи при прогнозирането, за да се преодолее възникналото затруднение. От друга страна с прилагане само на количествените не могат да бъдат съобразени различни фактори, които обясняват възможните отклонения и колебания, а от трета – търпят непрекъснато изменение във времето.

прогнозираното плавно понижаване за другите две престъпления. Това се дължи на установения забавен спад във времето (поне една година) при чл. 281 от НК спрямо предходните два члена, както и на наличието на голям брой нелегално пребиваващи граждани на трети страни на територията на страната.

С оглед на бъдещото развитие на изследваните престъпления трябва да се вземат под внимание две важни обстоятелства, настъпили в самия край на изследването. Първото от тях е коренно променената общественно-политическа обстановка в Сирия, където режимът на Башар Асад е свален от власт, а наследилите го във властта афишират поемане на демократичен курс на управление. Този съществен фактор обаче е съвсем в началото на своето действие и не може напълно коректно да бъде оценено неговото влияние върху миграционните процеси от региона. Такива процеси са характерни и за посттоталитарните страни, въпреки последователните усилия за налагане на демократично управление в тях¹⁰¹. Нещо повече – посочената промяна крие риск от генериране на нелегална миграция обратно към Сирия, ако там социално-политическите условия се нормализират трайно и страната навлезе в

¹⁰¹ За пример може да послужи случващото се България през последните 35 години и мигрирането на значителна част от българското население.

икономически подем. Последното важи особено за мигрантите, които все още не са узаконили престоя си в държавите, където фактически се намират, което може да ги мотивира да предприемат завръщане в държавата им по произход.

Второто събитие, което ще има своето значение за бъдещото развитие на изследваните престъпления, е приемането на страната ни в Шенген и по суша. И неговото конкретно влияние тепърва ще се отчита и анализира, но е напълно ясно, че то ще промени в някаква степен нивата и географията на престъпленията по чл. 279-281 от НК. Вероятно измененията няма да са толкова съществени, доколкото основният натиск на вход е на границата с Турция, а на изход – със Сърбия. И двете граници продължават да бъдат външни за ЕС, което не променя по никакъв начин задълженията ни за тяхната охрана и съответно не би следвало да се повлияе от приемането ни в Шенген. Водещите криминогенни фактори, детерминиращи тези престъпления, също не са зависими пряко от коментирания факт, така че неговото количествено и качествено измерение засега не може да се очертае с по-голяма точност. Предполагаемият му ефект може да се изведе на база очакваното положително икономическо влияние за регионите, където отпада граничният контрол, което има универсално превантивно действие. От друга страна самото намаляване на зоните за граничен контрол няма как да не повлияе чисто статистически състоянието на изследваните престъпления.

Заключение

Основни изводи и препоръки от наказателноправния и сравнителноправния анализ. Предложения *de lege ferenda*.

Проведеното изследване дава ясно забележима индикация относно наличието на някои недостатъци в нормативната уредба на чл. 279-281 НК и необходимостта от извършване на изменения и допълнения в нея за тяхното отстраняване. Най-общо те са свързани с корекции в минималните и максималните размери на наказанията лишаване от свобода; отпадане на част от кумулативно предвидените наказания; синхронизиране на терминологията с тази, използвана при останалите престъпления; уеднаквяване на правния режим на българските граждани с този на гражданите на останалите държави-членки на ЕС; отпадане на наказателната отговорност или смекчаването ѝ за извършители или други съучастници в престъпната дейност, които съдействат на органите на властта и др.

Считаме, че тези промени ще бъдат полезни и ще подобрят дейността на държавата при санкциониране на изследваните престъпления, което следва да подобри и цялостния превантивен резултат от нея¹⁰². Същевременно ще синхронизират българското законодателство с това на останалите държави-членки на ЕС. В синтезиран вид те могат да се сведат до следните основни изводи и препоръки.

Приемане на по-ефективна санкционна политика по отношение на престъпленията по чл. 279 НК. Анализът показва, че извършителите са предимно чужденци, без доходи и налично имущество, т.е. и плащането на глоба, и конфискацията са трудно изпълними наказания. В случай на условно осъждане у тях пък въобще не се формира представа за наказуемост. Ефективното лишаването от свобода, предвид езиковата бариера, културните различия, ниската правна култура и лошите условия на живот в страните им по произход, в повечето случаи не се осъзнава от осъдените въобще като наказание. При неговото изпълнение у тях дори не се създава усещане, че спрямо тях се налага различна мярка от

¹⁰² Немалка част от тях се подкрепят от проведеното анкетиране и интервюиране на различни групи експерти, което верифицира изводите на екипа и аргументира допълнително тяхното лансиране. За пример ще посочим, че съдиите категорично считат предвидените в момента наказания по чл. 279 НК за завишени (немалка част споделят същото и за другите две престъпления), докато прокурорите и разследващите полицаи сочат като затруднение пред доказването липсата на поощрителни норми, които да стимулират участниците в престъпната дейност да им съдействат при наказателното преследване на организираната престъпна дейност.

настаняването в съответните приемни центрове, където условията са идентични с местата за лишаване от свобода. Самото наказване е свързано с високи и невъзвращаеми разходи за държавата – както за самото наказателно производство, така и за изпълнение на наказанието.

От проведените анкети и интервюта, както и от сравнителното изследване с други законодателства, се оформи виждането, че като по-ефективни се възприемат санкционни мерки, свързани с полагане на общественополезен труд – това е един от възможните способи за ангажиране на извършителите на такива деяния с възстановяване на средствата по тяхното пребиваване в страната. В България такава мярка е предвидена не като самостоятелно наказание, а като пробационна мярка и то не от задължителните. Предвидено е обаче административно наказание по ЗАНН безвъзмезден труд в полза на обществото.

Препоръчително е да се предвиди възможност, в случай че не е възможно незабавно или бързо връщане на нелегалните мигранти в страната по произход или друга страна, **да се прилага освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание – безвъзмезден труд в полза на обществото.** Подобна хипотеза е срещана вече в българската наказателноправна доктрина, макар и некасаеща пряко изследваните престъпления.¹⁰³

Предвиденият законов минимум на наказанието лишаване от свобода по чл. 279, ал. 1 и 2 НК от 3 години се явява прекомерно висок. С оглед установените максимални размери, особено в ал. 1, диапазонът, в който съдът може да индивидуализира наказанието, е твърде малък. Препоръчително е специалният минимум по ал. 1 да бъде не повече от една година или да отпадне въобще, а по ал. 2 да е две години. При липса на специален минимум по ал. 1 ще има възможност при определяне на наказанието по реда на чл. 55 НК, напр. при сключване на споразумение, каквито са голяма част от случаите, да се налага пробация, което дава възможност за съобразяване на гореизложените доводи за прилагане на безвъзмезден труд в полза на обществото, особено за осъдените, които имат местоживеене в Република България. Възможността за налагане на пробация при чуждите граждани има друг важен аргумент, подкрепящ предприемането на такава стъпка – това ще даде възможност върху тяхното поведение и местонахождение да се осъществява контрол от още един специализиран орган. Така ще се понижат случаите, в които мигрантите правят успешни опити за напускане нелегално на територията на страната¹⁰⁴.

---

¹⁰³ Вж. Антонов, С. Пробационните мерки като средство за противодействие на престъпността и превенция на престъпното поведение, Медиатех, 2023, 190-195.

¹⁰⁴ Нека илюстрираме казаното със следния пример, който вероятно ще разсее съмненията относно целесъобразността на анонсираната хипотеза. Налагането на пробация предполага включването в нейното съдържание на пробационните мерки задължителна регистрация по настоящ адрес и задължителни периодични срещи с пробационен служител, като съдът може да наложи и безвъзмезден труд в полза на обществото. Когато съдът определи по-честа

Прецизиране на законодателния текст в разпоредбата на чл. 279, ал. 5 НК, за да бъде терминологично синхронизирана с актуалната нормативна уредба на предоставянето на защита на чужденци в нашата страна. Примерна редакция на текста:

„(5) Не се наказва онзи, който влезе в страната, за да се ползва от правото на убежище или международна закрила.“

Интервюираните представители на БХК считат, че деянието по чл. 279, ал. 1 НК трябва да бъде декриминализирано и изведено в административно нарушение. Тяхното мнение е, че мярка за държавна принуда, която засяга субектите алтернативно, би дала по-добър резултат, доколкото в основата на престъпното им поведение стои бедността и потенциалното им настаняване в местата за лишаване от свобода няма съществен превантивен ефект. Предвид невъзможността на по-голямата част от тях да заплатят административно наказание глоба, възприемането на подобна хипотеза отново извежда на преден план възможното полагане на общественополезен труд.

Приемане на по-ефективна санкционна политика по отношение на престъпленията по чл. 280-281 НК. След последните изменения от 2023 г. в съставите по чл. 280, ал. 2, т. 1 и чл. 281, ал. 2, т. 4 НК са посочени две групи лица – малолетни и непълнолетни. Разпоредбите биха звучали по-елегантно, ако в тях съответните изрази **„малолетно или непълнолетно лице“** бъдат заменени с изрази **„лице, ненавършило 18-годишна възраст“**.

Същевременно България трябва да третира гражданите на ЕС еднакво с българските граждани. Съществуващият текст се явява в несъответствие с европейското право. Препоръчително е **разпоредбата на чл. 280, ал. 2, т. 3 НК да бъде отменена.**

Като **алтернативно предложение** – **нормата да третира не само български гражданин, а „гражданин на страна-членка на ЕС“.**

Препоръчително е да бъде уеднаквен терминологичния апарат, с който борави законът и в чл. 280, ал. 2, т. 4 и чл. 281, ал. 2, т. 1 НК, като изразът **„транспортно средство“** се замени с **„превозно средство“**.

По чл. 280, ал. 2, т. 5 и чл. 281, ал. 2, т. 2 НК, когато съответното деяние *„организирано от група или организация или е извършено по поръчение и/или в изпълнение на решение на организирана престъпна група“* едновременното съществуване на всички изброени хипотези е ненужно и неправилно. Предвид

периодичност на регистрацията, напр. ежедневна, това създава задължението на осъденото лице всеки ден да се явява в пробационната служба. Като съобразим и изпълнението на другите две мерки, виждаме, че контактът между пробационните служители и осъдения е почти постоянен. По този начин възможността за неговото отклонение се лимитира, а установяването му ще стане в рамките на много кратък период от време.

аргументите, изложени в наказателноправния анализ по отношение на съответните състави, препоръчително е и в двете разпоредби **да остане само изразът: „извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група“.**

По отношение санкциите за квалифицираните състави по чл. 280, ал. 2, 3 и 4 НК отправяме две препоръки:

1) **Относно имуществените наказания** – предвиденото кумулативно налагане на глоба и конфискация се явява прекомерно, несъответно на извършените деяния и не постига целите на наказанието по чл. 36 НК. Една от основните причини за извършване на този вид престъпни деяния е икономическа – липса на доходи и нисък жизнен стандарт на извършителите и желание за бързо придобиване на такива доходи. Лишаването на дееца от имуществото му чрез конфискацията създава усещането за обезсмисляне на миналото му, лишаването от свобода обезсмисля настоящето му, а създаването на парично задължение чрез глобата, при липса на възможност за законно придобиване на адекватни доходи, създава усещане за безнадеждност и в бъдещето. Такава санкция не може да постигне превантивната цел на наказанието. **Препоръчително е да се предвиди към лишаването от свобода да бъде кумулативно налагано само едно имуществено наказание – алтернативно глоба или конфискация.**

2) **Относно лишаването от свобода** – предвиденият единен специален минимум от 3 години както за основния, така и за квалифицираните състави по ал. 2-4 няма правно-логична обосновка. Предвидените специални максимуми за това наказание в съответните алинеи достатъчно красноречиво показват законодателната идея за диференциация на наказанията и относителната им тежест спрямо останалите, включително и по отношение на престъплението по чл. 281 НК – кои състави законодателят смята за по-тежки или по-леки от другите. От друга страна необосновано високият минимум ограничава съда във възможностите му за индивидуализация на наказанието и определяне на справедливо такова във всеки конкретен случай.

Направеният извод, че предвидените наказания са прекалено тежки и не отразяват реалната степен на обществена опасност на деянията, се потвърждават и от проведените анкети сред съдиите, разглеждащи такива дела. Затова и тук можем да анонсираме отново изложените по-горе аргументи относно ефективността на тези наказания и предпочитанието за санкционни мерки, насочени към полагане на общественополезен труд, въпреки по-голямата обществена опасност на престъпленията по чл. 280-281 спрямо чл. 279 НК.

Препоръчително е, както е в съответните санкции по чл. 281 НК, градирането на степента на обществена опасност при различните състави да се

отразява и в **предвидените минимума на наказанието лишаване от свобода, като по ал. 1 (основен състав) той да отпадне или да бъде една година, по ал. 2 – две години, а по ал. 3 и 4, както в момента – три години.**

Във всички случаи е необходимо да бъдат предприети мерки за **повишаване на капацитета и подобряване на дейността на прокуратурата и съдилищата по индивидуализация на наказанията.** Съдебните състави следва подробно да обсъждат и анализират доколко определеното наказание би постигнало целите по чл. 36 НК, а не да се водят единствено от формалното приключване на съответните дела. Създадената трайна съдебна практика за налагане на условни и краткосрочни наказания води до изключително ниска ефективност, констатирана от всички използвани по изследването източници. В тази връзка **съдилищата следва най-малкото да обсъждат възможното налагане на пробационен надзор на основание чл. 67, ал. 3 НК, а прокурорите да го предлагат на съда в изготвените обвинителни актове или включват в съдържанието на сключените споразумения.** Към момента нормативната ни уредба не предвижда друг механизъм за повишаване ефективността на условното наказване.

Да се въведе различен режим при прилагане на условното осъждане – като най-лесен вариант за активиране на неговото превантивно въздействие върху осъдените лица. Екипът е убеден, че промяната на законодателния подход за увеличаване приложното поле на лишаването от свобода, както и съдебната практика в повечето случаи да се отлага неговото изпълнение изглежда почти невъзможно, затова следва да се приложи онова, което на пръв поглед е най-просто и ефективно.

Можем да определим сегашния режим на прилагане на условното осъждане като пасивен, тъй като от условно осъдения се изисква единствено въздържане от извършване на ново престъпление в изпитателния срок¹⁰⁵. Такъв подход е продуктивен най-вече при правонарушители, отличаващи се с ниска степен на обществена опасност (антисоциална насоченост), при които нуждата от корекционно въздействие не е толкова съществена. Самото им осъждане в повечето случаи ще бъде ясен знак за неприемливостта на извършеното, който те биха разчели безпогрешно. Преобладаващата част от условно осъдените обаче не притежават подобни личностни характеристики и се отличават с по-висока степен на обществена опасност. Престъпленията често са резултат от неустойчивото им поведение, а попадането в провокативна ситуация не само скъсява пътя до тяхното извършване, но влияе в немалка степен и на неговата тежест. Наличието на сериозни личностни дефицити трудно води до самостоятелно осъзнаване и

---

¹⁰⁵ Всички останали задължения, предвидени в нормативната уредба на института, са в латентно състояние.

преодоляване на причините за престъпното им поведение. Затова е нужно спрямо тях да се прилага надежден контрол и да се реализира активна развиваща и корекционна работа.

В тази посока може да бъде почерпен опит от Румъния и Франция, където режимът на прилагане на условното осъждане е коренно различен. Самото налагане на наказание лишаване от свобода, което се отлага за определен изпитателен срок, влече след себе си изпълнението на пробационен надзор, който при това се състои от съвкупното налагане на няколко отделни мерки. Тяхното изпълнение ангажира осъдения да изпълнява определени дейности, да приема такива по отношение на себе си, както и да предоставя относима информация. Всичко това е съчетано с общото задължение да не се вършат други престъпления. По този начин условното осъждане се превръща не просто в активно, а подлага на осезателно изпитване условно осъдения¹⁰⁶.

Казаното ни дава основание да предложим налагането на пробационни мерки през изпитателния срок на условно осъждане да стане задължително за съда, като му се предостави възможност (като изключение) да не ги приложи в две хипотези – когато подсъдимият се обучава или работи. *Нова редакция на чл. 67. (3) (Нова - ДВ, бр. 92 от 2002 г., в сила от 01.01.2005 г., изм. относно влизането в сила - ДВ, бр. 26 от 2004 г., в сила от 01.01.2004 г., изм. - ДВ, бр. 27 от 2009 г., изм. - ДВ, бр. 67 от 2023 г.) Когато отложи наказанието лишаване от свобода, съдът постановява една или няколко от пробационните мерки по чл. 42а, ал. 2 за срок от една до три години. Съдът може да не постанови пробационни мерки, ако осъденият работи или се обучава.*

Предвиждане на поощрителни норми за разглежданите престъпления.

Те се извършват основно по предварително организиран начин, като преминаването през границите на отделни лица (по-рядко) или групи от лица (предимно) се подготвя и реализира от ОПГ с транснационални измерения. Тези обстоятелства обикновено остават неразкрити. Доказването им също е много трудно, поради което още по-трудно се достига до пресичане на възможността за последващо извършване на такива престъпления. Един от способите за събиране на доказателства за организациите и лицата, които участват в тях, се явява свидетелството на замесени лица – самите преминаващи през границата (превежданите лица), лица, пряко участващи в превеждането им през границата или съпровождащи ги на територията на страната (обичайно след влизане в страната в направление до друга граница с цел отново незаконно излизане) и т.н.

Българският НК съдържа система от поощрителни норми, които целят да мотивират лица, извършили престъпно деяние, към извършване на последващо

---

¹⁰⁶ Вж. повече Антонов, С. Цит. съч., 160-172.

правомерно поведение, насочено към предотвратяване или ограничаване на вредните последици или към разкриване на извършени престъпления.

На практика повечето престъпления са организирани и извършени с участието на ОПГ. В случаите, когато е разкрито това обстоятелство, ще се прилага чл. 321, ал. 4 и 5 НК. При разглежданите престъпления обаче основен субект е мигрантът – лицето, което преминава границата и, което е превеждано през границата от други лица. Подпомагащите го лица е възможно и да не членуват в ОПГ, а само да са били наети от такава група. Препоръчително е да бъде предвидена обща разпоредба, предвиждаща смекчени наказателноправни последици за всяко лице, съпричастно към извършване на престъпление по чл. 279, чл. 280 или чл. 281 НК, което съдейства за разкриване на самото престъпление, което той е извършил или друга престъпна дейност, свързана с него.

Примерно съдържание на такава разпоредба:

„Чл. 281а (Нов...) (1) В случаите по чл. 279, ал. 1 и 4, чл. 280, ал. 1 и чл. 281, ал. 1, извършителят или друг съучастник не се наказва, ако доброволно се предаде на органите на властта и разкрие всичко, което му е известно за престъпната дейност на останалите лица, преди да е извършено от него или от тях престъпление.

(2) Разпоредбата на ал. 1 не се прилага повторно.

(3) В случаите по ал. 1, извършителят или друг съучастник, който доброволно се предаде на органите на властта и разкрие всичко, което му е известно за престъпната дейност на останалите лица и по този начин съществено улесни разкриването и доказването на извършените от престъпления, се наказва при условията на чл. 55.“

Препоръките ни въз основа на сравнителноправния анализ са в следните насоки. Формулировката на гръцкия закон „без да е подложен на контрола, предвиден в...“ замества по-тромавия израз на българския закон „без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места“ по чл. 279, ал. 1 и чл. 280, ал. 1 НК.

Използваните изрази в българския НК до голяма степен отразяват законодателна политика от по-стари времена, включваща основно опазване на границата от искащи да напуснат страната. При променените социални, политически и правни условия, обектът на наказателноправна защита се явява променен. При наличие на многоаспектно разглеждане и на понятието за държавна граница, предимно в светлината на членство в ЕС, съответно държавната граница се явява вътрешна или външна за ЕС. С оглед пълноправното членство на България в т.нар. Шенгенско пространство и отпадане на задължението за граничен контрол по вътрешните граници и т.н., посочените изрази в българския НК все повече ще създават проблем при правоприлагането.

Наличието на надлежна правна уредба на предвидените мерки за граничен контрол, предвиждащи полицейски и други контролни мерки във връзка с преминаване на границата, дава възможност за съответна промяна, като бланкетният характер на наказателноправните норми се определя не конкретно от изискването за преминаване на границата на точно определени места или с наличие на конкретно разрешение, а общо с оглед предвидените различни режими за контрол. Така ясно се отразява и обектът на защита – предвиденият контрол при преминаване на границата от лица, който не е непременно свързан с издаване на разрешение за преминаване на границата.

Препоръчително е изразът „без разрешение на надлежните органи на властта или макар с разрешение, но не през определените за това места“ по чл. 279, ал. 1 и чл. 280, ал. 1 НК да бъде заменен с „без да е подложен на предвидения в закона контрол“ или съответен израз, препращащ към определен нормативен акт.

Изложените аргументи относно тежестта на предвидените наказания, тяхната прекомерност и ефективност, предпочитанията към имуществена санкция, но ориентирана по-скоро към полагане на труд от страна на извършителите не само на престъпленията по чл. 279, но и по чл. 280 и чл. 281 НК, необоснованото задържане на чуждите граждани в страната заради провеждане на наказателно производство, което води до разходи за държавата, но не постига желаните ефекти от наказанията, дава основание да се препоръча **приемането на обща нормативна уредба, която да обезпечи налагане на наказателни мерки само в случаи, когато не могат да се приложат други ефективни мерки.**

Тази уредба предполага предвиждане съответни процесуални правила за спиране или прекратяване на наказателното производство при възможност за бързо извеждане на чуждите граждани от страната и връщането им в страната по произход или трета страна, и само когато това не е възможно или по други причини не се е случило или при повторно незаконно влизане в страната, да се провежда наказателно преследване. Полезен опит при нейното въвеждане и прилагане може да се почерпи съответно от гръцката и италианската уредба.

С възприемането на такъв подход не се изключва прилагането на принудителни административни мерки като забрана за влизане в страната (отказ да се издадат съответни разрешения или други документи). При необходимост от налагане на наказание, да се предпочитат такива, свързани с **полагане на труд от страна на извършителите, което да създаде чувство за наказване на противоправно поведение и същевременно да обезпечи икономическа възвращаемост на разходите за държавата.** Полагането на труд от осъдени лица на обекти, които са публична собственост, постига редица положителни резултати

– подобряване на публичната среда за живот, прави наказанието видимо (публично) за общността, повишава легитимността на наказателната дейност на държавата, подобрява индивидуалния и генералния превантивен ефект, позволява на извършителите на престъпления да се „реабилитират“ пред обществото и др.

Приетият в Гърция и Италия законодателен подход за **кодифициране на уредбата в сферата на миграцията или поне основната част от нея в единен закон**, може да се определи като положителен. Това би опростило и облекчило правоприлагането. В частност бланкетният характер на наказателноправните норми би създавал по-малко трудности при установяване на действителното съдържание на съответните престъпни състави.

Такъв подход би спомогнал и за по-ясното диференциране между наказателните, административно-наказателните и другите административни мерки, които могат да бъдат приложими в различните хипотези, да се повиши ефективността на тази дейност и да се обезпечи спазването на принципа за наказателното право като крайно средство (*ultima ratio*) за реакция срещу нарушения, приложимо само когато няма друго ефективно средство. Така ще се избегне превръщането на правораздаването по наказателни дела за извършени правонарушения като самоцел – предимно за да бъде спазен законът, без да се търси рационален резултат, какъвто ефект се наблюдава във връзка с наказването на престъпленията, обект на настоящото изследване.

Изводи и препоръки от непосредственото прилагане на чл. 279-281 от НК и свързаните с тях нормативни разпоредби, формиращи от изследването

Съдиите, прокурорите и разследващите полицаи срещат редица **трудности** при работата си по наказателни производства по чл. 279-281 НК. Основните от тях могат да бъдат систематизирани по следния начин.

- Идентификация на мигрантите – самоличност, дата и място на раждане, съдимост и т.н. – справките за чуждите граждани, доколкото се получават такива, се бавят с месеци. Същото се отнася за установяване собствеността на използваните МПС-та за превеждане през границата или за транспортиране през страната на мигранти;
- Недостиг на преводачи от езиците, които говорят обвиняемите/подсъдимите и ниското им заплащане;
- Не могат да бъдат открити обвиняемите/подсъдимите и свидетелите, когато не са задържани по реда на НПК, тъй като в повечето случаи не са български граждани и много бързо напускат страната. Така се оказва невъзможно последващото им осигуряване при необходимост от превеждане на допълнително разследване, както и превеждане на съдебното производство по общия ред;
- Призоваване на страните и връчване на съдебни книжа в други държави, когато подсъдимият е чужд гражданин и особено в Република Турция;¹⁰⁷
- Прилагането на разпоредбите на чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 от НК, които предвиждат "глоба" в размер на стойността на използваното превозно средство, когато не е собственост на извършителя, поставя под съмнение въпроса за двойната наказуемост, доколкото за това престъпление вече е предвидено кумулативно наказание "глоба" по ал. 1 и ал. 2. Тя забавя, обременява и оскъпява процеса с оглед на факта, че повечето подсъдими по тези дела са чужди граждани, както и собствениците на използваните МПС – установяването на собствеността е свързано с множество справки, които следва да се извършват в други държави, да се заплащат разноски за превод на

---

¹⁰⁷ Компетентните ѝ органи отказват да изпълнят съдебната поръчка поради това, че нашето законодателство предвижда възможност подсъдимият да не участва лично при разглеждане на делото, т.е. хипотезите на разглеждане на делото в негово отсъствие по реда на чл. 269, ал. 3 от НПК.

документи за собственост и др. Освен това, в тази хипотеза се предвижда глоба в точно определен размер, която зависи от това какво превозно средство е управлявал извършителят. По този начин наказанието не се съобразява с конкретната степен на обществена опасност на деянието и дееца, отегчаващите и смекчаващите отговорността обстоятелства, поради което е в противоречие с нормата на чл. 54 от НК. Когато наказанието не се индивидуализира от съда във всеки отделен случай, това води до нарушаване на основни принципи в наказателното право.¹⁰⁸

- Затруднения при доказване, че именно задържаните лица са преминали през установеното като повредено място на граничното съоръжение, провеждане на обратна следа за точното установяване мястото на преминаване на държавната граница;
- Недостиг на разследващи полицаи в системата на МВР – има случаи, в които един разследващ полицай трябва да работи едновременно по няколко досъдебни производства в рамките на едно денонощие.¹⁰⁹
- Нисък образователен ценз на обвиняемите и свидетелите, което наред с езиковата бариера прави разследването още по-трудно;
- Доказване на имотната облага по чл. 281, ал. 1 – след отпадането ѝ от основния състав значително се е улеснило неговото доказване;

В коментарите по проведените интервюта и анкети се маркират няколко проблема по наказателните производства и процедурите с участието на нелегалните мигранти, в чиято основа стои езиковото неразбирателство. Ролята на преводачите за развитието на производство е решаваща, тъй като без съдействието им то не може да приключи, а верността на превода е въпрос, който никой не може да проследи. Наказателните производства се развиват скорострелно и обикновено протичат с липсата на възможност за провеждане на качествено следствие поради затрудненото общуване, водещо често до неизясняване в достатъчна степен на обстоятелствата по обвинението. Това оказва съществено значение и за установения отрицателен резултат – в голям процент от случаите лицата да не разбират, че са осъдени. Преводачите освен че са малко на брой, сред тях има и такива, които са свързани с каналджийските групи. Същите не само не могат да съдействат ефективно на институциите, а точно обратното – изнасят важна информация към ОПГ.

---

¹⁰⁸ Съдиите се консолидират върху предложението да отпадне налагането на тази глоба. Посочени са и някои допълнителни аргументи: практиката на отделните съдилища е различна по отношение на това дали този вид санкция подлежи на вписване в бюлетините за съдимост, както и дали да се издава изпълнителен титул и към кое ТП на НАП да се изпращат изпълнителните листи за събирането на тази глоба; тя най-често е несъбираема, особено когато ползваното МПС е товарна композиция, тъй като размерът ѝ надвишава 100 000 лева.

¹⁰⁹ В същото време е необходимо те да бъдат конвоирани и настанени в центровете за бежанци.

Забелязани са и случаи на злоупотреба от страна на лицата, отговорни за защитата на мигрантите, изразяваща се във въвеждането им в заблуда чрез искане на допълнителни средства привидно с цел освобождаването им или за извършване на „допълнителни“ услуги – връзка с роднини и познати, снабдяване с документи, снабдяване с определени вещи при задържане и др.

Предложения за конкретни мерки, чрез които част от посочените затруднения да се преодолеят, са постъпили от разследващите полицаи.

- Повишаване на възнагражденията на преводачите и съставяне на списък с имената и телефонните им номера;
- Включване на служители на МВР в курсове за чуждоезикова подготовка, които след това да се ползват като преводачи, оказване на съдействие от МВНР за преводачески услуги;
- Достъпна и пълна база данни за всички установени мигранти в ЕС. Бърза и ясна процедура по настаняване и получаване на статут на бежанец за влезлите незаконно през границата, отговарящи на изискванията;
- Промяна в установената прокурорска практика и приключване на разследването без разпити пред съдия по чл. 223 от НПК – да се прочитат показанията на свидетелите, дадени пред разследващия орган.

Изпълнението на наказанието лишаване от свобода спрямо осъдените по чл. 279-281 от НК създава известни затруднения и показва някои недостатъци, констатирани от пенитенциарните служители.¹¹⁰

- Наказанията най-често се налагат от съдебните състави за много кратък срок – в общия случай нямат възпиращ ефект и не може да се реализира ефективен корекционен процес с осъдените;
- Много важен аспект при индивидуализация на наказанието е извършителят и неговите личностни особености – пол, възраст, социален статус, трудова заетост, семейно положение, приятелско обкръжение и др., а те не се изследват

---

¹¹⁰ Особено впечатление на изследователския екип направи обстоятелството, че много от служителите в местата за лишаване от свобода се обявяват за предприемане на алтернативен наказателен подход. Тяхното мнение може да се систематизира в три направления: 1) да няма присъди, след постановяването на които осъдените да не търпят никакви ограничения и да не се подлагат на корекционно въздействие – напр. при налагане на условно осъждане задължително да се включват в програми за обществено въздействие (ще се постигне по-голямо разбиране за същността на проблема) и полагане на безвъзмезден труд (ще се постигне по-добра индивидуална и обща превенция); 2) в много случаи по-целесъобразно ще бъде прилагането на пробация – да се прибегва до лишаването от свобода само в краен случай. Конкретно за чл. 279 от НК към момента масово се прилага условното осъждане, което при повторност води автоматично до изтърпяване на ефективната и на условната присъда. Пробацията да се налага за минимум едногодишен срок и задължително с пробационни мерки включване в програми за обществено въздействие и безвъзмезден труд в полза на обществото; 3) най-целесъобразно наказание ще бъде общественополезният труд, включително за престъпленията по чл. 280-281 от НК – когато осъденият е чужденец, адаптацията в затвора и възпитателната работа са много трудни, дори непосилни – в такъв случай лишаването от свобода се обезсмисля.

в дълбочина и почти не се отчитат от съда. С други думи – личността на дееца не се взема предвид в достатъчна степен при определяне на наказанието;

При чуждите граждани:

- Културни различия, езикова бариера и нежелание за адаптиране в общността. Използваната методика за определяне на риска от рецидив и вреди в повечето случаи не е достатъчно ефективна, тъй като не е стандартизирана за техните културни и психологически особености;
- Осъдените за първи път на лишаване от свобода търпят наказанията си в общежития от открит тип, което е предпоставка за бягство. Много от тях продължават да поддържат контакти по телефона с криминално проявени лица от затвора;

При българските граждани:

- Продължителна адаптация и трудно влизане в "роля" на лишен от свобода, загуба на пълноценен контакт със семейството и трудовите навици – за осъдените без престъпни навици;
- Изразяват устойчиви криминални нагласи – споделят, че това е "новата ниша" и следващия път няма да ги хванат. Изказват и удовлетвореност от размера на придобития доход от престъпната дейност, съотнесен към размера на полученото наказание.
- Разпределянето на лишените от свобода за изтърпяване на наложените им наказания лишаване от свобода е по-целесъобразно да не бъде в най-близкия по местоживеене затвор – това крие опасности за служителите, работещи с тях, особено в случаите на представители на ОПГ.

Оперативна обстановка и криминогенни фактори

Бежанските и миграционните потоци по Източно-Средиземноморския маршрут се формират и обуславят в зависимост от политическата и хуманитарната криза в Близкия и Среден Изток и Африка. Географското разположение на Република България и наличието на голям брой граждани на трети страни, навлизащи на територията на Република Турция, които се стремят да достигнат незаконно до ЕС, правят българо-турската граница една от най-засегнатите външни европейски граници по този маршрут. Агенция Фронтекс отчита, че по него са установени почти една четвърт от всички опити за незаконно преминаване към ЕС.

Маршрутите от Турция през България към Западна Европа са три. Първият е **през българо-турската сухоземна граница** – там се генерира около 95% от мигрантския натиск на вход по българските граници. Мигрантите от Близкия изток и Северна Африка достигат Турция по суша, въздух или вода, като я използват като транзитен пункт преди да се опитат да пресекат незаконно границата с ЕС. Обикновено те се събират в гр. Истанбул, откъдето се свързват с каналджийски мрежи и с тяхна помощ се придвижват в близост до гр. Одрин, който стои в непосредствена близост до границата. Преминават през нея след точно дадени им от каналджиите указания, като на българска територия ги посрещат други участници в мрежите и ги превозват най-често към Хасково, Пловдив и София.

Вторият е **през българо-гръцката сухоземна граница** – част от намиращите се в Гърция граждани на трети страни, влезли от Турция без да бъдат заловени, напускат страната през България, като разчитат на занижения контрол по вътрешната ни граница. Данните на Фронтекс сочат, че по сухопътната граница между Гърция и Турция натискът е намалал значително в резултат на взетите ефективни мерки от гръцката страна – изграждане на ограда по 12 километровата сухоземна граница с Турция, разгръщане на допълнителен брой служители, които патрулират в района, както и промени в областта на международната закрила и политиката по връщане на незаконно влезлите в страната мигранти. Затрудненията на мигрантите да влязат в Гърция води до по-голям натиск на българо-турската граница, където въведените мерки не водят до толкова добър резултат и се увеличава значително шансът им да достигнат до крайната си дестинация.

Третият е **през Черно море** – установените незаконни преминавания през Черно море са изключително редки. Обикновено мигрантите се опитват да

достигнат румънското крайбрежие, подпомагани от каналджии. Това показва, че миграционният натиск от Турция е много голям, което налага да се търсят алтернативни маршрути. Този през Черно море засега се обмисля и пробва експериментално от мигрантите и каналджиите, като целта е да се заобикалят взетите мерки по Източно-Средиземноморския маршрут, които значително повишават риска от задържане на сухоземна граница.

Голяма част от мигрантите преминават границата без документи за самоличност и при задържането им заявяват, че са сирийци и бягат от военните действия, за да се сведе до минимум рискът да бъдат върнати в страната им на произход. Това затруднява и забавя идентифицирането им, а същевременно е предпоставка за злоупотреба със системата за предоставяне на международна закрила.

Незаконно влезлите на българска територия мигрантите се придвижват самостоятелно или на групи, като целта им е да не бъдат открити, за да избегнат регистрацията и евентуално връщане в България при задържане в Западна Европа. Ако бъдат открити, обикновено искат убежище, след което търсят начини да напуснат България отново незаконно. Най-предпочитана е зелената (сухопътната) граница със Сърбия, където се вливат в потоците по Западно-Балканския маршрут,¹¹¹ следвана от вътрешната граница с Румъния.

За гражданите на Сирия основна причина за миграционните процеси е военният конфликт в страната и породеният от него страх за живота им. Социално-икономически и политически причини са в основата на миграционните потоци от граждани на Афганистан. За иракчаните водещата причина има политически характер и породен на тази база страх за живота им. Крайната цел на почти всички са страните от Западна Европа и Скандинавския полуостров. При африканците причините за миграция са социални, икономически и религиозни. Заявяват желанието си да се установят в държава от ЕС, където традиционно има установени техни сънародници, и в нея да работят и живеят спокойно.

Развиващите се военни конфликти в Близкия Изток, политическата нестабилност и все по-голямото влияние върху региона на Ислямска държава, са основни фактори, генериращи миграционни потоци към ЕС от тази част на света. Поради географското си положение и безвизовите режими с някои арабски и африкански държави, Турция продължава да бъде пресечна точка на всички канали за незаконна миграция от посочените региони.

Оперативното наблюдение над изследваната престъпна дейност сочи, че въвеждането на повече препятствия по границите покачва цената на нелегалната миграция. Така мерките, които я препятстват, донякъде укрепват тази

---

¹¹¹ Гърция – Северна Македония – Сърбия – Унгария/Хърватия – Словения, по който лесно достигат до Шенгенското пространство.

престъпност, защото тя става по-търсена и по-скъпа, а извършителите стават по-изобретателни. С добиването на повече средства се повишава неимоверно тяхната мотивация да я упражняват, а когато разполагат с голям ресурс – част от него се използва за корумпиране на длъжностни лица¹¹². Основният начин, по който може да се моделира и насочва този процес, е като се създадат легални и достъпни способи за влизане в ЕС. Те трябва да се контролират много добре и да обхващат както търсещите убежище, така и търсещите икономически ползи. От проучвания сред самите мигранти е установено, че те желаят да влязат легално в европейските държави, ако им бъде осигурена такава възможност. По този начин те биха избегнали значителни рискове, свързани с незаконното влизане – да плащат на каналджии, да им вземат ценностите, да ги бият, да ги връщат в страните по произход, да застрашават живота и здравето си и др. Това няма да разреши изцяло проблема, защото винаги ще има хора, на които след като им е отказано да влязат легално, ще опитат по незаконен начин, но това ще намали в голяма степен огромните ресурси, които тази престъпна дейност генерира. Същевременно ще даде възможност на компетентните органи да подобрят нейното противодействие, тъй като натовареността им ще бъде далеч по-малка.

Правото на информация на лицата, търсещи закрила, като цяло е гарантирано. Информационни табла с писмени материали са монтирани във всички структури на ГДПП, като първоначално това е направено на външните граници на ЕС и границата с Гърция. Материалите са разработени със съвместни усилия на компетентните институции и организации и са достъпни на езиците, използвани в най-честите държави на произход на бежанците и мигрантите, които традиционно влизат в България (арабски, фарси, дари, пушунски, кюрдски, английски, френски и др.). Могат да се разработят и видеоматериали, както и листовки – съдържащи информация за всички легални процедури и санкционни мерки при неспазване на законодателството. Много важно е същият подход да се приложи по отношение на информацията за наказателните процедури по чл. 279-281 от НК, която да се разпространява към потенциалните извършители в рисковите райони, както и към други държави¹¹³. Подобна мярка има съществен превантивен заряд, тъй като голяма част от извършителите не са наясно с възможните последици от поведението си и твърде често проявяват лекомислие при вземането на решение за извършване на изследваните престъпления. Ниската правна култура също влияе в тази насока, а достъпната наказателноправна информация донякъде може да компенсира такъв личностен дефицит.

---

¹¹² От граничните служители до ангажираните с политическия и законодателния процес, включително на ниво ЕС.

¹¹³ С оглед непрекъснато разширяващия се брой националности на извършителите на престъпленията по чл. 280-281.

За целите на превенцията и ефективното противодействие срещу трансграничната престъпност е необходимо засилване на сътрудничеството с трети страни и предприемане на съвместни мерки срещу трансграничните заплахи, в т. ч. борба с нелегалната миграция, трафика на хора, контрабандата на стоки, наркотрафика, организираната престъпност, тероризма и други тежки престъпления чрез подобряване на информационния обмен, установяване на по-ефективна обща сигурност по границите, както и установяване на обща рамка и стандарти в областта на граничната сигурност в съответствие с изискванията и нормите на ЕС.

На този етап не е провеждан анализ на рисковете и вредите, които се нанасят на обществото от подобен род престъпления – напр. нарушаване на етническият, религиозният и културният баланс на макро ниво в държавата, както и на микро равнище – в районите, където тази престъпна дейност е концентрирана. Общеизвестен факт са множеството неприемливи за разбиранията на обществото ни поведенчески прояви на различните групи мигранти, докато от него се изисква да бъде толерантно, да полага усилия и да отделя средства за интегрирането им, без от тях да се изисква спазването на всички обществени порядки и правни норми в нашата страна. Затова като цяло битува мнението за толериране на подобен вид престъпна дейност. Пример в това отношение са Германия и Франция, където има съсредоточени много големи общности от мигранти, които не са се социализирали напълно, въпреки че някои живеят там от поколения. Постоянното акцентирание върху техните права за сметка на тези на местното население, създава актуалното в европейски мащаб усещане за обезличаване на държавността като бит и култура, вместо да се стига до успешното интегриране на мигрантските общности.

Престъпната дейност по чл. 281 от НК показва най-съществено развитие през изследвания период, което логично води до повишаване на нейната обществена опасност. Основание за такъв извод ни дава обстоятелството, че в началото на периода тя статистически отсъства, докато в неговия край бележи най-съществен ръст от трите изследвани престъпления. Наред с това тя се отличава с висок процент на латентност, а развитието ѝ на широк периметър затруднява допълнително нейното разкриване. При нея в практиката се срещат и най-големите затруднения, свързани с доказване на елементите от престъпния състав. Друг важен аргумент в коментирания посока е, че при този вид престъпна дейност се създава най-голям риск за живота и здравето на мигрантите, каналджиите и правоохранителните органи, а зачестилите трагични инциденти са ярко доказателство за това. Всичко това ни води към заключението, че към настоящия момент обществената ѝ опасност е съизмерима с тази на престъплението по чл. 280 от НК. С приемането ни в Шенген по суша е твърде

вероятно допълнително да се промени количественото и качествено съотношение между съставите на чл. 280 и чл. 281 от НК, като последният може да придобие още по-широки измерения и неблагоприятни последици, с което да се повиши и обществената му опасност.

В работата на прокурорите, разследващите и граничните полицаи са констатирани както традиционни, така и нови форми за извършване на престъпленията по чл. 279-281. В огромна част от случаите престъпната дейност по тях е обвързана, като престъплението по чл. 281 от НК обслужва тези по чл. 279 и чл. 280 от НК. Поради тази причина почти всяко престъпление е част от по-мощна дейност, включваща различни лица, участващи в организация, която поддържа канал за преминаване през българска територия на чужденци, които бягат от Близкия изток и Африка към Западна Европа¹¹⁴. Като цяло се е утвърдил следният механизъм за осъществяване на престъпната дейност – организаторите наемат изпълнители през различни социални мрежи. Големите играчи, които осигуряват групите от Турция, имат свои изпълнители – логистици в България и съседните страни от ЕС. Последните се познават и взаимодействат много добре помежду си. Наемането на изпълнителите, които да осъществяват превеждането през границата и последващото подпомагане на територията на страната, се осъществява през различни социални платформи – Фейсбук, Телеграм, Вайбър и други приложения. Все по-често преките извършители по чл. 281 от НК, които транспортират мигрантите през страната, са граждани на ЕС (напр. румънци) или представители на бедни държави, които имат право да престояват в страната на определено правно основание – грузинци, молдовци, украинци, сърби, македонци, както и чужденци от Близкия изток, които имат статут в България или държава-членка на ЕС.

Актуална тенденция при вербуването на извършители е да се наемат млади български граждани, наскоро навършили пълнолетие и завършили средното си образование, у които са формирани опортюнистични нагласи за бързо забогатяване. Друга целева група, използвана за тази дейност, са хората с трайни или временни материални затруднения, включително дългове в полза на организаторите на престъпната дейност. В типичния случай това са трайно безработни, хазартно зависими, употребяващи наркотици и др. За самото транспортиране на мигрантите продължават да се ползват превозни средства, регистрирани на името на трети лица (физически и юридически), както и регистрирани транспортни фирми за превоз през границата или подпомагане за преминаване през страната на мигранти (в т.ч. таксиметрова дейност, друга транспортна дейност), което значително затруднява разграничението на

---

¹¹⁴ Направлението е същото, което се използва при трафика на наркотични вещества по т.нар. Балкански маршрут.

законната транспортна дейност от извършването на престъпления по чл. 280-281 от НК. Подпомагането започва да се проявява и като снабдяване с вода и храна на определени точки от маршрута, по който се придвижват мигрантите, както и използване на пилотни коли за обезпечаване на безпрепятственото им придвижване.

По чл. 279 от НК зачестяват случаите, в които мигрантите преминават границата на влизане в страната, скрити в тайници под товарни автомобили, или пеша, като носят в ръка бели листове и вървят около товарните автомобили, преструвайки се на шофьори. Друг авангарден начин е този, при който лица с моряшки паспорти влизат легално в страната, за да останат след това нелегално на територията ѝ, както и да напуснат нелегално страната в посока на друга държава от ЕС.

Много съществен криминогенен фактор е високата доходоносност на престъпните деяния по чл. 280 и чл. 281 от НК. По данни на БХК е провеждано изследване на Световната банка, което установява, че доходите от каналджийството и трафика на хора превъзхождат други високодоходни престъпни дейности като контрабандата на оръжия, наркотици и други стоки. Освен това, каналджийството и трафика на хора се отличават с най-ниски разходи и риск от пресичане – не съществува опасност от конфискуване на предмета на престъплението, човешкият фактор е взаимозаменяем (винаги се намират извършители срещу подобаващо заплащане), а потокът от мигранти никога няма да спре.

Наред с общите криминогенни фактори, действащи по правило на територията на цялата страна, включително и извън нея, по време на изследването се установиха и специфични, характерни за отделните региони. По-важните от тях са следните: 1) в населените места в близост до границата с Гърция и Турция живеят граждани с по-нисък социален статус и доходи предимно от сезонна работа – пазарът на труда е свит, което увеличава безработицата и изкушението да се "пробват" за лесни пари при минимални усилия. Населението в региона като цяло е бедно, често неграмотно, включително по-младите хора, което налага и често търсене на различни алтернативи за изкарване на пари за прехрана; 2) наличие на местен и чуждестранен престъпен контингент в Южна България, както и предислоциран престъпен контингент в северната част на страната; 3) развитие на пътната инфраструктура в Южна България – улесненият достъп до автомагистралите и другите основни пътища способстват за бързото придвижване по тях и достигане за кратко време до изходната точка от България; 4) преминаването на много голям пътникопоток през Южна България и наличието на множество помещения, които се отдават под наем без договор или с договор, но без

да се вписват в него реални данни за наемателите; 5) обширната площ на района и липсата на подходящо планиране на градската среда, включително на полицейското присъствие, наличие на местности (напр. гори), през които скритото преминаване е улеснено, както и труднодостъпни и неконтролирани планински пътища; 6) в районите на общините Драгоман, Сливница и Костинброд има множество обезлюдени села и гористи местности, които способстват прикриването на дейността. Наред с това липсва нужната кадрова и техническа обезпеченост на състава на МВР в региона, което води до ниска ефективност в работата им, спад в мотивацията на служителите и увеличаване на корупционния натиск върху тях.

Основните причини за рецидива при изследваните престъпления според съдиите, прокурорите, разследващите полицаи и пенитенциарните служители¹¹⁵ са следните.

- Преследване на крайната цел на мигрирането – достигане и установяване в Западна Европа, където част от тях имат роднини или познати;
- Чувство за безнаказаност, убеждението, че ще могат да избегнат осъждането, липса на респект от законовите санкции, ниски или условни наказания (особено ако в конкретния случай престъплението е по-тежко и/или е довело до голяма облага) – изключително показателно и донякъде изненадващо е, че именно съдиите са посочили подобна причина за рецидивирание от страна на извършителите. Прокурорите добавят, че мигрантите не са наясно с българските закони и си мислят, че щом първия път им се е разминало, така ще бъде всеки път. Докато разследващите полицаи изтъкват налагането на условни наказания и липсата на последващ контрол върху условно осъдените лица;
- Финансови – реализиране бързо и лесно на голяма имотна облага (в същото време не биха получили достатъчно тежко наказание), желание за бързо забогатяване, по-голямата част от извършителите са хора, които са бедни или финансово затруднени, което ги мотивира да извършат повторно такива престъпления;
- Извършителят не се е поправил и превъзпитал, въпреки наложеното му наказание(я) – не е спомогнало осъдените да променят начина си на живот и да изградят необходимия самоконтрол, не са преодолені различни техни зависимости и пороци, недостатъчна ангажираност на компетентните

---

¹¹⁵ Информацията за процента на рецидив при осъдените за престъпления по чл. 279-281 от НК, получена от тяхна страна не съдържа достатъчно надеждни и конкретни данни. В част от отговорите са посочени ниски, средни и високи стойности – без да се конкретизира с точност. Отговорите с точен процент са малко на брой и варират от 10% до 60%. Други са посочили, че не могат да отговорят конкретно.

държавни органи с надзора и поправително-превъзпитателния процес при условно осъдените;

- Липса на морал и правосъзнание/извършват се от лица с формиран траен престъпен модел на поведение (трайно изградените криминални нагласи) – налице е пълно незачитане на моралните и законови норми в обществото, което е трайно възприето поведение и мироглед;
- Недостатъчна подкрепа от социума след освобождаването на осъдените от местата за лишаване от свобода – особено за правонарушителите, при които се наблюдават финансови проблеми, липса на образование, трудова заетост или полезна ангажираност в обществото;
- Дисбалансиран самоощенки, слаб волеви контрол, обременено детство, емоционална незрялост, стремеж към бързи и лесни приходи, наличие на зависимости и личностни разстройства;
- Нисък социален статус, личностна незрялост, лекомислено и самонадеяно поведение, насочено към бързи финансови постъпления, невъзможност за интегриране в обществото и формиране на обкръжение от лица с антисоциално поведение;
- Трудност при реализиране на трудовия пазар и ниско заплащане – липсата на квалификация и изградени трудови навици, което води до финансова нестабилност;
- Липса на съзнание за вредите, които се нанасят в дългосрочен план на обществото и държавата – повечето извършители нямат изградена представа за отговорност, съпричастност и ангажираност към каузата на запазване на бита, културата и територията на държавата, в която живеят. Недостатъчно популяризиране на рисковете от тази престъпна дейност;
- Високите приходи от престъпленията по чл. 280-281 от НК много често мотивират извършителите на кражби да се преориентират в тази насока, а при користо ориентираните правонарушители рецидивът е много висок;
- Липсата на позитивни ценностни модели, формирани в семейството.

Изведените личностни характеристики на извършителите на престъпления по чл. 279 от НК показват, че огромната част от тях са чужди граждани, чиято крайна цел са държавите от ЕС, като при възможност намерението им е да достигнат до най-богатите от тях. Това автоматично поставя въпроса **относно възможността мигрантите да се социализират успешно в България и другите европейски държави**. Вниманието на екипа беше насочено конкретно към изследване на възможностите за адаптиране към обществено-политическите условия в нашата страна. Основополагащо в тази насока е мнението на съдиите,

прокурорите, пенитенциарните служители, разследващите и граничните полицаи, както и на служителите на ДАБ и БХК, които са имали най-чести, най-продължителни и най-задълбочени контакти с тях. Като цяло те изказват предимно отрицателно мнение и по-рядко положително, изтъквайки съответни доводи за формиране на възгледите си. Основните причини за тяхното мнение са свързани с няколко групи обстоятелства.

В негативен аспект:

- Наличие на езикова бариера, различен манталитет, религия, бит и култура, ниско интелегентни, необразовани, без трудови навици. Изброените фактори в голяма степен зависят от мястото на раждане, водения начин на живот до момента, формираните нагласи, ценностната система и изградените навици – колкото по-дълбоки са различията, толкова по-трудно може да стане интеграцията. Социализираните лица по-бързо се адаптират към новите условия – записват се на образователни курсове, реализират се на трудовия пазар и допълнително повишават квалификацията си. Представителите на Близкия изток по-скоро търсят и поддържат контакти с криминално проявени лица и осъществяват нерегламентирана търговска дейност или търсят начини за незаконно напускане на страната;
- Не желаят да останат в България, а да достигнат до Западна Европа, поради което рядко търсят убежище или международна закрила от страната ни. Основните причини са икономически (нисък стандарт на живот, трудности при намиране на работа и др.), социални (условията на живот не са толкова добри и липсват редица социални придобивки, каквито са налични в по-богатите държави в Европа, а част от тях разчитат да живеят от помощи), имат семейства или близки в други страни в Европа;
- Социално-психологическата характеристика на нелегалните мигранти, както и мерките за възможната им интеграция, са различни и зависят от културните и религиозните особености на самата държава, от която идват, както и от икономическата им мотивация¹¹⁶. Сред тях обикновено липсва интерес към отделни възможности за интеграция, които държавата осигурява като провеждане на курсове – информационни, интеграционни, езикови и др., срещи с работодатели, осигуряване на възможност на децата да посещават училище и т.н. Това не означава, че непременно сме изправени пред криминализирани личности с висока степен на обществена опасност. Успешно проведените беседи

---

¹¹⁶ От БХК дават за пример Германия, която води успешна политика по интегриране на мигрантите, но въпреки това резултатите зависят до голяма степен от етническата и националната им принадлежност. Друг пример са индийци и пакистанци, които се справят във Великобритания, но според тях значение за това има обстоятелството, че държавите по произход са бивши колонии.

с тях показват, че изборът за незаконно преминаване на границите обикновено е вторичен и е обусловен от невъзможното или твърде трудно предприемане на легален преход, изискващ притежаването на виза. Тези обстоятелства обаче говорят за лица, чиято интеграция в европейските общества ще е много трудна, а понякога и невъзможна – напр. лицата с крайни религиозни вярвания, с криминални нагласи и др.;

- Липсата на положителна нагласата в обществото за допускане и приемане на мигрантите – със сигурност ще се сблъскат с расовите предразсъдъци на българското население;
- Трудно ще възприемат общоприетите норми на поведение, традициите и законите в нашата страна. Много е вероятно мигрантите, които останат в България, да живеят в затворени общества със собствени правила – в маргинализирани групи, подобно на ромите. Самото капсулиране в затворени общности допълнително ще попречи на този процес. Оставащите в страната го правят, за да вършат престъпления и най-често от трафикирани се превръщат в трафиканти, вместо да стават работници;
- Много трудно ще се социализират, заради различията в икономическата стабилност в регионите на страната, както и други социални условия, които ги подтикват към противоправни и криминални прояви;
- Липсва последователна миграционна и трудова политика в България и ЕС – по мнението на БХК такава не е изградена, което затруднява интеграцията мигрантите. Нещо повече – наличната нормативна регламентация по-скоро затруднява работодателите при наемане на мигранти на работа – деянието е криминализирано с чл. 227 от НК.

В положителен аспект:

- Важно е да имат желание и да положат последователни усилия – споделени са непосредствени наблюдения върху строителни обекти и заведения, където са наети на работа мигранти;
- Трябва да има политическа воля и голяма институционална подкрепа, чрез които да се създадат подходящи условия – програми за адаптация, откъсване от вредната им среда и навици (напр. други мигранти, занимаващи се с престъпна дейност), включване в трудова дейност, обучителни, езикови и професионални курсове, както и санкциониране при отклоняване от тях, показване и поощряване на добри поведенчески прояви и др.;
- При наличие на добре платена работа, участие в обучителен процес, благоприятна социална среда и спазване на законите – някои от тях владеят занаяти, ако се осигурят нормални условия за живот и съобразяване с правния

ред, могат да се социализират успешно;

- Образователното и интелектуално равнище на мигрантите е по-скоро ниско и сравнително рядко сред тях има високо образовани лица (напр. лекари, учители и др.), но голяма част от тях знаят език, различен от родния им – напр. английски, турски и др.;
- Мигрантите могат да се социализират успешно навсякъде, ако желаят да останат легално на територията на страната – необходимо е да се изисква от тях дължимото за страната спазване на норми и правила, което да се прави без никакъв компромис;
- Граничните полицаи са констатирали в контакта си с мигрантите специфичен мотив за напускане на страната на произход – получаването на образование и/или професионална реализация. Тласканите от подобен мотив мигранти не са заплаха за европейските страни, защото той е изцяло съобразен с изповядваните в тях ценности и икономически процеси, а това е залог за успешната им социализация.

Предложения за превантивни мерки

Предложенията на екипа за прилагане на превантивни мерки са разделени на две групи. Общи превантивни мерки – които имат универсално действие и способстват за намаляване на престъпността. Специализирани превантивни мерки – тяхната насоченост е по-тясно ориентирана към изследваните престъпления.

Общи превантивни мерки

Повишаване на нивото на образованост и правната култура на гражданите. Българската образователна система е необходимо да обхване всички граждани, подлежащи на задължително обучение. По този начин образователното равнище ще се повиши и няма да има неграмотни и малограмотни граждани. В образователния процес следва да се повиши нивото на гражданско образование, като се включи в учебния план и разглеждането на въпроси, свързани с миграционните процеси и причините и условията, които стоят в тяхната основа. Да се изучават и разискват проблемите на предвидените в българското законодателство престъпления и санкциите за техните извършители. Наред с това правоохранителните органи и съдебната власт да се ангажират активно с кампании, включително в социалните мрежи, с които да разясняват на разбираем език за обществото различни правни въпроси, както и такива, свързани с общественения ред и сигурност¹¹⁷. Така значително ще се повиши правната култура на гражданите, което ще се отрази положително върху спазването на правните норми.

Повишаване на възможностите за трудова реализация на хората с нисък социален статус. Ниското образование и доходи са част от установените причини и условия за извършване на престъпленията по чл. 279-281 от НК. Мотивите и побудите на авторите им са свързани с получаване на финансови облаги от тази дейност. Осигуряването на възможности за тяхната легална трудова реализация ще ограничи желанието за придобиване на доходи от престъпна дейност. Счита се за удачно да бъдат включвани в програми за професионално обучение и за придобиване на специалност в професии, които могат да им осигурят лесна реализация на пазара на труда, както и стабилно трудово възнаграждение. Необходимо е нивата на заплащане на трудовата дейност в страната да се покачват непрекъснато, като темпът да бъде изпреварващ спрямо инфлацията.

---

¹¹⁷ Например да се обясняват разликите между нелегални мигранти и лица, търсещи убежище или международна закрила.

Повишаване на социалния статус и възможностите за законосъобразен начин на живот на населението в регионите на страната с изоставащо икономическо развитие. Преодоляването на съществуващите дисбаланси между най-развитите и най-изоставащите региони е ключово за справяне с изследвания проблем, тъй като последните съвпадат със зоните на усилен мигрантски поток на вход и изход от страната. Насърчаване участието в образователни и квалификационни курсове, включване в трудова заетост и добро заплащане на труда, създаване на повече работни места в по-малките населените места¹¹⁸ са само част от мерките, нужни за повишаване на жизнения стандарт на местните жители. Същевременно държавата е необходимо да насочи много по-голям публичен ресурс за развитие на социалната среда и публичната инфраструктура, както и да създаде подходящи условия за инвестиции от страна на бизнеса в тези региони.

Създаване на междуведомствена работна група. Резултатите от изследването показват, че са необходими координирани усилия на множество държавни органи за ограничаване на този вид престъпна дейност. Налагането на наказания за извършените престъпления е само един от способите за въздействие. От съществено значение е да се ограничават причините и условията за тяхното извършване. Наред с това, при провеждането на наказателните производства също се констатира проблем, за разрешаването на които е необходим диалог на ръководно и експертно ниво от представители на държавни органи с различна компетентност. Като такива се открояват – МВР (в чиято структура са ГДГП, ГДБОП, Дирекция „Миграция“ и ОДМВР), Прокуратурата на Република България (в чиято структура са наблюдаващите прокурори по конкретните досъдебни производства), Съда, Министерство на правосъдието (в чиято структура е ГДИН), Министерство на транспорта, Министерство на труда и социалната политика, ДАБ и др. Включването на представители на всички тези институции в една междуведомствена работна група ще позволи своевременно идентифициране и отстраняване на проблемите в работата. Такава група ще способства и за навременна реакция на държавата при промяна на миграционния натиск и формите за осъществяване на престъпната дейност. Ще има възможност за промяна в подзаконовата нормативна база и изготвяне на предложения за промяна в законодателството. Междуведомствени работни групи съществуват по въпросите, свързани с трафика на хора и ефективността им е несъмнена. **Да се създаде и Консултативен съвет** от заинтересовани национални и европейски органи, международни агенции и неправителствени организации, който да разработва и предлага на компетентните институции законодателни, организационни и превантивни мерки, както и да извършва независимо

---

¹¹⁸ Налице е съществена разлика в нивата на безработицата между по-големите и по-малките градове, както и в нивата на заплащане на труда.

наблюдение върху дейността на специализираните органи.

Повишаване на капацитета и подобряване на дейността на съдилищата и прокуратурата по чл. 279-281 от НК. Във всички случаи е необходимо да бъдат предприети мерки за повишаване на капацитета и подобряване дейността на прокуратурата по разследване и съдилищата по индивидуализация на наказанията, доколкото е констатирана недостатъчната им целесъобразност и подчертан стремеж към формалното приключване на съответните дела. Тук следва да се отбележи, че едва 16,67% от анкетиранияте съдии, съответно 21,5% – прокурори, са отбелязали, че са участвали в обученията за престъпленията по чл. 279-281 от НК. В не по-малка степен това се отнася и за разследващите органи. Нужният капацитет за организиране и провеждане на обученията на магистратите и разследващите органи по темата има Националният институт на правосъдието.

Провеждане на разяснителни кампании. С оглед постъпилата информация от интервюираните и анкетиранияте експерти, както и с оглед характеристиката на типичния извършител на изследваните престъпления, превантивен ефект ще има провеждането на разяснителни кампании, обхващащи гражданите на Република България и най-вече уязвими лица, които могат да бъдат въввлечени в извършването на престъпления по чл. 279-281 от НК. Разяснителните кампании по отношение на тези лица следва да им обяснят обществената опасност от тези престъпления, предприетите от държавата мерки за тяхното предотвратяване, криминализирането им като престъпления и предвидените за тях наказания. Подобни кампании могат да организират и проведат съвместно институциите, медиите и неправителствения сектор. Усилията за разяснителна дейност могат да се насочат и към лицата, които извършват по занятие международен превоз на хора и товари. На тях могат да се предоставят брошури на няколко основни езика, в които да се разяснява българското законодателство в тази област – видовете престъпления, предвидените за тях наказания, телефони, на които могат да се подават сигнали при информация за подготовка или извършване на такива престъпления. Тяхното реализиране ще доведе до повишаване на осведомеността и правната култура на гражданите.

Използване на капацитета на дипломатическия корпус. По линия на превенцията е удачно да се засили ролята на дипломатическия корпус, с чиято помощ може да се обменя актуална и оперативно значима информация с държавите, от които предимно са насочилите се към Европа мигранти. Освен текущата информация за социално-политическите процеси в тях и изпреварваща по отношение на движението на големи потоци от хора, дипломатите могат да дават важна информация на местните жители, която да повиши тяхната

осведоменост и да предотврати голяма част от рисковите фактори, с които те се сблъскват на път за страните от Западна Европа. Последното би имало несъмнен превантивен ефект за намаляване на мигрантския натиск по нашите граници, както и по отношение на самите мигранти, които нерядко стават жертва на организирани престъпни групи. Последните използват уязвимото им положение, за да извличат материални облаги, както и да ги експлоатират с користна цел. МВнР от своя страна може да съдейства на компетентните държавни органи с преводачески услуги във връзка с провежданите от тяхна страна законови процедури с участието на чужди граждани.

Предвиждане на нови законни способности за миграция на национално и европейско равнище – такава мярка обещава да даде положителен резултат, доколкото за част от нелегалните мигранти целта на пътуването е именно упражняването на труд и спечелването на пари, за да подпомагат семействата си. Необходими са обаче изменения в трудовата политика и законодателство, което в настоящия си вид затруднява работодателите при вземането на решение за назначаване на мигранти на работа. Това ще допринесе и за отнемане на могъществото на организирани престъпни групи, защото самото затягане на контролните мерки не ги възпира, а предизвиква изобретателността им – започват да действат по-гъвкаво, по-скъпо, по-мотивирани са да работят и разполагат с повече средства за развиване на нелегалната миграция.

Специализирани превантивни мерки

Тази група мерки е изведена на база събраните в процеса на изследване материали. Част от тях са инспирирани от споделената информация от съдиите, прокурорите, пенитенциарните служители, разследващите и граничните полицаи, служителите на ДАБ и БХК, а други са директно предложени от тяхна страна.

- **Охранителните съоръжения на границата да бъдат поправени, укрепени поддържани и усъвършенствани**, като се използва повече съвременна техника – сензори, датчици, термокамери и др. **Да се изгради видеонаблюдение по цялата граница**, тъй като мигрантите минават често през зони, в които не е изградено такова;
- **Осигуряване на повече персонал от обучени, мотивирани и материално обезпечени служители, които да охраняват границата с Турция** – разкриване на повече постове за контрол и наблюдение в граничната зона, допълнително засилване на проверките в ГКПП, както и съсредоточаване на по-голям ресурс извън ГКПП (напр. в труднодостъпни местности, през които е установено преминаване на мигранти – често използван начин за избягване на граничния контрол);
- **Внедряване на агенти или служители в организираните канали**, за да се пресече връзката между мигрантите и каналджиите и да се разбият съответните ОПГ – най-често комуникацията върви през социални мрежи, мобилни приложения и телефони, но също така се посещават места, на които е известно, че могат да се срещат с каналджии, или се използват посредници, включително международни организации;
- **Да се наблегне в много по-голяма степен на оперативната работа и международното сътрудничество** във връзка с получаване на достоверна и изпреварваща информация относно местонахождението и движението на мигрантските потоци, начините и средствата за незаконното превеждане през граница, съответно за преминаването през територията на страната, организаторите и другите участници, подпомагачи мигрантите и т.н. По-активно следене на социалните мрежи и приложенията за телефони, през които се „рекламира“ дейността и се набират извършители. Оперативното сътрудничество между граничните органи има определящо значение за противодействието на изследваните престъпления – без него поддържането на засилена охрана на входните и изходните граници е невъзможно;
- **Пресичане на възможността за неизпълнение на служебните задължения от служителите, охраняващи границата от двете ѝ страни, най-вече поради**

корупционни действия – наличието на подобни прояви подрива дейността по поддържане на националната сигурност и улеснява извършването на трансграничните престъпления. Корупцията съпътства целия маршрут на придвижване на нелегалните мигранти, а нейното ограничаване обещава да затрудни действието на някои от престъпните канали, в чиято престъпна дейност подкупът е основен инструмент. В тази връзка може да се обезпечи възможността за регулярно преназначаване на персонала по границите или командироването му за кратки периоди от време, които са недостатъчни за задълбочаване на контакта с каналджийските групи. Развиването на сътрудничеството с Фронтекс също може да ограничи корупцията и да доведе до притискане на международните канали за трафик;

- **Организиране на регулярни срещи и обучения на прокуратурите и представителите на МВР, работещи в пограничните райони на страна** – целта е да се споделят добри практики и да се преодоляват трудности в работата. Да се организират подобни срещи и с представители на полицията и прокуратура в пограничните райони на съседните държави;
- **Да се провеждат перманентни обучения за противодействие на престъпленията по чл. 279-281 от НК** – в тях задължително да участват служителите на ГДГП, ГДНП, ГДБОП, Дирекция „Миграция“, ОДМВР, ГДИН, прокурори, съдии и др. Да се организират регулярни съвместни обучения между изброените институции;
- **Предприемане на действия за засилване ефективността на процедурата по връщане**, което е с особена важност за България предвид качеството ѝ на транзитна държава и външна граница на ЕС – осъществяване на преговори с правителствата на държавите по произход за сключване на реадмисионни споразумения и за подобряване изпълнението на действащите споразумения. На този етап дейността по връщане на мигрантите в страните по произход не е на достатъчно високо ниво;
- **Държавните органи (напр. МВР, НАП, КПК, КОНПИ и др.) да правят съвместни и системни проверки на лица, за които има оперативни данни, че се занимават с такава престъпна дейност или имотното им състояние се е подобрило много бързо.** Ангажираните с извършване на подобен род престъпления в повечето случаи формално не притежават никакво имущество, нямат доходи от законен труд, но поддържат сравнително висок стандарт на живот, който не предизвиква никаква институционална реакция от държавата. Компетентните органи да правят постоянни проверки и максимално бързо да отнемат имуществото на онези, които притежават такава, както и на свързаните с тях лица;

- **Компетентните държавни органи (напр. Прокуратура, ДАНС, МВР и др.)** по-ефективно да противодействат на организираната престъпност, която основно се занимава с тези престъпления. Разкриването на лидерите и организаторите на каналите за трафик и контрабанда ще има огромен превантивен ефект, защото в момента фокусът е насочен към обикновените изпълнители (мулетата);
- **Създаване на специализирано звено в МВР с разширени правомощия, което да преследва подобен вид престъпна дейност, както и формиране на екипи, разследващи предимно този вид престъпления** – тясното профилиране на служебните задължения традиционно дава добри резултати, когато целта е да се подобри борбата с подобен род престъпна дейност;
- **Да се ангажират щатни преводачи в структурите на ГДГП**, които да имат задълбочени познания по най-често срещаните езици, използвани от мигрантите. Оперативните и разследващите служители не могат при действията по разследване в досъдебните производства или при действията в административните производства, да извършват едновременно разпити или беседи на задържаните на границата лица и да осъществяват превода на тези действия, тъй като при съвместяването не са налице изискуемите правни гаранции за неговата независимост;
- **Да се разработи и приеме Наредба за преводите и преводаческите услуги за органите на МВР** – в нея да се предвиди уредба, позволяваща да се осъществява видеоконферентен и телеконферентен превод. По този начин ще може да се осигури своевременен, квалифициран и независим превод в законовите процедури с участие на мигрантите;
- **По-активно ангажиране на силовите структури в осъществяването на надзор върху осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК и криминалния контингент** – засилена оперативна и превантивна работа на МВР и увеличаване на полицейското присъствие в районите, където е концентрирана тази престъпна дейност;
- **По-активно ангажиране на пробационната система в работата с осъдените лица за престъпления по чл. 279-281 от НК** – налагането на пробационен надзор през изпитателния срок на условно осъждане ще позволи осъществяване на постоянен контрол над поведението, препитанието и начина им на живот, специализирана корекционна работа, включването им в групова работа и обучителни курсове за придобиване на социални умения и др. С прилагането на подобни мерки със сигурност ще ограничи рецидива;
- **Центровете за настаняване на мигранти от отворен тип да преминат в затворен тип** – за да се подобри значително контролът върху тяхното

поведение и местонахождение;

- **Въвеждане на по-строги правила и контрол при отдаването на коли под наем** – за извършване на престъплението по чл. 281 от НК често се използват коли под наем, затова фирмите, занимаващи се с тази дейност, могат да съдействат в голяма степен – напр. въвеждане на по-строги правила за представяне на документи при наемане на автомобил, сигнализиране на органите на МВР, когато се появи потенциален клиент от рисков профил, представяне на GPS данните за движението и маршрута на автомобилите и др. Отделно проверките на дейността на такива фирми следва да се засилят;
- **Нелегалните мигранти задължително да полагат общественополезен труд (безвъзмезден) по време на престоя си у нас** – така ще се създаде сериозен мотив да не извършват такива престъпления. Да участват и в други дейности за подпомагане на социализацията им – квалификационни курсове, обучения, подпомагане в намирането на работа и др. Да се осведомяват за легалните начини за напускане на страната и евентуалните последици за тях при нелегално ѝ напускане;
- **На мигрантите, които пребивават в България на законно основание, да се осигури възможността да работят по време на престоя им у нас** – това ще доведе до социализацията им и получаване на доходи, респективно ще имат възможност да посрещат ежедневните си нужди и да покриват разходите си;
- **Кандидатстващите за международна закрила мигранти и получилите такава, установени в близост или в граничните зони, да бъдат връщани в държавите по произход** – по този начин ще се намалят случаите на нелегално напускане на страната от тази категория лица;
- **Провеждане на активна социална работа по отношение на чуждите граждани, извършващи такива престъпления** – във всеки областен град да има центрове, където да работят социални работници, учители, лекари, преводачи, адвокати, психолози, представители на местните работодателски организации, които да наемат бежанци срещу данъчни облекчения, да ги обучават и да им предлагат работа. Общината да подпомага семействата с жилища под наем за тези, които полагат усилия и желаят да останат да живеят и работят в страната. Децата задължително да посещават детска градина и училище.

Библиография

- Антонов, С. Пробационните мерки като средство за противодействие на престъпността и превенция на престъпното поведение, Медиатех, 2023.
- Велчев, Б., Някои бележки по въпроса за посредственото извършителство по българското наказателно право – В: De Jure, 2013, № 2, 5-9.
- Велчев, Б., Престъпления по служба, Изд. „Захарий Стоянов“, 2024.
- Гройсман, С., Наказателното право като защита на ценности. – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. Сборник доклади. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 292–312.
- Гунева, М., За някои размисли за разширителното тълкуване и прилагане на чл. 282 НК – В: Адвокатски преглед, № 7, 2002.
- Институт за пазарна икономика. ИПИ представи „Икономическите центрове в България-2023“. <https://ime.bg/articles/ipi-predstavuya-ikonomichestkite-tsentrove-v-bulgariya-2023-2/> [последно прегледан на 14.12.2024 г.].
- Лютов, К., колектив под научната редакция на, Наказателно право на НРБ (Особена част). Т. 1. С.: ВИ на МВР, 1987.
- Кръстева, А. Фигурите на бежанеца. Поредица Миграционни и бежански изследвания. София: УИ Нов български университет, 2006.
- Манов, К. За обекта на престъпленията против културното наследство – В: Съвременно право, 2013, № 3, 75-87.
- Манов, К. Нуждае ли се от преосмисляне тезата за обществените отношения като обект на престъплението. Във: Наказателното правораздаване - традиции и перспективи. Сборник доклади, С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, 369-377.
- Министерство на финансите. Рамков стратегически документ България 2030. Приложение №2 Част 1 Анализ на социално-икономическото развитие на страната след присъединяването ѝ към ЕС, 2022.
- Министерство на финансите, Дирекция "Европейски въпроси и икономически анализи". Икономиката на България. Годишен обзор/2022 г., 2023 г.
- Михайлов, Д. Понятието длъжностно лице в наказателното право – В: Съвременно право, № 4, 2002, 12-23;
- Михайлов, Д. Проблеми на наказателното право. Особена част. Сиела, 2008.
- Национален статистически институт, Престъпления, обвиняеми и осъдени лица - Метаданни и Методология. <https://www.nsi.bg/bg/content/3738/престъпления-обвиняеми-и-осъдени-лица>.
- Национален статистически институт. Социално-икономически характеристики на населението към 7 септември 2021 година. https://nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2021_population_si.pdf
- Ненов, И. Наказателно право на Народна Република България. Особена част, Т. II, ДИ „Наука и изкуство“, С., 1959.
- Николов, А. Крива на доходите – образованието и заетостта като път за борба с бедността. Институт за пазарна икономика. <https://ime.bg/articles/kriva-na-dohodite-obrazovaniето-i-zaetostta-kato-pyt-za-borba-s-bednostta/>, 2019.
- Организация на обединените нации. Световно икономическо и социално проучване 2004 г. Международна миграция. Ню Йорк, 2004.
- Панайотов, П. Наказателното право на Европейския съюз и българското

наказателно право. СИБИ, 2012.

Петрунов, Г. Трафикът на хора в Източна Европа: Случаят на България. Анали на Американската академия за политически и социални науки. Том 653. Трафик на хора: Скорошни емпирични изследвания, 2014, 162-182.

Стенограма от заседание на Комисия по правни въпроси от 09.09.2015 г., <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/2331/steno/3875>.

Стойнов, А. Наказателно право. Обща част. Второ издание, СИЕЛА, 2019.

Стойнов, А. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека, Второ издание, СИЕЛА, 2006.

Стойнов, А. Наказателно право. Особена част. Престъпления против собствеността, СИЕЛА, 2018.

Съвет на Европейския съюз. Преодоляване на недостига на работна сила и умения в ЕС: Съветът одобрява заключения. <https://www.consilium.europa.eu/bg/press/press-releases/2024/12/02/tackling-labour-and-skills-shortages-in-the-eu-council-approves-conclusions/> [последно прегледан на 14.12.2024 г.]

Хинова, Т. Някои въпроси на престъпленията по служба по наказателното право на НРБ, Изд. на БАН, С., 1965.

Хинова, Т. Престъпни посегателства против обществения ред, Изд. на БАН, С., 1965.

Цанков, В. Христова, Н. Миграционно и бежанско право. София: Издателство на Висше училище по застраховане и финанси, 2011.

Anteby-Yemini, L. Migrations africaines et nouveaux enjeux de la frontier israélo-égyptienne. CECLS, L. Harmattan. Cultures & Conflicts. E:72, 2008, pp 77-99.

Aronowitz, A. Illegal Practices and Criminal Networks involved in the Smuggling of Filipinos to Italy. Executive Summary. United Nations Global Programme against Trafficking in Human Beings. https://www.unodc.org/pdf/crime/human_trafficking/Exec_Summary_UNICRI.pdf [последно прегледан на: 24.11.2024 г.]

European Commission, DG Migration and Home Affairs. A study on smuggling of migrants. Characteristics, responses and cooperation with third countries. Final Report. Table 4 Links between countries of origin, transit and destination along the routes analysed in this study, 2015

European Parliament. Exploring migration causes: why people migrate. <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate> (последно прегледан на 10.12.2024 г.)

EUROPOL. The profits of smugglers. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/emsc_the_profits_of_smugglers_-_infographic.pdf [последно прегледан на 10.12.2024 г.]

İçduygu, A. Toktas, S. How do smuggling and trafficking operate via irregular border crossings in the middle east? Evidence from fieldwork in Turkey. International Migration vol. 40, No. 6, 2002

List of LDCs. Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States. <https://www.un.org/ohrlls/content/list-ldcs> (последно прегледан на 10.12.2024 г.)

McAuliffe, M. and A. Triandafyllidou (eds.), 2021. World Migration Report 2022. International Organization for Migration (IOM), Geneva.

MIGRANT SMUGGLING FAQs-United Nations. Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/migrant-smuggling/faqs.html> [последно прегледан на 14.12.2024 г.]

PICUM, Between administrative and criminal law: An overview of criminalisation of migration across the EU. 2024. <https://picum.org/wp-content/uploads/2024/04/Betwenn-Administrative-and-Criminal-Law.pdf>.

Schönwälder, K. Vogel, D. Sciortino, G. Migration und Illegalität in Deutschland. AKI-Forschungsbilanz 1, 2004.

